

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS

**AK PARTİ DÖNEMİNDE
TÜRKİYE’NİN KUZEY IRAK POLİTİKASI:
*GERGİNLİKTEN UZLAŞMAYA***

**ÖZLEM DORUK
07716008**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. GENCER ÖZCAN**

**İSTANBUL
2010**

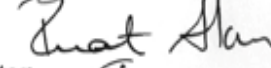

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS

AK PARTİ DÖNEMİNDE
TÜRKİYE’NİN KUZAY İRAK POLİTİKASI:
GERGİNLİKTEN UZLAŞMAYA

ÖZLEM DORUK
07716008

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 28.05.2010
Tezin Savunulduğu Tarih: 09.07.2010

Tez Oy birliği ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyadı	İmza
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gencer Özcan	
Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Fuat Aksu	
Yrd. Doç Dr. Mehmet Ali Tuğtan	

İSTANBUL
TEMMUZ 2010

ÖZ

AK PARTİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE’NİN KUZEY IRAK POLİTİKASI: GERGİNLİKTEN UZLAŞMAYA

Özlem Doruk
Temmuz, 2010

Bu çalışmanın amacı, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) döneminde Türkiye’nin Kuzey Irak politikasında yaşanan değişimi analiz etmektir. Bu çerçevede AK Parti’nin Kuzey Irak politikasında etkili olduğu düşünülen, siyasi gelişmeler, bölgesel ve ulusal aktörler üzerinden süreçsel bir değerlendirme yapılmıştır. Türkiye’nin Kuzey Irak politikasında yaşanan değişim, 2003 yılında ABD’nin Irak’a müdahalesi ile oluşan bölgesel koşulların yanı sıra, AK Parti’nin dış politika vizyonu ve Türkiye’deki hâkim ulusal güvenlik anlayışı, Kürt sorunu gibi iç siyasi tartışmalarla da ilişkilendirilerek incelenmiştir.

AK Parti’nin Kuzey Irak politikasında, psikolojik engeller ve kırmızı çizgiler yerine siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler ile yaratılacak işbirliği alanları öne çıkarılmış, ordunun daha az etkili olacağı diplomatik bir zemin yaratılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası, AK Parti, , KBY.

ABSTRACT

TURKEY'S NORTHERN IRAQ POLICY IN THE ERA OF THE AK PARTY: FROM TENSION TO COMPROMISE

**Özlem Doruk
Temmuz, 2010**

The aim of this study is to analyze the process of change in Turkey's Northern Iraq Policy in the era of the Justice and Development Party (AK Party). In this framework processual analysis was made over the political developments, regional and national actors that have been considered effective on AK Party's Northern Iraq Policy. The process of change in Turkey's Northern Iraq Policy is examined by relating with domestic political debates such as AK Party's foreign policy vision, Turkey's national security concept and Kurdish problem, as well as the regional conditions occurred with U.S.A Iraq intervention.

In the AK Party's Northern Iraq policy cooperation areas are emphasized which will be created by diplomatic, cultural and economic relations, instead of psychological barriers and red lines, thus, diplomatic level in situation the military will have less effective have been tried to create.

Keywords : Turkish Foreign Policy, Turkey's Northern Iraq Policy, AK Party, KRG.

ÖNSÖZ

AK Parti'nin sekiz yıllık iktidarı döneminde Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında yaşanan değişimin incelendiği bu çalışma devam etmekte olan bir sürecin içinde kaleme alınmıştır. Konunun güncelliği çalışmanın hazırlanmasında bir takım zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bu zorlukları aşmamda, bilgi ve tecrübeleri ile tez sürecimin her aşamasında bana destek olan, önerilerini, yorumlarını ve arşivini benimle paylaşan, değerli hocam Sayın Prof. Dr. Gencer ÖZCAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Yıldız Teknik Üniversitesi'ndeki lisans ve yüksek lisans eğitimim sürecince bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, destekleri ile yüreklendiren başta değerli hocam Sayın Doç. Dr. Fuat AKSU olmak üzere, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün kıymetli öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Varlıkları ile hayatıma anlam katan aileme, annem Meral DORUK, babam Razi DORUK, ablam Sevil DORUK ve Onur ERARSLAN'a, arkadaşlarım Ayşe ARGAT ve Duygu KALAN'a beni yalnız bırakmadıkları için tüm kalbimle teşekkür ederim.

İstanbul; Temmuz, 2010

Özlem DORUK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
2. DOKSANLI YILLARDA TÜRKİYE’NİN KUZEY IRAK POLİTİKASI	9
2.1. Körfez Savaşı Sonrası Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası	9
2.1.1. “Kürt Mülteciler” Sorunundan “Kürt Federe Devleti”ne	10
2.1.2. Askeri Operasyonlar ve Arabuluculuk Faaliyetleri	12
2.1.3. Abdullah Öcalan’ın Yakalanışından Mart 2003’e	14
2.2. Dış Politika Aktörü Olarak Ordunun Kuzey Irak Yaklaşımı	15
2.2.1. Ordu’nun Dış Politika Üzerindeki Etkisinin Kaynakları	15
2.2.2. Ordunun Kuzey Irak Yaklaşımını Belirleyen Etkenler	19
3. . AK PARTİ’NİN DIŞ POLİTİKA VİZYONU	27
3.1. AK Parti’nin Siyasal Kimliği	27
3.1.1. Milli Görüş Çizgisinden Kopuş ve <i>Muhafazakâr Demokrasi</i>	27
3.1.2. AK Parti’nin Siyasi Meşruiyet Arayışı ve Dış Politika	32
3.2. AK Parti’nin Dış Politikasında Ahmet Davutoğlu Faktörü	35
3.2.1. Kürsüden Bakanlığa: Ahmet Davutoğlu	35
3.2.2. Stratejik Derinlik ve Dış Politika Anlayışı	37
3.2.3. Ortadoğu Politikası’nın Temel Prensipleri	44
3.2.4. Kuzey Irak Politikasının Temel Prensipleri	46
4. AK PARTİ’NİN KUZEY IRAK POLİTİKASINDA GERGİNLİK DÖNEMİ: 2003–2005	48
4.1. 57. Hükümet Dönemi Kuzey Irak Politikası:”Irak’a İlişkin İhtimaller ve Türkiye’nin Konumu”	48
4.1.1. Irak konusunda Bir Eylem Planı	49
4.1.2. 4 Ekim Kararı	51
4.2. AK Parti İktidarı ve 1 Mart Tezkere Krizine Giden Süreç	52
4.2.1. ABD İle Yürütülen Resmi Müzakereler	54
4.2.2. Abdullah Gül’ün Savaşız Çözüm Arayışları	56

4.2.3. AK Parti İçinde Tezkere Ayrışması	58
4.2.4. 1 Mart 2003 Tezkere Krizi	60
4.3. AK Parti'nin 1 Mart Krizini Aşma Girişimleri	62
4.3.1. Türkiye'nin Kuzey Irak'taki Askeri Varlığına Tepki	63
4.4. 2003 Irak Savaşı Sonrası AK Parti'nin Kuzey Irak Politikası: Yeni Koşullar Eski Gerginlikler	68
4.4.1. Irak'ta Siyasi Geçiş Süreci ve AK Parti'nin Kuzey Iraklı Kürt Gruplar ile İlişkileri	68
4.4.2. PKK'nın Kuzey Irak'taki Varlığı ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi	74
4.4.3. Yeni Kuzey Irak Politikası ihtiyacı: 29 Aralık 2005 MGK	79
5. AK PARTİ'NİN KUZEY IRAK POLİTİKASINDA GEÇİŞ DÖNEMİ: OCAK 2006–ARALIK 2007	83
5.1. KBY'nin Yasallaşması	83
5.1.1. KBY İle İlişkilerde Psikolojik Engellerin Aşılması	86
5.1.2. Ortak Çıkar Alanlarının Oluşturulması	88
5.1.3. Normalleşme Sürecinde Yaşanan Gerginlikler	92
5.2. PKK'nın Artan Eylemleri	100
5.2.1. PKK ile Mücadelede Özel Temsilcilik Mekanizması	100
5.2.2. 21 Ekim 2007 Dağlıca Saldırısı	104
5.2.3. 5 Kasım Mutabakatı	108
5.2.4. Nokta Operasyonları ve Güneş Harekâtı	110
6. AK PARTİ'NİN KUZEY IRAK POLİTİKASINDA UZLAŞMA DÖNEMİ: 2008'DEN 2010'A	113
6.1. Türkiye ve KBY Arasında Uzlaşmayı Kolaylaştıran Gelişmeler	113
6.1.1. Ulusal Gelişmeler	114
6.1.2. Bölgesel Gelişmeler	117
6.2. Türkiye ve KBY Arasında Diplomatik Temaslar	122
6.2.1. Celal Talabani'nin Irak Cumhurbaşkanı Olarak Ziyareti	122
6.2.2. Özel Temsilcilik Çerçevesinde Geliştirilen İlişkiler	125
6.2.3. Dışişleri Bakanı Düzeyinde Gerçekleştirilen Temaslar	128
6.3. Kuzey Irak Politikasında Yaşanan Değişimin İç Politikaya Yansıması: 'Demokratik Açılım Süreci'	135
6.3.1. Türkiye'nin Kürt Sorunu ve Kuzey Irak Politikasına Etkisi	135
6.3.2. AK Parti'nin Kürt Açılımı: "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi"	138
7. SONUÇ	148
KAYNAKÇA	153
ÖZGEÇMİŞ	184

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DTP	: Demokratik Türkiye Partisi
FP	: Fazilet Partisi
HAK-PAR	: Hak ve Özgürlükler Partisi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MGSB	: Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi
MNP	: Milli Nizam Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
KADEP	: Katılımcı Demokrasi Partisi
KBY	: Kürdistan Bölgesel Yönetimi
KDP	: Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistan
RP	: Refah Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

1. GİRİŞ

Bu çalışma, Türkiye'nin Kuzey Irak politikasının, 3 Kasım 2002 genel seçimleri ile tek başına iktidar olan ve 22 Temmuz 2007 seçimleri ile yeniden seçilerek iktidarını sürdüren Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) döneminde bir değişim sürecine girdiği varsayımından yola çıkmaktadır. Bu amaçla çalışmada, AK Parti'nin Kuzey Irak politikasının oluşumunda etkili olduğu düşünülen siyasi gelişmeler, karar alma sürecinde etkili ulusal aktörler ve uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler üzerinden süreçsel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmada, Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında AK Parti iktidarı döneminde yaşanan değişimin nedenlerini ortaya koymak amacıyla bazı sorulara cevap aranmıştır. Bölgede 2003 yılı sonrası oluşan koşullar, AK Parti'nin Kuzey Irak Politikasını nasıl etkilemiştir? AK Parti iktidarının ilk yıllarında Kuzey Irak'a yönelik politikası bölgesel ve ulusal gelişmelerden ne ölçüde etkilenmiştir? AK Parti'nin Kuzey Irak'a yönelik söyleminin belirlenmesinde, partinin içinden geldiği siyasi geleneğin, yeni oluşturulan siyasi kimliğinin ve bu bağlamda siyasi meşruiyet arayışının etkili olduğu söylenebilir mi? AK Parti'nin Kuzey Irak yaklaşımı, partinin dış politika anlayışını yansıtan genel bir eğilim üzerinden değerlendirilebilir mi? Türkiye'de ulusal aktörler arasında yaşanan çekişmeler, Kürt sorunu gibi kemikleşmiş siyasi meseleler, AK Parti'nin Kuzey Irak politikası üzerinde nasıl bir etki yaratmıştır? Kuzey Irak politikasında yaşanan değişim, Türkiye'de hâkim güvenlik anlayışında ve dış politika oluşum sürecinde etkili aktörlerin tehdit algılarında yaşanan köklü bir değişimin nüvesi olarak değerlendirilebilir mi? Bu sorulara verilecek yanıtlar ile AK Parti döneminde Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında yaşanan değişim ortaya konmaya çalışılmıştır.

Uzun yıllar Irak'ın kuzey ve kuzeydoğu bölgesinde, merkezi hükümetin kontrolü dışında kalan ve Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bir bölge olarak anılan Kuzey Irak, günümüzde anayasal haklara sahip resmi bir federal bölge statüsündedir. Irak'ın kuzeyinden, Kuzey Irak'a ve Irak Kürt bölgesinden günümüzde kullanılan resmi adıyla Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne (KBY) bölgeyi tanımlamak için

kullanılan ifadelerde yaşanan değişim, siyasi alanda yaşanan gelişmeleri yansıtır niteliktedir. Türkiye’de bölgenin adlandırılması konusunda yaşanan belirsizlik ise bölgeye yönelik hassasiyeti göstermektedir.¹

Türkiye’nin bölgeye yönelik tehdit algıları, zamanla Irak politikasından ayrı bir Kuzey Irak politikası oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Türkiye’nin başka bir ülkenin egemenlik alanı içinde bir bölgeyi, ulusal güvenliğine yönelik yaşamsal bir tehdit olarak değerlendirmesinin nedeni, bu bölgedeki gelişmelerin Türkiye’nin iç siyasetini etkileme gücünde aranmalıdır. Türkiye’nin Kuzey Irak politikasının temelinde bölgede bir Kürt devletinin kurulmasından duyulan endişe yer almıştır. Türk devlet adamları, Irak’ın toprak bütünlüğü konusundaki hassasiyeti her vesileyle ortaya koyarken, bölgede bağımsız bir Kürt devleti kurulduğu takdirde Türkiye’nin bölgeye müdahale edeceğine ilişkin iddialar kamuoyuna yansımıştır. Kuzey Irak’ta kurulacak olası bir Kürt devletine yönelik endişenin temelinde ise 19. yüzyıldan günümüze süregelen, Türkiye’nin modernleşme sürecinin bir parçası olarak ele alınması gereken Kürt sorunu yer almaktadır.²

1990 sonrası dönemde Kuzey Irak’ta yaşanan gelişmeler Iraklı Kürtlerin konumlarını önemli ölçüde değiştirmiş, verilen uluslararası destek bu yeni konumun geçici olmadığı inancını güçlendirmiş, böylece Iraklı Kürtler, Kuzey Irak’ta Körfez Savaşı sonrası kurulan de facto yönetimden özerk bir yönetime geçiş yapma fırsatı bulmuşlardır. Bölgede yaşanan değişim, ortaya çıkan de facto yönetim Türkiye’deki Kürtler açısından çekim merkezi olabilecek ya da “kötü örnek teşkil edebilecek” bir oluşum olarak değerlendirilmiştir.³ Kuzey Irak’taki oluşum, aynı dönemde PKK’nın

---

¹ Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 23 Mart 2009 tarihinde Irak’a yapacağı ziyaret öncesinde, uçakta gazetecilerle yaptığı konuşmasında ilk defa “Kürdistan Bölgesel Yönetimi” adını kullanmıştır. Gazetecilerin soruları üzerine, bölgenin Irak Anayasasında bu şekilde adlandırıldığını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Gül’ün Kürdistan Bölgesel Yönetimi adını kullanması kamuoyunda kısa süreli bir tartışma başlatmıştır. “Ve Gül adını koydu!”, **Radikal Gazetesi**, 24 Mart 2010, 1. Bölgenin adlandırılmasına ilişkin farklılıklar akademik çalışmalara da yansımaktadır. Bu konuda örnekler çoğaltılabilir; “Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanlık ve Parlamento Seçimleri”, **USAK Analizleri**, 5 Ağustos 2009, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/rapor/TCT58cA5jmajS8Gy46nOn6S9g4oC6c.pdf>, [30.05.2010]; Özden Zeynep Oktav, “Çok Boyutlu Türk Dış Politikasına Bir Örnek: Türkiye-Irak-Bölgesel Kürt Yönetimi Arasında Gelişen İlişkiler ve Nedenleri”, **Ortadoğu Etütleri**, c. 2, s. 2 (Ocak 2010): 53–74, 64; “Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani’nin 4 Haziran 2010’da ORSAM’da Yaptığı Konuşmanın Tam Metni”, **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)** http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Etkinlikler/Dosyalar/201065_barzani.orsamda.pdf, [07.06.2010].

² Mesut Yeğen, **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu**, 4. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 11–16.

³ Kuzey Irak Kürtleri ve Irak Kürt hareketinin Türkiye Kürt hareketi üzerindeki etkisi ve iki ülke Kürtlerinin aralarındaki organik ilişki göz önüne alındığında söz konusu endişenin tamamen yersiz

eylemlerinde yaşanan artış ve Avrupa Kürt diasporasının güçlenmesi gibi gelişmeler ulusal güvenliğe yönelik varoluşsal bir tehdit olarak algılanmıştır. Böylece doksanlı yıllarda “Sevr Sendromu” adı verilen, Türkiye’nin toprak bütünlüğünün ve rejiminin tehdit altında olduğu fikrine dayanan bir parçalanma düşüncesi tartışılmaya başlanmış, Türkiye’de egemen ideolojinin koruyucusu aktörler açısından statükonun korunması sorununu ortaya çıkarmıştır.⁴

11 Eylül 2001 saldırıları ve Mart 2003’de Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin Irak’ı işgali ile bölge açısından yeni bir döneme girilmiştir. Yaşanan gelişmeler, bölge ülkelerinin ve yerel aktörlerin konumlarını büyük ölçüde değiştirmiş, Türkiye Kuzey Irak üzerinde etkinliğini kaybetmiş, gelişmelere müdahale etmesi giderek zorlaşmıştır. Bu süreçte uluslararası ve bölgesel gelişmelerin yanı sıra Türkiye’nin iç siyasetinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kasım 2002 genel seçimleriyle, kapatılan Fazilet Partisi’nin yenilikçi kanadının kurduğu AK Parti, tek başına iktidar olmuştur. AK Parti iktidara gelmesinden birkaç ay sonra Türkiye’nin dış politikasının şekillenmesinde başat rol oynayacak gelişmeler ile karşı karşıya kalmıştır.

Koşullarda yaşanan değişim, Türkiye’nin Kuzey Irak politikasının yeniden yapılandırılması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. AK Parti iktidarı süresince Türkiye’nin Kuzey Irak politikasında önemli bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim gerek söylem gerek eylem düzeyinde gözlemlenmektedir. AK Partili yetkililer tarafından Kuzey Irak politikasında psikolojik engellerin, kırmızı çizgilerin, kronikleşen korumacı reflekslerin ve hassasiyetlerin yerine soğukkanlı ve rasyonel bir yaklaşım benimsendiği sıklıkla dile getirilmektedir. Bölgeyle diyalog sürecinin, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla girişimlerde bulunulması, karşılıklı üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirilmesi değişimi yansıtmaları açısından önemli örneklerdir.

Bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kuzey Irak politikasında yaşanan değişimin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, doksanlı yıllarda Türkiye’nin Kuzey Irak politikasının temel parametrelerine değinilmiştir. İkinci

---

olmadığını, gelişmelerin “Türkiye’deki ‘Kürt idealini’ güçlendirdiği” söylenebilir. Mesut Yeğen, **Müstakbel Türk’ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet ve Kürtler**, 2. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), 23.

⁴ Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası Cilt-2 1980-2001**, 6. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 235, 236.

bölümde ise AK Parti'nin siyasi kimliği ve içinden geldiği siyasi geleneğin dış politika vizyonu ve Kuzey Irak yaklaşımı üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca partinin dış politika yönelimlerinin şekillenmesinde etkili olduğu düşünülen, Başbakanlık Dış Politika Başdanışmanı olarak görev yaptıktan sonra Mayıs 2009'da Dışişleri Bakanı olarak görevlendirilen Ahmet Davutoğlu'nun teorik yaklaşımı analiz edilmiştir.

AK Parti döneminde Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında gerginlikten uzlaşmaya doğru giden sürecin daha iyi anlaşılması amacıyla, 2003 yılından 2010 yılına kadar bir dönemselleştirme yapılmıştır. Bu dönemselleştirme çerçevesinde, üçüncü bölümde 2003 ile 2005 yılları arasında, AK Parti'nin bölge aktörleriyle ilişkilerinde tıkanmaya yol açan konular, yaşanan "gerginlik dönemi" incelenmiş ve politika değişimini gerekli kılan koşullar açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise AK Parti'nin Kuzey Irak politikasında KBY'nin yasallaşması sonrası yaşanan normalleşme süreci, bu süreci olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörlerden ve PKK'nın artan eylemlerinin yarattığı gerginliklerden söz edilmiştir. Beşinci ve son bölümde ise Türkiye ve KBY arasında sağlanan uzlaşma, bölgesel ve ulusal düzeyde uzlaşmayı kolaylaştırıcı gelişmeler ve gerçekleştirilen diplomatik temaslar eşliğinde ele alınmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Uluslararası İlişkiler disiplinde her kuram devletlerarası ilişkileri ve uluslararası sistemi tümüyle açıklayacak kapsayıcı bir metot, genel bir çerçeve sunmaya çalışır. Ancak Uluslararası İlişkiler disiplinin geniş araştırma alanı, sayısız araştırma sorusu ve konusu, mevcut kuramların sınırları da göz önüne alındığında, kapsayıcı bir çerçevenin oluşmasına imkân vermemektedir. Uluslararası İlişkiler disiplinin bir alt dalı olan Dış Politika da farklı yaklaşımlar tarafından çeşitli şekillerde ele alınmış ve tanımlanmıştır.⁵ Araştırmacının yola çıktığı soruya, incelenecek konuya ve araştırmanın öne çıkardığı noktalara bağlı olarak izlenen metotlar farklılık gösterebilmektedir. Bu açıdan dış politika analizlerinde kullanılacak tek bir

---

⁵ Klasik Realizm'de dış politika, güç mücadelesine dayanan, ulusal çıkarlara ulaşmak amacıyla devlet tarafından yürütülen rasyonel bir eylem olarak değerlendirilmiştir. Realizme yönelik ilk eleştirel yaklaşım olan Davranışçı Okul'a göre dış politika karar vericiler tarafından alınan bir dizi karardan oluşmaktadır.

“doğru” yaklaşımdan söz etmek yerine araştırma konusu göz önüne alınarak, konuya uygun bir yaklaşım geliştirmek daha işlevsel olacaktır.

Uluslararası İlişkileri “güç ve ulusal çıkar” kavramları üzerinden, devlet merkezli bir anlayışla açıklayan realizmin Soğuk Savaş sonrası yaşanan önemli değişimleri açıklamadaki yetersizliği realist paradigmayı sorgulayan yeni yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Bunlar içinde öne çıkan, yine realist okulun içinden, Kenneth Waltz’ın sistematize ettiği neorealizmdir. Waltz, uluslararası sistemin anarşik yapısının devletleri bir güç ikilemine ittiğini, devletlerin anarşik bir ortamda var olma mücadelesi verdiklerini ve dış politikalarının toplumsal yapılarından, tarihsel özelliklerinden, değer ve inançlarından bağımsız olarak bu güç dengesine göre belirlendiğini ileri sürmektedir. Waltz’ın kuramında, klasik realizmde olduğu gibi, devletin diğer toplumsal yapılarla ilişkisi, iç siyasal yapının dış politikası üzerindeki etkisi göz ardı edilmiştir.

Ancak uluslararası sistemin önemli bir aktörü olma özelliğini sürdüren devlet, iç dinamiklerinden azade bir varlık olarak değerlendirilemez. Devlet, bireylerden, kurumlardan, bürokrasiden, çıkar gruplarından oluşmaktadır. Dış politika kararları soyut bir varlık olan devlet ya da rasyonel karar vericiler tarafından değil; içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olan, toplumsal etkilere açık, farklı görüşlere sahip karar verici aktörlerin aralarındaki pazarlıklar sonucu alınmaktadır. Dış politika kararlarının oluşmasında baskı grupları, basın, kamuoyu ve askeri birimler de farklı düzeylerde etkili olmaktadır. Aynı zamanda bir devletin tarihi, devlet geleneği dış politika kararlarının oluşmasında oldukça önemlidir. Bazı kararlar bu tarihsel birikimin gölgesi altında alınmakta, karar verici aktörlerin şahsi fikirleri geri planda kalmaktadır. Ayrıca devletin kimliği ile dış politikasının ayrı düşünülmemeyeceği de öne sürülmektedir. David Campbell’e göre; dış politika devletlerin kimliklerini garanti altına alma mekanizmalarından biridir. Dış politika, devlet kimliğinin kurulma sürecine ilişkin siyasal bir pratik olarak devletlerarası sınırları yeniden üretir ancak sadece devletlerarası ilişkiler ile sınırlı değildir. Dış politika hem ulusal hem de uluslararası ilişkilerle bağlantılıdır.⁶

---

⁶ Fuat Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 4. bs. der. Atila Eralp, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004): 227–260, 256, 257.

Dış Politika Çalışmalarında 'Değişim'

Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkilerde yaşanan değişim, devletlerin dış politika yaklaşımlarına da yansımıştır. Devletler yeni dünya düzenine ayak uydurma çabasıyla dış politik yönelimlerinde önemli değişiklikler yapmışlardır. Bu değişim rüzgârı dış politika analizlerini de etkilemiştir. Uluslararası İlişkiler teorilerinde mevcut yaklaşımların değişimi açıklama konusundaki yetersizliği, dış politika çalışmalarında değişim odaklı yaklaşımları ön plana çıkarmıştır. Dış politika değişimi konusunda 1980li yıllardan günümüze pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. James Rosenau tarafından 1981 yılında yayınlanan ve yazarın dış politikayı bir adaptasyon mekanizması olarak tasvir ettiği, “The Study Of Political Adaptation” adlı kitap konunun öncülleri arasında kabul edilmektedir.

Dış politika değişimi çalışmalarında dönüm noktası olarak kabul edilen, K. J. Holsti'nin 1982 tarihli, “Why Nations Realign: Foreign Policy and Restructuring in the Postwar World” adlı kitabıdır. Holsti, dış politikada yaşanan sıradan değişimler ile köklü değişimleri birbirinden ayırmış ve gelişmekte olan ülkelerin dış politikalarında daha büyük çaplı değişimlerin yaşandığını ileri sürmüştür. Bunların dışında; Kjell Goldmann'ın 1988 tarihli “Change and Stability in Foreign Policy: the Problems and Possibilities of Détente” kitabı ve Charles Hermann'ın dış politika değişiminde karar alma sürecinin rolüne ilişkin 1990 tarihli, “Changing Course: When Governments Choose to Redirect Foreign Policy” adlı makalesi dış politika değişimi konusunda temel alınan çalışmalar arasındadır.

Dış politika değişimi çalışmaları içinde en kapsamlısı, değişime yeniden yapılandırma perspektifini kazandıran, J. A. Rosati, J. D. Hagan ve M. W. Sampson tarafından 1994 yılında derlenen “Foreign Policy Restructuring, How Governments Respond to Global Change” adlı kitaptır.⁷ Hagan ve Rosati bu çalışmalarında; dış politika değişimini açıklamak için ulusal, uluslararası ve yönetsel faktörlerin birbirleriyle etkileşimlerini yansıtmak, çok boyutlu nedensel açıklamaların kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır.⁸ Rosati, dış politikanın süreklilik

---

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz; Ayşe Kesler, “Dimensions of Foreign Policy Change in Turkey: A Comparative Analysis of AKP Government And DSP-MHP-ANAP Coalition”, (Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi, 2005) ; Jakob Gustavsson, “How Should We Study Foreign Policy Change?”, **Cooperation and Conflict** (1999): 34, 73.

⁸ Rosati, A.J., Hagan, J.D., and Sampson III, M.W. (ed.). **Foreign Policy Restructuring, How Governments Respond to Global Change**, Columbia: University of South Carolina Press, 1994, 272.

eğiliminde, konjonktürel bir süreç olduğunu ancak doğası gereği devlet, toplum ve uluslararası çevrenin etkileşimleri sonucu sürekliliğin kesintiye uğrayacağını ve değişimin gerçekleşeceğini ileri sürmüştür. Rosati'ye göre bir dış politika zaman içinde hem sürekliliği hem de değişimi yaşayacaktır.⁹ Hagan ise ulusal faktörlerin önemini vurgulayarak, dış politika değişimi üzerindeki etkisini açıklamak için teorik bir çerçeve geliştirmiştir.¹⁰ Dış politikada değişimi açıklamaya çalışan bu çalışmalar gözden geçirildiğinde üç temel faktörün dış politika değişiminde etkili olduğu belirlenmiştir. Bunlar, “Uluslararası Faktörler, Ulusal Faktörler ve Siyasi Temsil ve Karar Alma Sürecine İlişkin Faktörler”dir.¹¹

Bu çalışmada dış politikanın yeniden yapılandırılması çalışmalarında sözü edilen, değişime etki eden faktörlerden yola çıkılarak, Türkiye'nin AK Parti iktidarı döneminde yeniden şekillendirilen Kuzey Irak politikası, dış politika değişiminde etkili olan ulusal, uluslararası ve karar verme sürecine ilişkin faktörler göz önüne alınarak çok düzeyli bir analize tabi tutulacaktır. Bu analiz, araştırmanın odağında yer alan aktörlerin ortaya koydukları yazılı ve görsel materyaller incelenerek, yazı ve konuşmalardan oluşan bu belgelerdeki söylem ve söylemi oluşturan yapı üzerinden gerçekleştirilecektir.

Araştırma Düzeyi

Kuzey Irak'a ilişkin çalışmalar bölgenin öneminin artışına paralel bir ivme ile çeşitlenmektedir. Kuzey Irak, hem Türkiye hem de Ortadoğu açısından oldukça önemli bir bölge olması dolayısıyla pek çok çalışmanın odak noktası olmuştur. Türkiye'de Kuzey Irak'a ilişkin çalışmaların önemli bir kısmı konuya ulusal güvenlik perspektifinden yaklaşmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak ulusal çıkar perspektifinden PKK ve Kuzey Irak kaynaklı terörizm, sınır ötesi operasyonlar üzerinde durulmaktadır.¹² Konuyla ilgili çalışmaların bir kısmında ise, Körfez Savaşı

---

⁹ age, 222.

¹⁰ age, 138–163.

¹¹ Kesler, age, 20–21.

¹² Örnekler çoğaltılabilir. Kamuran Reçber, “Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı”, **Uluslararası Hukuk&Politika Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 9, 2007, ss.16–27; Hasan Mazin, “Türkmenler, Türkiye ve Irak: Körfez Savaşı'ndan Irak'ın İşgaline Türkmenlerin Durumu”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 9, Sayı 4, 2003, ss. 175–190; Hasan Celal Güzel, **Kuzey Irak: Kürtçülük ve Ayrılıkçı Terör**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2007; Sadi Çaycı, “Türkiye'deki Ayrılıkçı Terörle Mücadelenin Hukuki Boyutları”, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1651&kat1=15&kat2=,> ss. 139–164. ; Serkan Oral, **Kuzey Irak Kapamı**, İstanbul: Karakutu Yayınları, 2007; Raşit Kısacık, **Kuzey Irak'a Son Operasyon**, İstanbul: Truva Yayınları, 2007; Ümit Özdağ, Türkiye, **Kuzey Irak**

ya da ABD'nin Irak'ı işgali başlangıç noktası alınarak, yaşanan gelişmeler ve Türkiye'nin bölgeye yönelik tavrı süreçsel olarak değerlendirilmektedir.¹³

Bu çalışmada, analiz birimi olarak ele alınan aktörlerin ortaya koydukları materyaller önemli kaynaklar olarak ele alınmıştır. Bu nedenle çalışmada, başta Adalet ve Kalkınma Partisi olmak üzere, ulusal ve uluslararası aktörlerin resmi ve yarı-resmi görüşlerini, politikalarını yansıtan; basın açıklamaları, bilgi notları, parti grup konuşmaları, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tutanakları, Başbakan, Dışişleri Bakanı ya da Genelkurmay Başkanının konuşma metinleri gibi birincil kaynaklar temel alınmıştır. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantılarının basın bildirimleri de politika değişiminin anlaşılması açısından önemli bir kaynak olarak kullanılmıştır. Bu kaynaklara kurumların internet siteleri üzerinden ulaşmak mümkündür.¹⁴

Çalışmada güncel gelişmelerin takibinde ve analizinde basında yer alan haberler, düşünce kuruluşlarının yayınladıkları raporlar, makaleler süreçsel analiz açısından önemli kaynaklar olarak kullanılmış, özellikle AK Parti çevrelerinin görüşlerini yansıttığı düşünülen Sabah Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Anlayış Dergisi gibi yayın organlarından faydalanılmıştır. Öte yandan çalışmanın hazırlanmasında AK Parti'nin dış politik yaklaşımının mimarı olarak kabul edilen Ahmet Davutoğlu'nun başta Stratejik Derinlik kitabı olmak üzere, çeşitli dergilerde yayımlanan makaleleri, yapmış olduğu röportajları ve açıklamaları da önemli bir kaynak olarak kabul edilmiştir. Benzer şekilde AK Parti içinden teorisyenlerin partiyle ilgili çalışmalarından da yararlanılmıştır.¹⁵

---

ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi, Ankara: Asam Yayınları, 1999; Ümit Özdağ, **Türk Ordusu'nun Kuzey Irak Operasyonları**, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2008; Ümit Özdağ, **Türk Ordusunun PKK Operasyonları**, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2007.

¹³ Kemal Kirişçi, "Huzur mu Huzursuzluk mu: Çekiç Güç ve Türk Dış Politikası", **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der. Faruk Sönmezöğlü, 3. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 2004, ss. 311- 328; Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası 1980–2001**, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001; Burak Bilgehan Özpek, "Irak-ABD Güvenlik Anlaşması Sonrası Türk Dış Politikası ve Irak'ın Kuzeyi", **Ortadoğu Analiz**, c. 1, s. 2 (Şubat 2009): 53–59, http://www.orsam.org.tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009214_burak.subat.pdf, [17.09.2009]; Serhat Erkmen, "Son Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası", **Stratejik Analiz**, c. 8, s. 96 (Nisan 2008): 32–41.

¹⁴ Örneğin, AK Parti Grup Konuşma Metinleri için bkz, <http://www.akparti.org.tr/tbmm/grupkon.asp>; Türk Silahlı Kuvvetleri Basın Açıklamaları için bkz, http://www.tsk.tr/3_BASIN_YAYIN_FAALİYETLERI/3_1_Basin_Aciklamalari/Basin_Aciklamalari.htm; Dışişleri Bakanlığı Basın Toplantıları için bkz, <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?e5f4c44a-442a-4627-b16d-cb8a42c4feb3>. [17.09.2009].

¹⁵ Yalçın Akdoğan, **AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi** (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004).

2. DOKSANLI YILLARDA TÜRKİYE’NİN KUZEY IRAK POLİTİKASI

Doksanlı yıllarda Türkiye’nin Kuzey Irak politikası, bölgede bir Kürt devletinin kurulması olasılığının ve Kuzey Irak kaynaklı PKK eylemlerinin yarattığı endişeleri gidermek amacıyla, askeri bürokrasinin etkili olduğu bir güvenlik anlayışıyla oluşturulmuştur. Bu süreçte “Irak’ın toprak bütünlüğü, PKK ve Kuzey Irak kaynaklı terörizm ile mücadele, Türkmenler ve Kerkük’ün statüsü” Türkiye’nin Kuzey Irak politikasının “kırmızı çizgileri” halini almıştır. Bu bölümde öncelikle Türkiye’nin Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak politikası önemli kırılma noktaları çerçevesinde ele alınmış, daha sonra bir dış politika aktörü olarak ordunun Kuzey Irak politikası üzerindeki etkisi ve bölgeye yaklaşımı analiz edilmiştir.

2.1. Körfez Savaşı Sonrası Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası

Türkiye’nin Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak politikası, bölgesel ve uluslararası aktörlerin, siyasi gelişmelerin etkileri çerçevesinde üç dönemde incelenmiştir. 1991 yılında Kürt mülteciler sorunu ile başlayan ve 1995 yılında Kuzey Irak’a gerçekleştirilen en kapsamlı operasyonlardan biri olan “Çelik Harekâtı”na kadar geçen süreyi kapsayan ilk dönemde Türkiye, güvenlik endişelerini hafifletmek amacıyla bölgede yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiş, Kürt gruplarla diyalog temelli ilişkiler kurmuştur. 1995 ve 1998 yıllarını kapsayan ikinci dönem ise Türkiye’nin “ön alan politikalar” izlediği, statükoyu korumaya çalıştığı ve geniş çaplı askeri operasyonlar düzenlediği bir süreç olmuştur. PKK lideri Abdullah Öcalan’ın Kenya’da yakalanarak Türkiye’ye getirilmesi ile başlayan üçüncü dönem ise ABD’nin 20 Mart 2003’te Irak’a müdahalesine kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Bu dönemde ABD’nin bölge üzerindeki etkisi artarken, Türkiye’nin Kuzey Irak politikasındaki kırmızı çizgiler belirginleşmiş, iki ülkenin bölgeye yönelik öncelik ve amaçlarındaki farklılık ortaya çıkmıştır.¹⁶

---

¹⁶ Bu dönemselleştirmede Gencer Özcan’ın “Dört Köşeli Üçgen Olmaz: Irak Savaşı, Kürt Sorunu ve Bir Stratejik Perspektifin Kırılması,” adlı makalesinden faydalanılmıştır. Gencer Özcan “Dört Köşeli

Türkiye'nin Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak politikası, PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığından ve bölgede bir Kürt devletinin kurulma olasılığından kaynaklanan güvenlik endişeleri çerçevesinde şekillenmiştir. Bu güvenlik endişeleri nedeniyle birbiriyle çelişkili politikalar izleyen Türkiye, “kısa erimli güvenlik sorunlarını alt edebilmek için uzun erimli bir tehlikeyi”¹⁷ göze almış ve Iraklı Kürtlerin devletleşme sürecine katkıda bulunacak adımlar atmıştır. Körfez Savaşı sonrası bölgede alınan uluslararası güvenlik önlemleri ile Irak merkezi yönetiminin otoritesi zayıflatılmış ve Kuzey Irak'ta uzun yıllar merkezi yönetim ile Kürt hareketini karşı karşıya getiren özerklik taleplerinin gerçekleşmesine zemin hazırlayacak gelişmeler yaşanmıştır.

2.1.1. “Kürt Mülteciler” Sorunundan “Kürt Federe Devleti”ne

Bölgenin geleceğinin şekillenmesinde, Mart 1991'de Kuzey Irak'ta başlayan Kürt isyanı ve isyanın bastırılması üzerine başlayan göç dalgası önemli bir role sahiptir. Mart 1991'de güneyde Şiiler, kuzeyde ise Kürtler merkezi hükümete karşı ayaklanmış, ayaklanmalar Irak hükümeti tarafından hava bombardımanlarıyla bastırılmaya çalışılmıştır. Irak yönetiminin ayaklanmacılar açısından önemli şehirlerde kontrolü ele geçirmesi ve 1988 Halepçe olaylarının yarattığı toplumsal hafızanın etkisiyle Kürtler, Türkiye ve İran sınırlarına yönelmiş, böylece önemli bir mülteci sorunu ortaya çıkmıştır.¹⁸ Türkiye, 1988 deneyiminin de etkisiyle, mülteci sorununu uluslararası güçlerin katılımıyla, kendi sınırları dışında çözebileceği bir yol arayışına girmiş, ancak 1988'den sonra bir kez daha, “kuzey Irak'taki Kürt sorununun kendi sınırları içine taşınması” durumuyla karşılaşmıştır.¹⁹

BM Güvenlik Konseyi'nin konuyla ilgili kararının ardından mültecilerin Kuzey Irak'a dönüşlerini gerçekleştirmek amacıyla bir güvenli bölge oluşturulması fikri gündeme getirilmiştir.²⁰ 10 Nisan 1991'de ABD Başkanı George Bush'un 36.

Üçgen Olmaz: Irak Savaşı, Kürt Sorunu ve Bir Stratejik Perspektifin Kırılması,” **Foreign Policy**, (Haziran 2003) : 38–49.

¹⁷ **age**, 38.

¹⁸ Baskın Oran, **Kalkık Horoz - Çekiç Güç ve Kürt Devleti**, 2. bs (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1998), 51–53.

¹⁹ Türkiye bu önemli göç dalgası karşısında, bazı ekonomik ve siyasi nedenlerle, BM Genel Kurulu'ndan bir karar çıkana kadar sınırın açılmamasına karar vermiştir. Oran, **Türk Dış Politikası**, 258–260.

²⁰ 5 Nisan 1991'de, BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası aktörleri insani yardım çabalarına katkıda bulunmaya çağırdığı 688 sayılı kararı alınmıştır. BM kararının ardından mülteci sorununu Türkiye'nin sınırları dışında çözmeyi amaçlayan Turgut Özal, Irak tarafında tampon bir bölge kurulmasını önermiştir. Ardından İngiliz Başbakanı John Major'da Avrupa Topluluğu'nda bu fikri gündeme

paralelin üzerinde tüm askeri faaliyetlerin ve uçuşların yasaklandığını açıklaması ile *Güvenli Bölge* uygulaması resmîyet kazanmış, bölgenin güvenliğinin sağlanması amacıyla çokuluslu Huzur Operasyonu (Provide Comfort) başlatılmıştır.²¹ Huzur Operasyonu, “mültecilerin kendi istekleriyle eve dönüşlerini sağlayacak kadar güçlü bir güvenlik ve koruma şemsiyesi” oluşturulmasını sağlamıştır.²² Huzur Operasyonunun görev süresi Temmuz 1991’de sona ermiş, bölgede sağlanan güvenliğin sürdürülebilmesi amacıyla Türkiye’nin de içinde yer aldığı, Çekiç Güç (Poised Hammer) olarak adlandırılan yeni bir görev gücü kurulmuştur.²³ Huzur Operasyonu ve Çekiç Güç ile Irak’ın toprak bütünlüğü fiilen ortadan kalkarken, PKK bölgedeki otorite boşluğundan faydalanarak etkinliğini artırmış ve Türkiye’ye yönelik büyük çaplı eylemlere yönelmiştir.²⁴ PKK’nın Kuzey Irak’ta kazandığı hareket kabiliyeti karşısında Türkiye, bölgesel çıkarlarını korumak, güvenlik kaygılarını hafifletebilmek amacıyla PKK’ya karşı Kürt gruplarla işbirliği girişimleri başlatmıştır.

1992 yılında Türkiye bir yandan PKK’ya karşı Kürt gruplarla işbirliği yaparken diğer yandan Kuzey Irak’taki Kürt varlığının kurumsallaşması sürecini kaygıyla izlemiştir. Türkiye, Iraklı Kürtlerin 4 Ekim 1992 tarihinde ilan ettiği Federe Kürt Devleti²⁵ kararını tanımadığını açıklarken, aynı ay içerisinde Kuzey Iraklı Kürt grupların desteği ile Kuzey Irak’ta PKK üslerine yönelik büyük kapsamlı bir operasyon başlatmıştır.²⁶ Kasım 1992’de ise Kürt nüfusa sahip üç ülke Türkiye, İran ve Suriye Ankara’da bir toplantı düzenleyerek Kürt parlamentosunun aldığı kararı tanımayacaklarını açıklamışlardır.²⁷ Aynı ay içerisinde Jandarma Genel Komutanı

---

getirmiştir. Kemal Kirişçi, “Huzur mu Huzursuzluk mu: Çekiç Güç ve Türk Dış Politikası”, **Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoglu, 3. bs (İstanbul: Der yayınları, 2004): 311- 328, 316, 317.

²¹ Oran, **Kalkık Horoz**, 65–67.

²² Kirişçi, Huzur mu Huzursuzluk mu, 318.

²³ 12 Temmuz 1991’de Bakanlar Kurulu kararı ile Türk birliğinin de dâhil olduğu çokuluslu gücün (Çekiç Güç) Türkiye’de bulundurulmasına izin verilmiştir. Türkiye, Batman ve İncirlik’te bulunan NATO tesislerinin bu çerçevede kullanılmasını da kabul etmiştir. Çekiç gücün gerek iç hukukta ki, gerekse uluslararası hukukta ki meşruiyeti oldukça tartışmalı bir konu olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz; “Çekiç Güç Konusunda Yasal Dayanak Tartışmaları”, Oran, **Kalkık Horoz**, 81–98.

²⁴ Özcan, Dört Köşeli Üçgen, 39.

²⁵ “Kuzey Irak’ta Kürt Devleti”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Ekim 1992, 13.

²⁶ “PKK’ya öldürücü darbe”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Ekim 1992, 1; Oran, 2001, 264.

²⁷ “Ankara’da üçlü zirve”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Ekim 1992, 14. Türkiye, İran ve Suriye 1993 yılının Şubat ve Haziran aylarında da Kuzey Irak’taki gelişmelerle ilgili toplantı düzenlemişlerdir.

Eşref Bitlis, Silopi’de Barzani ve Talabani ile bir görüşme gerçekleştirmiş ve Kürt grupların yardım taleplerinin karşılanması ve PKK’nın bölgeye dönüşünün önlenmesi konularında anlaşma sağlanmıştır.²⁸ Kuzey Iraklı Kürt gruplarla diyalogun artırıldığı bu dönemde Kürt liderler Celal Talabani ve Mesut Barzani’ye Türk diplomatik pasaportları verilirken, Ankara’da temsilcilik açmalarına izin verilmiştir.²⁹ Bu dönemde Barzani ve Talabani sık sık Ankara’ya gelerek temaslarda bulunmuş, Türk yetkililer ise askeri operasyonlar öncesinde Kuzey Irak’a giderek Kürt gruplarla ön görüşmeler yapmıştır.³⁰

Kuzey Irak’ta sağlanmaya çalışılan istikrar, Kürt grupların aralarındaki anlaşmazlıklar nedeniyle bozulmaya başlamış, 1993 yılının Ekim ve Kasım aylarında başlayan iç çatışmalar zamanla şiddetlenerek 1998 yılına kadar sürecektir bir iç savaşa neden olmuştur. Kürt gruplar arasındaki çatışma Türkiye’yi de etkilemiş, Türkiye’nin Kürt gruplar ile oluşturmaya çalıştığı işbirliğine dayalı yapı sona ermiş, bölgede oluşan otorite boşluğu PKK’ya Ekim 1992’de terk ettiği bölgeye geri dönme ve bölgede önemli bir güç olarak gelişmeleri yönlendirme olanağı sağlamıştır.³¹

2.1.2. Askeri Operasyonlar ve Arabuluculuk Faaliyetleri

Mart 1995 Çelik Harekâtı ile başlayan ve PKK lideri Abdullah Öcalan’ın Türkiye’ye getirildiği Şubat 1999 tarihine kadar süren ikinci dönemde, Türkiye’nin bölgeye yönelik askeri operasyonları ile uluslararası ve bölgesel aktörlerin arabuluculuk faaliyetleri öne çıkmıştır. Bölgede yaşanan gelişmeler, devletlerin arabuluculuk faaliyetleri ve çıkar çatışmaları farklı ittifakların oluşmasına neden olmuş, Türkiye Irak merkezi yönetimi ve Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile yakınlaşırken; İran, Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve PKK ile yakın ilişkiler kurmuştur.³²

Türkiye bu dönemde Kuzey Irak’taki PKK unsurlarına yönelik büyük çaplı askeri operasyonlar düzenlemiştir. Türkiye’nin Mart 1995’de gerçekleştirdiği Çelik Harekâtı’na 35.000 civarında asker katılmış, Temmuz 1995’de tampon bölge kurulması amacıyla gerçekleştirilen bir başka operasyon ise bir buçuk ay sürmüştür.

---

²⁸ Özcan, Dört Köşeli Üçgen, 40.

²⁹ Oran, **Türk Dış Politikası**, 263.

³⁰ “Kürt zirvesine tepki yağdı”, **Milliyet Gazetesi**, 4 Eylül 1992, 19 ; “Eşref Bitlis Kuzey Irak’ta”, **Milliyet Gazetesi**, 12 Kasım 1992, 1.

³¹ Özcan, Dört Köşeli Üçgen, 40.

³² Oran, **Türk Dış Politikası**, 263.

Mayıs 1997 tarihinde gerçekleştirilen “Balyoz Operasyonu” ise en geniş çaplı sınır ötesi harekât olmuş, 35.000 asker ile başlayan operasyona 10.000’den fazla takviye asker katılmış ve operasyonlar yaz boyunca devam etmiştir.³³ Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan operasyonun Barzani’nin yardım talebi üzerine gerçekleştirildiğini açıklamıştır.³⁴

Kuzey Irak’ta iç savaş döneminin önemli bir özelliği de uluslararası aktörlerin arabuluculuk faaliyetleridir. Başta Türkiye, ABD ve İran olmak üzere, olaylara yön vermek isteyen pek çok ülke arabuluculuk girişimlerinde bulunmuş, ancak her bir devlet kendisinin yer almadığı barış sürecini ve arabuluculuk faaliyetini desteklememiştir. Bu arabuluculuk faaliyetlerinden ilki 1995’de ABD tarafından gerçekleştirilen Dublin Süreci olmuştur. Ağustos 1995’te Dublin’de gerçekleşen görüşmelere Türkiye gözlemci sıfatıyla katılmış, anlaşma metninde Türkiye’nin güvenlik kaygılarına da yer verilmiştir. Ancak nihai anlaşma Erbil ve Habur gelirleri sorunlarının çözülememesi nedeniyle imzalanamamış ve süreç başarılı olamamıştır. Benzer bir girişim Ekim 1996’da Türkiye ve ABD’nin girişimleriyle Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Ankara Süreci olarak adlandırılan görüşmeler Mayıs 1997’ye kadar sürmüş, bu çerçevede dört toplantı yapılmış, ancak bu görüşmelerden de somut bir sonuç alınamamıştır.³⁵

1998 yılında ABD’nin öncülüğünde başlatılan Washington Süreci, Kuzey Irak’ta iç çatışmayı sona erdirirken, nispeten istikrarlı bir ortam yaratmıştır. Türkiye’nin dâhil edilmediği Washington Sürecinin sonunda, 16 Eylül 1998’de Barzani ve Talabani arasında uzlaşmayı sağlayan bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmada Irak’ın toprak bütünlüğü vurgulanırken, ülkenin geleceği için federal bir yapıdan söz edilmiştir. Anlaşma sonrası ABD’li yetkililer ve Kürt liderler Türkiye’nin güvenlik kaygılarının gözetildiğine ilişkin mesajlar verse de, Türkiye kendisinin yer almadığı ve federalizmden söz edilen barış sürecini kaygıyla izlemiştir.³⁶

---

³³ Türkiye’nin Kuzey Irak’a yönelik sınır ötesi operasyonları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, **Kuzey Irak Operasyonu Raporu**, (Ankara, 2007): 26–27, http://www.usakgundem.com/pdfs/USAK_RAPOR-Kuzey_Irak.pdf, [01.09.2009].

³⁴ “K. Irak’ta büyük temizlik”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Mayıs 1997, 27.

³⁵ Oran, **Türk Dış Politikası**, 264–266.

³⁶ Serhat Erkmen, “Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası”, **Avrasya Dosyası: Jeopolitik Özel**, c. 8, s. 4 (Kış 2002): 160–188, 180.

2.1.3. Abdullah Öcalan'ın Yakalanışından Mart 2003'e

Washington Anlaşması'nı takip eden süreçte bölge aktörlerinin politikalarında ciddi farklılıkların yaşandığı, çıkar çatışmalarının hissedildiği ve ittifakların değiştiği gözlenmiştir. Bu dönemde yaşanan gelişmeler Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarını da büyük ölçüde etkilemiştir.³⁷ 13 Nisan 1998'de PKK'nın ikinci adamı olarak nitelenen Şemdin Sakık yakalanmış³⁸, Türkiye'nin diplomatik baskıları sonucu Suriye, 9 Ekim 1998'de PKK lideri Abdullah Öcalan'ı sınır dışı etmiş ve 19 Ekim'de Adana Protokolü'nü imzalayarak PKK'yı destekleme politikasına son vermiştir.³⁹ Öcalan Suriye'den ayrıldıktan sonra Kenya'nın Nairobi şehrinde yakalanmış ve 16 Şubat 1999 tarihinde Türkiye'ye getirilmiştir.⁴⁰

PKK'nın lider kadrosundan önemli isimlerin yakalanması ile örgüt büyük ölçüde güç kaybetmiş, Türkiye'nin PKK kaynaklı endişeleri azalmıştır. Öte yandan Barzani ve Talabani'nin uzlaşması ile Kürt devletine ilişkin endişeleri artan Türkiye'nin özellikle Öcalan'ın yakalanışı sonrası KDP ile ilişkilerinde belirgin bir gerileme yaşanırken, Irak merkezi yönetimiyle ilişkilerine ağırlık verdiği gözlenmiştir.⁴¹ Türkiye ve ABD'nin Kuzey Irak politikalarındaki farklılıklar da Washington süreci sonrası giderek belirginleşmiştir. Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğüne verdiği öncelik çerçevesinde üniter bir Irak'ı tercih ederken, ABD Kuzey Iraklı Kürt liderlere verdiği destek çerçevesinde federalizme sıcak baktığını belli etmiştir.

Bu dönemde ABD, Saddam Hüseyin yönetimine karşı "Irak'a Özgürlük Yasası"nı çıkartmış ve Irak'taki muhalif gruplara 97 milyon dolarlık bir maddi yardım yapılmasına karar verilmiştir.⁴² Irak ile BM silah denetçileri arasında yaşanan anlaşmazlıklar ABD'nin Irak'a karşı güç kullanmasına imkân vermiş, Irak'ın nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlarını yok etmek amacıyla Aralık 1998'de başlatılan Çöl Tilkisi Operasyonu ile ülkede pek çok hedef vurulmuştur.⁴³ Bu

---

³⁷ Oran, **Türk Dış Politikası**, 270–271.

³⁸ Yusuf Özkan, "Sakık'a 'yıldırım' baskın", **Milliyet Gazetesi**, 14 Nisan 1998, 11.

³⁹ Fuat Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2008), 255.

⁴⁰ Abdullah Öcalan'ın kendi kaleminden Suriye'den çıkarılış, kaçış ve yakalanış öyküsü için bkz; Tuncay Özkan, **Abdullah Öcalan neden verildi? Nasıl Yakalandı? Ne Olacak?**, (İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2005).

⁴¹ Erkmén, Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası, 180–181.

⁴² Özcan, Dört Köşeli Üçgen, 42.

⁴³ Oran, **Türk Dış Politikası**, 270–271.

gelişmeler karşısında Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında Irak'ın toprak bütünlüğü öncelikli bir amaç haline gelmiş, kırmızı çizgiler belirginleşmiş ve Kürt devletinin ilanı durumunda bölgeye müdahale edeceği açıklanmıştır.⁴⁴ Ancak 11 Eylül 2001 saldırısı sonrası ABD'nin genel olarak Ortadoğu politikasında özelde ise Irak politikasında yeni bir dönem başlamış, Mart 2003'de Irak'ın işgali ile başlayan bu dönemde gerek bölge ülkelerinin gerekse yerel aktörlerin konularında ve politikalarında önemli değişimler yaşanmıştır.

2.2. Dış Politika Aktörü Olarak Ordunun Kuzey Irak Yaklaşımı

Türkiye'nin Kuzey Irak politikası uzun yıllar askeri bürokrasinin etkili olduğu bir güvenlik perspektifiyle ele alınmış ve bölgede yaşanan gelişmeler önemli bir ulusal güvenlik sorunu olarak algılanmıştır. Bu nedenle ordunun özellikle doksanlı yıllarda etkisinin en çok hissedildiği dış politika konularından biri olan Kuzey Irak'a yönelik yaklaşımı, "Irak'ın toprak bütünlüğü, PKK ve Kuzey Irak kaynaklı terörizm, Türkmenler ve Kerkük'ün statüsü" şeklinde sıralayabileceğimiz dört öncelik çerçevesinde, bölgesel düzeyde ve uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin etkisi de dikkate alınarak analiz edilmiştir. Ordunun Kuzey Irak yaklaşımının analizinden önce, Türkiye'de orduyu bir güvenlik birimi olmanın ötesinde dış politika aktörü olarak konumlandırılan yapıdan, ordunun dış politika oluşum süreci üzerindeki etkisinden ve söz konusu etkiyi meşrulaştıran temel dayanaklardan bahsetmek gerekmektedir.

2.2.1. Ordu'nun Dış Politika Üzerindeki Etkisinin Kaynakları

Türkiye'de dış politika yapım sürecinde etkili aktörlerden biri olan ordunun, dış politika üzerindeki etkisi, "milli güvenlik" kapsamına alınabilecek her konuyu yönlendirebilecek, gerektiğinde siyasal iktidarın dış politik açılımlarına müdahale edebilecek güçte olmuştur.⁴⁵ Dış politikaya ilişkin konularda hukuken görevlendirilmeyen ordu, "başka yasalarla verilen yetki ve görevler" aracılığıyla bu alanda etkili olma imkânı bulmuştur."⁴⁶

---

⁴⁴ Özcan, Dört Köşeli Üçgen, 43.

⁴⁵ İlhan Uzgel, "Ordu Dış Politikanın Neresinde?", **Türkiye'de Ordu: Bir Zümre, Bir Parti**, der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu (İstanbul: Birikim Yayınları, 2004): 311-334, 313.

⁴⁶ Gencer Özcan, "Türkiye Dış Politikasında Algılamalar, Karar Alma ve Oluşum Süreci", **Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, 3. bs (İstanbul: Der yayınları, 2004): 828-894, 843.

Ordunun dış politikadaki etkisi büyük ölçüde doksanlı yıllarda hissedilmeye başlanmıştır. Özellikle Ortadoğu’da ve Balkanlar’da yaşanan gelişmeler ve oluşan istikrarsız ortam dış politikada güvenlik boyutunun önemini artırmıştır. Türkiye’nin bölgesel sorunların çözümünde aktif politikalar izlemesi ile ordunun karar alma sürecindeki etkisi de kuvvetlenmiştir.⁴⁷ 1990 öncesi dönemde ordu -Kıbrıs sorunu gibi- süreç içinde şekillenmiş konularda var olan politikaları koruyan, geleneksel çizgiden sapmaları engelleyen bir tutum sergilemiştir. Ancak ordu doksanlı yıllarda “dış politikada girişimi eline almaya” başlamış, dış politikayı ilgilendiren konularda askeri yetkililerin açıklama yapmaları alışıldık bir durum halini almıştır.⁴⁸

Ordunun dış politika üzerindeki etkisi; Kıbrıs ve Kuzey Irak sorunları ile Suriye, İsrail ve Yunanistan’la ilişkiler gibi ulusal güvenliği ilgilendiren konularda daha çok hissedilmiştir.⁴⁹ Etkinin yoğunlaştığı konularda “siyasal iktidarın ağırlıklı olarak ordu tarafından belirlenen bu çizginin dışına çıkıp çıkamayacağı”⁵⁰ ise önemli bir sorudur. Uzgel’e göre; “1980’lerde ANAP, 1995’te Çiller Hükümetinin ilk dönemi, 1996’da Refah iktidarı sırasında yaşanan ampirik gelişmeler bunun olanaklı olmadığını ortaya koymaktadır.”⁵¹

Ordunun dış politika oluşum süreci üzerindeki etkisini anlamak için söz konusu etkiyi meşrulaştırma işlevi gören üç kaynak üzerinde durmak gerekmektedir. “Stratejik bağlamda ve doktriner düzeyde”, “Milli Güvenlik” kavramı, “Milli

---

⁴⁷ 1990’lı yıllarda TSK’nin dış politika üzerindeki etkisinin artmasına neden olan iç ve dış gelişmeler için bkz; İlhan Uzgel, “TDP’nin Oluşturulması”, **Türk Dış Politikası Cilt-1 1919-1980**, ed. Baskın Oran, 8. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003):73-93, 85, 86.

⁴⁸ İlhan Uzgel, “Türk Dış Politikasında 'Sivilleşme' ve Demokratikleşme Sorunları: Körfez Savaşı Örneği”, **AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c. 53, s. 1 (1998): 307-326, 318, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/479/5560.pdf>, [15 Mart 2009]. Bu duruma örnek olarak, 1998 yılında Abdullah Öcalan’ın Türkiye’ye getirilmesi sürecinde askeri yetkililerin Suriye’ye yönelik açıklamaları gösterilebilir. Dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş’in Suriye’ye yönelik, “Türkiye, iyi ilişkiler konusunda gerekli çabayı gösterdi. Ancak artık sabrımız kalmadı.” sözleri sürecin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bkz; Ferhat Dervişoğlu, “Suriye’ye Uyarı: Sabrımız Kalmadı”, **Milliyet Gazetesi**, 17 Eylül 1998, 19.

⁴⁹ Gencer Özcan, “Türkiye’de Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Askeri Yapının Artan Etkisi”, **En Uzun Onyıl, Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, der. Gencer Özcan, Şule Kut, (İstanbul: Boyut Yayınları, 1998): 67-100, 83.

⁵⁰ Uzgel, **Türk Dış Politikasında 'Sivilleşme'**, 317.

⁵¹ Turgut Özal ve Tansu Çiller Kıbrıs konusunda geleneksel politikanın aksi yönünde açıklamalar yapmış olsalar da, iktidar oldukları dönemde geleneksel Kıbrıs politikasının dışına çıkmaları mümkün olmamıştır. Çiller, Kürt sorunu için Bask modelinin denenebileceğini söylemiş ancak iktidara gelince geri adım atmak zorunda kalmıştır. Türkiye’nin İsrail ile ilişkilerinin en üst düzeye yükseldiği dönem ise Refah Partisi iktidarı sırasında gerçekleşmiştir. Bkz. Uzgel, **Türk Dış Politikasında 'Sivilleşme'**, 317.

Güvenlik Kurulu” ve “Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi” ordunun dış politika üzerindeki etkisini meşrulaştırma işlevi görmektedir.⁵² Milli Güvenlik kavramı, “Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının ve bütünlüğünün milletlerarası alanda siyasi, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun hertürlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması”⁵³ şeklinde tanımlanmaktadır. Milli Güvenlik kavramının toplumsal, siyasi, ekonomik gelişmeleri de kapsayan geniş bir çerçeve içinde tanımlanması, ordunun dış politika üzerindeki etkisini meşrulaştırıcı bir rol oynamıştır. Türkiye’de dış politika, uzun yıllar milli güvenliğin korunmasını amaçlayan bir devlet etkinliği olarak algılanmış ve bu algı dış politikanın “geçici hükümetlerin ve politikacıların kavrayamayacağı, ehil ellere bırakılması gereken”⁵⁴, partilerüstü bir alan olarak değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir.⁵⁵

MGK ve MGK Genel Sekreterliği uzun yıllar ordunun hem iç hem de dış politikadaki etkinliğini sağlayan, “devlet hafıza ve eylem merkezi” olarak tanımlanan önemli bir mekanizma olarak görev yapmıştır.⁵⁶ MGK, danışmanlık hizmeti vermek amacıyla kurulmuş, ancak zaman içinde yapılan yasal düzenlemeler ile MGK’nın görev ve yetkileri genişletilmiş ve kurul içinde askeri bürokrasinin ağırlığı artırılmış, böylece ordunun siyasi kararlar üzerinde etkili olmasına imkân tanıyan bir yapı oluşturulmuştur.⁵⁷ Özellikle 1990’lı yıllarda MGK’nın dış politika konularındaki ağırlığı artmış, toplantıların bildirileri Türkiye’nin dış politika yönelimini yansıtan önemli bir kaynak haline gelmiştir.⁵⁸

---

⁵² Özcan, Türkiye Dış Politikasında Algılamalar, 846.

⁵³ Turgut Değerli, **Milli Güvenlik Siyaseti ve Stratejisi: Kavramlar, Bir analitik yöntem**, (İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 1996), 25.

⁵⁴ Uzgel, Ordu Dış Politikanın Neresinde, 313.

⁵⁵ Emekli Büyükelçi Kamran İnan’ın Dış Politika adlı kitabında söz ettiği dış politika yaklaşımı dış politikayı partilerüstü bir alan olarak değerlendiren anlayışa örnek olarak gösterilebilir. “Dış politika temelde devlet politikasıdır, öyle olması da gerekir. Milli hedefleri iyi çizilmiş, ciddi araştırma ve değerlendirmelere dayanan uzun vadeli dış politika tespiti lüzumlu ve faydalıdır. Böyle bir dış politikanın ana istikamet ve hedefleri demokratik iktidar değişikliklerine mukavemet edebilmelidir.” Kamran İnan, **Dış Politika**, 5. bs. (İstanbul: Timaş Yayınları, 2004), 47–48.

⁵⁶ Ali Bayramoğlu, “Asker ve Siyaset”, **Türkiye’de Ordu: Bir Zümre, Bir Parti**, der. Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu (İstanbul: Birikim Yayınları, 2004): 59–118, 95.

⁵⁷ MGK’nın teşkilat şeması incelendiğinde Türkiye’nin iç ve dış siyaseti ile ilgili çalışmalar yapan çok sayıda birimden oluşan bir teşkilatlanma ile karşılaşmaktayız. MGK Genel Sekreterliği’nde çalışan personelin büyük oranda asker ya da asker kökenli olması, bu kurumda üretilen bilgilerin ve politikaların askerlerin kontrolü altında olduğuna yönelik inancı pekiştirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Cenap Duru, Mehmet Hoşder, **Milli Güvenlik Siyasetinin Oluşturulması**, (İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 1994), 56- 58.

⁵⁸ Bayramoğlu, Asker ve Siyaset, 96.

MGK ve MGK Genel Sekreterliği'nin görev ve yetkilerinin sınırlandırılması ve kurulun sivilleştirilmesi yönündeki çalışmalara, 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesinin ardından başlamıştır. AB kriterlerine uygun olarak sivilleşme ve demokratikleşme yönünde önemli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ekim 2001'de gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile kurul içinde sivil üyelerin sayısı artırılmış, kurul kararlarının tavsiye niteliği taşıdığı vurgulanmıştır. Ağustos 2003'de 2945 sayılı kanunda yapılan değişiklik ile kurumun yetkileri sınırlandırılmış ve Genel Sekreterlik makamına sivil bir yetkilinin atanabilmesine olanak sağlayacak yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş, Aralık 2003'de ise MGK Genel Sekreterlik görev ve çalışma esaslarını düzenleyen gizli yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Yapılan düzenlemelerle MGK'nın Türkiye siyaseti içindeki önemi azaltılmaya, ordunun MGK içindeki belirleyici konumu zayıflatılmaya çalışılmıştır.⁵⁹

Ordunun dış politika oluşum sürecindeki etkinliğinin gözlemlenebileceği bir diğer kaynak; MGK'nın görüşleri dâhilinde, Bakanlar Kurulu tarafından oluşturulan, Türkiye'nin milli güvenlik politikasının genel çerçevesinin belirlendiği Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'dir. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi (MGSB);

Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası ve Türk Milleti'nin refahına ilişkin izlenecek milli güvenlik siyasetinin esaslarını içeren bir yol haritası konumundadır.[...]doğrudan güvenlik boyutu taşıyan konuları içermekte ve sadece milli güvenliğe yönelik temel hassasiyetleri vurgulamaktadır.⁶⁰

Kamuoyunda “kırmızı kitap” olarak da bilinen, eski Genelkurmay Başkanlarından Doğan Güreş'in “bütün politikaların tanrısı”⁶¹ olarak tanımladığı MGSB, siyasal iktidarın uygulayacağı politikaların uyumlu olması gereken bir anayasa olarak değerlendirilmektedir. Belgenin hazırlanması sürecinde ordunun etkin konumu göz önüne alındığında, MGSB ile ordunun dış politikanın genel çerçevesinin belirlenmesinde “doğrudan, sistematik ve yasal bir müdahale”⁶² imkânı bulduğu ileri sürülebilir. Sonuç olarak, dış politika oluşum sürecinde; milli güvenlik kavramı,

⁵⁹ Gencer Özcan, “Milli Güvenlik Kurulu”, **Almanak Türkiye 2005: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, ed. Ümit Cizre (İstanbul: TESEV Yayınları, 2006): 33–34.

⁶⁰ **MGK Genel Sekreterliği**, “Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi nasıl hazırlanmaktadır?”, http://www.mgk.gov.tr/Turkce/sss.html#soru_34, [11.03.2009].

⁶¹ Fikret Bila, “Güreş: Uymazlarsa Bozultur”, **Milliyet Gazetesi**, 4 Mart 1997, 16.

⁶² Bayramoğlu, Asker ve Siyaset, 90.

MGK ve MGSB temelinde kendine meşru bir zemin oluşturan ordu, söz konusu kurul, kavram ve belgenin Türkiye'nin genel siyaseti üzerindeki de facto etkisi de göz önüne alındığında, demokratikleşme çabalarına rağmen etkinliğini devam ettirebilmiştir.⁶³

2.2.2. Ordunun Kuzey Irak Yaklaşımını Belirleyen Etkenler

Ordunun doksanlı yıllarda Kuzey Irak yaklaşımının temelinde, bölgede bir Kürt devletinin kurulmasından duyulan endişe ve bölgedeki otorite boşluğundan faydalanan PKK'nın Türkiye'ye yönelik faaliyetleri yer almaktadır. Bu süreçte ordunun Kuzey Irak yaklaşımı birbiriyle ilişkili dört öncelik üzerine kurulmuştur. Türkiye'nin doksanlı yıllarda yürüttüğü Kuzey Irak politikası ile paralellik gösteren söz konusu öncelikler, "Irak'ın toprak bütünlüğü, PKK ve Kuzey Irak kaynaklı terörizm, Kerkük'ün statüsü ve Türkmenler" başlıkları altında ele alınacaktır.

2.2.2.1. "Irak'ın Toprak Bütünlüğü"

Körfez Savaşı sonrası bölgede yaşanan siyasi gelişmelerle birlikte Irak'ın toprak bütünlüğü doksanlı yıllar boyunca Türkiye'de karar alıcılar açısından önemli bir ulusal güvenlik sorunu haline gelmiştir. Irak'ın toprak bütünlüğü konusundaki hassasiyetin temelinde bölgede bir Kürt devletinin kurulmasına yönelik endişe yer almaktadır. Bu nedenle Irak'ın toprak bütünlüğüne yönelik vurgu, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasına yönelik endişenin arttığı 1991–1995 yılları arasındaki dönem ile PKK lideri Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirildiği 1999 sonrası dönemde ordunun Kuzey Irak yaklaşımında belirgin bir şekilde hissedilmektedir.

1991 ve 1995 yılları arasındaki birinci dönem Irak'ın toprak bütünlüğünün fiilen sona erdiği ve kuzeydeki oluşumun Kürt devletine doğru evrildiği yönündeki inancı güçlendirecek gelişmelere sahne olmuştur. Nisan 1991'de yaşanan Kürt mülteciler sorununun çözümü amacıyla oluşturulan Güvenli Bölge, Huzur Operasyonu ve Çekiç Güç uygulamaları ordu tarafından Kuzey Iraklı Kürt grupların devletleşme çabalarına destek olacak girişimler olarak değerlendirilmiş, 1992 yılında Kürt federe devletinin ilan edilmesi endişeleri artırmış ve bu gelişmelerin Türkiye'deki Kürt gruplar

---

⁶³ 20 Mart 2006 tarihinde güncellenen MGSB'nin hazırlık sürecinde askeri bürokrasinin etkisi ordunun milli güvenlik konusunda etkili olduğunu göstermektedir. Özcan, Milli Güvenlik Kurulu, 40.

açısından “kötü örnek” olacağı endişesi güçlenmiştir.⁶⁴ 1995 yılında Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayınlanan bir kitapta, bu endişe “Çekiç Gücü topraklarında barındırmakla Türkiye, Kuzey Irak’ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına/oluşturulmasına en büyük katkıyı yapmaktadır”⁶⁵ sözleri ile ifade edilmiştir.

Körfez Savaşı sırasında ordunun mevcut durumdan duyduğu rahatsızlığa ilişkin bir haberde, Kuzey Iraklı Kürt grupların “özerk idareye kavuşmaları halinde”, Türkiye’deki Kürt gruplara kötü örnek olacakları, “birbirleriyle dayanışmaya girerek uyum içinde çalışmayı” deneyebilecekleri ve esas tehlikenin de bu noktada ortaya çıkacağı vurgulanmıştır.⁶⁶ Askeri yetkililer bu dönemde Irak merkezi hükümetinin kuzeyde özerk bir Kürt bölgesine izin verebileceğinden endişe etmiştir. Iraklı Kürtler ile Saddam arasında imzalanacak bir özerklik anlaşmasının Kürtlerin bağımsız devlet kurmalarını kolaylaştıracağı ve bu durumun Türkiye’nin ülke bütünlüğü ve birliği açısından büyük tehditler doğuracağı belirtilmiştir. Ayrıca Körfez bunalımı ile dünya gündemine giren Kürt sorununun Türkiye’deki yansımalarından rahatsızlık duyduklarını da dile getirmişlerdir.⁶⁷

Ordunun Kuzey Irak yaklaşımında Irak’ın toprak bütünlüğüne yönelik hassasiyetin güçlendiği bir başka dönem Abdullah Öcalan’ın Türkiye getirildiği Şubat 1999 sonrası dönemdir. PKK kaynaklı endişelerin azalması ile Kürt devleti kaynaklı endişelerin artması hemen hemen aynı döneme denk gelmiştir. 1998 Washington süreci sonrası Kürt gruplar arasında sağlanan uzlaşma, ABD’nin bölge üzerindeki etkisinin belirginleşmesi ve Türkiye’nin sürecin dışına itildiği düşüncesi kuzeyde bir Kürt devleti endişesini yeniden artırmıştır. Bu nedenle, Kuzey Irak’ta kurulacak bir Kürt devletinin Türkiye tarafından casus belli, yani savaş nedeni olarak kabul edileceği açıklanmıştır.⁶⁸

---

⁶⁴ Mehmet Kocaoğlu, **Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu: Parçalanmak İstenen Topraklar ve İstismar Edilen İnsanlar**, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995), 367–368.

⁶⁵ **age**, 365.

⁶⁶ Nilüfer Yalçın, “Askeri Yetkililer Kaygılı”, **Milliyet Gazetesi**, 28 Mart 1991, 17.

⁶⁷ Nilüfer Yalçın, “Askeri çevreler dikkatli”, **Milliyet Gazetesi**, 2 Haziran 1991, 9.

⁶⁸ Uğur Ergan, “Kürt devleti’ savaş nedeni”, **Hürriyet Gazetesi**, 16 Mayıs 2001, 1.

2.2.2.2. “PKK ve Kuzey Irak Kaynaklı Terörizm”

Doksanlı yılların başında Türkiye'nin temel güvenlik kaygıları sıralamasında, ayrılıkçılık birincil tehdit olarak belirlemiş⁶⁹, PKK ile mücadele savunma politikasının en önemli gündem maddesi olmuş ve Kuzey Irak oldukça önemli bir bölge haline gelmiştir. Kuzey Irak, PKK'ya silah temini, eğitim ve planlama açısından önemli lojistik destek sağlayan, örgütün çöküşün eşiğine geldiği durumlarda toparlanma fırsatı bulduğu önemli bir bölge olması nedeniyle ordunun PKK ile mücadele stratejisinin temel noktası haline gelmiştir.⁷⁰

Ordu, uzun yıllar Kuzey Irak'ta belli bir hareket serbestisine sahip olmuş, PKK'nın bölgede otorite boşluğundan doğan faaliyetlerini engellemek amacıyla, 1984 yılından başlayarak doksanlı yıllar boyunca bölgeye çok sayıda askeri operasyon düzenlemiştir.⁷¹ Kışlalı, 1984 ve 1991 yılları arasında PKK eylemlerinin ordu tarafından Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleşen Kürt isyanlarına benzetildiğini, bu nedenle konvansiyonel bir yaklaşımın benimsendiğini ve bu yaklaşım hatası nedeniyle PKK'nın eylemlerinde önemli bir artış yaşandığını ileri sürmüştür.⁷² 1984 Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla yükselişe geçen PKK eylemleri, Körfez Savaşı ile büyük bir ivme kazanmış, 1984 yılında 47 olarak kaydedilen eylem sayısı 1990 yılında 1111'e ulaşmıştır.⁷³

Ordunun PKK ile mücadelede jandarma ağırlıklı konvansiyonel bir yaklaşımdan, özel eğitilmiş birlikler ile düşük yoğunluklu çatışmaya göre yapılandırılması Aralık 1990'da Genelkurmay Başkanlığına atanan Doğan Güreş döneminde

---

⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz; Burak Ülman, “Türkiye'nin Yeni Güvenlik Algılaması ve Bölücülük”, **En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, der. Gencer Özcan, Şule Kut, (İstanbul: Büke Yayınları, 2000): 101–134.

⁷⁰ 1978 yılında güneydoğuda sıkıyönetimin ilan edilmesinden sonra PKK ülke dışına çıkma kararı almış, örgüt lideri Abdullah Öcalan Suriye'ye giderken örgüte Beka Vadisinde bir faaliyet alanı sağlanmıştır. Örgüt önce Irak-İran savaşı, arkasından da I. Körfez Savaşı'nın yarattığı otorite boşluğundan faydalanarak Kuzey Irak'taki gücünü artırmıştır. Kuzey Irak'ta silahlı ve ideolojik eğitimlerin verildiği pek çok PKK kampı bulunmaktadır. Özellikle bölgenin kuzeydoğu kesiminde bulunan Kandil dağı PKK açısından oldukça önemlidir. Örgütün askeri ve ideolojik eğitim merkezleri olan Mahsum Korkmaz Askeri Akademisi ve Haki Karer İdeolojik Eğitim Akademisi Kandil'de bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz; **Kuzey Irak Operasyonu Raporu**, 2007, 13.

⁷¹ Oran, **Kalkık Horoz**, 363–366.

⁷² Mehmet Ali Kışlalı, **Güneydoğu: Düşük Yoğunluklu Çatışma**, (Ankara: Ümit Yayıncılık, 1996), 167, 179.

⁷³ Fikret Bila, **Komutanlar Cephesi**, 5. bs (İstanbul: Detay Yayınları, 2007), 31.

gerçekleştirilmiştir. Güreş'in "alan hâkimiyeti"⁷⁴ yaklaşımı ile ordu PKK ile mücadele konusunda kapsamlı bir yeniden yapılanma dönemine girmiştir.⁷⁵ "93 Stratejisi" olarak da adlandırılan alan hâkimiyeti yaklaşımıyla tehdit algısı önceliği II. Ordu Komutanlığına yani güneydoğuya verilmiştir. Büyük bir stratejik değişiklik olarak değerlendirilen bu gelişme ile TSK'nin bütün olanakları II. Ordu Komutanlığına sunulmuş ve bu bölge "ağırlık merkezi" haline getirilmiştir. Askeri olanakların geliştirilmesi PKK'ya yönelik operasyonların kapsamında önemli bir değişiklik yaratmış, ilk defa gece ve kış harekâtları yapılmış, böylece ordunun bölgede etkinlik kurması kolaylaşmıştır.⁷⁶

Ordu doksanlı yıllarda alan hâkimiyeti konsepti çerçevesinde, Kuzey Irak'taki PKK varlığına yönelik dört büyük çaplı sınır ötesi operasyon gerçekleştirmiştir. 12 Ekim 1992 tarihinde başlatılan, 50 bin askerin görev aldığı ilk operasyon Barzani ve Talabani'nin peşmerge kuvvetlerinin katılımıyla gerçekleşmiştir. 1992 harekâtı öncesinde Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis Kuzey Irak'a giderek Selahattin kentinde Barzani ve Talabani ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşme sonucunda Kuzey Irak'ın belirli kentlerine Türk timlerinin yerleştirilmesine, Kürt grupların ihtiyaç duydukları karakolların Türkiye tarafından yapılmasına, karakollar için her türlü teknik desteğin sağlanmasına ve bölgede ortak bir PKK operasyonu düzenlenmesine karar verilmiştir.⁷⁷

1992 harekâtı sonrasında Plan ve Prensipler Başkanı Korgeneral Oktay Karasoy operasyonun Barzani ve Talabani'nin yardım talebi üzerine başlatıldığını ifade etmiş, "Sınırın bundan sonra PKK'ya karşı korunması Peşmergenin görevidir"⁷⁸ sözleri ile bölgedeki Kürt gruplarla yapılan anlaşmanın sinyallerini de vermiştir. 1992 harekâtı

---

⁷⁴ Alan hâkimiyeti konsepti, PKK'nın ana üslerinin bulunduğu alanların TSK tarafından yapılacak büyük çaplı askeri operasyon ile PKK unsurlarından arındırılması ve bölgenin kontrol altında tutularak örgütün geri dönmesinin engellenmesi esasına dayanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Kışlalı, **Güneydoğu**, 202.

⁷⁵ Bila, **Komutanlar Cephesi**, 47–48, 139–140.

⁷⁶ **age**, 139.

⁷⁷ Görüşmelerde yer alan ve anlaşma metninde imzası olduğunu belirten Orgeneral Necati Özgen Kuzey Irak'ta bu anlaşma sonrası Jandarma subay ve astsubaylarının görevlendirildiği timler kurulduğunu, bu timlerin doksanlı yıllardan itibaren bölgeye yerleşen Türk askeri varlığının başlangıcı niteliğinde olduğunu ifade etmiştir. Özgen bu anlaşma ile bölgeye yerleşen timleri 4 Temmuz 2003 tarihinde ABD askerlerinin başına çuval getirdiği Türk timlerinin nüvesi olarak değerlendirmiştir. Özgen, peşmergelerin gereken hassasiyeti göstermediklerini, ciddi bir mücadele içine girmedikleri, bu nedenle Eşref Bitlis'in planının yürümediğini ifade etmiştir. **age**, 89–94.

⁷⁸ Nilüfer Yalçın, "Operasyonu peşmerge istedi", **Milliyet Gazetesi**, 6 Aralık 1992, 11.

sırasında yaşanan bir başka önemli gelişme askerlerin Çekiç Güç ve ABD'nin Kuzey Irak politikasıyla ilgili endişelerini artırmıştır. Ocak 1992'de Çekiç Güce bağlı Amerikan helikopterin PKK'ya yardım malzemesi attığına ilişkin haberler basına yansımış, ABD'li ve Türk yetkililerin yaptıkları çelişkili açıklamalar Çekiç Gücün varlığı ile ilgili rahatsızlığı gündeme getirmiştir.⁷⁹ 1992 harekâtı sırasında ABD helikopterin PKK'ya yardım ettiği yönünde ihbar aldıklarını belirten Doğan Güreş, yaptıkları araştırmalar sonucunda ihbarın doğru olduğunu ifade etmiştir.⁸⁰ Harekâttan kısa süre sonra, 1993 yılında PKK'nın tek taraflı ateşkes ilan etmesi harekâtın ve yeni konseptin başarılı olduğu yönündeki inancı güçlendirmiştir.

Ordunun 1995 ve 1997 yıllarında gerçekleştirdiği operasyonlar Kuzey Irak'ta kış şartlarının hüküm sürdüğü dönemlerde, PKK'yı beklemediği bir anda yakalamak amacıyla, baskın şeklinde gerçekleştirilmiştir. 1995 Çelik harekâtı sonrasında, Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı'nın örgütle mücadelenin kesintisiz bir şekilde devam etmesi fikri doğrultusunda Kuzey Irak'ta sürekli birlik bulundurulmasına karar verilmiştir.⁸¹ 1995 Çelik harekâtı, 1997 Çekiç ve Şafak harekâtları ile ordunun Kuzey Irak'ta kontrolü ele aldığı, PKK'nın bölgedeki silahlı gücünün dağıldığı ve etkisiz kaldığı ifade edilmiştir.⁸²

1998 yılında PKK'nın lider kadrosundan Şemdin Sakık'ın Yarasa operasyonu kapsamında yakalanması, örgütün siyasallaşma kararını açıklaması, Suriye'nin örgüte verdiği desteği kesmesi ve sonuçta Abdullah Öcalan'ın Şubat 1999'da Türkiye getirilmesi ile PKK ile mücadelede önemli bir aşama kaydedilmiştir. Aytaç Yalman, 1999 yılını PKK ile mücadelede bir dönüm noktası olarak nitelemiştir. Yalman, 1998 yılından itibaren ABD'nin bölgedeki ağırlığının arttığını, Washington sürecinin ardından ordunun “müşterek operasyonlarda eskiye nispetle ciddi isteksizlikler ile karşılaş[tığını]” ve Kuzey Irak'ta operasyonların daha zor şartlar altında gerçekleştirildiğini ifade etmiştir.⁸³ ABD'nin Irak'a yönelik planlarında Kürt gruplardan destek almayı amaçladığını, Kürt grupların bölgedeki manevra alanını genişletmek ve güçlenmelerini sağlamak için “Öcalan'ı paket yapıp” Türkiye'ye

---

⁷⁹ Nilüfer Yalçın, “Helikopter olayı iyice karıştı”, *Milliyet Gazetesi*, 15 Ocak 1992, 15.

⁸⁰ Bila, *Komutanlar Cephesi*, 72.

⁸¹ *age*, 183.

⁸² *age*, 188, 192.

⁸³ *age*, 206, 208.

teslim ettiklerini ve PKK'yı Kandil dağı bölgesinde denetim altına aldıklarını ileri sürmüştür.⁸⁴

Ordu doksanlı yılların başından itibaren, savunma temelli stratejik anlayıştan sıyrılarak saldırı temelli bir stratejiye geçmiş, PKK ile mücadelesinde çatışma alanı hâkimiyetine dayanan yeni bir strateji belirlenmiş ve bu strateji ile yapılan sınır ötesi operasyonlar Kuzey Irak'ta Türk askeri varlığını içeren fiili bir güvenlik bölgesinin oluşumuyla sonuçlanmıştır.⁸⁵

2.2.2.3. Kerkük'ün statüsü ve Türkmenler

Ordunun önem atfettiği konulardan biri de Kerkük'ün statüsüdür. Ordunun Kerkük konusundaki hassasiyetinin temelinde yine bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasından duyulan endişe yer almaktadır. Bölgenin zengin petrol yataklarına sahip olması ve bu petrolden elde edilecek gelirin dağılımı, bölgedeki Kürt oluşumun güçlenmesini istemeyen ordu açısından önemli bir sorundur.

1991 yılında Irak'ın kuzeyinde Güvenli Bölge inşa edilirken Türkiye, Kerkük'ün bu bölgenin sınırları dışında bırakılmasını talep etmiştir. Bunun en önemli nedeni Kerkük petrolünün ekonomik olarak beslediği bir bölgede Kürtlerin bağımsız bir oluşuma doğru gitmesinin kolaylaşacağından endişe edilmesidir.⁸⁶ 1993 yılında Genelkurmay Başkanlığı'nda düzenlenen, odak noktasında Kerkük petrolünün yer aldığı Irak brifinginde, Kerkük petrolünün hem merkezi yönetim hem de Kürt gruplar açısından öneminin altı çizilirken, Kerkük petrolünün kimin denetimine gireceği sorusunun Irak'ın kaderini belirleyeceği vurgulanmıştır.⁸⁷

Ordunun Kerkük konusundaki hassasiyeti özellikle Kuzey Irak operasyonları sırasında Irak merkezi yönetimini ve bölgedeki Kürt grupları rahatsız etmiştir. Ekim 1992 harekâtı sırasında ordunun asıl hedefinin PKK'yı etkisiz hale getirmek değil Kerkük ve Musul'u ele geçirmek olduğu yönünde haberler basında yer almış, söz konusu iddialar askeri yetkililer tarafından yalanlanmıştır.⁸⁸ Körfez Savaşı sırasında

---

⁸⁴ age, 205–207.

⁸⁵ Ali L. Karaosmanoğlu, “Küresel Terörizmin Ulaştığı Boyutlar Çerçevesinde Edinilen Tecrübeler”, **Küresel Terörizm Ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23–24 Mart 2006**, (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi Yayını, 2006): 75–87, 84–85.

⁸⁶ Hasan Mazin, “Türkmenler, Türkiye ve Irak: Körfez Savaşı'ndan Irak'ın İşgaline Türkmenlerin Durumu”, **Avrasya Dosyası**, c. 9, s. 4 (2003): 175–190, 177.

⁸⁷ Nur Batur, “Kürt Devleti askıda mı?”, **Milliyet Gazetesi**, 12 Mart 1993, 15.

⁸⁸ Tamer Erkiner, “Hedef, Musul ve Kerkük değil”, **Milliyet Gazetesi**, 7 Aralık 1992, 19.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, Kerkük ve Musul'un Türkiye'nin denetimine alınması konusunda ısrarcı olduğu, askeri yetkililerin ise konuya sıcak bakmadıkları iddia edilmiştir.⁸⁹ Dönemin Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay'ın görevinden istifa etmesinin de Özal'ın Türk askerinin Musul'a girmesi konusundaki ısrarcı tutumuna bir tepki olarak gerçekleştiği ileri sürülmektedir.⁹⁰

Ordunun Kuzey Irak politikasının önemli bir diğer unsuru da Türkmenlerdir. Türkiye'nin doksanlı yıllarda yürüttüğü Kuzey Irak politikasına paralel giden bu anlayış, Türkmenlerin “meşru haklarının korunması” ilkesine dayanmaktadır. Türkiye'nin Türkmenlere yönelik ilgisi, özellikle Irak merkezi yönetiminin Kuzey Iraklı Kürtlere verdiği hakların Türkiye'nin çıkarlarına zarar verebileceği düşünüldüğü andan itibaren artmış, Türkmenlere yönelik korumacı bir tutum sergilenmeye başlanmış,⁹¹ Körfez Savaşı sonrasında ise bu ilgi bölgeye yönelik politikasının temel noktalarından biri haline getirilmiştir.

Ordunun “Irak'taki soydaşlarımız” olarak tanımlanan Türkmenlere yönelik ilgisini bazı çevreler tarafından stratejik çıkarların gereği olarak yorumlanmıştır. Türkiye'nin Körfez Savaşı sonrası, bölgedeki gelişmelere müdahale edebilmek amacıyla “Türkmen kartını” oynamaya başladığı, konunun böylece milli bir dava haline getirildiği iddia edilmektedir.⁹² Irak'ın parçalanması ve kuzeyde bağımsız bir Kürt devleti kurulması durumunda, Türkiye'nin bölgede kendisine jeopolitik güvence verecek bir yapılanmaya ihtiyaç duyduğunu savunulmaktadır.⁹³ Öte yandan Türkiye'nin Türkmen politikasının büyük oranda asker eliyle yürütüldüğü iddia edilmektedir. Bu görüşü savunanlar Türkmen politikasında askeri yetkililerin etkinliği nedeniyle, bölgeye güvenlik güçleri bağlantılı temsilcilerin gittiğini, bu

---

⁸⁹ Derya Sazak, “İşte Musul-Kerkük sırtı”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Ocak 2002, 16.

⁹⁰ Bila, **Komutanlar Cephesi**, 18.

⁹¹ 1968 Baas Darbesi ile iktidara gelen yönetim Kürtlere bir takım haklar vermeyi kabul etmiştir. Türkiye'de bu konudaki rahatsızlık yazılı basına yansırken, bölgedeki Türkmen varlığına dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Örneğin, 1961–1973 yılları arasında yayın yapan *Orta Doğu* adlı yarı akademik nitelikli bir dergide Türkmenlerin, “*Irak'taki soydaşlarımız ve dindaşlarımız*” olarak ön plana çıkarılması, 1968 yılında Irak'ta gerçekleşen Baas darbesinin akabinde yeni yönetimin Kürtlere bir takım haklar vermesinin ardından gerçekleşmiştir. Uzun yıllar Kuzey Irak'ta yaşanan isyanları Irak'ın iç meselesi olarak değerlendiren *Orta Doğu Dergisi* bu tarihten itibaren Türkmenlerin haklarının korunması konusuna özel bir önem vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Celal Tevfik Karasapan, “Ve Kerkük Üzerine Irak Politikası”, **Orta Doğu Dergisi**, s. 110: 21; Celal Tevfik Karasapan, “Türkiye-Irak Münasebetleri ve Kürt Meselesi”, **Orta Doğu Dergisi**, s. 98: 4.

⁹² Gökhan Çetinsaya, **SETA Irak Dosyası: Irak'ta Yeni Dönem, Ortadoğu ve Türkiye** (Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2006), 39.

⁹³ Mazin, **Türkmenler**, 185, 186.

kişilerin ise demokratik ve katılımcı bir yöntem izlemediklerini, bölgedeki Türkmenler arasında bölünmelere neden olduklarını ve Türkmenlerin Irak siyasetinde etkili olmasına yönelik bir yeniden yapılanma amacı gütmediklerini, daha çok Türkiye'nin iç siyasetine odaklandıklarını ileri sürmektedir.⁹⁴

Sonuç olarak, Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak'ta, Irak merkezi yönetiminin otoritesi dışında bir Güvenli Bölge'nin oluşturulması, Türkiye'nin bölgeye yönelik güvenlik kaygılarını artırmıştır. Kuzey Irak'ta Kürt varlığı kurumsallaşırken, bölgedeki otorite boşluğundan faydalanan PKK, Türkiye'ye yönelik eylemlerini artırma imkânı bulmuştur. Türkiye ise Kuzey Irak kaynaklı güvenlik endişelerini gidermek için birbiriyle çelişkili politikalar izlemek durumunda kalmıştır. Bu süreçte, PKK'nın bölgedeki etkinliğini önlemek için geniş çaplı askeri operasyonlar düzenleyen Türkiye, PKK'ya karşı işbirliği yaptığı Kuzey Iraklı Kürtlere siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda destek vermiştir. Doksanlı yılların sonunda PKK'ya yönelik güvenlik endişeleri örgüt liderinin yakalanmasıyla zayıflarken, uluslararası ve bölgesel gelişmelerin etkisiyle Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasına yönelik endişe Türkiye'nin Kuzey Irak politikasının en önemli gündem maddesi haline gelmiştir.

---

⁹⁴ **Kuzey Irak Operasyonu Raporu**, 2007, 21, 22.

3. . AK PARTİ'NİN DIŞ POLİTİKA VİZYONU

Bu bölümde AK Parti'nin dış politika anlayışının dayandığı temel parametreler belirlenmeye çalışılmıştır. Partinin dış politika anlayışının genel çerçevesinin daha iyi anlaşılabilmesi için partinin siyasi geçmişi ve yeni siyasi kimliği ile dış politika tercihleri arasında kurulan bağlantının dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle AK Parti'nin siyasi geçmişine ve yeni siyasi kimliğine kısaca değinilmiştir. Daha sonra partinin dış politika yönelimlerinin şekillenmesinde etkili olduğu düşünülen, uzun yıllar Başbakanlık Dış Politika Başdanışmanı olarak görev yaptıktan sonra Mayıs 2009'da Dışişleri Bakanı olarak görevlendirilen Ahmet Davutoğlu'nun teorik yaklaşımı analiz edilmiştir.

3.1. AK Parti'nin Siyasal Kimliği

Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde, 2001 yılında kurulan AK Parti, kendisini yeni bir siyaset tarzını ve anlayışını temsil eden, muhafazakâr demokrat kimliğe sahip bir kitle partisi olarak tanımlamaktadır. Yeni bir oluşum olduğu iddiasıyla yola çıkan AK Parti'nin kurucu kadrosunun büyük bir kısmının uzun yıllar Milli Görüş Hareketi'ni temsil eden partiler içinde yer almış olmaları, partinin siyasi kimliğinin tanımlanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu bölümde, AK Parti'nin Türkiye siyasi tarihinin en önemli akımlarından Milli Görüş Hareketi'nden kopuşu ve yeni bir oluşum olarak siyasi kimliğini oluşturma süreci ele alınmıştır.

3.1.1. Milli Görüş Çizgisinden Kopuş ve *Muhafazakâr Demokrasi*

Milli Görüş hareketi, Milli Görüş anlayışını benimseyen partilerin çatısı altında kırk yıldır varlığını sürdüren, Türkiye'nin siyasi tarihi açısından oldukça önemli bir gelenektir. 1970 yılından günümüze Türkiye'de siyasal islamın en önemli temsilcisi olarak kabul edilmektedir.⁹⁵

---

⁹⁵ Milli Görüş Hareketinin ilk siyasi partisi 1970 yılında kurulan Milli Nizam Partisi (MNP)'dir. Uzun yıllar milli görüş anlayışını savunacak olan siyasi kadro ilk olarak bu parti çatısında bir araya gelmiştir. Partinin 1971 yılında kapatılması üzerine Milli Selamet Partisi (MSP) kurulmuştur. 1980

Milli Görüş geleneğinin dış politika anlayışının düşünsel zemininde, MNP döneminde ortaya konulan görüşlerin yer aldığı öne sürülmektedir. MNP'nin parti programında yer alan, "Tarihi karakterimize ve milletimizin topyekün maksat ve iradesine uygun, uzun vadeli milli müstakil, şahsiyetli ve müstakar bir dış politika takibinde kararlıyız" sözleri Milli Görüş partileri tarafından vurgulanan şahsiyetli dış politika söyleminin de temelini oluşturmaktadır.⁹⁶ Bu dış politika anlayışında "emperyalistler ve Siyonistler" tarafından zulme uğrayan halkların yanında yer alınacağı ve "hakkı üstün tutan medeniyet" sayesinde tüm adaletsizliklere son verileceği ileri sürülmüştür.⁹⁷

Milli Görüş çizgisinin kapsamlı bir teorik altyapısı bulunmayan şahsiyetli dış politika söyleminin temelinde "katı ve taviz vermez bir Batı (emperyalizm) düşmanlığı", "ABD ve İsrail karşıtlığı"nın yer aldığı ileri sürülmektedir.⁹⁸ Milli Görüş partileri uzun yıllar Türkiye'nin laiklik ve Batılılaşma yüzünden ekonomik olarak geri kaldığını ve kültürel olarak yozlaştığını savunmuş, bu nedenle Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na (AT) üye olmasına karşı çıkmıştır.⁹⁹ Milli Görüş çizgisinin "tartışmasız önderi" olarak kabul edilen Necmettin Erbakan, "Kuvveti üstün tutan AT'a [Avrupa Topluluğu] uşak bir vilayet olma hedefi yerine, Müslüman ülkelerle işbirliği hedefinin, yani Hakkı üstün tutan Adil Düzen'e dayalı topluluğun böylece lider ülke hedefinin gerçekleştirilmesi" gerektiğini savunmuştur.¹⁰⁰

Erbakan AT yerine bu modele benzeyen bir İslam Birliği projesi önermiş ve Türkiye'nin "Müslüman Ülkelerle Adil Düzen temeline dayanan bir İslam Ortak Pazarı'nın kurulmasına" öncülük yapması gerektiğini öne sürmüştür.¹⁰¹ Bu açıdan Erbakan liderliğinde Müslüman ülkelerin katılımıyla kurulan D-8 (Developing

---

askeri darbesiyle diğer partiler gibi MSP'de kapatılmıştır. Milli Görüş hareketinin en güçlü siyasi partisi, 1983 yılında kurulan ve 1998 yılında kapatılan Refah Partisi'dir. Milli Görüş hareketinin her döneme damgasını vuran lideri ise Necmettin Erbakan'dır. Refah Partisi'nin kapatılması ihtimaline karşı 1997 yılında kurulan Fazilet Partisi ise 2001 yılında kapatılmıştır. Milli Görüş geleneğinin son temsilcisi 2001 yılında kurulan ve çalışmalarını devam ettiren Saadet Partisi'dir.

⁹⁶ Serdar Şen, *AKP Milli Görüşçü mü?: Parti Programlarında Milli Görüş*, (İstanbul: Nokta Kitap, 2004), 145.

⁹⁷ *age*, 149.

⁹⁸ Ruşen Çakır, *Ne Şariat Ne Demokrasi, RP'yi Anlamak*, 2 bs. (İstanbul: Metis Yayıncılık, 1994), 161

⁹⁹ Yalçın Akdoğan, *AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi* (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004), 229.

¹⁰⁰ *age*, 257.

¹⁰¹ Şen, *AKP Milli Görüşçü mü*, 150.

Eight) örgütü “Lider Türkiye” ve “şahsiyetli dış politika” söyleminin sembolü olarak gösterilebilecek niteliktedir.¹⁰²

Milli Görüş çizgisinin en önemli partisi olarak kabul edilen Refah Partisi (RP), 1998 yılında “laiklik karşıtı eylemlerin odağı” olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır. RP’nin ardından aynı siyasi görüşün temsilcisi olarak kurulan Fazilet Partisi(FP) ise yenilikçiler ve gelenekselciler olarak adlandırılan iki farklı grubun çekişmelerine sahne olmuştur. Milli Görüş geleneğinin “yenilik, vizyon ve muhalefet” üretemediğini savunan¹⁰³, mevcut siyaset anlayışından memnun olmayan Yenilikçi Hareket olarak adlandırılan yeni bir oluşum ortaya çıkmıştır. Bu oluşum, Milli Görüş geleneği içinde “yeni ve daha merkezde bir siyasi harekete destek verilmesi” gerektiğini düşünen dini topluluklardan, cemaatlerden ve çıkar gruplarından büyük destek görmüştür.¹⁰⁴ Abdullah Gül’ün liderliğinde bir araya gelen Yenilikçi Hareket, benimsedikleri siyaset anlayışını bu çizgide hayata geçiremeyeceklerini anlayarak partiden ayrılma kararı almıştır¹⁰⁵. Yenilikçi Hareket’e mensup siyasetçiler, farklı partilerden katılımcılar ile bir araya gelerek partileşme sürecine girmiş ve 14 Ağustos 2001 tarihinde AK Parti’yi kurmuşlardır.¹⁰⁶

AK Parti iktidarının ilk yıllarında, yeni bir oluşum olarak partinin siyasal kimliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık vermiştir. AK Parti’nin kimliğinin tanımında kullanılan “muhafazakâr demokrasi” kavramının teorik bir temele oturtulması amacıyla Ocak 2004’te “Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu” düzenlenmiştir. AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan açılış konuşmasında partilerinin “dini toplumsal değer olarak önemsemekle birlikte, din

---

¹⁰² Gencer Özcan, **Onbir Aylık Saltanat: Siyaset, Ekonomi ve Dış Politikada Refahiyol Dönemi Bir Koalisyonun Anatomisi**, (İstanbul: Boyut Yayıncılık, 1998), 267.

¹⁰³ Nasuhi Güngör, **Yenilikçi Hareket: Yeni Dünya Düzeni Ekseninde Bir Değerlendirme**, (İstanbul: Anka Yayınları, 2001), 21.

¹⁰⁴ **age**, 36–38.

¹⁰⁵ Ancak grup ayrılmadan önce FP hakkında kapatma kararı çıkmıştır. Akdoğan, **AK Parti**, 104.

¹⁰⁶ Adalet ve Kalkınma Partisi, 3 Kasım 2002 seçimlerinde oyların %34’ünü alarak tek başına iktidar olmuştur. Partinin Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan Aralık 1997’de Siirt’te okuduğu bir şiir nedeniyle Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından yargılanmış ve Nisan 1998 tarihinde "Halkı din ve ırk farkı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek" suçundan hapis cezası almış, siyasetten men edilmiştir. Bu nedenle 2002 genel seçimlerinde milletvekili olamamış, 58. hükümeti kurma görevi daha önce Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü olarak görev yapmış olan Abdullah Gül’e verilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan milletvekili adaylığının önündeki engellerin kaldırılması ile 9 Mart 2003’te Siirt’te yenilenen genel seçime katılarak milletvekili seçilmiş, 14 Mart 2003 tarihinde de 59. hükümeti kurarak başbakan olmuştur. “Muhtar bile olamayacak”, **Radikal Gazetesi**, 24 Eylül 1998, <http://www.radikal.com.tr/1998/09/24/politika/muh.html>, [26.01.2009].

üzerinden siyaset yapmayı, devleti ideolojik bir dönüşüme uğratmayı, dini sembollerle örgütlenmeyi” doğru bulmadıklarının altını çizmiştir. Bu doğrultuda Erdoğan benimsedikleri çizgiyi şu şekilde tanımlamıştır;

AK Parti, yeni muhafazakâr demokrat çizgiyi, muhafazakârlığın genlerine ve tarihi kodlarına uygun şekilde, ama siyaset yaptığı coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak ortaya koymaktadır. AK Parti, kendi düşünce geleneğinden hareketle, yerli ve köklü değerler sistemimizi evrensel standarttaki muhafazakâr siyaset çizgisi ile yeniden üretmek amacındadır. [...] AK Parti’nin muhafazakârlıktan anladığı, mevcut kurum ve ilişkilerin korunması değil, bazı değerlerin ve kazanımların korunmasıdır.¹⁰⁷

Erdoğan’ın siyasi danışmanı Yalçın Akdoğan tarafından hazırlanan “AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi” adlı kitap söz konusu kavramın gelişimi açısından oldukça önemlidir. Partinin “doktrin hocası” ve muhafazakâr demokrat kimliğin mimarı olarak gösterilen Akdoğan, kitabında partinin Milli Görüş çizgisinden ayrıldığı noktalara vurgu yapmaktadır.¹⁰⁸ AK Parti’nin “Milli Görüş Hareketi”nin uzantısı daha yenilikçi bir parti olmak yerine, farklı bir kulvara oturan yepyeni bir siyasal hareket olmayı tercih etti[ğini]” açıkça ifade etmektedir. Yalçın Akdoğan kitabında AK Parti tarafından benimsenen muhafazakâr demokrat siyasi kimliğin parametrelerini şu şekilde sıralamıştır;

Muhafazakâr demokratlık, devrimci değişim anlayışına karşı doğal bir süreç şeklinde işleyen tedrici ve aşamalı bir değişim anlayışına dayanır. [...] Muhafazakâr demokrasiye göre siyaset alanı uzlaşılı kültürüne dayanır. Toplumsal ve kültürel çeşitlilikler demokratik çoğulculuğun üreteceği tolerans ve hoşgörü zemininde siyasete bir renklilik olarak katılmalıdır. [...] Muhafazakâr demokratlık, halk egemenliğine dayanan siyasal meşruiyet ile anayasallığa ve evrensel normlara dayalı hukuki meşruiyeti önemser. [...] sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidardan yanadır. [...] Muhafazakârlık, radikalizmi ve toplum mühendisliğini reddeder.¹⁰⁹

Akdoğan, muhafazakâr demokrasi kavramı ile AK Parti’nin kendisine yeni bir kulvar açmaya çalıştığının belirtirken, kavramın “siyaseti normalleştirmek”, “siyaseti gerçek bir zemine oturtmak”, “müstakil bir muhafazakar parti üretmek” ve “kuşatıcı bir siyaset tarzı üretmek” açısından Türk siyasal yaşamına sağlayacağı katkının önemini altını çizmektedir.¹¹⁰ AK Parti’nin “muğlâk ve müphem siyasi kimlikler” yerine “dünya genelinde test edilen ve belli parametrelerde buluşulabilecek bir

---

¹⁰⁷ **AK Parti Resmi İnternet Sitesi**, “Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu” http://www.akparti.org.tr/muhafazakarlik-ve-demokrasi-sempozyumu-basbakan-erd_2157.html[26.01.2009].

¹⁰⁸ Tolga Tanış, “Başbakan’ın Tüm Danışmanları”, **Hürriyet Gazetesi**, 27 Kasım 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=3569488> [05.02.2010].

¹⁰⁹ Akdoğan, **AK Parti**, 15–17.

¹¹⁰ **age**, 18–19.

siyasal çizgiyi” Türkiye’nin yapısal ve sosyokültürel koşullarında yeniden şekillendirmeye ve yeni bir kavram oluşturmaya çalıştıklarından söz etmektedir.¹¹¹

AK Parti’nin “İslamcı bir hareketin siyaset düzleminde devam ettirilemeyeceği kanaatiyle kendisini merkez sağa çekmeye çalıştığını” ifade eden Akdoğan, “bu mecburiyetin” en önemli sebebinin devletin refleksleri ve hassasiyetlerinin yanı sıra halkın talep ve beklentilerinden kaynaklanan Türkiye’nin reel politiği olduğunu belirtmiştir.¹¹² Mümtaz’er Türköne, “Devrimci Muhafazakârlık” başlıklı yazısında AK Parti’nin sistemle barışma ve merkeze yaklaşma çabasını şu şekilde değerlendirmiştir;

Türkiye benzersiz bir şeyi başarıyor. Sistem, muhalif unsurlarını bünyesine alıyor onu iktidar koltuğuna oturtuyor ve kendisi ile bütünleştiriyor. [...] AK Parti’nin önder kadrosunun bugüne kadar geçirdikleri evreler bu başarının çapını gösteriyor. Türkiye’nin en güçlü ve derin muhalif geleneği demokrasinin sunduğu imkânları kullanıyor ve bütünüyle sistemle geniş kapsamlı ve kalıcı bir uzlaşma arıyor. Sistem tarafından öğütülmeye, köşelerinin törpülenmesine rıza göstermenin ötesinde kendi kendisini ehlileştiriyor. [...] Bu yeni kimliğin adını da “muhafazakâr demokrat” olarak koyuyor.¹¹³

AK Parti’nin siyasal İslam çizgisinden ayrılarak yeni bir kimlik benimseme iddiası bazı çevrelerce inandırıcı bulunmamıştır. AK Parti’nin “şeriat devleti kurmaya kalkıştıkları gerekçesiyle anayasa mahkemesince kapatılan bir partiden devşirilmiş kişilerden” oluştuğu ve partililerin öne sürdükleri gibi bir değişim geçirmedikleri, sadece söylem ve eylemleri “taktik molalar vererek” amaçlarına ulaşmaya çalıştıkları iddia edilmiştir.¹¹⁴ AK Parti’nin benimsediği muhafazakâr demokrasi kavramının, İslami kimliğini gizlemek amacıyla oluşturulduğu ve Müslüman kimliğin yerine ikame edildiği de savunulmaktadır. Türkiye’de mevcut “laik ve demokratik yapının böyle bir modelin ortaya çıkmasına müsaade” etmemesi nedeniyle “İslam’ın nihai hedefleriyle uyumlu olmayı gözeten AK Parti’nin” kendisini muhafazakâr demokrasi kavramı ile tanımladığı ileri sürülmüştür.¹¹⁵ Akdoğan bu iddialara yanıt olarak, farklı

---

¹¹¹ Yalçın Akdoğan, “Yeni Siyaset Tarzı Arayışları”, **Radikal Gazetesi**, 08 Ekim 2003, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=685969&Date=10.02.2010&CategoryID=99> [05.02.2010].

¹¹² Akdoğan, **AK Parti**, 148.

¹¹³ Mümtaz’er Türköne, “Devrimci Muhafazakarlık”, **Zaman Gazetesi**, 15 Ocak 2004, <http://arsiv.zaman.com.tr/2004/01/15/yorumlar/yorum2.htm> [26.01.2010].

¹¹⁴ Coşkun San, “Yasallık ve Meşruluk Ölçütleri Açısından AKP”, **AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu**, der. İlhan Uzgel, Bülent Duru (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009): 126–138, 134.

¹¹⁵ Yasin Aktay, “Müslüman Demokrat Parti Kavramı ve AKP”, **Türkiye’de ve Avrupa’da İslam, Devlet ve Modern Toplum Seminer Raporları**, 23–24 Ekim 2003 ve 22–23 Kasım 2004, (Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung Yayınları, 2005): 269–281, 278, 279.

dini inançlara sahip insanların yaşadığı bir ülkede partinin kendisini Müslüman olarak tanımlamasının ayrıştırıcı ve dışlayıcı bir etki yaratacağını ifade etmiştir.¹¹⁶

3.1.2. AK Parti'nin Siyasi Meşruiyet Arayışı ve Dış Politika

Milli Görüş çizgisindeki partilerin sistemle çatışma halinde bir kimlik geliştirmeleri siyasal sistem içinde kalmalarını zorlaştırmış, AK Parti'nin kurucu kadrosunun büyük oranda bu hareketin içinden geliyor olması da parti açısından önemli bir meşruiyet kaygısı yaratmıştır. Akdoğan, “AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi” adlı kitabında, AK Parti iktidarının ilk yıllarında sıkça tartışılan “AK Parti'nin sistem içinde tutunamayarak meşruiyet krizi yaşayan Milli Görüş partilerine kıyasla meşruiyet sıkıntısı yaşayıp yaşamayacağı” sorununa da yer vermiştir. AK Parti'nin anayasaya bağlı ve devlet geleneği ile barışık bir hareket olması dolayısıyla siyasal meşruiyete sahip bir parti görünümünde olduğunu belirten Akdoğan, partinin meşruiyetinin her seçimde perçinlendiğini ifade etmiştir.¹¹⁷ AK Parti Genel Başkanı Erdoğan ise “milli görüş gömleği”ni çıkardıklarını ve bu siyasi çizgiden ayrıldıklarını ifade etmiş, mezhepçiliği, dinciliği ve etnik kimliği siyasetin temeline yerleştiren söylemleri dışlayıcı bir anlayış benimsediklerini belirtmiştir.¹¹⁸

AK Partinin siyasi kimliğinin tanımlanmasında yeni bir kavramın benimsenmesi ve yeni bir oluşum olduğunun vurgulanması, özellikle milli görüşten uzak bir tutum sergilenmesi, kutuplaştırıcı ve ayrıştırıcı kavramların kullanımından kaçınılması siyasal sistem tarafından kabul edilebilecek meşru bir kimlik arayışı ile ilişkilendirilebilecek niteliktedir. Bu açıdan AK Parti'nin muhafazakâr demokrasi söylemini, sistemle çatışarak siyaset yapamayacaklarını anlayan bir hareketin kendisine siyasi meşruiyet kazandıracak yeni ve ılımlı bir siyasi kimlik benimseyerek merkeze yaklaşma çabası olarak değerlendirebiliriz.

AK Parti'nin muhafazakâr demokrasi söylemini siyasi meşruiyet arayışı çerçevesinde ele alan yaklaşımların önemli bir kısmında siyasal sistem, seçmen kitlesi ve uluslararası kamuoyu düzeyinde üç alana vurgu yaptıkları görülmektedir.

---

¹¹⁶ Akdoğan, **AK Parti**, 114.

¹¹⁷ **age**, 118.

¹¹⁸ Fatma Sibel Yüksek, “AKP'nin yeni zarfı”, **Radikal Gazetesi**, 26 Aralık 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=100157> [26.01.2009]; Adalet ve Kalkınma Partisi, “Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu” http://www.akparti.org.tr/muhafazakarlik-ve-demokrasi-sempozyumu-basbakan-erd_2157.html, [26.01.2009].

Yıldız, AK Parti'nin muhafazakâr demokrasi söyleminin siyasi meşruiyet kaygısı tarafından şekillenen üç adresi bulunduğunu belirtmiştir. Partinin ilk olarak “yerli hassasiyetlere” vurgu yaparak seçmen kitlesini, ikinci olarak “muhafazakârlık gibi meşruiyet problemi bulunmayan bir Batılı bir ideoloji” vasıtasıyla uluslararası kamuoyunu ve son olarak “en önemli adres” olan Kemalist merkezi hedeflediğini ifade etmiştir.¹¹⁹

Aktay ise AK Parti'nin kendisini muhafazakâr bir siyasi kimlikle tanımlamasının en önemli nedeninin “İslamcı siyasal hareketin meşru ve mümkün bir dil arayışı olduğunu”, söz konusu kavramın İslamcılığa “meşru dil servisini verebilecek en yakın ve işlevsel söylem” olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, AK Parti İslamcı bir nitelemeden ısrarla kaçınırken hem sistem düzeyinde meşru sayılan hem de kendisiyle halk arasında “özel bir mutabakat bulunan bir dil olarak muhafazakârlığı” öne çıkarmıştır.¹²⁰ Doğanay, AK Parti'nin merkeze yönelişini sistemle barışma çabasının yanı sıra, merkezde yoğunlaşan seçmen kitlesinin tercihlerine hitap ederek partinin tabanını genişletme girişimi olarak değerlendirmektedir.¹²¹ Erler'e göre, muhafazakâr demokrasi “meşruiyet sorunu düşünülerek üretilmiş ve Milli Görüş mirasından kurtulmanın da bir yolu olarak bir tür hile-yi şer'iyye veya pragmatik bir çözüm olarak üretilmiş” bir kavram izlenimi vermektedir.¹²²

AK Parti'nin siyasi kimliğinin tanımlanmasında, muhafazakâr demokrasi kavramıyla uluslararası normlara ve evrensel değerlere yapılan vurgu siyasi meşruiyet endişesinin uluslararası alandaki yansıması olarak değerlendirilebilir. Akdoğan, AK Parti'nin dünya sistemiyle entegre, yerli değerler ile evrensel değerleri, uluslararası normları örtüşüren bir siyasal hareket ve siyasal kültür üretmeyi amaçladığını ifade etmiştir. Muhafazakâr demokrasi anlayışının, “adalet, temel hak ve özgürlükler,

---

¹¹⁹ Ahmet Yıldız, “Muhafazakârlığın Yerleştirilmesi ya da AKP'nin ‘Yeni Muhafazakâr Demokratlığı’”, **Karizma Dergisi**, s. 7 (Ocak-Mart 2004): 55'den aktaran Akdoğan, 2004, 119.

¹²⁰ Yasin Aktay, “İslamcılıktaki Muhafazakâr Bakiye”, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt-5: Muhafazakârlık**, ed. Murat Gültekinil, Tanıl Bora, 2 bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004): 347–360, 350.

¹²¹ Ülkü Doğanay, “AKP'nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakârlık: Muhafazakâr Demokrasiye Eleştirel Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, c. 62, s. 1 (2007): 65–88, 69.

¹²² Özgün Erler, “Yeni Muhafazakârlık, AKP ve ‘Muhafazakâr Demokrat’ Kimliği”, **Stratejik Öngörü Dergisi**, s. 10 (2007) : 126–132, 132.

sosyal dayanışma, hoşgörü gibi asırlar boyunca insanlık vicdanının kabullendiği ve bugüne taşıdığı ‘ortak iyi’ denilen değerler[i]’ korumayı amaçladığını belirtmiştir.¹²³

AK Parti’nin siyasi meşruiyet endişesinin, merkez partisi kimliği kazanma çabasının iktidarının ilk döneminde dış politika tercihlerine de yansıtıldığı ileri sürülmektedir. Dış politika, AK Parti’nin siyasal islamı benimsemiş bir geleneğin temsilcisi olmadığını gerek ulusal gerekse uluslararası kamuoyuna gösterebilmesi açısından oldukça önemli bir alan olmuştur. Milli Görüş geleneğinin dış politikada özellikle İsrail’e, ABD ve Ortadoğu politikalarına ve AB’ye karşı sert tutumu AK Parti’nin dış politikada Milli Görüş çizgisinden farklılaşmasını kolaylaştırmıştır.

AK Partili siyasiler iktidarlarının ilk yıllarında “yüzünü doğuya dönen” Erbakan’ın aksine ABD’ye ve AB ülkelerine geziler düzenleyerek hem güven tazelemeye çalışmış hem de Milli Görüş çizgisinden farklı bir dış politik anlayışla yola çıktıklarının sinyallerini vermişlerdir. Recep Tayyip Erdoğan’ın, henüz Başbakan olmadan, AK Parti Genel Başkanı sıfatıyla Beyaz Saray’da Başkan Bush tarafından kabul edilmesi bu açıdan son derece önemli bir gelişmedir. ABD’nin önderliğinde Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi’ne destek verilmesi, AB’ye üyelik sürecinin hızlandırılması ve Kıbrıs sorununda çözüme ulaşmaya çalışılması, ulusal alanda meşruiyet sorunu çeken partinin kendi varoluşunu garanti altına almasının bir yolu olarak değerlendirilmiştir.¹²⁴ Uzgel’e göre, AK Parti öncelikle kendisinin dönüştüğünü gösterip daha sonra Türkiye’nin dış politikasını kendi konumunu sağlamlaştıracak şekilde dönüştürmeye çalışmıştır. AK Parti, AB sürecini hızlandırarak, ABD ile yakın ilişkiler kurarak ulusal alanda ihtiyaç duyduğu meşruiyeti uluslararası alanda kurduğu ilişkiler ile sağlamaya çalışmıştır.¹²⁵

---

¹²³ Akdoğan, “Yeni Siyaset Tarzı Arayışları”, **Radikal Gazetesi**.

¹²⁴ İlhan Uzgel, “Dış Politikada AKP: Stratejik Konumdan Stratejik Modele”, **AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu**, der. İlhan Uzgel, Bülent Duru (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009): 357–380, 357.

¹²⁵ **age**, 358.

3.2. AK Parti'nin Dış Politikasında Ahmet Davutoğlu Faktörü

AK Parti'nin dış politikasının teorik altyapısının oluşturulmasında Ahmet Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik adlı kitabında formüle edilen dış politik yaklaşımının etkili olduğu görülmektedir. 'Türkiye'nin Kissinger'i'¹²⁶ olarak adlandırılan Davutoğlu'nun dış politik yaklaşımlarının temel ilkelerinin, özellikle AK Parti'nin Ortadoğu politikasında uygulandığı gözlemlenmektedir. Davutoğlu'nun bir akademisyen olarak Türkiye'nin dış politikasına ilişkin geliştirdiği yaklaşımın Dış Politika Başkanlığına getirilmesi ile teoriden pratiğe geçme imkânı bulunduğunu, Mayıs 2009'da Dışişleri Bakanı olarak görevlendirilmesi ile birlikte mimarı olduğu dış politikanın siyasi sorumluluğunu üstlendiğini söyleyebiliriz.¹²⁷

3.2.1. Kürsüden Bakanlığa: Ahmet Davutoğlu

1 Mayıs 2009 tarihinde, TBMM dışından atanarak Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu daha önce akademisyen, başkanışman ve büyükelçi olarak görev yapmıştır.¹²⁸ Davutoğlu akademik çalışmaları dolayısıyla uzun yıllar yurt dışında, özellikle Ortadoğu ülkelerinde bulunmuş, bölgeyi yakından tanıma fırsatına sahip olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bursu ile Ürdün'e giden Davutoğlu burada Arapça öğrenmiş, doktora çalışmaları sırasında Mısır'da Kahire Amerikan Üniversitesi'nde araştırmalar yapmıştır. 1989 yılında Malezya'dan teklif alan Davutoğlu, 1990 yılında Uluslararası Malezya İslâm Üniversitesi'nde (International Islamic University Malaysia) çalışmaya başlamıştır. Üniversitenin Siyaset Bilimi

¹²⁶ "Davutoğlu Türkiye'nin Kissinger'i mi?", **Radikal Gazetesi**, 16 Ekim 2009 <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=959493&Date=25.01.2010&CategoryID=98> [27.01.2010]

¹²⁷ Benzer görüşler için bkz; Gürkan Zengin, (CNN Türk Haber Koordinatörü); "A. Davutoğlu kitabını hayata geçiriyor", **Star Gazetesi**, 21 Ocak 2008, <http://www.stargazete.com.tr/index.asp?haberID=139131> , [01.05.2008] ; Nazlı Ilıcak, "Prof. Ahmet Davutoğlu ve Dış Politika", **Sabah Gazetesi**, 15 Şubat 2008, <http://www.sabah.com.tr/2008/02/15/ilicak.html>, [01.05.2008].

¹²⁸ Davutoğlu çeşitli üniversitelerde uluslararası ilişkiler alanında dersler vermiş bir öğretim üyesidir. Boğaziçi Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Ekonomi eğitimi aldıktan sonra aynı üniversitede Kamu Yönetimi bölümünde yüksek lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora yapmıştır. Davutoğlu, Marmara ve Beykent Üniversitelerinde öğretim üyesi olarak çalışmış, Silahlı Kuvvetler Akademisi ve Harp Akademileri'nde dersler vermiştir. **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, "Özgeçmiş: Dışişleri Bakanı Sayın Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu", <http://www.mfa.gov.tr/ahmetdavutoglu.tr.mfa> [26.01.2010].

bölümünü kuran ve bölüm başkanı olarak görev yapan Davutoğlu Malezya’da üç yıl çalıştıktan sonra Türkiye’ye dönmüştür.¹²⁹

Davutoğlu’nun siyasi danışmanlık kariyeri Abdullah Gül ile tanışmasıyla başlamıştır. 1996 yılında Abdullah Gül’ün Devlet Bakanı olarak görev yaptığı 54. Hükümet döneminde, Davutoğlu’nun Gül’e gayri resmi olarak danışmanlık yaptığı iddia edilmiştir.¹³⁰ Davutoğlu, 58. hükümet döneminde resmi olarak Başbakan Abdullah Gül’ün Dış Politika Başdanışmanı olarak atanmış, Recep Tayyip Erdoğan’ın Başbakanlığı döneminde de görevine devam etmiştir. 2003 yılında Abdullah Gül’ün önerisi ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in onayı ile kendisine büyükelçilik unvanı verilmiştir.¹³¹

Davutoğlu’nun başdanışman olduğu 2003–2009 yılları arasında Türkiye’nin dış politikası üzerinde oldukça etkili olduğu gözlemlenmiştir. Danışmanlığı döneminde “gölge dışişleri bakanı” olarak nitelenen ve dış politikanın belirlenmesinde kilit bir rol oynayan Davutoğlu, son yıllarda dış politikada yaşanan değişimin arkasındaki isim olarak gösterilmiştir.¹³² Davutoğlu danışman sıfatı ile AB müzakereleri, Kıbrıs görüşmeleri, Irak savaşı gibi önemli konularda hükümet adına resmi temaslarda bulunmuştur. Dış politika açısından önemli görüşmelerde bulunması ve yaptığı gizli görüşmelerin basına yansımaları bazı çevreler tarafından eleştirilmiş, Dışişleri Bakanlığı’nın devre dışı bırakılmaya çalışıldığı iddia edilmiştir. Özellikle Hamas lideri Halid Meşal ile yaptığı gizli görüşmenin basına yansımaları eleştirilerin hedefi haline gelmiştir.¹³³

---

¹²⁹ Yenal Bilgici, “Hiçbir şey tesadüf değil”, **Newsweek Türkiye Dergisi**, 30 Kasım 2009, <http://www.newsweekturkiye.com/haberler/detay/34267/Hicbir-sey-tesaduf-degil> [26.01.2010].

¹³⁰ Faruk Bildirici, “Annesini 4 yaşında kaybetmiş bir çocuk İstanbul Erkek Lisesi’nin sessiz öğrencisi”, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Mayıs 2009, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=11565280>, [26.01.2010].

¹³¹ T.C. Resmî Gazete, 17 Ocak 2003, Ankara, <http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2003/01/20030118.htm#13> ; “Gül’ün danışmanı büyükelçi oldu”, **Hürriyet Gazetesi**, 19 Ocak 2003, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=122662> [26.01.2010].

¹³² “Erdoğan’ın [d]anışmanı dış politikada kilit isim”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Nisan 2007, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=6247113> [26.01.2010].

¹³³ Emin Çölaşan, “Vay IMF vay!”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Temmuz 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4743377&yazarid=5&tarih=2006-07-13> [27.01.2010] ; Emin Çölaşan, “Boş verin bu işleri!”, **Hürriyet Gazetesi**, 22 Temmuz 2006, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=4794859> [27.01.2010].

Davutoğlu'nun dış politika üzerindeki etkisinin kamuoyu tarafından da bilinen ve kabul gören bir gerçek olması dolayısıyla 1 Mayıs 2009'da gerçekleşen kabine değişikliği ile Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesi kamuoyunda şaşkınlık yaratmamıştır. Davutoğlu'nun "aslında dışarıdan yönettiği bakanlığın koltuğuna oturtuldu[ğu]" ve dolaylı olarak yürüttüğü görevi resmen yürüteceği ifade edilmiştir.¹³⁴ Gazeteci Cengiz Çandar'a göre Davutoğlu, "Erdoğan hükümetlerinin dış politika başarı hanesine yazılacak ne varsa, ne olduyorsa bunların altına imzasını atmış[...] bunu pek "görünmez bir işlev" ile yapmıştır." Çandar, bu nedenle Davutoğlu'nun "eninde sonunda Dışişleri Bakanı olması" gerektiğini ifade etmiştir.¹³⁵

3.2.2. Stratejik Derinlik ve Dış Politika Anlayışı

Bu bölümde AK Parti'nin dış politik yönelimlerinde oldukça etkili olduğu düşünülen Ahmet Davutoğlu'nun akademisyen olarak görev yaptığı dönemde ortaya koyduğu dış politika stratejisi analiz edilecektir. Bu analizde Davutoğlu'nun 2001 yılında yazdığı, dış politika anlayışını ve Türkiye'nin gelecek dönemde benimsemesi gereken dış politika stratejisini anlattığı Stratejik Derinlik adlı kitabından faydalanılacaktır.

Davutoğlu, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası stratejik konumunu belirlemeyi ve yeniden değerlendirmeyi amaçladığı Stratejik Derinlik adlı çalışmada çok boyutlu ve derinlikli stratejik bir analiz yapmaya çalıştığını dile getirmiştir.¹³⁶ Kitabında Türkiye'nin özgün konumunu vurgularken, "Osmanlı Devleti'nin mirası üzerine kurulmuş modern bir ulus devlet" olduğunu, bu nedenle gerek Balkanlar'da gerekse Ortadoğu'da yaşanan bunalımlara ilgisiz kalamayacağını ileri sürmüştür.¹³⁷ Davutoğlu, Türkiye'nin Osmanlı mirasının kültürel ve siyasi sorumlulukları ile yüzleşmek zorunda kaldığını, ancak "Türk dış politikasına önemli yüklerle birlikte

---

¹³⁴ Bu konu hakkında yazılı basında çok sayıda haber ve köşe yazısı bulunmaktadır. Tufan Türeç, "Yeni kabinenin kodları", **Hürriyet Gazetesi**, 4 Mayıs 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/11570260.asp> [27.01.2010]; Hakan Albayrak, "Ahmet Davutoğlu... Tam isabet...", **Yeni Şafak Gazetesi**, 4 Mayıs 2009, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=16591&y=HakanAlbayrak> [27.01.2010].

¹³⁵ Cengiz Çandar, "Ahmet Davutoğlu ile yeni dış politika", **Hürriyet Gazetesi**, 6 Mayıs 2009, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=11586297> [27.01.2010].

¹³⁶ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, 37 bs. (İstanbul: Küre Yayınları, 2007), 5.

¹³⁷ **age**, 7.

yeni ufuklar ve imkanlar” kazandıran bu sorumlulukların “Türk stratejik zihniyet ve kimliğinin yeniden şekillenmesinde en belirleyici unsurlar” olacağını savunmuştur.¹³⁸ Davutoğlu, Türkiye’nin benimsemesi gereken dış politika stratejisini, “güç merkezleri ile ilişkilerin alternatifli tarzda yeniden düzenlenmesi ve uzun dönemli kültürel, ekonomik ve siyasal bağların sağlamlaştırıldığı bir hinterland oluşturulması” şeklinde özetlemiştir.¹³⁹

Davutoğlu dış politika başdanışmanı olarak görev yaptığı 2008 yılında yayınlanan bir makalesinde, Türkiye’nin yeni dış politika vizyonunun temelini oluşturan beş prensipten söz etmiştir. Davutoğlu’nun gerek Stratejik Derinlik kitabında, gerekse diğer makalelerinde izine rastlayabileceğimiz bu prensipleri, “Demokrasi ve Güvenlik Dengesinin Kurulması”, “Komşularla Sıfır Sorun Politikası”, “Pro-aktif Dış Politika Anlayışı”, “Merkez Ülke Anlayışı” ve “Ritmik Diplomasi” şeklinde sıralayabiliriz.¹⁴⁰ Söz konusu prensipler içinde yapılacak bir önem sıralaması, Türkiye’nin uluslararası sistemdeki etkisine ve bölge devletleri ile ilişkisine vurgu yapan merkez ülke anlayışını öne çıkartacaktır.

3.2.2.1. Demokrasi ve Güvenlik Dengesinin Kurulması

Davutoğlu, demokrasi ile güvenlik arasında kurulacak bağlantıyı dış politika anlayışının merkezine yerleştirmiştir. Bu prensip, bir ülkede güvenlik ve demokrasi dengesi kurulmadığı takdirde o ülkenin çevresinde etki alanı yaratma şansının olamayacağı inancına dayanmaktadır. Davutoğlu, bir devletin meşruiyetinin vatandaşlarının güvenliğini sağlamasına bağlı olduğunu, ancak güvenliğin özgürlük ve insan haklarına zarar vermemesi gerektiğini belirtmiştir. Davutoğlu dış politikada siyasetçilerin gücünü demokrasiden, gelişmiş demokratik teamüller ve kurumlardan aldığını belirtmektedir;

Dışarıda bizi güçlü kılan, başımızı dik tutan, meşruiyetini halktan alan ve sadece halka hesap veren bir demokratik yapı olması. Ve bugünkü hükümetin bu demokratik yapı içinden çıkmış olmasıdır. Bundan daha fazla bir dışişleri bakanına güç verecek bir unsur olamaz.¹⁴¹

---

¹³⁸ **age**, 23.

¹³⁹ **age**, 118.

¹⁴⁰ Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007”, ed. İhsan Dağı, **Insight Turkey**, v. 10, n. 1, (January-March 2008): 77–96, 79–82.

¹⁴¹ Servet Yanatma, “Dış politikada bizi güçlü kılan en önemli şey demokrasi”, **Zaman Gazetesi**, 28 Ocak 2010, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=945426&keyfield=61686D65742064617675746FC49F6C75>, [01.02.2010]

Davutoğlu'nun demokrasi ve güvenlik dengesinin kurulması yaklaşımında, dış politika konularını ulusal güvenlikle ilişkilendiren aktörlerin, dış politikadaki ağırlıklarından duyulan rahatsızlığın etkili olduğu söylenebilir. Türkiye'de özellikle doksanlı yıllarda ordunun dış politika üzerindeki etkinliği düşünüldüğünde, demokrasi ve güvenlik dengesinin söz konusu etkinliğe yönelik bir tepki olduğu sonucuna varılabilir. Davutoğlu'nun geçmiş dönemlerde "Türkiye'nin güçlü bir ordu, zayıf bir ekonomi ve özgüven ile stratejik düşünce eksikliği" ile "güçlü kasları, zayıf midesi, kalp sorunları ve ortalama bir beyni olan" bir oyuncu olduğunu vurgulaması bu açıdan önemlidir.¹⁴²

Davutoğlu, Türkiye'de bireysel özgürlüklerin her koşulda korunduğunu, bu nedenle Türkiye'nin en önemli yumuşak gücünün (soft power) demokrasisi olduğunu vurgulamıştır.¹⁴³

11 Eylül sonrasında başta ABD olmak üzere, küresel aktörler, sivil toplum kuruluşları ve akademi camiası güvenlik ağırlıklı bir söyleme yönelmiştir; ancak bunun bir tek istisnası Türkiye'de yaşanmıştır. Bu dönemde, güvenliğini riske etmeden, sürekli demokratikleşme paketleriyle özgürlük alanını genişleten tek ülke Türkiye'dir.¹⁴⁴

Türkiye'nin coğrafî ve tarihî açıdan bölgesinin merkez ülkesi olduğunu, Türkiye'nin iç siyasal meşruiyetini "dengeli bir özgürlük ve felsefî bir güvenlik anlayışı" ile ilişkilendirilebildiği oranda diğer ülkelere model olabileceğini ve kendi bölgesinde önemli dönüşümlere öncülük edebileceğini savunmaktadır.¹⁴⁵

3.2.2.2. Komşularla Sıfır Sorun Politikası

Davutoğlu, Türkiye'nin bölgesel anlamda büyük ölçekli dış politika hedeflerine ulaşabilmek için öncelikle yakın kara havzasıyla, yani Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar ile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunun için öncelikle sınır komşularıyla ilişkilerin geliştirilmesi ve sorunların çözülmesi gerektiğinden söz etmektedir.¹⁴⁶ Davutoğlu komşularla sıfır sorun prensibinin, "Türkiye'nin etrafı sürekli düşmanlarla çevrilidir psikolojisinden ve buna bağlı gelişen defansif refleksten" kurtulma, bütün komşuları ile ilişkileri olumlu bir düzeye

¹⁴² 'Konyalı Kissinger', Die Presse am Sonntag, 22 Kasım 2009'dan aktaran Pusula Gazetesi, [http://www.pusulam.at/haber.php?hid=6628&k=D%FCnaya\[02.02.2010\]](http://www.pusulam.at/haber.php?hid=6628&k=D%FCnaya[02.02.2010]).

¹⁴³ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 79, 80.

¹⁴⁴ Ahmet Davutoğlu, "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", **Radikal Gazetesi**, 26 Şubat 2004, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581> [28.01.2010].

¹⁴⁵ **age.**

¹⁴⁶ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 143,144.

getirme anlayışı üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir. Komşu ülkelerle sorunların tümüyle ortadan kalkması ile aynı zamanda birinci prensip ile de bütüncül bir noktaya ulaşmayı sağlayacağını eklemektedir. Davutoğlu, Kafkas ve Kıbrıs politikalarının problemlili alanlar olmaktan çıkması ile Türkiye'nin dış politika yapımı anlamında önemli bir manevra kabiliyeti kazanacağını altını çizmektedir.¹⁴⁷ Öte yandan komşularla sıfır sorun ilkesi, “komşuların hatırına savunulan bir görüş” olarak değil, ulusal sorunların çözümüne daha çok zaman ayrılabilmesi için gerekli bir strateji olarak da değerlendirilmiştir.¹⁴⁸

Davutoğlu, Türkiye'nin komşularıyla yaşadığı sorunları aşabilmek için komşularıyla ilişkilerini “rejimler ve bürokratlar arasındaki uzun ve çetin süreçten çıkartılarak toplumlararası ilişkilerin yoğunlaştığı ekonomik ve kültürel unsurların ağırlık taşıdığı daha geniş bir zemine” yerleştirmesi gerektiğinden söz etmektedir.¹⁴⁹ Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerinde güven bunalımını aşabilmesi için geniş kapsamlı bir barış planının yanı sıra “kendisini güçlü hissettiği ekonomik ve kültürel alanlarda karşılıklı bağımlılık ilişkisini güçlendirecek” bir strateji belirlemesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁵⁰ Davutoğlu, yedi yılın sonunda komşularla sıfır sorun politikasının başarısını “Biz artık sıfır sorunun da ötesine geçtik ve bölgede azami işbirliği ve entegrasyonu amaçlıyoruz” şeklinde ifade etmektedir.¹⁵¹

3.2.2.3. Pro-aktif Dış Politika Anlayışı

Davutoğlu, Türkiye'nin bulunduğu merkezi konumun dış politikasında çok boyutlu ve çok kulvarlı bir yapıyı beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Dış politika anlayışının üçüncü prensibi olarak karşımıza çıkan pro-aktif dış politika, çok boyutlu bir anlayışın geliştirilmesi ve dış politikaya çok kulvarlı bir yapı kazandırılması amacını taşımaktadır. Günümüzde “hem Atlantik İttifakı içindeki bölgesel, hem de Transatlantik'le Avrasya arasındaki küresel parçalanma ve Asya-Avrupa, İslam-Batı,

---

¹⁴⁷ Davutoğlu, “Türkiye Merkez Ülke Olmalı”, **Radikal Gazetesi**.

¹⁴⁸ Tarık Oğuzlu, “Türk Dış Politikasında Davudoğlu Dönemi”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, c.1, s.9 (Eylül 2009): 43–50, 45.

¹⁴⁹ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 144.

¹⁵⁰ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 145.

¹⁵¹ “Davutoğlu: Komşularla sıfır sorunun da ötesine geçtik”, **Zaman Gazetesi**, 15 Ocak 2010, [http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=940896&keyfield=61686D65742064617675746FC49F6C75\[01.02.2010\]](http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=940896&keyfield=61686D65742064617675746FC49F6C75[01.02.2010]).

Güney-Kuzey kutuplaşmaları[nın]” yaşandığı uluslararası sistemde, Türkiye’nin statik ve tek parametrelili bir dış politika izlemesinin imkânsız olduğunu fikrine dayanmaktadır.

Davutoğlu, Türkiye’nin “kendisi problem kaynağı olmayan, aksine problem çözücü, küresel ve bölgesel barışa katkı sağlama yönünde inisiyatif kullanan ve çekim alanı oluşturan bir ülke” olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁵² Davutoğlu, Rusya ve AB ile eşzamanlı olarak ortak çıkar alanları geliştirilmesinin, komşular ile yakın işbirliği temelinde ilişkiler kurulmasının ve bu arada ABD ile stratejik ilişkinin sürdürülmesinin bir çelişki olarak değil, Türkiye’nin yeni dış politikasının temel esası olarak algılanması gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye’nin bölgesel ve küresel bir güç olarak öne çıkması amacıyla uyguladıkları pro-aktif dış politika yönteminin 2003 yılında Türkiye’nin dış politikasında yaşanan krizlerin atlatılmasında oldukça etkili olduğunu savunmaktadır.

2003 yılında kriz yönetimi ile hemen çözülmesi gereken ve birbirleriyle hem muhteva hem zaman ilişkisi olan AB, Irak ve Kıbrıs meseleleriyle ilgili çok ciddi adımlar atıldı. Bu üç konu birbiriyle yakından ilgiliydi; dolayısıyla birinde atılacak adım bazen diğerini bloke edebiliyordu. Bu noktada Türkiye’nin dış politika vizyonu, yaşananları bir satranç oyunu gibi planlama ve doğru taşları doğru zamanda oynama üzerine kuruldu. Kriz yönetimi gerektiren bu üç olayın hem muhteva ve hem zaman bağımlı birbirinden koparmaya çalışmak ve yeni alanlar açmak dış politikanın temel felsefesini teşkil etti. [...] Bu, kararsızlık olarak adlandırılan ‘ne yapacağımı bilememe hali’ değil, aksine son derece bilinçli bir şekilde ‘en doğru kararı, en doğru zamanda almak için tüm alternatifleri devrede tutma’ çabasıydı. [...] Bu çok kulvarlı politika ile üç kriz aynı anda yönetilmeye çalışıldı.¹⁵³

Davutoğlu, “gerçek anlamda bir stratejik vizyon geliştirebilme[k]” için, Türkiye’nin bir ülkeyle ilişkisinin bir diğerine alternatif olarak değerlendirilmemesi ve uluslararası ilişkilerde dengenin bozulmaması için bir yöne ölçsüz ağırlık vermektan kaçınılması gerektiğini ileri sürmektedir.

Davutoğlu, “Pro-aktif dış politika bizim için bir tercih değil, zorunluluk” derken, bölgede aktif bir politika izlenmediği takdirde “bu alana hâkim diğer büyük güçler”in Türkiye’yi zor durumda bırakabileceğinden söz etmektedir. Davutoğlu, Türkiye’nin bir eksene tabi olmak yerine Ankara merkezli politikalarla bölgesinde aktif olması

---

¹⁵² Davutoğlu, “Türkiye Merkez Ülke Olmalı”, **Radikal Gazetesi**; Davutoğlu, Turkey’s Foreign Policy Vision, 82.

¹⁵³ Davutoğlu, “Türkiye Merkez Ülke Olmalı”, **Radikal Gazetesi**.

gerektiğinin, bölgede yaşanan gelişmelerden etkilenen Türkiye'nin bölgeye Batılı ülkeler gibi yaklaşamayacağına altını çizmektedir.¹⁵⁴

3.2.2.4. Merkez Ülke Anlayışı

Türkiye'nin bölgesel ve küresel olarak kilit bir ülkeye dönüştürülmesi, merkezi bir konuma getirilmesi Davutoğlu'nun dış politika anlayışının en önemli unsurlarından biridir. Davutoğlu'nun dış politika anlayışında yer alan tüm prensiplerin Türkiye'nin "merkez ülke" konumuna vurgu yaptığı görülmektedir. Davutoğlu, Türkiye'nin "uluslararası sistemin edilgen/çevre unsuru" konumundan kurtulması için, uzun dönemli kültürel, ekonomik ve siyasi bağların sağlamlaştırıldığı bir bölgesel etki alanı oluşturması ve uluslararası konumunu güçlendirmek için bölgesel etki alanlarını kademeli bir şekilde genişletmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁵⁵

Davutoğlu, Türkiye'nin uluslararası sistemdeki rolünün "tek işlevi, iki entite arasında irtibat kurmak ve bir tarafı diğer tarafa taşımaktan ibaret" olan ve bu nedenle bağımsız bir aktör olarak algılanamayan "köprü ülke" olarak değil, "merkez ülke" olarak benimsenmesi ve buna uygun yeni bir diplomatik üslup geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yeni diplomatik üslup ile "Doğu platformlarında [...] o kimlikle yüzleşip yine o kimlik etrafında tezler ve çözümler üretebilen, Batı platformlarında ise [...]Avrupa'nın geleceğini tartışabilen" bir ülke profili çizilmesi gerektiğinden söz etmektedir.¹⁵⁶ Davutoğlu'na göre, Türkiye'nin 11 Eylül sonrası ortaya çıkan uluslararası sistemde "kârlı çıkması dış politikada etkin ve dinamik bir vizyon benimsemesine ve gücünü temerküz edebilmesine bağlıdır."¹⁵⁷

Davutoğlu, 2004 yılında dış politika başdanışmanı olarak hükümetin nihai hedefinin, "tarihî derinliğimiz, bugünkü konumumuz ve gelecek vizyonumuz arasında sağlıklı bir köprü kurmak ve 'merkez' ülke Türkiye'yi potansiyeli ile orantılı bir küresel aktör haline getirebilmek" olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁸ Öte yandan Davutoğlu'nun dış politika yaklaşımını destekleyen çevreler tarafından, komşularla sıfır sorun politikası ile geliştirilen komşuluk ilişkilerinin, Türkiye'nin dış politika sorunlarının çözümünü

¹⁵⁴ "Ne Doğu, ne Batı... Türkiye eksenini", **Zaman Gazetesi**, 9 Kasım 2009, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=913357&keyfield=61686D65742064617675746FC49F6C75> [02.02.2010].

¹⁵⁵ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 118.

¹⁵⁶ Davutoğlu, "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", **Radikal Gazetesi**.

¹⁵⁷ **age.**

¹⁵⁸ **age.**

kolaylaştırdığı, sınırlarının ötesindeki bölgeler ile ilişki kurmasının önünü açtığı ve Türkiye'nin “yeni dış politika vizyonu ile köprü ülke retoriğini geçmişte bırakarak merkez ülke kimliği ile hareket etmeye başla[dığı]” savunulmaktadır.¹⁵⁹

3.2.2.5. Ritmik Diplomasi

Ritmik Diplomasi, geçmiş dönemlerde uygulanan statik diplomasi anlayışından uluslararası sistemin dinamik şartlarına uyum sağlayabilecek bir diplomasi anlayışına geçişi ifade etmektedir. Davutoğlu'nun kriz odaklı olmayan, her bölge ile dengeli bir şekilde ilgilenen bu dış politika anlayışı *Ritmik Diplomasi* olarak adlandırılmaktadır. Davutoğlu, Başbakan ve Dışişleri Bakanı düzeyinde hükümetin pek çok ülkeye ziyaretlerde bulunduğunu, bu ülkelerin dengeli bir bölgesel dağılım sergilediğini ve bu şekilde gelişen karşılıklı ilişkilerin ritmik diplomasinin başarısı olduğunu belirtmiştir.

Davutoğlu, Türkiye'nin kronikleşen korkularını aşması gerektiğini savunurken, komşu ülkeler ile rasyonel ilişkilerin, bölgesel ittifakların kurulması gerektiği üzerinde durmaktadır.¹⁶⁰ Türkiye'nin bölgesel anlamda daha büyük ölçekli dış politika hedeflerini gerçekleştirebilmesini, yakın kara havzası ile irtibat sağlaması ve sınır komşuları ile ilişkilerini yeniden düzenleyebilmesine bağlamakta, sınır komşularıyla ilişkiler iyileştirilmediği takdirde bir ülkenin bölgesel ve küresel politikalar üretmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Davutoğlu'na göre; komşu ülkelerle yaşanan gerilimleri aşmanın yolu, devletlerarası ilişkileri bürokratlar arası uzun ve çetin süreçten çıkartarak, toplumlar arası ilişkilerin yoğunlaştığı, ekonomik ve kültürel unsurların ağırlık kazandığı bir zemine yaymaktan geçmektedir.¹⁶¹ Türkiye bir yandan kara havzasında bölgesel güvenlik ve işbirliği çalışmalarına öncülük etmeli, bir yandan da ekonomik ve kültürel alanlarda karşılıklı bağımlılığı güçlendirecek girişimlerde bulunmalıdır.¹⁶²

Davutoğlu'nun basında “halka diplomasisi” olarak adlandırılan, Balkanlar'ı, Ortadoğu'yu ve Kafkaslar'ı kapsayan dış politikası üç halkadan oluşmaktadır. Birinci

---

¹⁵⁹ Bülent Aras, “[Türkiye'nin Orta Asya Politikası] Köprüden cazibe merkezine”, **Zaman Gazetesi**, 07 Aralık 2007, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=621962&title=turkiyenin-orta-asya-politikasi-kopruden-cazibe-merkezine&haberSayfa=0> [01.02.2010].

¹⁶⁰ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 146.

¹⁶¹ **age**, 142–144.

¹⁶² **age**, 145.

halka, Türkiye dışında Balkanlar'da ve Ortadoğu'da yaşayan Türk etnik kökenli insanlardır. İkinci halka, "akraba halklar" olarak adlandırılan Türkiye'ye komşu ülkelerde yaşayan Balkanlar'da Bosnalılar, Arnavutlar, Ortadoğu'da Türkmenler ve Kürtler gibi aynı dini paylaşılan ancak farklı etnik kimlikten gelenler insanlardır. Üçüncü halka ise, yakın coğrafyada yaşayan "diğerleri"dir. Bunlar etnik ve dini olarak Türklere farklı kimlik taşıyan ancak aynı imparatorluğun tebaası olmanın getirdiği "ortak tarih" paydasında buluşulan halklar olan Ermeniler, Sırlar, Bulgarlar ve Yunanlardır. Davutoğlu, Türkiye'nin bölgesinde merkez ülke olma konumunu bu üç "halka" arasında dengenin kurulmasıyla yoluyla sağlayabileceğini savunmaktadır.¹⁶³

Davutoğlu'nun Türkiye'nin yeni dış politika prensipleri olarak tanımladığı beş ilke birbirleriyle yakından ilişkilidir. Türkiye'nin ulusal ve uluslararası alanda güvenlik kaygılarının giderilmesi amacıyla komşularla sıfır sorun, ritmik diplomasi ve proaktif dış politika anlayışları öne çıkartılırken, güvenlik sorunlarının dış politikanın hareket alanını daraltmasının önlenmesi amacıyla demokrasi ve güvenlik dengesinin kurulması yaklaşımı vurgulanmaktadır. Böylece Türkiye ulusal ve uluslararası alanda istikrar üreten bölgesel bir güç, merkez ülke haline gelebilecektir.

3.2.3. Ortadoğu Politikası'nın Temel Prensipleri

Davutoğlu Stratejik Derinlik adlı kitabında Türkiye yeni uluslararası konjonktür çerçevesinde Ortadoğu politikasını ciddi bir revizyondan geçirmesi gerektiğini vurgularken, Türkiye'nin Ortadoğu politikasında başarılı olması için gerekli stratejik yaklaşımın ana unsurlarını şu şekilde sıralamıştır;

"(i) Bölgeye dönük diplomatik açılımları olumsuz yönde etkileyen psikolojik engellerin aşılması, (ii) Bölgesel gelişmeleri yakından takip eden ve derinlikli projeksiyonlarla değerlendirebilen araştırma merkezi, üniversite enstitüleri gibi kurumsal yapıların oluşturulması ve varolanların değiştirilmesi (iii) küresel dengeler ile bölgesel reelpolitik arasında sağlıklı bir irtibat kurulması, (iv) Bölgeyi bütünüyle kuşatıcı projeler üretilmesi, (v) bölge barışını güçlendirecek ortak çıkar alanlarının oluşmasına öncülük edilmesi, (vi) Bölge barışında jeopolitik ve jeokültürel risk alanları oluşturan karşı milliyetçi bloklaşmaların engellenmesi, (vii) İkili ilişkiler çeşitlendirilerek odaklaşmış tepkilerin azaltılması, (viii) Ortadoğu barış süreci başta olmak üzere bütün bölgesel problem alanlarında etkin, aktif ve inisiyatif gücü yüksek bir yaklaşımın benimsenmesi, (ix) Türkiye'nin bölgesel imajını güçlendirecek yatay ilişkilere ve iletişime ağırlık verilmesi"¹⁶⁴

¹⁶³ Zeynep Güranlı, "Dışişleri'nde halka diplomasisi dönemi", **Hürriyet Gazetesi**, 04 Mayıs 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11573964.asp> [28.01.2010].

¹⁶⁴ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 452–453.

Davutoğlu'nun kitabında sıraladığı Türkiye'nin Ortadoğu politikasında başarılı olması için gerekli sekiz stratejik yaklaşım, AK Parti'nin Ortadoğu politikasında öne çıkarılan dört prensiple paralellikler göstermektedir. Bunlardan ilki "herkes için güvenlik" ilkesidir. Bu ilke tüm ülkelerin güvenliğe ihtiyaç duyduğu, güvenliğin tüm ülkeler için yararlı olduğu ve herkesin güvenliğine ve özgürlüğüne saygı gösterilmesi gerektiği anlayışına dayanmaktadır. Davutoğlu "Bölgede tek bir aktörün güvensizlik hissetmesi durumunda diğerlerinin güvenli yaşayamayacağı"nın unutulmaması gerektiğini belirtmiştir. İkinci ilke "üst düzey siyasi diyalog" dur. Bu ilkeye göre aktör ülkeler barışın tesisi için birbiriyle çekişen gruplardan her hangi birinin yanında yer almadan, herkesi kapsayan bir politika izlemelidir. Üçüncü olarak ise "ekonomik bağlantı" ilkesinden söz edilmektedir. Bu ilke devletlerarasında barışın tesisi ve korunması amacıyla en sağlam ilişkinin karşılıklı ekonomik bağımlılık olduğu anlayışına dayanmaktadır. Dördüncü ilke "farklı kültürlerin birlikte yaşaması" şeklinde ifade edilmektedir. Farklı kültürlerin birlikte yaşayabilmesi, bölgede barış ve istikrarın sağlanmasının ön şartı olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁵

Davutoğlu, özellikle Irak'ın geleceği açısından Ortadoğu ülkelerinin ekonomik bakımdan karşılıklı bağımlılıkları ve çok dinli-mezhepli Ortadoğu halklarının kültürlerinin bir arada var olmalarının son derece önemli olduğunu vurgulamış, AK Parti'nin Kuzey Irak politikasının temelinde de "herkes için güvenlik" anlayışının yer aldığı dile getirmiştir.¹⁶⁶ Davutoğlu, Ortadoğu bölgesindeki ülkelerin sınırlarının yapaylığını vurgulayarak, devletlerin siyasi coğrafyaları ile fiziki coğrafyalarının belirlediği jeopolitik hatların uyumsuzluğunu bölgedeki en temel çelişkilerden biri olarak göstermiştir.¹⁶⁷ Davutoğlu Ortadoğu'da "çok kötü oluşturulmuş sınırların" yarattığı olumsuz etkinin bölgede insanların, fikirlerin, ürünlerin hareketliliğinin sağlanması ile aşılabileceğini savunmuştur. Türkiye'nin "sınırları değiştirmektense, esneterek etki alanını" artırması gerektiğini, böylece "sınırların bir engel olmaktan çıkıp, bir etkileşim hattı" olacağını ifade etmiştir.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ Ahmet Davutoğlu, "İstikrarlı komşuluk Türkiye'ye prestij ve barış getiriyor", **Zaman Gazetesi**, 31 Aralık 2009, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=934707&title=yorum-ahmet-davutoglu-istikrarli-komsuluk-turkiyeye-prestij-ve-baris-getiriyor&haberSayfa=1> [01.02.2010].

¹⁶⁶ Davutoğlu, Turkey's Foreign Policy Vision, 84, 85; "Türkiye ABD'ye bir taahhütte bulunmadı", **CNN Türk**, 3 Ocak 2008, http://www.cnnturk.com/haber/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=416292, [26.01.2010].

¹⁶⁷ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 140.

¹⁶⁸ İbrahim Turhan, "Türkiye küresel bir güçtür!", **Anlayış Dergisi**, s. 10 (Mart 2004): 40-45, 45.

Davutoğlu'na göre Türkiye-Irak sınırının “ikili ilişkilerden bağımsız olarak, sürekli bir hassasiyet oluşturması[nın]”¹⁶⁹ özünde “cari uluslararası sınırlar ile reel jeopolitik hatlar arasındaki uyuşmazlık” yer almakta ve Türkiye'nin bölge politikalarını doğrudan ilgilendiren sonuçlar doğurmaktadır.¹⁷⁰ Öte yandan Davutoğlu'nun statükoya karşı değişimi, güvenlik eksenine karşı demokratikleşmeyi önemli bir dış politika aracı olarak ele aldığı “aktif, olumlu, sorun çözücü, çok-tarafli” dış politika vizyonun, “Ortadoğu'nun yeniden yapılanması, Irak'ta istikrarın sağlanması, İsrail-Filistin sorununda barışçıl bir çözüm sağlanması” gibi bölgesel ve küresel demokratikleşme sürecine katkıda bulunabileceği savunulmaktadır.¹⁷¹

3.2.4. Kuzey Irak Politikasının Temel Prensipleri

Ahmet Davutoğlu'nun Kuzey Irak yaklaşımında, “bölgeye dönük diplomatik açılımları olumsuz yönde etkileyen psikolojik engellerin aşılması ve ikili ilişkiler çeşitlendirilerek odaklaşmış tepkilerin azaltılması” ve “bölge barışını güçlendirecek ortak çıkar alanlarının oluşmasına öncülük edilmesi”¹⁷² anlayışı öne çıkmaktadır. Davutoğlu, Kuzey Irak'ta Körfez Savaşı sonrası ortaya çıkan jeopolitik boşluğun Türkiye'nin soğuk savaş sonrası karşılaştığı en ciddi sorun olduğunu belirtmiştir. Bu boşluğun PKK tarafından kullanılması ve bölge-dışı aktörlerin etkileri ile bölgenin Türkiye'nin yumuşak karnı haline geldiğini, bu nedenle “Kürt meselesi”nin “soğukkanlı” bir şekilde değerlendirilmek zorunda olduğunu ifade etmiştir.¹⁷³

Davutoğlu, “Kürt meselesi”ne yönelik PKK eksenli güvenlik temelli ya da geri kalmışlık eksenli ekonomik temelli politikaların dile getirildiğini, ancak uzun vadeli ve kalıcı çözüm için kültürel, ekonomik, siyasi ve diplomatik boyutların bütünleşik bir şekilde ele alındığı bir politikanın oluşturulması gerektiğini savunmaktadır.¹⁷⁴ Bölge ile çeşitli alanlarda ilişkilerin geliştirilmesini öngören bu anlayışta askeri operasyonun yol açacağı gerginlik asla tercih edilmemektedir.

---

¹⁶⁹ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 140.

¹⁷⁰ **age**, 141.

¹⁷¹ E.Fuat Keyman, “Sorun çözücü-aktif dış politika (II)”, **Zaman Gazetesi**, 22 Şubat 2006, [http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=258358&title=yorum-profdrefuat-keyman-brsorun-cozucuaktif-dis-politika-ii&haberSayfa=0\[01.02.2010\]](http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=258358&title=yorum-profdrefuat-keyman-brsorun-cozucuaktif-dis-politika-ii&haberSayfa=0[01.02.2010]).

¹⁷² Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 452, 453.

¹⁷³ **age**, 141, 437.

¹⁷⁴ **age**, 447, 448.

Davutoğlu, Kürt nüfusunun yayıldığı alanın bir geçiş bölgesi olduğunu, bu nedenle “küresel ve bölgesel rekabetlerin çekim alanı haline” gelen bölgenin jeopolitik bir bütünlük oluşturamadığını ve istikrarsızlık yarattığını ne srmştir. Davutoğlu, “Küresel lekli büyük bir gücün güvenlik garantisi[nin] bile bu coğrafyanın bağımsız bir jeopolitik alan oluşturması için yeterli” olamayacağını belirtmiştir.¹⁷⁵ Davutoğlu, bölgenin gelecek dönemde bölgesel bir g ile bütünleşme sürecine gireceğini ve bölgedeki sorunların uzun vadede “kader birliği” ile çözüleceğini ileri srmştir;

Bugün parçalanmış görünen ve bu parçalanmışlık içinde bölge üzerinde hesap kuran büyük güçlerce istismara açık bir yumuşak karın oluşturarak “Kürt jeopolitiği” uzun dönemde aidiyet hissini en yoğun bir Şekilde yaşadığı bölgesel bir g ile bütünleşme süreci içine girecektir. Uzun dönemde meselenin odak noktası bölge halkının aidiyet hissini pekiştiren bir kader birliği meşruiyeti ile çözümlenecektir.¹⁷⁶

Davutoğlu’na göre, Türkiye’nin bu süreçte “toplumsal aidiyet hissini sarsma riski taşıyan bir söylem yerine, terörist grup ile Kürt halkını ayırıtıracak ve masum bölge halkını yeni bir aidiyet hissi ile kucaklayacak kültürel, siyasi ve ekonomik politikalar” benimsemesi gerekmektedir. Kültürel, siyasi ve ekonomik çözümlerin “aidiyet hissini pekiştirecek tarihi, dini, kültürel ve coğrafi unsurları” desteklemesi gerektiğini ve “siyasi meşruiyetin temeli olan eşit vatandaşlık bilincinin hiçbir dış müdahaleye ihtiyaç hissetmeksizin garanti altına” alınması gerektiğini savunmuştur.¹⁷⁷ Kürt sorununa hem ulusal hem de bölgesel düzeyde çözüm öneren bu yaklaşım, AK Parti’nin Kuzey Irak’a yönelik politikası ve Kürt sorununu ele alışı ile de paralellikler göstermektedir.

Davutoğlu’nun Kuzey Irak yaklaşımında ekonomik bağımlılıklar ve ortak çıkar alanları bölgesel istikrarın sağlanmasında önemli unsurlar olarak vurgulanmıştır. Davutoğlu, günümüzde ekonominin askeri araçlardan daha etkili olduğunu, “Kuzey Irak’ın askeri olarak değil, ekonomik olarak GAP hattının güney kuşağını oluşturması” durumunda Türkiye’nin ekonomik geçiş merkezi haline geleceğini ve dış politikada gerginlikleri azaltacak ekonomik araçlara sahip olacağını savunmuştur.¹⁷⁸

---

¹⁷⁵ **age**, 437, 438.

¹⁷⁶ **age**, 448, 449.

¹⁷⁷ **age**, 449.

¹⁷⁸ **age**, 146, 147.

4. AK PARTİ’NİN KUZEY IRAK POLİTİKASINDA GERGİNLİK DÖNEMİ: 2003–2005

AK Parti, 3 Kasım 2002 tarihinde iktidarla birlikte, Irak’a ve ülkenin kuzeyine yönelik önceki hükümetlerce belirlenen ve “kırmızı çizgiler” olarak adlandırılan hassasiyetlerin sınırları çerçevesinde şekillendirilen bir devlet politikası devralmıştır. 2003 ve 2005 yılları arasında, 1 Mart Tezkeresinin kabul edilmemesi, Türk askerinin Kuzey Irak’taki varlığından duyulan rahatsızlık, Iraklı Kürt liderlerin bağımsızlık söylemi ve Kerkük’ün statüsü, PKK’nın bölgedeki etkinliğinin artması gibi bölge aktörleri ile gerilime yol açan konular AK Parti’nin Kuzey Irak politikasının esasını oluşturmuştur. Bu dönemde, bölge aktörleriyle amaçlardaki farklılaşma ve çıkar çatışmalarının yol açtığı gerginlikler Kuzey Irak politikasında belirleyici olmuştur. AK Parti’nin Kuzey Irak politikasında hareket kabiliyetini sınırlayan bu gerginlikler, dış politikada önemli bir tıkanıklığa yol açmıştır. Değişen koşullar karşısında 29 Aralık 2005 tarihli MGK toplantısında, Kuzey Irak konusunda yeni bir politikanın oluşturulması gerektiğine karar verilmiştir. Bu bölümde AK Parti’nin Kuzey Irak politikasında değişime giden sürecin ilk aşaması olan gerginlik dönemi, AK Parti’nin Irak Savaşının eşiğinde devraldığı Kuzey Irak politikasından başlayarak, gerginliğe neden olan konular çerçevesinde ele alınacaktır.

4.1. 57. Hükümet Dönemi Kuzey Irak Politikası:”Irak’a İlişkin İhtimaller ve Türkiye’nin Konumu”*

ABD yönetiminin Irak’a ilişkin askeri operasyon planları ve Türkiye ile temasları doksanlı yıllara dayanmaktadır. ABD yönetimi Irak’ta rejimi askeri bir operasyonla değiştirme planını 1998 yılında Türk yetkililer ile paylaşmış, bu tarihten itibaren iki

---

* “Irak’a İlişkin İhtimaller ve Türkiye’nin Konumu”, 57. hükümet döneminde Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan ve hükümet tarafından onaylanan gizli nitelikli bir raporun adıdır. Raporun tam metni için bkz; Fikret Bila, **Ankara’da Irak Savaşları**, 6. bs (İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2007), Ek-3, 283–296.

ülke arasında Irak'a ilişkin görüşmeler gerçekleşmiştir.¹⁷⁹ 2002 yılında Irak'a düzenlenecek askeri operasyon konusunda kararlı görünen ABD, üst düzey yetkilileri aracılığıyla operasyonel açıdan Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyduklarını çeşitli platformlarda askeri ve sivil yetkililere iletmiştir.

2002 yılının ilk aylarında başlayan süreç içinde gerek Türkiye'nin endişeleri ve beklentileri, gerekse ABD'nin talepleri netlik kazanmış, iki ülkenin çatışan çıkarları belirginleşmiştir. ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in 14–16 Temmuz 2002 tarihlerinde Türkiye'de yaptığı görüşmelerde¹⁸⁰, ABD'nin taleplerini sözlü olarak iletmesi üzerine Türkiye'de karar alma sürecinde görev alan kurumlar arasında ortak bir çalışma grubu oluşturulmasına, Irak'a ilişkin olası senaryolar ve Türkiye'nin izleyeceği politikalar üzerine bir değerlendirme yapılmasına karar verilmiştir.¹⁸¹

4.1.1. Irak konusunda Bir Eylem Planı

Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı yetkililerinden oluşan çalışma grubunun toplantıları sonucunda “Irak'a İlişkin İhtimaller ve Türkiye'nin Konumu” başlıklı, gizli nitelikli bir rapor Dışişleri Bakanlığı tarafından hükümete sunulmuş ve hükümet tarafından uygun bulunmuştur.¹⁸² Söz konusu rapor, karar alma sürecinde görev alan kurumların ortak çalışmalarının ürünü olarak, ABD'nin Irak'a müdahalesi öncesinde Türkiye'nin bölgeye yaklaşımının anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Raporda Irak'taki mevcut durum, gerçekleştirilecek olası senaryolar¹⁸³ ve

---

¹⁷⁹ Irak'ın Ekim 1997 tarihinde BM silah denetçilerinin faaliyetlerini yasaklaması sonrasında ABD yönetiminin operasyon planları şekillenmeye başlamış, 6 Kasım 1998 tarihinde Türkiye askeri operasyon konusunda resmen bilgilendirilmiştir. 2002 öncesi ABD ve Türkiye arasında gerçekleştirilen Irak konulu görüşmeler için bkz; Murat Yetkin, **Tezkere: Irak Krizinin Gerçek Öyküsü**, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004), 15–39.

¹⁸⁰ Wolfowitz İstanbul ve Ankara'da işadamları, siyasiler ve üst düzey askeri yetkililerle yapmış olduğu görüşmelerde, BM çerçevesinde alınacak kararların artık Irak'ın silahsızlandırılması için yeterli olmayacağını vurgulamış ve ABD'nin askeri harekât konusundaki kararlılığını dile getirmiştir. Wolfowitz, Türkiye'nin Irak konusundaki hassasiyetlerinin ve yaşamsal çıkarlarının bilincinde olduklarını ve bunların korunacağını açıkça ifade etmiştir. Bila, **Ankara'da Irak Savaşları**, 141–145.

¹⁸¹ Dışişleri Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde, Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu Genel Müdür Yardımcılığı ve Genelkurmay Başkanlığı Harekât, Genel Plan ve Prensipler ve Özel Kuvvetler Başkanlığı yetkilileri Temmuz 2002 tarihinde üç toplantı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantılarda Irak krizine ilişkin olası senaryolar ve Türkiye'ye etkileri saptanmıştır. **age**, 160.

¹⁸² **age**, 163,165.

¹⁸³ Irak'ta yaşanabilecek olası gelişmeler dört senaryo çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu senaryolar, Irak'ta “Üniter yapının Saddamlı veya Saddamsız olarak korunduğu bir Irak”, “Federasyona uzanmayan adem-i merkezîyetçilik”, “Federasyon” ve “Irak'ın tamamen parçalanması” olarak tespit edilmiştir. **age**, 290–296.

Türkiye için geçerli kırmızı çizgiler tespit edilmiştir. Irak'ta gerçekleşmesi muhtemel dört senaryo çerçevesinde Türkiye için tehdit yaratacak durumlar şu şekilde sıralanmıştır;

- Bağımsız bir Kürt devletinin kuzey Irak'ta ilan edilmesi,
- Musul ve Kerkük'ün Kürtlerin denetimine girmesi,
- Kürtlerin bağımsızlaşmasına yol açacak ademi-i merkeziyetçi yapıların ortaya çıkması,
- Türkmenlerin de Kürtler gibi Irak nüfusunun ana unsurlarından biri olarak görülmediği adem-i merkeziyetçi yapılar kurulması,
- Meşruiyet zemini olmadan uluslararası bir müdahaleye taraf olunması (Arap ülkelerinin tutumu burada belirleyici olacaktır)
- ABD'nin bölgeye yönelik hazırlık ve hedeflerinin tam resmi görülmeden ve Türkiye açısından kabul edilebilir sonuç üzerinde mutabakata varılmadan müdahaleye taraf olunması.¹⁸⁴

Irak'ta mevcut koşullar ve olası senaryolar çerçevesinde, “Türkiye'nin duruma seyirci kalma lüksünün olmadığı” olası bir Irak harekâtında, “kuzey Irak'taki olumsuz oluşumları önlemek” amacıyla ABD'nin yanında yer alması gerektiği, aksi takdirde Kuzey Irak'ta ABD tarafından desteklenen Kürt grupların etkinliklerinin artabileceğinden söz edilmiştir.

Türkiye'nin Kuzey Irak'tan kaynaklanabilecek olumsuz gelişmelerle karşılaşmasını önlemek amacıyla, “Irak sınırında harekât öncesinde ve esnasında caydırıcı bir yığınak yapması, harekât öncesinde kuzey Irak'taki askeri mevcudiyetini güçlendirmesi ve harekât sırasında belli bir derinliğe kadar yerleşmesi” kararlaştırılmıştır. Böyle bir konuşlandırmanın uluslararası kamuoyuna “yakın savaş koşullarında ulusal güvenliğimiz için alınmış kapsamlı tedbir” olarak sunulmasına karar verilmiştir. Ayrıca Irak'taki Türkmen unsurlara da vurgu yapılmış, Türkmenlerin “Irak nüfusunun üçüncü ana unsuru olmaları dolayısıyla” Kürtlerle paralel haklara ve statüye kavuşmalarının hedeflenmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁸⁵

ABD'nin Türkiye'den talep ettiği işbirliğinin kapsamı, operasyon planları, ABD birliklerinin Türkiye üzerinden geçerek operasyonun Irak'ın kuzeyinden başlatılmasını öngören “Kuzey Cephesi” (Northern Option) seçeneği Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Uğur Ziyal ve Dışişleri Bakanı Şükrü Sina Gürel'in Washington ziyaretlerinde netlik kazanmıştır. Dışişleri Bakanlığı, 30 Eylül 2002 tarihli MGK

---

¹⁸⁴ **age**, 287–285.

¹⁸⁵ Ancak Türkmenlerin haklarının korunması konusunun “Kürtlere sağlanacakların bir karşılığı” olarak değerlendirilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. “Irak'ın gelecekte, Türkiye'nin çıkarlarıyla da örtüşecek yapısının, nüfusun Arap çoğunluğu üzerine kurulacağı” ve Türkmenlerin Araplarla birlikte ülke bütünlüğünün bir teminatı olacağı Türkiye'nin Türkmen politikası açısından unutulmaması gereken temel bir veri olarak kaydedilmiştir. **age**, 287, 288.

toplantısında görüşülmek üzere ABD'nin netlik kazanan taleplerine verilebilecek yanıtlara ilişkin "Siyasi Karar Hazırlığı" başlıklı bir belge hazırlamıştır. ABD'nin acil yanıt bekleyen talepleri ve Türkiye'nin önündeki seçeneklerin yer aldığı belgede, öncelikli olarak yapılması gerekenler sıralanmıştır. 30 Eylül 2002 tarihli MGK toplantısında söz konusu belge değerlendirilmiş ve gerekli hazırlıkların yapılması yönünde tavsiye kararı alınmıştır.¹⁸⁶

15 Ekim 2002 tarihinde ABD'nin Türkiye'yi zorlayacak nitelikte talepleri yazılı olarak Genelkurmay Başkanlığına iletilmiştir. Buna göre ABD; 80 bin asker ve 250 uçaksavar konuşlandırmayı, 14 havaalanı ve 5 liman kullanmayı talep etmiştir. Taleplerin Türkiye'yi ABD'nin askeri üssü konumuna düşüreceği gerekçesiyle kabul edilmesi uygun bulunmazken, tümünün geri çevrilmesinin zor olduğu düşünülmektedir. Bu süreçte Türkiye taleplerle ilgili ABD'li yetkililerle görüşürken, taleplere verilecek yanıtlar yeni kurulacak hükümet dönemine ertelenmeye çalışılmıştır.¹⁸⁷

4.1.2. 4 Ekim Kararı

4 Ekim 2002 tarihinde, Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer başkanlığında bir Irak Zirvesi gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁸ Başbakan Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Dışişleri Bakanı Şükrü Sina Gürel, Milli Savunma Bakanı Sabahattin Çakmakoglu, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Uğur Ziyal ve MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun'un katıldığı Irak Zirvesinde aylardır süren toplantıların ve hazırlanan raporların ışığında oldukça önemli bir karar alınmıştır.

Fikret Bila tarafından kamuoyuna duyurulan ve dönemin Dışişleri Bakanı Gürel tarafından da doğruluğu onaylanan karara göre, Türkiye ABD'nin Irak'a müdahalesini beklemeden, Kuzey Irak'taki askeri varlığını bir kolorduyla destekleyecek, dünya kamuoyundan gelebilecek tepkilere ise yakın savaş tehlikesi gerekçe gösterilecektir.¹⁸⁹ Irak Zirvesinde alınan kararın uygulanması, yaklaşan 3 Kasım 2002 seçimleri nedeniyle yeni kurulacak hükümete bırakılmış, ancak söz konusu karar AK Parti döneminde de uygulanmamıştır.

---

¹⁸⁶ age, 165, 171, 173.

¹⁸⁷ age, 177, 183.

¹⁸⁸ Utku Çakırözer, Barkın Şık, "Köşk'te Irak zirvesi", **Milliyet Gazetesi**, 5 Ekim 2002, 21.

¹⁸⁹ Bila, **Ankara'da Irak Savaşları**, 175.

4 Ekim 2002 Irak Zirvesinde alınan bu karar aynı zamanda ordu içinde yaşanan önemli bir ayrışmanın gözlemlenmesine de olanak sağlamıştır. Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu tarafından önerilen Kuzey Irak'a bir kolorduyla girme planı çerçevesinde Kıvrıkoğlu'nun görev süresinin uzatılması talep edilmiştir. Ordu içerisinde, komuta kademelerinde önemli değişikliklere yol açacak olan görev süresi uzatma kararı ile bazı üst düzey askerlerin tasfiye edilmeye çalışıldığı iddia edilmiştir. Ancak hükümetin gerekli düzenlemeleri gerçekleştirecek, bir yasa değişikliğini meclisten geçirecek gücü olmadığı gerekçesiyle bu girişimden vazgeçilmiştir.¹⁹⁰

4.2. AK Parti İktidarı ve 1 Mart Tezkere Krizine Giden Süreç

AK Parti'nin 2003 ve 2005 yılları arasında Kuzey Irak politikasında gerginliğe yol açan ve bölgesel aktörlerle ilişkilerinin uzlaşmazlık zemininde şekillenmesine neden olan olayların başında 1 Mart Tezkere krizi yer almaktadır. AK Parti'nin iktidar ile birlikte devraldığı Irak krizi, siyasal kimliğinin ulusal ve uluslararası alanda tanıtılması açısından bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan ulusal meşruiyeti de destekleyecek uluslararası temaslar kurulmasına, özellikle 11 Eylül saldırılarını yaşamış ABD ile ilişkilerinin geliştirilmesine özel bir önem verilmiştir.

AK Parti 1 Mart'a giden süreçte ABD ile alışılmış yöntemlerin yanı sıra farklı kanallar ile temaslar sağlamıştır. ABD ile Irak harekâtına ilişkin görüşmeler, bir taraftan Dışişleri Bakanlığına bağlı üst düzey bürokratlardan oluşan müzakere heyeti, diğer taraftan ise henüz başbakan olmamış AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ve danışmanlarından oluşan AK Parti heyeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde resmi yöntemlerin dışında başka bir kanalın aktif olarak devreye girmesi ve görüşmelerin iki farklı yoldan gerçekleşmesi ikircikli bir politikanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

AK Parti hükümeti ile ABD'nin Irak harekâtına ilişkin ilk resmi teması, 3 Aralık 2002 tarihinde ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ve ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Marc Grossman'ın Ankara ziyareti ile gerçekleşmiştir. Wolfowitz ve Grossman'ın Kuzey Cephesine hazırlık amacıyla havaalanları ve limanlarda yapılacak keşif çalışmaları için izin talep ettikleri görüşmede, Başbakan Gül meclis

---

¹⁹⁰ Yetkin, **Tezkere**, 71-72.

kararı gerektirmeyen taleplere olumlu yanıt verebileceklerini ifade etmiştir.¹⁹¹ 23 Aralık 2002 tarihinde Başbakanlıkta ABD'nin taleplerine¹⁹² verilecek yanıtlara ilişkin düzenlenen geniş katılımlı Irak Zirvesi'nde, Türkiye'nin operasyonun dışında kalmaması gerektiğine karar verilmiştir.¹⁹³

Irak Zirvesi sonrası, 27 Aralık 2002 tarihli MGK toplantısında Türkiye'nin uzun vadeli çıkarları çerçevesinde, koşullarda anlaşıldığı takdirde ABD ile işbirliği yapılabileceği mesajı verilmiştir.¹⁹⁴ Kurul toplantısının kamuoyuna yansıtılmayan kısmında ABD ile görüşmelere müzakereler yoluyla devam edilmesine, müzakerelerin sonucunda uzlaşılan noktaların yazılı metne geçirilmesine ve Beyaz Saray ya da Kongre tarafından onaylanmasına karar verilmiştir. ABD ile resmi müzakerelerin başlatılması anlamına gelen bu karar ilişkilerdeki derin güvensizliğin de yansıması olarak değerlendirilmiştir.¹⁹⁵ 28 Aralık'ta ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Marc Grossman ile görüşen Dışişleri Müsteşarı Uğur Ziyal, Türkiye'nin müzakereler çerçevesinde, ABD'nin taleplerini sınırlı bir şekilde karşılayabileceğini bildirmiştir.¹⁹⁶

19 Ocak 2003 tarihinde ABD Genelkurmay Başkanı Dick Myers, Irak harekâtıyla ilgili olarak Ankara'da Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ile görüşmüştür. Özkök bu görüşmede, Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması amacıyla TSK tarafından Kuzey

---

¹⁹¹ Görüşmenin ardından Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış'ın "Irak'a operasyonu arzu etmeyiz, ama kaçınılmaz olursa hava sahamızı ve askeri tesislerimizi müttefikimiz ABD'nin kullanımına açarız" sözleri ise kamuoyunda şaşkınlık yaratmıştır. ABD ile diplomatik müzakere sürecinde olan Dışişleri Bakanlığını sıkıntıya sokan bu sözler üzerine bakanlık ABD'ye herhangi bir taahhüt verilmediğine ilişkin açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Bila, **Ankara'da Irak Savaşları**, 185, 186.

¹⁹² ABD'nin talepleri şu şekilde özetlenebilir; üs incelemesi, üs modernizasyonu, havaalanı ve limanların tahsisi, karar birliklerine izin verilmesi, hava sahasının kullanımı. Bkz; Yetkin, **Tezkere**, 122.

¹⁹³ Bu çerçevede keşif ve modernizasyon çalışmalarına izin verilebileceğine ve belli koşullarda hava üslerinin kullanıma açılabilmesine karar verilmiştir. ABD'nin büyük ölçekli kara birliklerinin Türkiye'de konuşlandırılması ve Türkiye üzerinden Irak'a giriş yapmaları konusuna ise mesafeli yaklaşmıştır. Bila, **Ankara'da Irak Savaşları**, 189, 190.

¹⁹⁴ **age**, 190.

¹⁹⁵ MGK toplantısında müzakerelerin askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda üç ayrı komite tarafından yürütülmesine ve bu alanlarda üç mutabakat muhtırası hazırlanmasına, bu konularda anlaşma sağlanmadan ABD'ye onay verilmemesine karar verilmiştir. Askeri görüşmelerin Genelkurmay Başkanlığı, siyasi görüşmelerin Dışişleri Bakanlığı ve ekonomik görüşmelerin Hazine Bakanlığı tarafından yürütülmesine karar verilmiştir. Yetkin, **Tezkere**, 121.

¹⁹⁶ ABD, Türkiye'nin bu yanıtını tatmin edici bulmamıştır. Türkiye'nin tavrını ekonomik yardım ile ilişkilendiren ABD'li yetkililer, bu konuyu taleplerin gerçekleştirilmesinin bir yolu olarak değerlendirerek gündemde tutmaya başlamıştır. Türkiye'de ise askeri yetkililer paralı asker konumuna düşürüldükleri düşüncesiyle maddi konuların gündeme taşınmasından rahatsızlık duyuyordu. Deniz Bölükbaşı, **1 Mart Vakası: Irak Tezkeresi ve Sonrası**, (İstanbul: Doğan Kitap, 2008), 29.

Irak'ta bir güvenlik yayı oluşturulması önerisinde bulunmuştur.¹⁹⁷ Bu görüşme ile talepler makul düzeye indirildiği takdirde Türkiye'nin Kuzey Cephesi seçeneğine olumlu baktığı düşüncesi ortaya çıkmıştır.¹⁹⁸ 31 Ocak 2003 tarihli MGK toplantısında ise Türkiye'nin Irak'a yönelik askeri operasyonda ulusal çıkarları gereği ABD ile işbirliği yapması gerektiği düşüncesi temelinde kararlar alınmıştır. MGK, hükümete yabancı asker kabul edilmesi ve yurtdışına asker gönderilmesi konularında meclisten yetki almasını tavsiye etmiştir.¹⁹⁹ TSK'nin Kuzey Irak'taki varlığının artırılması ve ABD askerlerinin TSK kontrolünde bölgeye geçişlerinin sağlanması konularında olumlu görüş bildirilmiştir.²⁰⁰

4.2.1. ABD İle Yürütülen Resmi Müzakereler

ABD'nin Irak harekâtına ilişkin talepleri ile Türkiye'nin karşı taleplerinin görüşüldüğü müzakereler Büyükelçi Deniz Bölükbaşı ve Büyükelçi Mariso Lino'nun başkanlığında 11 Şubat 2003 tarihinde başlamıştır. Türkiye bu süreçte egemenlik haklarını ve hassasiyetlerini korumaya, olaylar üzerinde kontrol ve denetim kurmaya ve Kuzey Iraklı Kürt grupların ortaya çıkacak güç boşluğundan yararlanmalarını önlemeye çalışmıştır. Müzakereler iki ülkenin hedef ve beklentilerindeki farklılık nedeniyle şiddetli tartışmalara sahne olmuştur. Bölükbaşı, ABD'nin Türkiye heyetinde rahatsızlık yaratan amaç ve beklentilerini şu şekilde sıralamıştır;

- Türk toprakları içinde yapılacak hava ve kara harekâtına ilişkin tüm operasyonel sorumlulukların ABD kuvvetleri komutanına verilmesi [...]
- Türk kara, hava ve deniz ulaşım yollarının ABD tarafından kısıtlanmasız ve serbestçe kullanılması.
- ABD kuvvetlerinin statüsünün NATO SOFA düzenlemeleri esas alınarak belirlenmesi suretiyle Türk yargısının dışında tutulması ve ABD askerlerine Türkiye'de işleyecekleri suçlarda yargı bağımsızlığı sağlanması.
- İki ülke arasında geçmişte imzalanan üsler anlaşmaları (SEİA) ile Türkiye'nin gümrük mevzuatı esas alınarak yapılan ikili düzenlemelerin kısıtlayıcı hükümlerinin Irak harekâtı süresinde askıya alınması.[...]

---

¹⁹⁷ Bila, **Ankara'da Irak Savaşları**, 198.

¹⁹⁸ Bölükbaşı Myers'ın Ankara ziyareti sonrası ABD kara birlikleri konusunun yeni bir mecraya girdiğini, Türkiye'nin topraklarında ABD askerlerinin konuşlandırılması konusundaki tutumunun yumuşadığını ileri sürmüştür. Bölükbaşı, **age**, 31.

¹⁹⁹ "Türkiye Büyük Millet Meclisince istenmeyen olası gelişmelere karşı tümüyle Türkiye'nin ulusal çıkarlarını korumak üzere gerekli görülecek askeri önlemlere işlerlik kazandırılmasına yönelik kararların alınmasını sağlayacak adımların, gelişmeler izlenerek belirlenecek bir takvim uyarınca hükümet tarafından atılması konusunda tavsiyede bulunulması kararlaştırılmıştır." **MGK Genel Sekreterliği**, "31 Ocak 2003 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi", <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2003/31ocak2003.html>, [20.03.2010].

²⁰⁰ Bila, **Ankara'da Irak Savaşları**, 201.

- Kuzey Irak'taki Kürt gruplara CIA tarafından ve Türkiye üzerinden silah ve savaş malzemesi sağlanması, bunun Türkiye'nin bilgisi, denetimi ve kontrolü dışında olması.²⁰¹

Türkiye'nin amaç ve beklentileriyle tamamen farklı olan bu talepler kabul edilebilir bulunmamıştır. Müzakerelerin zaman zaman kesilmesine, Türkiye heyetinin salonu terk etmesine ve heyet başkanı Bölükbaşı'nın hükümete şikâyet edilmesine neden olan anlaşmazlık noktaları, siyasi, askeri, hukuki ve teknik konular şu şekilde sıralanmıştır;

- Siyasi ve Askeri konular: Türk birliklerinin Kuzey Irak'a girmesi, görev alanı, komuta düzenlemeleri, çatışmaya gireceği durumlar ve görev alanının dışında Musul ve Kerkük'te harekât yapmasının esasları.
- Kuzey Irak'taki Kürt gruplara (Barzani ve Talabani güçleri) silah ve teçhizat sağlanması, eğitim ve örgütlenmeleri, bu grupların harekâtındaki rolü ve görevleri.
- Kuzey Irak, Musul ve Kerkük'te muhalif gruplar arasında silahlı çatışmanın önlenmesi ve Türkmenlerin güvenliği.
- Askeri harekât kapsamındaki faaliyetlerde(hava ve kara harekâtı, istihbarat) Türkiye'nin konumu, bilgi ve söz sahibi olması
- Hukuki ve Teknik Konular: ABD birliklerinin hukuki statüsü, Türk yasalarının üstünlüğü.
- Türkiye'nin sağlayacağı lojistik desteğin esasları (yakıt ikmali vb.)²⁰²

Türkiye'nin bu süreçteki en önemli hedefi, ordunun Irak operasyonu için oluşturulacak koalisyondan bağımsız olarak Kuzey Irak'a girmesi ve bölgedeki Kürt grupların kontrol altında tutulması olmuştur. En büyük anlaşmazlık noktası da bu konuda ortaya çıkmıştır. ABD heyetinin bölgeye girecek Türk askerlerinin kendilerini savunma gereği ortaya çıkmadıkça kuvvet kullanmamaları, silahlı çatışmaya girmemeleri konusunda ısrar etmesi müzakerelerin kesilmesine yol açmıştır.²⁰³ Ayrıca ABD'nin Türkiye'ye getirilecek silah ve mühimmat konusunda Türkiye'nin kontrol ve denetimi olmaksızın hareket etmek istemesi, Kürt gruplara kontrolsüz olarak silah sağlanabileceği gerekçesiyle kabul edilmemiştir.²⁰⁴ Türkiye heyeti, ordunun Kuzey Irak'ta bağımsız hareket etmesini ve Katar'daki harekât merkezine bir Türk general gönderilmesini, bu harekât merkezine ek olarak

---

²⁰¹ Bölükbaşı Türkiye'nin temel hedefleri ise şu şekilde sıralanmıştır; "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak'a girmesi. PKK'nın Kuzey Irak'taki unsurlarına karşı alınacak tedbirlerin askeri mutabakat muhtırasında belirlenmesi. Kürt gruplara verilecek silah ve eğitimin Türkiye'nin bilgi ve kontrolünde olması. Harekâtın komuta kontrol esaslarının somut olarak belirlenmesi, bu çerçevede Kuzey Irak'a girecek Türk birliklerinin komutasının Türkiye'de olması. ABD özel kuvvetlerinin [...] Kürt gruplarla ilişkilerinin Türkiye'nin bilgisi dâhilinde belirlenmesi. Kürt grupların harekâtındaki rolü ve görevleri; Musul ve Kerkük'ün kontrolü; Türkmenlerin güvenliği konusunda Türkiye ile ABD arasında mutabakat sağlanması. Kürt grupların "de facto" hattı (yeşil hat) dışında görev almalarının önlenmesi." Bölükbaşı, *age*, 36–38.

²⁰² *age*, 39.

²⁰³ *age*, 42, 43.

²⁰⁴ *age*, 37.

Türkiye’de de Türk ve Amerikan subaylarının atanacakları bir merkezin kurulmasını talep etmiştir.²⁰⁵

Büyükelçi Bölükbaşı ve Büyükelçi Lino’nun başkanlığında, uzun müzakereler sonucu görüş birliğine varılarak oluşturulan “Memorandum of Understanding”^{*} mutabakat zaptında Türk heyetinin taleplerinin tamamı yazılı olarak kabul edilmiştir. Bu mutabakat zaptı Türk diplomasisi açısından önemli bir başarı olarak kabul edilmiştir. Ancak 1 Mart tezkeresinin TBMM’de kabul edilmemesi, Türkiye açısından başarı kabul edilebilecek bu metnin oylama öncesi milletvekillerine neden açıklanmadığı konusunda tartışmalara yol açmıştır.²⁰⁶

4.2.2. Abdullah Gül’ün Savaşsız Çözüm Arayışları

Başbakan Abdullah Gül, ABD’nin taleplerine acil yanıt beklediği bir dönemde, savaşsız çözüm yolu bulunabileceği düşüncesiyle bazı girişimlerde bulunmuştur. Gül’ün savaşsız çözüm için önerdiği yol, Saddam Hüseyin’in BM denetçilerinin isteklerini yerine getirmesi ve silahsızlanmayı kabul etmesi anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayış Irak’ın hem bölge ülkeleri hem de uluslararası barışa yönelik bir tehdit oluşturduğu düşüncesiyle paralellik gösterirken, bir açıdan ABD harekâtını meşrulaştırmaktadır.

Gül, 4 Ocak 2003 tarihinde savaşsız çözüm amacıyla çıktığı Ortadoğu gezisinde Suriye, İran, Mısır ve Ürdün’e giderek yetkililerle görüşmüş, 12 Ocak’ta Bağdat’a giden Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen aracılığıyla Saddam Hüseyin’e BM ile işbirliği yapmasını tavsiye eden bir mesaj göndermiştir.²⁰⁷ 23 Ocak’ta ise Türkiye’nin ev sahipliğinde, Suriye, İran, Mısır, Suudi Arabistan ve Ürdün Dışişleri Bakanlarının katılımıyla “Irak Konusunda Bölgesel Girişim” başlıklı bir zirve düzenlenmiştir. Irak sorununa barışçıl bir çözüm yolu bulmak için bir araya gelen bakanlar, toplantının sonuç bildirgesi konusunda anlaşmazlık yaşamışlardır. Bildirgede ABD’ye çağrı yapılması gerektiğini savunan Arap ülkelerine karşı Türkiye, ABD’nin zaten barış

---

²⁰⁵ **age**, 39.

^{*} Memorandum of Understanding belgesinin tam metni için bkz. Bila, **Ankara’da Irak Savaşları**, Ek-7, 331-328.

²⁰⁶ Bila, **Ankara’da Irak Savaşları**, 228.

²⁰⁷ Yetkin, **Tezkere**, 130-132.

için çaba harcadığını ileri sürmüş ve bildirmede bu ifadenin yer almamasını sağlamıştır.²⁰⁸

Abdullah Gül, 5 Şubat'ta gazetecilere yaptığı açıklamada, savaşız çözüm konusunda bütün diplomatik yolların denendiğini, ancak sonuç alınmadığını, bu nedenle Türkiye'nin uzun vadeli çıkarları gereği ABD ile birlikte hareket edeceğini ifade etmiştir.²⁰⁹ Gül, bu açıklamasına rağmen savaşız çözüm amacıyla son bir girişimde daha bulunarak Irak Başbakan Birinci Yardımcısı Taha Yasin Ramazan'ın Ankara'ya getirilmesini sağlamış, Saddam'ın çekilmesi konusunda pek çok öneride bulunmuş, ancak sonuç değişmemiştir. Gül'ün bu süreçte savaşı önleme çabalarının arkasındaki ismin başkanı Ahmet Davutoğlu olduğu iddia edilmiştir. Davutoğlu savaşız çözüm arayışlarıyla ilgili olarak şunları dile getirmiştir;

Bizim stratejimiz 28 Ocak'a kadar yani, silah denetçilerinin raporunu açıklanmasına kadar Irak'ı özellikle silahlanma konusunda uyarmaktır [...] Bizim görevimiz, savaşı önleyecek bütün alternatifleri tüketmektir. Savaş kaçınılmaz olursa da Türkiye'nin çıkarlarını koruyacak adımları atmak... Diploması için hala imkânlar mevcuttur. Güvenlik Konseyi'nin kararı için 5 gün, ardından yeni bir 10 günlük süre var. Sonuna kadar elimizden geleni yapmak zorundayız.²¹⁰

Davutoğlu'nun açıklamaları, teorik yaklaşımı ve partinin dış politikası üzerindeki etkisi göz önüne alındığında Gül tarafından yürütülen savaşız çözüm arayışında etkili olduğu söylenebilir. AK Parti'ye yakınlığı ile bilinen yayın organlarında da hükümetin Ortadoğu devletleriyle ortak bir tutum belirlemesi ve savaşın önlenmesi yönünde görüş birliği olduğu görülmüştür. Yeni Şafak Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mustafa Karaalioğlu ve gazetenin başyazarı Fehmi Kuru tarafından bu tutum sıkça kaleme alınmıştır.²¹¹

“[...] bir yandan olup bitenlerin dışında kalmak, bir yandan da olacaklar üzerinden emperyal hedefler koymanın rasyonalitesi yoktur. Bir politika izlenecekse de birincide ısrar etmek yani, sonuna kadar savaşa direnmek her açıdan makul olan tek yoldur. Türkiye'yi bölgede

²⁰⁸ Deniz Zeyrek, “Irak'a işbirliği çağırısı”, **Radikal Gazetesi**, 24 Ocak 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=63933>, [20.03.2010].

²⁰⁹ Murat Yetkin, “Irak'ta ABD'nin yanındayız”, **Radikal Gazetesi**, 24 Ocak 2003, 6.

²¹⁰ Mustafa Karaalioğlu, “Davutoğlu ile kriz analizi”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 31 Ocak 2003, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2003/Ocak/31/mkaraalioglu.html>, [20.03.2010].

²¹¹ Yazarların bu konudaki görüşlerine ilişkin bazı köşe yazıları için bkz; Mustafa Karaalioğlu, “İsrail uçaklarının yüzde 12'si Güneydoğu'da mı?”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 3 Ocak 2003; “İsmarlama kamuoyu”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 15 Ocak 2003 ; “Yumuşak karnın, IMF parası cinsinden bedeli”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 22 Ocak 2003 ; “Gül'ün tek seçeneği”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 21 Ocak 2003. Fehmi Kuru, “Bu gidiş durdurulmalı”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 5 Ocak 2003 ; “Musibetten hayır”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 9 Şubat 2003; “Türkiye'nin tarafı”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Şubat 2003; “Savaş planlayanlar zorda”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 6 Ocak 2003.

yaşanabilecek bütün gelişmelere karşı hak sahibi konumunda tutabilecek tek pozisyon da budur.”²¹²

Koru, Türkiye'nin barışçı girişiminin bölge ülkelerine de cesaret verdiğini belirtirken, “Türkiye'nin ‘barışçı çözüm’ yolundaki çabalarının başarılı olabilmesi için, Başbakan Abdullah Gül’ün temaslarıyla amaçladığı hedefin devletin diğer birimleri tarafından”²¹³ da benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

6 Şubat'ta üslerin modernizasyonunu içeren ilk tezkerenin mecliste kabul edilmesinin ardından AK Parti çevrelerinde yaşanan hayal kırıklığı Karaalioğlu tarafından şu şekilde dile getirilmiştir;

Ortada hem tek başına Meclis gücüne sahip, hem de Irak konusunda kamuoyunun yüzde yüze yakın desteğini arkasına alan AK Parti hükümeti için, paradigmanın değişimine en azından teşebbüs edebilmek için, benzeri az bulunur bir imkânlar dizisi bulunmaktaydı. Her alanda olduğu gibi dış politikada da yüksek beklentilerin odağı olan ve geleneksel çizginin dışına çıkması umulan AK Parti, kriz sürecinde yer yer bu sorumluluğuna uygun davranışlar sergilemiştir. Ancak, Tayyip Erdoğan'ın Salı günü yaptığı konuşma ve Abdullah Gül'ün dün Meclis'e gönderdiği ve arkasının geleceğini ifade ettiği fezleke, sadece Türkiye'nin diplomatik makas değişimini değil, Ak Parti'ye bağlanan paradigmayı sarsma umutlarını da zayıflatmış, kimilerine göre bitirmiştir.²¹⁴

Karaalioğlu, “Irak’ı hedef alan ‘muhtemel’ değil, ‘muhakkak’ hareket bölgeyle birlikte, Türkiye'nin ayarlarını bozacak ve özellikle ‘tek başına iktidar fırsatı’ nı deforme edebilecek, tahrip edici potansiyel de içeriyor” sözleriyle bu sürecin AK Parti'nin iktidarını tehlikeye sokabileceğini dile getirmiştir.²¹⁵

4.2.3. AK Parti İçinde Tezkere Ayrışması

AK Parti içinde tezkere konusunda yaşanan fikir ayrılıkları, 24 Şubat 2003 tarihinde gerçekleştirilen Bakanlar Kurulu toplantısında belirginleşmiş ve partinin iki kanata bölünmesine neden olmuştur. Başbakan Gül, Bakanlar Kurulu'nun açılışında yaptığı konuşmasında, tezkere konusunda parti içinde ciddi rahatsızlıklar olduğunu bildiklerini, ancak kabinenin son kararı meclise bırakması gerektiğini vurgulamıştır.²¹⁶ Bakanlar Kurulu tezkere konusunda iki gruba ayrılan partililerin tartışmalarına sahne olmuştur. Başbakan Yardımcısı Ertuğrul Yalçınbayır, Kültür

²¹² Mustafa Karaalioğlu , “Musul-Kerkük rüyasını politika zannetmek” , **Yeni Şafak Gazetesi**, 8 Ocak 2003, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2003/Ocak/08/mkaraalioğlu.html>, [20.03.2010].

²¹³ Fehmi Koru, “Gül'ün barış inisiyatifi”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 8 Ocak 2003, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2003/Ocak/08/fkoru.html>, [20.03.2010].

²¹⁴ Mustafa Karaalioğlu, “AK Partinin paradigmayla imtihanı”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 7 Şubat 2003, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2003/Subat/07/mkaraalioğlu.html>, [20.03.2010].

²¹⁵ **age.**

²¹⁶ Sedat Ergin, “Tezkere, AKP'yi çatlattı”, **Hürriyet Gazetesi**, 24 Eylül 2003, 21.

Bakanı Hüseyin Çelik ve Bayındırlık Bakanı Zeki Ergezen liderliğindeki tezkere karşıtı grup ile Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Milli Eğitim Bakanı Erkan Mumcu ve Sanayi Bakanı Ali Coşkun liderliğinde tezkereyi savunan grup arasında saatlerce uzlaşma sağlanamamıştır.²¹⁷

Tezkere karşıtlarının savundukları görüşlerin temelinde, ABD müdahalesinin meşruiyeti, Türkiye'nin Müslüman nüfusa sahip sınır komşusuna savaş açan bir devlete yardımcı olması, ABD'nin ekonomik yardım karşılığı Türkiye topraklarına birliklerini konuşlandırması argümanları yer almıştır. Tezkere karşıtı grubun en önemli isimlerinden Ertuğrul Yalçınbayır konuya hukuki açıdan yaklaşarak ABD'nin BM'ye sunduğu kanıtların yetersiz olduğunu savunmuştur:

Bir iddia sahibi varsa, kanıtları da getirmelidir. Oysa tam tersi oluyor. ABD kanıt getirmiyor ve Irak'ın suçsuzluğunu kanıtlamasını istiyor. Tezkere reddedildiği takdirde TBMM bir dik duruş sergilemiş olur. Bu demokrat bir tavır olur ve ayrıca AB'ye de olumlu bir mesaj vermiş oluruz.²¹⁸

Tezkerenin geçmesini savunanlar ise Türkiye'nin uzun dönemli çıkarlarını gözetmek zorunda olduklarını, Türkiye'nin savaşı önleyecek gücünün olmadığını ve Kuzey Irak'ta var olan sorunların çözülebilmesi için süreç içinde yer alması gerektiğini, aksi takdirde savaştan sonraki sürecin dışında kalılabileceğini ileri sürmüştür. Gül'ün tezkereyi TBMM'ye sevk etme yönündeki çağrısına karşılık Ertuğrul Yalçınbayır, Hüseyin Çelik ve Mehmet Aydın gibi bazı bakanlar tezkereye imza atmama konusunda direnç göstermiştir. Tezkere Bakanlar Kurulundan geçmiştir ancak TBMM'den geçmesinin oldukça zor olduğu ortaya çıkmıştır.

AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bu konudaki tutumu ise oldukça açıktır. Erdoğan Türkiye'nin ABD ile işbirliği içinde hareket etmesi gerektiğini ve süreç içinde yer alması gerektiğini savunmuştur;

“Evet önümüzdeki günlerde Türkiye için, bölgemiz için ve hatta dünya için tarihin akışını belirleyecek gelişmeler olabilir. [...] Ya sürecin dışında kalacağı, bütün kalabalıklar gibi bu

---

²¹⁷ Ergin, tezkereyi savunmak üzere ön plana çıkan bakanların büyük kısmının Anavatan Partisi kökenli olduğu ve 1991 Körfez Savaşı'nda olarak Özal'ın yanında yer almış olmasına dikkat çekmiştir. ANAP kökenlilere destek veren ikinci bir grupta ise Erdoğan'ın ekibinden, Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, Enerji Bakanı Hilmi Güler ve Maliye Bakanı Kemal Unakıtan gibi isimler yer alıyordu. Ergin, “Tezkere, AKP'yi çatlattı”, 21.

²¹⁸ age.

tarihin seyircileri olacaksınız ve sonuçlarına kadar bekleyip o sonuca uyacaksınız. Ya da, tarihin bizzat şekillenmesinde, metnin yazılmasında aktif rol oynayacaksınız.”²¹⁹

Tezkere konusundaki görüş ayrılığı bakanların yanı sıra danışmanların arasında da gerginliklere yol açmıştır. Erdoğan’ın siyasi danışmanı Adana Milletvekili Ömer Çelik ve Gül’ün başdanışmanı Davutoğlu arasında hararetli bir tartışma yaşandığı iddia edilmiştir. Davutoğlu, kısa süre sonra 58. hükümetin görevden ayrılarak 59. hükümetin kurulacağına vurgu yaparak, Gül’ün sorumluluk almasını istemediğini ve tezkereye sıcak bakmadığını belli etmiştir. Çelik ise kararın AK Parti iktidarının meselesi olduğunu ve tezkere geçmezse AK Parti iktidarının hareket kabiliyetinin sona ereceğini vurgulamıştır.²²⁰

Bölükbaşı, AK Parti grubunun tezkere tartışmaları nedeniyle bölünmesine ve oylamada 99 vekilin tezkere aleyhinde oy kullanmasına neden olan dinamiğin, vekillerin etnik kökenleri olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur. Bölükbaşı, Barzani’nin tezkere oylaması öncesinde “TBMM’de 75 milletvekilinin olduğunu” ve tezkerenin meclis tarafından onaylanmayacağını söylediğini öne sürmüştür.²²¹ American Enterprise Enstitüsü Ortadoğu uzmanı Michael Rubin de, “Yanlışlıklar Komedi: Amerikan-Türk Diplomasisi ve Irak Savaşı” adlı raporunda KDP lideri Barzani’nin, “topraklarına Türk güçlerinin girmesini engellemek amacıyla, AK Parti’nin Türkiye’nin güneydoğusundan gelen milletvekillerini, bazen mali açıdan, savaşa karşı oy vermeleri için”²²² desteklediğine ilişkin iddialardan söz etmiştir. Kesinlik kazanmamakla birlikte kamuoyuna yansıyan söz konusu iddialar, Barzani’nin 1 Mart sürecindeki etkisinin tartışılmasına yol açmıştır.

4.2.4. 1 Mart 2003 Tezkere Krizi

1 Mart 2003 tarihinde, TSK’nın yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunması için hükümete yetki verilmesine ilişkin başbakanlık tezkeresi, TBMM Genel Kurulu’nda gizli oturumda görüşülmüş ve oylanmıştır. Yapılan oylama sonucunda, oylamaya katılan 533 milletvekilinden,

---

²¹⁹ **AK Parti Resmi İnternet Sitesi**, “Recep Tayyip Erdoğan’ın Grup Konuşması”, 18 Şubat 2003, <http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/18.02.2003%20grup%20kon.doc>, [20.03.2010].

²²⁰ Ergin, “Tezkere, AKP’yi çatlattı”, 21.

²²¹ Bölükbaşı, *age*, 136, 137.

²²² Michael Rubin, "A Comedy of Errors: American-Turkish Diplomacy and the Iraq War", **Turkish Policy Quarterly**, (Spring 2005), <http://www.meforum.org/701/a-comedy-of-errors-american-turkish-diplomacy>, [17.03.2010].

250'si ret, 264'ü kabul, 19'u ise çekimsiz oyu kullanmış, kabul oyları fazla olmasına rağmen Anayasa'nın 96. maddesinde öngörülen salt çoğunluğa ulaşamadığı için tezkere kabul edilmemiştir.

Meclisin bu kararından devletin tüm aktörleri farklı gerekçelerle sorumlu tutulmuştur. Cumhurbaşkanı Sezer ve Meclis Başkanı Bülent Arınç, tezkereye olan tutumlarını açıkladıkları, Türkiye'nin BM kararı olmadan bu süreçte yer almaması gerektiğini ifade ettikleri için eleştirilmiştir. Tezkereyi Meclis'e sevk eden hükümet ve Başbakan Gül ise, tezkerenin geçmesi yönünde çok fazla çaba göstermedikleri gerekçesiyle eleştirilmiştir. Gül'ün Irak'ta savaşız bir çözüm için gayret göstermesi, tezkerenin geçmesi için çaba göstermediği tartışmalarına yol açmıştır. Sürecin bir diğer aktörü Genelkurmay Başkanlığı ise sürece ağırlığını koymadığı ve tezkerenin desteklenmesine yönelik açıklama yapmadığı için eleştirilmiştir. Ancak Genelkurmay Başkanı Özkök, tezkere oylaması öncesi siyasi otoriteye müdahale anlamına gelebilecek bir açıklamadan kaçındıklarını belirtmiş, mutabakat zaptı ile Türkiye'nin kaygıları güvence altına alındıktan sonra tezkerenin Meclis'ten geçmemesinden üzüntü duyduklarını dile getirmiştir.²²³

Tezkerenin kabul edilmemesi, özellikle tezkere sürecinde oldukça etkili bir mekanizma olarak kullanılan "Arka Kanal Diplomasisi"nin ve arka kanallarda etkili olan dış politika danışmanlarının eleştirilmesine neden olmuştur. Resmi müzakerelerde yer almayan AK Partili danışmanlar arka kanalları kullanarak, liderlerinin ABD ile resmi görüşmelerin dışında iletişim kurmasını sağlamışlardır. Ancak AK Parti'nin 1 Mart sürecinde arka kanal diplomasisi yoluyla ABD üzerinde yarattığı olumlu izlenim tezkerenin meclisten geçeceği yönünde bir beklentinin oluşmasına neden olmuştur.²²⁴

Bu dönemde danışmanlar içinde en etkin isim olan, arka kanal diplomasisinin kilit isimlerinden biri olarak değerlendirilen Cüneyd Zapsu, işadamı kimliğiyle geliştirdiği ilişkiler ağı sayesinde ABD ile önemli bağlantılar kurmayı başarmıştır.²²⁵

---

²²³ Bila, **Ankara'da Irak Savaşları**, 218–224.

²²⁴ Bu beklentinin oluşmasında etkili olan bir diğer faktörde ABD'nin Irak'a yapacağı askeri harekâta hazırlık amacıyla ABD'ye mensup askeri ve teknik personelinin üç ay süreyle Türkiye'ye girişine izin veren tezkerenin 6 Şubat 2003 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmesidir. Bölükbaşı, **age**, 34, 35, 151.

²²⁵ Recep Tayyip Erdoğan'ın henüz Başbakan olmadığı dönemde, AK Parti Genel Başkanı sıfatıyla Beyaz Saray'da Başkan Bush ile yaptığı görüşme Zapsu'nun kurmuş olduğu ilişkiler ağı sayesinde gerçekleşmiştir. Yetkin, **Tezkere**, 91–97.

Cüneyd Zapsu bir röportajında, dış temalarda hızlanma amacıyla Dışişleri Bakanlığını devreden çıkartarak bazı girişimlerde bulunduğunu kabul etmiştir. Zapsu bu konuda gördüğü tepkilerle ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır;

Hiç böyle bir çalışmaya alışmamışlardı. Amerika seyahati ile başladı bu olay. Gazetelerdeki negatif haberlerden belliydi, nereden geldiği. Haklılar. 35 sene çalışmışlar, büyükelçilik payesi almışlar. Ondan sonra hiçbir işten anlamayan bir işadamı kalkıyor, sanki daha iyi bilirmiş gibi işe karışıyor ve işi karıştırıyor. Bunu anlıyorum. Ancak bizim vaktimiz yok. Çok geride kalmışız birçok konuda.²²⁶

Türkiye'nin pek çok konuda çözümsüzlük üzerine kurulu politikalarla geri kaldığını, artık kaybedecek zamanın olmadığını vurgulayan Zapsu, bu sözleriyle bir anlamda arka kanal diplomasisini meşrulaştırmaya çalışmıştır.

4.3. AK Parti'nin 1 Mart Krizini Aşma Girişimleri

Türkiye'nin genel çerçevesi devletin kurumları tarafından çizilen ve bir “devlet politikası”²²⁷ olarak uygulanan Kuzey Irak politikası, bölgedeki askeri varlığını sürdürmesini ve süreç içerisinde ABD'nin yanında yer almasını gerektiriyordu. Ancak 1 Mart tezkeresinin meclis tarafından onaylanmaması ve ABD'nin alternatif bir harekât planı ile savaşa başlaması, Türkiye'nin sürecin dışında kaldığı bir tablo ortaya çıkarmıştır. ABD ile uzun yıllara dayanan müttefiklik ilişkilerinin bozulması, Kuzey Irak'ta Kürt grupların etkinliklerinin artması, AK Parti iktidarı üzerinde bu sürecin dışında kalınmamasına ilişkin bir baskı yaratmıştır. Bu baskı, Türkiye'nin sürecin dışında kalması gerektiğini savunan AK Parti çevreleri ile devlet politikaları arasında kalan hükümet yetkililerinin çelişkili bir görünüm sergilemesine yol açmıştır.

²²⁶ Nuriye Akman, “Cüneyd Zapsu: Kürt ve Rumeli kimliğimle övünüyorum”, **Zaman Gazetesi**, 25 Mayıs 2004, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=51706>, [20.03.2010]. Cüneyd Zapsu'nun ABD ile kurduğu önemli bağlantılara ilişkin birkaç örnek için bkz; Bölükbaşı, **age**, 147,148; Yetkin, **Tezkere**, 91–97.

²²⁷ Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek, 21 Mart 2003 tarihinde hükümet programına ilişkin TBMM Genel Kurulunda yaptığı konuşmasında partinin devlet politikası uyguladığı noktaya vurgu yapmıştır. “Dolayısıyla, şu an, biz, AK Parti iktidarı olarak, bir devlet politikası yürütüyoruz. Elbette, siyasî sorumluluğu bize aittir [...] ama, biz, hiçbir şeyi kendiliğimize yapmıyoruz; devletin ilgili birimleriyle istişare ederek, danışarak, bilgimizi, tecrübemizi, devletimizin hafızasını orta yere koyarak bir politika götürmeye çalışıyoruz hem burada hem Kıbrıs'ta hem başka tarafta.” **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 22, Toplantı 52, c. 8 (Mart 2003), <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b052m.htm>, [22.04.2010].

4.3.1. Türkiye'nin Kuzey Irak'taki Askeri Varlığına Tepki

AK Parti hükümeti, 1 Mart tezkeresinin ABD ile ilişkilerde yarattığı gerginliği düzeltmek ve Türkiye'nin tamamen sürecin dışında kalmasını önlemek amacıyla, Irak konusunda ABD ile askeri işbirliği girişiminde bulunmuştur. Başbakan Erdoğan'ın talimatıyla "Irak'ta barış ve istikrarın sağlanması için öngörülen istikrar gücüne Türkiye'nin katılmaya talip olduğu" mesajı ABD'li yetkililere iletilmiştir.²²⁸ Bu doğrultuda 7 Ekim 2003 tarihinde Irak'a asker gönderilmesine ilişkin tezkere TBMM tarafından kabul edilmiştir.²²⁹

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül terör tehdidi devam ettiği sürece Türkiye'nin Kuzey Irak'taki askeri varlığının devam edeceğini, Türk askeri varlığının ancak terör tehdidi ortadan kalktığı takdirde bölgeden çekilebileceğini açıklamıştır.²³⁰ Gül, Irak'a asker gönderme kararıyla ilgili yaptığı açıklamada bölgeye yönelik yaklaşımlarını şu şekilde ifade etmiştir;

Irak bize çok yakın bir ülke, hiç Irak değil. Orada yaşanacak olumlu şeyler de olumsuzluklar da bizi yakından ilgilendiriyor. İkincisi, Irak'takiler bizim gerçekten kardeşimiz. Kendimize bu kadar yakın, komşularımız, akrabalarımız olduğu bir yeri tamamen başkalarına bırakmak ne kadar doğru? [...] Irak yakınlık açısından, akrabalık açısından aynı din, aynı kültür açısından bizim bir parçamızdır. Böyle bir ülkeyi başka güçlere neden bırakalım? ABD'den, İngiltere'den, Bulgaristan'dan Polonya'dan, indirekt olarak İsrail'den, yarın belki Rusya'dan gelecekler. Tüm bunlara mı bırakalım, yoksa biz de orada inisiyatif mi alalım? Çok uzaklardan gelen dini ayrı, amacı ayrı ve altını çizerek söylüyorum çıkarı ayrı insanlar da Irak'ta cirit atsinlar, istedikleri dizaynı yapsın. Bunu mu istiyorsunuz?²³¹

ABD ve Türkiye arasında konunun ayrıntılarına ilişkin görüşmelerin başladığı Nisan 2003 tarihinden itibaren gerek Kürt liderler, gerekse Irak Geçici Hükümet Konseyi tarafından, Irak'ta Türk askeri istenmediğine yönelik açıklamalar yapılmıştır.²³² Dışişleri Bakanı Gül ise Irak'ta Türk askeri istenmediğine yönelik düşüncelerin gerçeği yansıtmadığını ve "Irak halkının büyük bir çoğunluğu[nun] kendisini dini ayrı, kültürü ayrı, geleneği ayrı askerlere havale etmek" istemediğini ifade etmiştir.²³³

²²⁸ Yetkin, **Tezkere**, 205.

²²⁹ "Irak'a asker gönderilmesine izin çıktı", **Hürriyet Gazetesi**, 7 Ekim 2003, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/10/07/353727.asp>, [24.04.2010].

²³⁰ "Terör tehlikesi sürdükçe K.Irak'tayız", **Hürriyet Gazetesi**, 28 Ekim 2003, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/10/28/363543.asp>, [24.04.2010].

²³¹ Mustafa Karaalioglu, "Irak'ı neden yabancıya bırakalım!", **Yeni Şafak Gazetesi**, 16 Eylül 2003, 13.

²³² "Talabani: Türk askerine karşıyız", **Hürriyet Gazetesi**, 15 Ağustos 2003, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=165529>, [25.04.2010].

²³³ Mustafa Karaalioglu, "Irak'ı neden yabancıya bırakalım!", **Yeni Şafak Gazetesi**, 16 Eylül 2003, 13.

Kürt gruplar Kuzey Irak'ta Türk askeri varlığına ilişkin rahatsızlıklarını Irak'ın işgali öncesinde de dile getirmiştir. ABD'nin Türkiye ile Irak harekâtına ilişkin görüşmelerinin ivme kazandığı Ağustos 2002'de, KDP lideri Mesut Barzani ABD radyo kanalı "National Public Radio" ile yaptığı görüşmede, son dönemde Türkiye'nin bölgedeki askeri varlığının arttığını öne sürmüş ve askerini çekmesi gerektiğini vurgulamıştır.²³⁴ Kürt parlamentosu tarafından 26 Şubat 2003 tarihinde yayınlanan bildiride de Türk askerinin Irak harekâtı kapsamında bölgeye girmesinin kabul edilemeyeceği açıklanmıştır.²³⁵ 1 Mart tezkeresinin ardından Türkiye'nin Kuzey Irak'a tek taraflı askeri müdahalesi ihtimalinin gündeme gelmesi üzerine Erbil'de 50 bin kişinin katılımıyla Türkiye karşıtı bir gösteri düzenlenmiş, gösteride Türk bayrakları yakılmıştır.²³⁶

Irak'ta Türk askeri varlığına karşı yükselen muhalefet nedeniyle, bölgede Türk askeri ile çalışmak istediklerine yönelik açıklamalarda bulunan ABD'li yetkililer, karardan vazgeçtiklerini açıklamışlardır.²³⁷ 7 Kasım 2003 tarihinde ise Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hüseyin Diriöz, hükümetin Irak'a asker gönderme konusunda meclisten aldığı yetkiyi kullanmama kararı aldığını açıklamıştır.²³⁸ Kuzey Iraklı Kürtler tarafından memnuniyetle karşılanan bu gelişme²³⁹ yeni koşullarda, stratejik ortak olarak Türkiye'nin yerini Iraklı Kürt grupların aldığı yönündeki inancı güçlendirmiştir.

---

²³⁴ "Türk askeri çekilsin", **Radikal Gazetesi**, 31 Ağustos 2002, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=643154&Date=27.04.2010&CategoryID=100>, [27.04.2010].

²³⁵ **age.**

²³⁶ Namık Durukan, "Kuzey Irak'ta çirkin gösteri", **Milliyet Gazetesi**, 4 Mart 2003, 17.

²³⁷ "ABD: Türk askeriyle çalışmak istiyoruz", **Hürriyet Gazetesi**, 29 Ağustos 2003, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/08/29/336513.asp>, [22.04.2010]; Uğur Ergan, Ateş Yalazan, "Zaten göndermiyoruz", **Hürriyet Gazetesi**, 8 Kasım 2003, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/11/08/368756.asp>, [23.04.2010].

²³⁸ "Hükümet Irak'a asker göndermeyecek", **Hürriyet Gazetesi**, 7 Kasım 2003, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/11/07/368261.asp>, [24.04.2010].

²³⁹ "Zebari: Karar akıllıca ve mantıklı", **Hürriyet Gazetesi**, 8 Kasım 2003, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/11/08/368754.asp>, [24.04.2010].

4.3.1.1. Süleymaniye Olayı

AK Parti hükümetinin Kuzey Irak politikasında tıkanmaya yol açacak gerginliklerin başında yer alan Süleymaniye olayı, Genelkurmay Başkanı Özkök tarafından “iki ülke silahlı kuvvetleri arasındaki en büyük güven bunalımı”²⁴⁰ olarak nitelendirilmiştir. Türk askerinin bölgedeki varlığından sadece Kürt grupların değil, ABD’nin de rahatsızlık duyduğunun en sert ifadesi olan Süleymaniye olayı bölgedeki değişimi gözler önüne sermiştir.²⁴¹

4 Temmuz 2003 günü, Irak’ın Süleymaniye kentinde görevli 11 Türk askerinin ABD’li askerler tarafından kafalarına çuval geçirilerek gözaltına alınması, Kuzey Irak’ta koşullardaki değişimin en somut göstergesi olmuştur. ABD tarafından Türk askerlerinin Kerkük’ün ABD tarafından atanan Kürt valisi Mustafa Abdullah’a suikast düzenleyecekleri bilgisi üzerine gözaltına alındıkları açıklanmıştır.²⁴² Bu açıklama Türkiye kamuoyu tarafından, “Türkiye’yi rahatsız ederek Irak’taki bütün görevlilerini çekmeye zorlamak için uydurulmuş bir komplo teorisi”²⁴³ olarak değerlendirilmiştir. Ancak Türkiye’nin olay karşısında beklenen tepkiyi göstermemesi, ABD’nin ise bu konuda geri adım atmaması iddiaların doğru olabileceğini ve ordu içinde merkezin yetkilendirmesinden bağımsız hareket eden bir grubun varlığını akıllara getirmektedir.

Süleymaniye olayı iki ülkenin bölgesel çıkarlarındaki, amaç ve beklentilerindeki çatışmayı gözler önüne sermiştir. Türkiye bölgedeki askeri varlığını Türkmenleri koruma ve PKK terörünü etkisizleştirme konularıyla açıklarken, ABD’nin çıkarları, Türk askerinin bölgedeki varlığını kendileri için tehdit olarak algılayan Kürt gruplar ile işbirliği içinde hareket etmeyi gerektirmiştir.²⁴⁴ Süleymaniye olayının bölgesel bir dengesizlikten mi, resmi bir politika değişikliğinden mi kaynaklandığı anlaşılmaya

²⁴⁰ Barkın Şık, “ABD ile en büyük güven bunalımı”, **Milliyet Gazetesi**, 8 Temmuz 2003, 15.

²⁴¹ Süleymaniye olayına benzer bir durum daha önce de yaşanmıştır. 23 Nisan 2003 tarihinde Erbil’de görev yapan Türk Özel Kuvvetlerine ait personel Kerkük’e giderken ABD’li askerler tarafından gözaltına alınmıştır. Time dergisinde yer alan haberde, Türk askerlerinin Kerkük’teki Türkmenlere silah sevkiyatı yaptıkları gerekçesiyle göz altına alındıkları ve sınır dışı edildikleri ileri sürülmüştür. Michael Ware, “The Turks Enter Iraq”, **Time Dergisi**, 24 Nisan 2003, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,446392,00.html#ixzz0mS2zQ8Fe>, [25.04.2010].

²⁴² “Bu nasıl ‘stratejik ortak’”, **Radikal Gazetesi**, 6 Temmuz 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=80586>, [22.04.2010].

²⁴³ Taha Akyol, “ABD Kimin Müttefiki?”, **Milliyet Gazetesi**, 8 Temmuz 2003, 15.

²⁴⁴ Sami Kohen, “Esas Neden Ne?”, **Milliyet Gazetesi**, 8 Temmuz 2003, 12.

çalışılmış,²⁴⁵ operasyonun KDP ve KYB güçlerinin kararı üzerine gerçekleştirilmiş olabileceği iddia edilmiştir.²⁴⁶ Süleymaniye olayı, ABD’li askerlerin “ABD politikasının genel çerçevesi içindeki değerlendirmelerinin ışığında aldığı kararın sonucu”²⁴⁷ olarak değerlendirildiğinde, yeni koşullarda Türkiye’nin Kuzey Irak’ta tek taraflı hareket etmesinin ve etkinliğini sürdürmesinin kolay olmayacağı, Kuzey Irak politikasının belirlenmesinde ABD’nin bölgedeki stratejik ortağı olan Iraklı Kürt grupların göz ardı edilemeyeceği anlaşılmıştır.

4.3.1.2. ABD Kongresi’nin Kuzey Irak’taki Türk Askeri Varlığına Tepkisi: Dubai Anlaşması

AK Parti’nin Kuzey Irak politikasında en çok eleştirilen konulardan biri, ABD ile koşullu bir ittifak ilişkisi yaratma potansiyeline sahip 8,5 milyar dolarlık kredi anlaşması olmuştur. Kamuoyunda “Dubai Anlaşması” olarak anılan ve çok tartışılan anlaşma, Kürt grupların yanı sıra ABD Kongresinin de bölgedeki Türk askeri varlığından rahatsızlık duyduğunu yansıtmaya açısından oldukça önemlidir. Anlaşmada yer alan koşul, Kuzey Irak’ta Türk askeri varlığının istikrarın tesisine yönelik bir tehdit olarak algılandığını göstermektedir.

23 Eylül 2003 tarihinde Türkiye ve ABD arasında, Türkiye’ye 8,5 milyar dolar kredi sağlayacak finansman anlaşması imzalanmıştır. Irak operasyonunun Türkiye üzerindeki olumsuz ekonomik etkilerini azaltmak ve devam eden ekonomik reform sürecini desteklemek amacıyla verilen 8,5 milyar dolar kredinin kullanımı Türkiye’nin, ABD’nin öne sürdüğü koşulları karşılamasına bağlanmıştır. ABD Kongresinin 3 Eylül 2003 tarihli kararında bu koşullar şu şekilde ifade edilmiştir;

ABD Dışişleri Bakanı, Türkiye Hükümeti’nin, ABD ile “Irak’a Özgürlük Harekatı” kapsamında insani yardımların sağlanması ve Türk askerinin kuzey Irak’a tek taraflı olarak yerleştirilmemesi hususları da dahil olmak üzere işbirliğine aykırı hareket ettiğine kanaat eder ve [...] bu kanaatini bildirirse, bu metin gereği sağlanması öngörülen kaynaklar Türkiye Hükümeti tarafından kullanılamaz. [...] ABD Başkanı, bahse konu şart ve koşullara Türkiye Cumhuriyeti tarafından uyulmadığını belirlerse, söz konusu ekonomik yardımın kullanılmayan bölümünü kısmen veya tamamen askıya alabilir veya sona erdirebilir.”²⁴⁸

²⁴⁵ Murat Yetkin, “ABD’nin Türk Askerini Irak’tan Gönderme Hamlesi”, **Radikal Gazetesi**, 6 Temmuz 2003, 6.

²⁴⁶ “Bu nasıl ‘stratejik ortak’”, **Radikal Gazetesi**.

²⁴⁷ Sami Kohen, “Esas Neden Ne?”, **Milliyet Gazetesi**, 8 Temmuz 2003, 12.

²⁴⁸ T.C. Hazine Müsteşarlığı, Basın Duyurusu, “Türkiye’ye Ekonomik Yardım: Yasama Metni”, 3 Eylül 2003, <http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/Duyurular/Ar%c5%9fiv/2003/D%c4%b1%c5%9f%20Ekonomik%20c4%b0li%c5%9fkiler/Di%c4%9fer%20Uluslararası%20>

Anlaşmanın Türkiye'nin bölgedeki çıkarlarını göz ardı ettiğine ilişkin tartışmalar yazılı basına yansımış ve AK Parti grubunda da tartışma yarattığı ileri sürülmüştür.²⁴⁹

Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek 30 Eylül 2003 tarihinde Bakanlar Kurulu toplantısı sonrası yaptığı basın açıklamasında, kredinin kullanımı konusundaki kararın ülke menfaatleri gözetilerek verileceğini belirtmiş ve anlaşmanın yürürlüğe girmeyeceğine yönelik ilk işareti vermiştir.²⁵⁰ Dönemin Devlet Bakanı Ali Babacan tarafından imzalanan anlaşma, Dışişleri Bakanlığı tarafından Türkiye'nin Kuzey Irak konusunda bağımsız bir politikası izlemesine engel olacağı gerekçesiyle tehlikeli bulunmuş ve meclise sunulmayarak sonuçsuz bırakılmıştır.²⁵¹ ABD tarafından yapılan açıklamada, Türkiye'nin Kuzey Irak'a tek taraflı müdahalesini engelleyen koşulun anlaşmaya Nisan 2003'de, Türkiye'nin Irak sınırına asker sevkiyatı yapması üzerine eklendiği belirtilmiştir.²⁵²

Türkiye'nin Kuzey Irak'a asker gönderme kararının uygulanamayacağını anlaşılması, sürecin dışında kalındığına yönelik endişeleri yeniden gündeme taşımıştır. AK Parti hükümetinin aslında Irak'a asker göndermek istemediği, askeri katkı kararını baskı altında aldığı ve bu konunun kapanması ile rahatladığı öne sürülmüştür.²⁵³ Türkiye'nin bölgede askeri etkinliğini koruyamayacağını kesinleştiği yeni koşullarda, AK Parti hükümetinin Kuzey Irak'a yönelik yeni bir politika üretmesi gerektiği konuşulmaya başlanmıştır.²⁵⁴

---

b1%20Kurulu%c5%9flar/8.5%20Milyar%20Dolarl%c4%b1k%20ABD%20Kredisine%20c4%b0li %c5%9fkin%20ABD%20Kongre%20Karar%c4%b1.pdf, [23.04.2010].

²⁴⁹ Çiğdem Toker, "Doları al, girme", **Hürriyet Gazetesi**, 27 Eylül 2003, 22; "Krediye gölge", **Radikal Gazetesi**, 27 Ağustos 2003, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=681265&Date=29.04.2010&CategoryID=101>, [23.04.2010].

²⁵⁰ Utku Çakırözer, "Sınıra asker yığdığımız için Kuzey Irak şartını koyduk", **Milliyet Gazetesi**, 30 Eylül 2003, 9.

²⁵¹ Bölükbaşı, **age**, 74–75.

²⁵² Utku Çakırözer, "Sınıra asker yığdığımız için Kuzey Irak şartını koyduk", **Milliyet Gazetesi**, 30 Eylül 2003, 9. 9 Nisan 2003'de ABD askeri birliklerinin Bağdat'ı ele geçirmesinin ardından, Kürt grupların Musul ve Kerkük'ü yağmaladıklarına ilişkin haberlerin basına yansımaları üzerine Irak sınırındaki Türk askeri birlikleri takviye edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Yetkin, **Tezkere**, 204–207.

²⁵³ Fikret Bila, "Irak Politikası", **Milliyet Gazetesi**, 9 Kasım 2003, 16.

²⁵⁴ Sami Kohen, "Yeni Irak Politikası", **Milliyet Gazetesi**, 11 Kasım 2003, 14.

4.4. 2003 Irak Savaşı Sonrası AK Parti'nin Kuzey Irak Politikası: Yeni Koşullar Eski Gerginlikler

AK Parti'nin 1 Mart krizini aşma girişimleri sırasında, Türkiye'nin Kuzey Irak'ta askeri etkinliğinin sürdürülemediği netlik kazanmış, böylece doksanlı yıllar boyunca güvenlik perspektifiyle ele alınan Kuzey Irak politikasının gözden geçirilerek mevcut koşullara uygun hale getirilmesi gündeme gelmiştir. Bu yeni durum, Kuzey Irak politikasında AK Parti'nin dış politika anlayışının temel prensiplerinin uygulanmasına, diyalog mekanizmasının öne çıkarılması ve "sivil" rollerin Türkiye tarafından üstlenilmesine zemin hazırlamıştır. Ancak ulusal ve bölgesel düzeyde bazı sorunlar aşılmadan Kuzey Irak politikasının mevcut perspektiften sıyrılmasının mümkün olmadığı görülmüştür. Bu süreçte Kürt liderlerin bağımsızlık söylemleri, PKK'nın artan eylemleri ve buna paralel ulusal düzeyde Kürt devleti ve Kerkük konusundaki endişelerin artması, Kuzey Irak politikasında askeri unsurları canlı tutmuş, değişim kısa sürede gerçekleşmemiştir.

2003 Irak Savaşı, Irak'ta etnik ve dini grupların kendilerini ifade etmeleri açısından uygun bir ortam yaratmıştır. Iraklı Kürt grupların savaş sırasında ABD'ye verdikleri desteğinde etkisiyle yeni durumu kendi avantajlarına kullanmaları ihtimali Türkiye'de yetkililerin temel endişesi olmuştur. Kürtlerin Irak siyasetinde güçlenmesi, Türkiye'de var olan Kürt devleti endişesini daha da pekiştirmiştir. KDP lideri Mesud Barzani'nin bağımsızlık söylemi ve Kerkük hakkındaki konuşmaları²⁵⁵ tansiyonu yükseltirken, AK Partili yetkililerin zaman zaman sert bir tutum takınmasına yol açmıştır. Diğer yandan 2003 yılı sonrası PKK eylemlerindeki artış ve bölgedeki Kürt grupların PKK'ya destek verdiklerine yönelik haberler²⁵⁶, Kuzey Irak politikasının giderek daha da gergin bir zemine oturmasına neden olmuştur.

4.4.1. Irak'ta Siyasi Geçiş Süreci ve AK Parti'nin Kuzey Iraklı Kürt Gruplar ile İlişkileri

2005 yılında Irak, siyasal geçiş sürecinin en hareketli dönemini yaşamış, yeni kurulacak siyasal düzene ilişkin önemli adımlar atılmıştır. Irak'ta seçimler ve

---

²⁵⁵ "Barzani: Bağımsız Kürt Devleti Kurulacak", **Hürriyet Gazetesi**, 31 Ocak 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=292932>, [23.04.2010].

²⁵⁶ "Barzani PKK'ya Pasif Destek Veriyor", **Sabah Gazetesi**, 14 Nisan 2005, <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/04/14/gnd91.html>, [23.04.2010].

anayasa çalışmaları ile yeni sistemin temel özellikleri belirlenirken, federal bir yapının oluşturulacağı da netlik kazanmıştır. Bu süreçte AK Parti'nin Kuzey Irak politikasında bölgede yaşanan siyasi geçiş sürecinin yanı sıra Kuzey Iraklı Kürt liderlerin bağımsızlık söylemi ve Kerkük hakkındaki açıklamaları etkili olmuştur.

AK Parti hükümetinin 7 Kasım 2003'de Irak'a asker gönderme kararının uygulanmayacağını açıklaması sonrasında, bu karardan memnun olduklarını dile getiren Iraklı Kürtlerin²⁵⁷, Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeye çalışacakları düşünülmüştür. KYB lideri Celal Talabani'nin 20 Kasım 2003 tarihinde Irak Geçici Hükümet Konseyi dönem başkanı olarak Türkiye'ye gerçekleştirdiği ve Başbakan Erdoğan'la da bir araya geldiği ziyarette bu çerçevede gerçekleşmiştir. Bu ziyaret sırasında Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek istediklerini vurgulayan Talabani, Türkiye'nin bölgede askeri varlığı ile değil, ekonomik yatırımları ile etkili olmasını istedikleri ifade etmiştir. Talabani,

Komşumuzsunuz, koruyucumuzsunuz. Kardeşimizsiniz, yardımcımızsınız. Türkiye ile ilişkilerimizi geliştirmeye geldik. [...] Türkiye'ye çok ümit bağladık. Bütün yatırımların güvenliğini garanti ediyoruz [...] Terörün her türüne karşıyız. Sizin düşmanınız, bizim de düşmanımız.²⁵⁸

sözleriyle Türkiye ile ilişkilere verdikleri önemi dile getirmiştir. Başbakan Erdoğan bu görüşmede, Irak yönetiminde etnik ve dini kesimlerin eşit ağırlıkta yer alması ve hazırlanacak anayasanın tüm halkın beklentilerini karşılaması gerektiğini vurgulamış, PKK'nın bölgedeki varlığından duyulan rahatsızlığı iletmiştir.²⁵⁹

Kürt gruplar ile ilişkilerde beklenen yumuşama, KDP lideri Barzani'nin siyasi geçiş sürecinin çeşitli aşamalarında yaptığı açıklamalarla yerini gerginliğe bırakmıştır. Barzani, 3 Ocak 2004 tarihinde Irak'ta illere dayalı federal sistem kurulmasını istemediklerini, siyasi yapının etnik ve dinsel gruplaşma temelinde kurulması, Kürdistan Federasyonunun Kerkük ve Musul'u kapsamaması ve bu bölgedeki petrol yataklarının kontrolünün de Kürt yönetimine ait olması gerektiğini açıklamıştır.²⁶⁰ Barzani'nin açıklamaları bölge ülkeleri ve Irak'lı diğer gruplar tarafından tepkiyle

---

²⁵⁷ Barzani, "Türkiye'nin, asker göndermeme kararını memnuniyetle karşılıyorum. Türkiye ile yakın ve kardeşçe ilişkilerimiz var, ancak Türk askerlerinin Irak'a gelmesi kabul edilemez" demiştir. "Barzani, Erdoğan'ın sözlerinden memnun", **Hürriyet Gazetesi**, 20 Ekim 2003, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=178213>, [27.04.2010].

²⁵⁸ Talabani'den övgüler, **Radikal Gazetesi**, 20 Kasım 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=96173>, [27.04.2010].

²⁵⁹ **age.**

²⁶⁰ Murat Yetkin, "Bir Irak krizi daha kapıda", **Radikal Gazetesi**, 18 Ocak 2004, 6.

karşılanmıştır. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi Irak'ta Kürtlük temelinde kurulacak bir federasyondan endişe duyduklarını dile getirmiştir.²⁶¹ Irak'ta Şii grupların liderlerinden Abdülaziz Al Hakim ve Ayetullah Al Sistani de etnik temelde federasyona karşı olduklarını açıklamışlardır.²⁶²

Genelkurmay II. Başkanı İlker Başbuğ, 16 Ocak 2004 tarihli basın bilgilendirme toplantısında, Irak'ta etnik kökene dayalı federal bir yapının gerçekleşmesinin Irak'ın geleceği açısından tehlikeli olduğunu, kurulacak federasyonun coğrafi temellere dayanması gerektiğini ifade etmiştir.²⁶³ Başbakan Erdoğan ise hükümet olarak etnik yapıya dayalı bir federal sisteme sıcak bakmadıklarını vurgulamıştır;

Bizim bu konuyla ilgili temel prensibimiz, etnik yapıya dayalı bir federasyonun doğru olmayacağı istikametindedir ve bunu birçok zaman bizler ifade ettik. Bunu komşu ülkelerle aynı şekilde paylaşmaktayız. Ama bu olayın sıfatı üzerinde duracak değilim. Kaldı ki, dünyanın hiçbir yerinde, etnik unsurlara dayalı olarak kurulu federasyon anlayışı hiçbir zaman faydalı olmamıştır, sağlıklı olmamıştır. Aynı zamanda etniğin yanında mezheplere, dinlere dayalı oluşumlar da faydalı bir oluşum şekli değildir.²⁶⁴

KYB'nin Dış İlişkiler Sorumlusu Behram Salih tepkiler üzerine, etnik federasyon konusunda komşu devletlerin hassasiyetlerini dikkate alacaklarını ancak kendi hassasiyetlerine de saygı duyulması gerektiğini açıklamıştır.²⁶⁵ Başbakan Erdoğan'ın Ocak 2004'te gerçekleştirdiği ABD ziyaretinde etnik federasyon konusunda Başkan Bush tarafından Türkiye'ye güvence verildiği ve Kuzey Irak'ta Kürtlerin etnik federasyon taleplerinin kabul edilmeyeceği iddia edilmiştir.²⁶⁶

4.4.1.1. 30 Ocak 2005 Irak Geçiş Parlamentosu Seçimleri ve Kerkük'e İlişkin Endişeler

Irak'ta 30 Ocak 2005'de gerçekleşen geçiş parlamentosu seçimleri öncesinde ve sonrasında Türkiye'de Kerkük'e ilişkin tartışmalar ön plana çıkmıştır. Kuzey Iraklı Kürt grupların Kerkük'ün demografik yapısını değiştirmek amacıyla, bölgeye Kürt göçünü destekledikleri iddia edilmiş, Dışişleri Bakanlığı tarafından Türkiye'nin "Kürtleşme politikasına maruz kalan" Kerkük'te yaşanan gelişmeleri Irak'ın iç

²⁶¹ Hilal Köylü, "Suriye ile mutlu gün", **Radikal Gazetesi**, 7 Ocak 2004 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=101569>, [27.04.2010].

²⁶² Murat Yetkin, "Bir Irak krizi daha kapıda", **Radikal Gazetesi**, 18 Ocak 2004, 6.

²⁶³ "Etnik federasyon kurulursa kan dökülür", **Hürriyet Gazetesi**, 17 Ocak 2004, 24.

²⁶⁴ "Türkiye'nin büyüyen ekonomisini anlatacak", **Hürriyet Gazetesi**, 18 Ocak 2004, 22.

²⁶⁵ "Kürtlerden paşaya yanıt", **Hürriyet Gazetesi**, 18 Ocak 2004, 20.

²⁶⁶ Turan Yılmaz, "Bush'tan K.Irak'ta tam güvence", **Hürriyet Gazetesi**, 29 Ocak 2004, 20.

meselesi olarak görmediği açıklanmıştır.²⁶⁷ Başbakan Erdoğan'da 30 Ocak seçimleri öncesi yaptığı konuşmasında, Türkiye'nin Kerkük'teki hassasiyetlerine dikkat çekerek, bölgede oluşacak “olumsuz” bir yapılanmadan koalisyon güçlerini sorumlu tutacaklarını açıklamıştır.²⁶⁸ Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Irak'ın “yumuşak karnı” olarak değerlendirdiği Kerkük'te yaşanacak bir etnik çatışmanın bölgede kargaşa yaratabileceğini ileri sürmüştür. Gül,

Seçim, etnik çatışmayı tetikleyecek bir etki yaratabilir. Eğer akrabalarımız bu bölgelerde huzur içinde olmazlarsa, onlara haksızlıklar yapılırsa demokratik bir ülkede yönetimler seyirci kalmaz. Türkiye Irak'ın toprak bütünlüğünden yana. Türkiye tehditlerle hareket eden bir ülke değil. [...] Türkiye bir bölge ülkesidir, **tarihten gelen bir müktesebatı ve tarihten gelen bir sorumluluğu vardır** bu bölgeye karşı.²⁶⁹

sözleri ile Kerkük'teki gelişmeler karşısında Türkiye'nin duruma seyirci kalmayacağını bir kez daha dile getirmiştir. Barzani'nin seçim sırasında yaptığı açıklamada, “Kerkük, kimliği Kürt olan bir Kürt kentidir. Bağımsız bir Kürt devleti kurulacaktır, ancak ne zaman kurulacağını bilmiyorum. Seçimden sonra halkın isteği doğrultusunda referandum yapılacaktır” diyerek bağımsızlık isteklerini bir kez daha yinelemesi Kerkük konusundaki endişeleri körüklemiştir.²⁷⁰

Barzani'nin açıklamasına en sert yanıt TBMM Başkanı Bülent Arınç'tan gelmiştir. Arınç katıldığı bir televizyon programında, “ABD bu grupları şımarttı. Bu grupların zaman zaman densiz ve garip açıklamaları olabiliyor. Bunlar iç politika malzemesi olarak da kullanılıyor olabilir, ama yazılı güvence aldıkları yönündeki açıklamalarını da dikkatle değerlendirmek gerekir” diyerek tepkisini dile getirmiştir.²⁷¹ Başbakan Erdoğan 1 Şubat 2005 tarihli AK Parti grup toplantısında, Irak'ta yapılan seçimlerden bahsederken, Barzani'nin açıklamalarına yönelik üstü kapalı

²⁶⁷ Kemal İnat, “Türkiye'nin Ortadoğu Politikası 2005”, **Ortadoğu Yılığ 2005**, ed. Kemal İnat ve Ali Balcı (Ankara: Nobel Yayınları, 2006): 1–49, 3.

²⁶⁸ Başbakan Erdoğan, “Burada hassasiyetimiz var dedik. Bu hassasiyet sadece bizim değil, çevre ülkelerde de aynı hassasiyet Kerkük'le ilgili vardır. Irak'ın geleceği açısından da, Kerkük'teki atılacak yanlış bir adım, Irak'ta geleceğe yönelik barışı olumsuz istikamette etkiler. Buradaki olumsuz bir yapılanmaya BM, ABD ve diğer koalisyon güçleri asla müsaade etmemelidir. Eğer böyle bir yanlışla göz yumulacak olurlarsa, gelecekteki olumsuz bir faturanın bedelini de onlar ödemek durumunda kalır” şeklinde konuşmuştur. “Erdoğan: Kerkük'te hataya göz yuman faturayı öder”, **Radikal Gazetesi**, 27 Ocak 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=141607>, [27.04.2010].

²⁶⁹ “Kerkük'te çatışma olursa Türkiye seyirci kalmaz”, **Hürriyet Gazetesi**, 31 Ocak 2005, 16.

²⁷⁰ “Barzani: Kerkük Bir Kürt Kentidir”, **Sabah Gazetesi**, 31 Ocak 2005., <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/01/31/dun103.html>, [27.04.2010]; “Barzani: Bağımsız Kürt Devleti Kurulacak”, **Hürriyet Gazetesi**.

²⁷¹ “Kürt grupları ABD şımarttı”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Şubat 2005, 20.

eleştirilerde bulunmuştur. Erdoğan partisinin Kuzey Irak yaklaşımının ana unsurlarına değindiği konuşmasında şu noktaları vurgulamıştır;

Biz baştan beri Irak'ın toprak bütünlüğünü koruyarak demokrasisini tesis etmesinden ve ülke yönetiminde Irak halkının en adil ve katılımcı biçimde temsilinin sağlanmasından yana olduğumuzu hep söyledik. İkincisi hiçbir etnik unsurun bir diğer etnik unsur üzerinde egemenlik sağlamasına olumlu yaklaşmadık. Üçüncüsü hiçbir mezhebi unsurun bir başka mezhebi unsur üzerinde de egemenlik sağlamasını doğru bulmadığımızı hep ifade ettik. Bir diğeri ise Irak'ın tüm kaynaklarının, tüm yeraltı yer üstü zenginliklerinin tüm Irak halkına ait olması gerektiğini savunduk. Eğer bunlarda hassas davranılmazsa bu konulara dikkat edilmezse Irak'ın geleceğinden endişe duyduğumuzu ifade ettik.[...] Fakat biz mahalle ağalığı yapmaktan yana değiliz. Biz sokak ağalığı yapmaktan da yana değiliz. Devlet ciddiyeti ne gerektiriyorsa bu ciddiyet içerisinde atmamız gereken adımları atarız ve bu ciddiyet içerisinde de bütün gelişmeleri izlemeye devam ediyoruz.²⁷²

30 Ocak 2005'de gerçekleşen Irak geçiş parlamentosu seçimleri sonrasında Dışişleri Bakanlığı tarafından, "Irak toplumunun ayrılmaz parçası bazı kesimler ile oluşumların" seçimlere yeterli düzeyde katılmadıklarını ve bu durumun "süratle ve adil bir biçimde telafi edilmesi" gerektiği açıklanmıştır.²⁷³ Başbakan Erdoğan ise, 1 Şubat 2005'de AK Parti grup toplantısında, seçimlerle ilgili endişelerini dile getirirken, bölgedeki olumsuz gelişmelerden koalisyon güçlerini sorumlu tutmuştur;

Irak bütünü içinde bazı kesimlerin seçimlere arzuladığımız seviyede katılmamış olmasını ve sonuçlarını etnik açıdan dengesiz bir tablo ortaya koyma ihtimali olarak gördüğümüz için burada endişelerimiz var. Irak'ta düzeni tesis etmekle yükümlü olan güçler, yine üzülerken belirtiyorum ki milletimizin büyük teessürle karşıladığı bazı gelişmelere karşı gerekli duyarlılığı da göstermemişlerdir. Biz, Irak'ın iç huzurunu, demokratik geleceğini ve çevre ülkelerle ilişkilerini zedeleyebilecek bu gelişmelere karşı ilgili ülkelerin gerekli tedbirleri zaman geçirmeden almalarını beklerdik. Ancak bölgeye demokrasi getirmek niyetiyle geldiklerini söyleyen güçler, bu antidemokratik emellere maalesef duyarsız kalmayı tercih etmişlerdir. Şunu herkes bilmelidir ki, **Türkiye sadece tarihi bağlarla değil, akrabalık bağlarıyla da bağlı olduğu** bu coğrafyanın uzun yıllar boyunca devam edecek bir kargaşaya sevk edilmesine izin vermeyecektir, Irak'ta demokratik çözümleri çıkmaza sokacak bu girişimlere bugün dur denmezse, korkarız bölgede barışı daha uzun zaman erteleyecek çatışmalara sebebiyet verilebilir.²⁷⁴

Bu süreçte gerek Gül ve Erdoğan tarafından dile getirilen endişelerde ve eleştirilerde, gerekse Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda Türkiye'nin bölgeye yönelik ilgisi tarihi ve akrabalık bağları ile açıklanmaya çalışılmış, Kerkük'te yaşanan gelişmelerin Irak'ın iç meselesi olarak değerlendirilmediği ve olumsuz bir

²⁷² **AK Parti Resmi İnternet Sitesi**, "AK Parti Grup Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 01 Şubat 2005 Tarihli Grup Konuşması", http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2005_02_01%20grup%20konusmasi.doc, [27.04.2010].

²⁷³ **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, " Irak'ta 30 Ocak 2005'de Gerçekleştirilen Genel Seçimler Hk.", 31 Ocak 2005, http://www.mfa.gov.tr/no_15---31-ocak-2005_-irak_ta-30-ocak-2005_de-gerceklestirilen_genel-secimler-hk_.tr.mfa, [29.04.2010].

²⁷⁴ **AK Parti Resmi İnternet Sitesi**, "AK Parti Grup Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 01 Şubat 2005 Tarihli Grup Konuşması", http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2005_02_01%20grup%20konusmasi.doc, [27.04.2010].

durumda müdahale edilebileceği sıkça vurgulanmıştır. Öte yandan Barzani'nin konuşmalarının da etkisiyle, Türkiye'de Kerkük daha da hassas bir konu haline gelmiştir. Kerkük'ün statüsünün etnik yapının çeşitliliği göz ardı edilerek belirlenmesi ve şehirde bir iç savaş yaşanması, Kerkük'teki zengin petrol rezervlerinin Kürt grupların denetimine geçmesi ve Kerkük'ün olası bir Kürt devletinin sınırları içine dâhil edilmesi gibi endişeler Kuzey Irak politikasının ana gündem maddelerini oluşturmuştur.²⁷⁵

Irak'ta 30 Ocak seçimlerinin ardından, siyasal geçiş sürecinin ikinci önemli ayağı olan yeni Irak Anayasası hazırlanmış ve 15 Ekim 2005 tarihinde gerçekleştirilen referandum ile kabul edilmiştir. Anayasa ile “geniş bir adem-i merkezîyet ve gevşek bir federasyon modeli” benimsenmiş, savunma, dış politika, maliye ve gümrük politikası dışındaki alanlar federal yönetimlere bırakılmıştır.²⁷⁶ Irak Anayasası ile Kürtler federal haklar elde etmiş ve kuzeydeki Kürt yönetimi yasallaştırılmıştır. Türkiye açısından uzun yıllar savaş nedeni olarak kabul edilen bu durum karşısında, hükümet ve Dışişleri Bakanlığı tarafından gerginlik yaratacak bir açıklama yapılmamıştır.

Dışişleri Bakanlığı, “Irak'ta ülkenin toprak bütünlüğünü ve siyasî birliğini koruyarak demokratik bir yapıya geçilmesi amacıyla yönelik olarak ilerleyen siyasî sürecin önemli bir aşamasının” tamamlanmasının memnuniyetle karşılandığını açıklamıştır.²⁷⁷ Başbakan Erdoğan ise partisinin grup toplantısında, anayasanın “Irak'ın birlik ve bütünlüğünü korumaktan ziyade, ülkede ayrışmanın önünü açan, merkezi hükümetin yetkilerini kısıtlarken federe bölgelere güçlü yetkiler tanıyan” bir yapısı olduğunu belirtmiş ve Irak'ta kalıcı çözümün önündeki en büyük engelin “herhangi bir kesimin dönemsel avantajlarına dayanarak ortak mutabakatı yansıtmayan kazanımlar elde etmesi ve bu kazanımları diğer taraflara empoze etmesi” olacağını öne sürmüştür.²⁷⁸ Yapılan açıklamalardan genel olarak Irak'ta siyasî sürecin devamının ülkenin istikrarı açısından faydalı bulunduğu, Irak'ta

---

²⁷⁵ Burak Bilgehan Özpek, “Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Seçimleri ve Türkiye”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, c. 1, s. 9 (Eylül 2009): 51–56, 56; **Sabah Gazetesi**, “Kerkük'teki Durum Kaygı Veriyor”, 26 Ocak 2005, <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/01/26/gnd92.html>, [23.04.2010].

²⁷⁶ Çetinsaya, **SETA Irak Dosyası**, 22.

²⁷⁷ **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, “Irak Anayasa Referandumu hk.”, 26 Ekim 2005, http://www.mfa.gov.tr/no_161---26-ekim-2005_-irak-anayasa-referandumu-hk_.tr.mfa, [30.04.2010].

²⁷⁸ **AK Parti Resmi İnternet Sitesi**, “Ak Parti Grup Başkanı ve Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Grup Konuşması”, 18.10. 2005, http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2005_10_18%20grup%20konusmasi.doc, [30.04.2010].

federasyon temelinde kurulacak siyasi yapının kabul edildiği ancak kuzeyde kurulacak Kürt yönetiminin bağımsızlığa varacak kazanımlar elde etmesinden endişe edildiği anlaşılmaktadır.

Irak'ta siyasi geçiş sürecinin son aşaması olan 15 Aralık 2005 seçimlerine Iraklı tüm grupların katılımının sağlanması, ülkede istikrarın tesisi için önemli bir konu olmuştur. Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik hassasiyeti açısından da bu anlayış uygun görülmüş, Sünnilerin katılmadığı seçimlerde Şii ve Kürt grupların durumdan istifade etmesinden endişe edilmiştir.²⁷⁹ Bu süreçte AK Parti hükümeti Sünni gruplar ve ABD'li yetkililer arasında arabuluculuk yaparak, seçimlere katılmama eğiliminde olan Sünni grupların ikna edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. 4 Aralık 2005 tarihinde Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün liderliğinde, ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Zalmay Halilzad ve Sünni partilerinin liderleri İstanbul'da bir araya gelmiştir. "İstanbul Süreci" olarak adlandırılan bu arabuluculuk girişimi ile Iraklı Sünni grupların 15 Aralık 2005 seçimlerine katılma konusunda mutabakata vardıkları açıklanmıştır.²⁸⁰

4.4.2. PKK'nın Kuzey Irak'taki Varlığı ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi

ABD'nin 2003 yılında Irak'a müdahalesi sonrası değişen koşullar, Türkiye'nin PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığına ilişkin güvenlik endişelerini önemli ölçüde etkilemiştir. Yeni koşullar, ABD ile komşu olan Türkiye'nin doksanlı yıllarda olduğu gibi Kuzey Irak'ta tek taraflı hareket etmesini, bölgedeki PKK üslerine karşı sınır ötesi askeri operasyon düzenlemesini güçleştirmiştir. Öte yandan değişen koşullarla birlikte PKK'nın eylemlerindeki artış, örgütün Kuzey Irak'ta etkinliğinin artması ve yazılı basında bölgedeki Kürt grupların PKK'ya destek verdiklerine ilişkin haberlerin yer alması konuyu Kuzey Irak politikasının öncelikli gündem maddesi haline getirmiştir.²⁸¹ Bu süreçte, PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığına ilişkin Türkiye ve ABD arasında pek çok görüşme gerçekleştirilmiş, ancak Türkiye'nin somut işbirliği talebi konusunda ilerleme sağlanamamıştır.

²⁷⁹ Uğur Ergan, "Irak için İstanbul operasyonu", **Hürriyet Gazetesi**, 04 Aralık 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=3600095>, [30.04.2010].

²⁸⁰ İstanbul Sürecinde Türkiye'nin seçim sürecinde aktif gözlemci olarak yer alması da kabul edilmiştir. İsmail Selvi, "Türkiye devreye girdi Sünniler seçime katılacak", **Yeni Şafak Gazetesi**, 5 Aralık 2005, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2005/Aralik/05/p01.html>, [30.04.2010]; Uğur Ergan, "Irak için İstanbul operasyonu", **Hürriyet Gazetesi**, 4 Aralık 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=3600095>, [30.04.2010].

²⁸¹ "Barzani PKK'ya Pasif Destek Veriyor", **Sabah Gazetesi**.

2005 yılında, Irak'ta siyasi geçiş sürecinin başarısı ve uzun vadeli istikrarın sağlanması için Türkiye'nin desteğini almaya çalışan ABD'li yetkililer ile Türkiye arasında çok sayıda görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde ABD'li yetkililer, Irak'ın geleceği açısından Türkiye'nin önemini vurgularken, Türk yetkililer PKK konusundaki endişelerini ve somut işbirliği taleplerini dile getirmiştir.²⁸² ABD ile Türkiye arasında konuyla ilgili ilk temas 2 Ocak 2005 tarihinde, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage'in Türkiye ziyareti ile gerçekleşmiştir. Armitage, ABD'nin bölgedeki PKK unsurlarına karşı silahlı mücadeleye girip girmeyeceğinin sorulması üzerine, konunun gündeme geldiğini ve yakın zamanda Türkiye, ABD ve Irak yönetimi arasında güvenlik konulu, üçlü bir görüşmenin yapılacağını ifade etmiştir.²⁸³

Armitage tarafından dile getirilen üçlü görüşme, 11 Ocak 2005'de Türkiye, ABD ve Iraklı üst düzey sivil ve askeri yetkililerden oluşan heyetlerin katılımıyla Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin ardından Türkiye'nin heyet başkanı ve Irak Özel Temsilcisi Büyükelçi Osman Korutürk yaptığı açıklamada,

[...] üçlü işbirliğinin bu ilk toplantısında, taraflar terörizme karşı mücadelenin etkili uluslararası işbirliği gerektirdiği konusunda aralarında mevcut anlayış birliğini teyit etmişler, Irak'ın kuzeyindeki PKK/Kongra-Gel terör örgütü ve uzantılarının tasfiyesi için alınması gereken önlemleri görüşmüşler, bu önlemlerin geliştirilmesinin ve uygulanmasının üçlü toplantıların çeşitli düzeylerde sürdürülmesi yoluyla izlenmesi hususunda mutabık kalmışlardır.²⁸⁴

sözleriyle PKK ile mücadelede konusunda işbirliği kararı alındığını ve çalışmaların devamı edeceğini belirtmiştir.

Aynı gün, 11 Ocak 2005'de ABD Merkez Kuvvetler Komutanı General John Abizaid de Ankara'ya gelerek, İncirlik'ten lojistik destek sağlanması ve “Kuzey Irak'ta konuşlanan PKK'nın üzerine gidilmesi” konularıyla ilgili olarak Dışişleri Bakanı Gül ile görüşmüştür. Abizaid, Türkiye ile PKK konusunda hemfikir olduklarını ve Irak'taki karşılıklı çıkarları açısından iki ülkenin işbirliğinin devam etmesini istediklerini ifade etmiştir.²⁸⁵ Ancak ABD ve Irak'lı yetkililerle yapılan

---

²⁸² İnat, Türkiye'nin Ortadoğu Politikası 2005, 9.

²⁸³ “PKK için üçlü zirve”, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Ocak 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/01/03/578698.asp>, [30.04.2010].

²⁸⁴ Üçlü toplantıda Irak heyetine Irak Dışişleri Bakan Yardımcısı Hamid El Bayati ve ABD heyetine ABD Dışişleri Bakanlığı Avrupa ve Avrasya işlerinden sorumlu Müsteşar Yardımcısı Büyükelçi Laura Kennedy başkanlık etmiştir. Uğur Ergan, “PKK'ya karşı 3'lü mutabakat”, **Hürriyet Gazetesi**, 11 Ocak 2005, 22.

²⁸⁵ Uğur Ergan, “ABD operasyonel kullanım istiyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 11 Ocak 2005, 22.

görüşmeler, işbirliğine yönelik açıklamalar, Türkiye'nin PKK ile mücadele konusundaki somut taleplerini karşılamamıştır. Bu dönemde, Irak'ta çalışan Türkiye vatandaşlarının kaçırılması, iş yerlerinin yağmalanması ve özellikle kamyon şoförlerinin öldürülmesi kamuoyunda ABD'ye yönelik eleştirileri artırmıştır.²⁸⁶

Başbakan Erdoğan, Ocak 2005'de Dünya Ekonomik Forumu için bulunduğu İsviçre'nin Davos kentinde ABD yönetimini eleştirerek, birçok kez şahsen girişimde bulunmasına rağmen, ABD'nin Türkiye'yi tehdit eden "Kürt terörizmi ve etnik ayrılıkçılığa" karşı harekete geçmediğini dile getirmiştir.²⁸⁷ Erdoğan, Türkiye'de artan ABD karşıtlığının en önemli nedeninin, PKK'ya karşı gerekli tedbirlerin alınmayışı olduğunu iddia etmiştir;

Gerçek şu ki ABD, Türkiye'de 40 bin kişinin hayatını kaybetmesinden sorumlu PKK'ya karşı umduğumuz gibi duyarlı olmadı. Bu da Türk milletinde olumsuz duygular yarattı. Ayrıca Irak'ta çoğu ABD askerleri ve Irak halkına yardım sağlayan şirketlerin kamyon şoförleri olmak üzere 100 kadar vatandaşımız öldü. Türk halkı, bu insanların güvenliklerinin yeterli derecede sağlanmamış olduğunu gördü. Açıklanan bir anket Türklerin yüzde 82'sinin ABD'yi dünya barışı için bir tehdit olarak gördüğünü ortaya koyuyor. Diğer Avrupa ülkelerinin yaklaşımı da farklı değil.²⁸⁸

Başbakan Erdoğan partisinin 1 Şubat 2005 tarihli grup toplantısında da ABD'ye yönelik eleştirilerini sürdürmüştür;

Irak'ta düzeni tesis etmekle yükümlü olan güçler, yine üzülerken belirtiyorum ki milletimizin büyük teessürle karşıladığı bazı gelişmelere karşı gerekli duyarlılığı da göstermemişlerdir. Biz, Irak'ın iç huzurunu, demokratik geleceğini ve çevre ülkelerle ilişkilerini zedeleyebilecek bu gelişmelere karşı ilgili ülkelerin gerekli tedbirleri zaman geçirmeden almalarını beklerdik. Ancak **bölgeye demokrasi getirmek niyetiyle geldiklerini söyleyen güçler**, bu antidemokratik emellere maalesef duyarlı kalmayı tercih etmişlerdir.²⁸⁹

Başbakan Erdoğan'ın artan eleştirileri sonucu ABD Dışişleri Bakanı Condeleeza Rice Ankara'ya gelmiş ve Erdoğan ile görüşmüştür. Görüşme sonrası Başbakan Erdoğan, Türkiye ve ABD ilişkilerinin olgun ve olumlu bir şekilde devam ettiğini belirtmiştir, ancak Rice'ın PKK konusunda tatmin edici yanıtlar vermediği basına

---

²⁸⁶ "Türk şoförü öldürüp, tanklerini yağmaladılar", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Ocak 2005, 21; "Kanlı baskın", **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ocak 2005, 26.

²⁸⁷ "Erdoğan: ABD PKK terörünü görmezden geliyor", **Hürriyet Gazetesi**, 31 Ocak 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/01/31/592308.asp>, [30.04.2010].

²⁸⁸ "Erdoğan Bush'a sert çıktı", **Radikal Gazetesi**, 1 Şubat 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=142077>, [30.04.2010].

²⁸⁹ **AK Parti Resmi İnternet Sitesi**, "AK Parti Grup Başkanı Ve Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Grup Konuşması", 1 Şubat 2005, http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2005_02_01%20grup%20konuşması.doc, [30.04.2010]. Vurgu bana aittir.

yansımıştır.²⁹⁰ Rice'ın Erdoğan ile görüşmesi öncesinde, ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Irak'ta direnişin büyümesinden Türkiye'yi sorumlu tutan açıklamaları da ilişkilerdeki gerginliği yansıtır niteliktedir. Rumsfeld, TBMM tarafından kabul edilmeyen 1 Mart tezkeresi nedeniyle kuzey cephesinin açılmadığını, ABD'nin Türkiye üzerinden Irak'a giremediğini, bu nedenle savaştan etkilenmeyen Saddam Hüseyin'in Sünni ağırlıklı birliklerinin Irak'ta direnişi örgütleyebildiğini ileri sürmüştür.²⁹¹

ABD'nin Kuzey Irak'taki PKK varlığı konusunda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmediğine ilişkin askeri ve sivil yetkililerin yaptıkları eleştiriler 2005 yılı boyunca devam etmiştir. Cumhurbaşkanı Sezer, 7 Nisan 2005'de Harp Akademilerinde yaptığı konuşmasında, PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığı konusunda ABD'nin sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁹² Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ise 20 Nisan 2005'de Harp Akademileri Komutanlığında yaptığı yıllık değerlendirme toplantısında, Kuzey Irak'ta PKK'nın etkinleşmesinden ABD'yi ve Kuzey Iraklı Kürtleri sorumlu tuttıklarını açık bir şekilde dile getirmiştir;

Terör örgütünün Irak'ın kuzeyinde tasfiyesi konusunda ABD'nin gerekli hassasiyeti henüz göstermemesi, kendi içinde bazı sorunlar ve yeni oluşumlar yaşamasına rağmen, örgütün siyasi yapılanmasını Irak'ın kuzeyinde de etkinleştirmesine ve bölgede üçüncü bir güç olarak varlığını pekiştirmesine yol açmıştır. Ayrıca, Irak'ın kuzeyindeki belirli gruplar terör örgütüne çeşitli şekillerde destek vermektedirler. Bu arada, Irak'ın kuzeyini terk edip ülkemize sızan PKK teroristlerinin sayısı son bir yıl içerisinde artmıştır. [...] Bu hususları üçlü görüşmelerde Amerikalılarla ve Irak Hükümetiyle ele alıyoruz. Ancak şu ana kadar örgüte karşı aktif bir eyleme geçilmemiş olması düşündürücüdür.²⁹³

Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ da Amerikan Türk Konseyinin 24. Yıllık Toplantısında yaptığı konuşmasında ABD'den PKK ile mücadele konusunda somut talepler beklediklerini dile getirmiştir;

Elbette terörizmle mücadelede ABD ile çok sayıda ortak noktalarımız olmasına karşın, Irak'ın kuzeyinde bulunan PKK terör örgüt unsurlarına karşı bugüne kadar ABD'nin etkin fiili bir harekette bulunmaması konusunda ABD ile farklı noktada bulunmaktayız. Bu hususu hiç

---

²⁹⁰ “Rice Ankara'ya geldi”, **Hürriyet Gazetesi**, 5 Şubat 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/02/05/594959.asp>, [30.04.2010].

²⁹¹ “Rumsfeld Türkiye'yi suçladı”, **Hürriyet Gazetesi**, 5 Şubat 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/02/05/594950.asp>, [30.04.2010].

²⁹² “İlımlı İslam, köktendinci rejime dönüşüyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 8 Nisan 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=310102>, [30.04.2010].

²⁹³ **T.C. Genelkurmay Başkanlığı**, “Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması”, 20 Nisan 2005, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2005/yillikdegerlendirme_200405.html, [30.04.2010].

kimseye izah etmek mümkün değildir. [...] Türkiye ve Türk kamuoyu ABD'den PKK terör örgütüne yönelik bu alanlarda etkili ve fiili mücadele içerisine girmesini beklemektedir.²⁹⁴

Bu süreçte, askeri yetkililer ABD'nin yanı sıra AK Parti hükümetini de eleştiren açıklamalarda bulunmuşlardır. Askeri yetkililerin AK Parti'nin Kuzey Irak politikasını eleştiren açıklamaları, ordunun PKK ile mücadele konusunda hükümet üzerinde kurduğu baskıyı da gözler önüne sermiştir. Özellikle 15 Mart 2005'de Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt'ın hükümetin Irak politikası olmadığı yönündeki açıklaması tartışmalara neden olmuştur. Büyükanıt, PKK'nın silahlı gücünün arttığını belirtirken, "Bugün 1999'dan daha ciddi bir zorluk içindeyiz. Zira terörle mücadele unsurlarının çoğu artık elimizde yok" sözleri ile durumun giderek kötüleştiğini vurgulamıştır. Büyükanıt, "Şimdi Irak yeniden yapılıyor. Bizim söz hakkımız var mı? Yok. Bir Irak politikamız var mı? Yok." sözleri ile AK Parti hükümetini eleştirmiştir.²⁹⁵

Büyükanıt'ın sözleri üzerine gerek Başbakan Erdoğan gerekse Dışişleri Bakanı Gül hükmet ve ordu arasında büyük bir gerginliğe neden olmayacak, gerginliği tırmandırmayacak açıklamalarda bulunmuşlardır. Başbakan Erdoğan, Büyükanıt'ın açıklamalarını doğru bulmadığını, Türkiye'nin Irak politikasının oluşturulmasında ordunun da önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir;

Türkiye'nin Irak politikasını Dışişlerimiz oluşturmuyor. Dışişlerimiz ilgili kurum ve kuruluşlarla görüşerek, bunların başında Genelkurmayımız gelir, çünkü işin bir de askeri boyutu vardır... Hatta MGK'da da görüşülmektedir. Biz daha önce belirlenmiş politikayı şu anda aksayan yanları nelerse bunları gidererek, geleceğe taşıyoruz.²⁹⁶

Dışişleri Bakanı Gül, TSK adına konuşma yetkisinin Genelkurmay Başkanı ve II. Başkanında olduğunu ve konunun kamuoyu önünde tartışılmasının doğru olmadığını vurgulamış, "Bir paşamız bu konuyla ilgili görüş beyan etmiş. Bizim Irak politikamız zor şartlara rağmen gayet başarılıdır"²⁹⁷ demiştir. Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ise Büyükanıt'ın "kendi görev sahası konusunda" değerlendirme yaptığını

---

²⁹⁴ **T.C. Genelkurmay Başkanlığı**, "Genelkurmay II. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ'un Amerikan Türk Konseyinin 24. Yıllık Toplantısı Öğle Yemeği Konuşması", 6 Haziran 2005, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2005/gnkurI Incibsk_atckonusmasi_ogleyemegi_060605.html [30.04.2010].

²⁹⁵ "Terör tehlikesi büyüyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Mart 2005.

²⁹⁶ Elçin Ergün, "Irak politikamız var", **Milliyet Gazetesi**, 1 Nisan 2005, 17.

²⁹⁷ Abdullah Karakuş, "Genelkurmay Başkanı yetkili", **Milliyet Gazetesi**, 18 Mart 2005, 20.

belirtmiş ve açıklamalarını “Kendisi çok tecrübeli bir arkadaşımızdır. Neyi söyleyeceğini, neyi söylemeyeceğini iyi bilir”²⁹⁸ sözleri ile desteklemiştir.

Mayıs ve Haziran 2005 döneminde, ABD ve Irak Geçici Yönetimi ile yapılan görüşmelerde tarafların Kuzey Irak’taki PKK unsurlarına karşı ortak mücadele güvencesi vermeleri sorunun çözümüne ve ilişkilerde yumuşamaya yönelik bir adım olarak değerlendirilmiştir. Başbakan Erdoğan, 8 Haziran 2005’de gerçekleştirdiği ABD’de gezisinde Türkiye’nin, terör konusunda bir güvenlik sorunu yaşadığını ve ABD Başkanı ile yapacağı görüşmede sorunun çözümüne yönelik taleplerde bulunacağını belirtmiştir.²⁹⁹ Erdoğan-Bush görüşmesinin ardından düzenlenen basın toplantısında ise ABD’nin Kuzey Irak’taki PKK varlığı konusunda Türkiye’nin endişelerini paylaştığı ifade edilmiştir.³⁰⁰ Bu dönemde ABD ve Türkiye’nin Kuzey Irak’tan kaynaklanan sorunlar başta olmak üzere Irak’a ilişkin görüş ayrılıklarının, 1 Mart tezkere krizinden daha büyük bir gerginlik yarattığı iddia edilmiştir.³⁰¹

4.4.3. Yeni Kuzey Irak Politikası ihtiyacı: 29 Aralık 2005 MGK

2005 yılının Ocak ve Aralık aylarında gerçekleştirilen seçimler ve anayasa çalışmaları ile Irak’ta federal yapının kabul edilmesi yeni bir dönemi başlatmıştır. Irak’ta değişen koşulların etkisiyle Türkiye’nin bölgeye yönelik yaklaşımının yeniden ele alınması gündeme gelmiştir. Yeni koşullarda diyalog mekanizmasına daha çok ihtiyaç duyulacağı tespitiyle, gerek bölgesel aktörler ile gerekse ABD ile ilişkilerin bazı ön koşullar tarafından rehin alınmasını önleyecek yeni bir anlayışın sinyalleri verilmiştir.³⁰² Irak’ın parçalanmasını ve bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasını önlemek için Irak’ta kurulacak federasyonu tanımanın ve istikrarına katkı sağlamanın gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu anlayış, 2005 yılının son aylarında öne çıkmış ve Irak’ta yapılan anayasa referandumu ile genel seçim sonuçlarının

---

²⁹⁸ “Ne söylediğini bilir”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Mart 2005.

²⁹⁹ “Başbakan: Türkiye-ABD ilişkileri çok değerli”, **Hürriyet Gazetesi**, 8 Haziran 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=325635>, [30.04.2010].

³⁰⁰ “Erdoğan: ABD ile stratejik ortaklık teyid edildi”, **Hürriyet Gazetesi**, 8 Haziran 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=325745>, [30.04.2010].

³⁰¹ “Türk-Amerikan ilişkileri 1 Mart’ın bile gerisine düştü”, **Hürriyet Gazetesi**, 22 Şubat 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=298432>, [30.04.2010].

³⁰² Murat Yetkin, “Türkiye ABD’ye 'PKK'yı vurun' koşulundan vazgeçiyor,” **Radikal Gazetesi**, 28 Ocak 2005, 6.

değerlendirildiği 25 Şubat 2005 ve 29 Aralık 2005 tarihli MGK toplantılarına da yansımıştır.

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında değişimin ilk işareti, Irak'ta geçici hükümet seçimlerinin yapıldığı 30 Ocak 2005 tarihinden sonra gerçekleşen MGK toplantısının sonuç bildirisine yansımıştır. 25 Şubat 2005'li toplantının basın bildirisinde,

Irak' ta seçim sonrası gelinen aşama değerlendirilmiş; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1546 sayılı kararıyla da onaylanmış olan siyasi süreç ile yeni anayasa yazım çalışmalarının Irak halkının tüm kesimlerinin katılımıyla sürdürülmesinin önemine değinilmiş, siyasi sürecin başarısı, kalıcı barış ve istikrar sağlanması ile ulusal birliğinin korunması doğrultusunda **yeni Irak yönetimi ve halkının tüm kesimleriyle Türkiye' nin yakın diyalog ve işbirliği içinde olmasının üzerinde durulmuş**[tur.]³⁰³

MGK bildiriyle, yeni dönemde Türkiye'nin Kürt gruplar da dahil olmak üzere, tüm bölgesel aktörler ile resmi yollardan temas kuracağı, bu gruplarla ilişkilerde benimsenecek diyalog ve işbirliği anlayışının bir devlet politikası olarak uygulanacağı mesajı verilmiştir.

Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün 29 Ekim 2005'de yaptığı konuşma, Türkiye'nin Irak'ta yaşanan değişimi kabul ederek, bu koşullarla başa çıkmaya dönük politikalar üretmeye başlayacağını bir diğer önemli işareti olmuştur. Özkök, KDP lideri Barzani'nin 25 Ekim 2005'de ABD Başkanı Bush tarafından "Kürdistan Bölgesi Başkanı"³⁰⁴ sıfatıyla kabul edilmesini,

[...] Barzani bir aşiret lideriydi; biz öyle görüyorduk. Ama durum değişti. Bu değişikliği kabul etmemiz gerekiyor. Talabani'yi de öyle görüyorduk, şimdi Irak Cumhurbaşkanı. Yarın Irak Cumhurbaşkanı olarak Türkiye'yi ziyaret etmek isteyecek. O gün nasıl davranacağız? Irak'ı tanıyorsak, bu değişen koşullara göre hareket edeceğiz³⁰⁵

sözleri ile değerlendirmiştir. Özkök'ün sözlerinden, Türkiye'nin Irak federe devletinin bir parçası olarak, kuzeyde kurulacak Kürt federasyonunu tanıyacağı anlaşılmıştır.

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında bir değişim yaşandığının işareti olarak kabul edilen bir diğer gelişme, MİT Müsteşarı Emre Taner ve başkanlığındaki heyetin Barzani ile gerçekleştirdikleri görüşmedir. 20 Ekim 2005'de Barzani'nin karargâhının bulunduğu Selahaddin şehrinde gerçekleşen görüşme Dışişleri

³⁰³ **MGK Genel Sekreterliği**, "25 Şubat 2005 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi", <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2005/25subat2005.htm>, [30.04.2010].

³⁰⁴ Cüneyt Ülsever, "Bush, Barzani'yi başkan olarak görüyor!", **Hürriyet Gazetesi**, 27 Ekim 2005, 16.

³⁰⁵ Murat Yetkin, "Askerin Irak bakışı: 'Değişiklikleri kabul etmeli,'" **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2005, 6.

kaynaklarınca “politika değişikliği yerine, günün gerçeklerine göre politikanın uyumlaştırılması” şeklinde yorumlanmıştır.³⁰⁶ PKK konusunun görüşüldüğü toplantıda Barzani’nin, PKK’nın kendi topraklarından Türkiye’ye saldırmasından rahatsız olduğunu, ancak örgüt kendisine saldırmadıkça silahlı mücadeleye girmeyeceğini, bu soruna Türkiye’nin bulacağı “siyasi ve insani çözümlere” tam destek vereceğini söylediği iddia edilmiştir.³⁰⁷

MİT heyetinin Barzani ile görüşmesi ve bu görüşmenin bir ay sonra basına yansıtılması oldukça önemli bir politika değişikliğine işaret etmektedir. Karar alıcı aktörlerin yeni Irak politikasını şekillendirmeye başladıkları, yeni politikanın PKK-Türkmen eksenine sınırlı olmayacağı, Irak’ı tamamen parçalanmaktan alıkoyacak formülün, federasyon olduğu gerçeğinin kabul edildiği ve Türkiye’nin sınırının hemen ötesinde bir Kürt federe bölgesinin varlığını kabul edeceği anlaşılmıştır.³⁰⁸

Başbakan’ın dış politika başdanışmanı Davutoğlu, Türkiye’nin dış politikasına ilişkin değerlendirme toplantısında, MİT Müsteşarı’nın Barzani ile görüşmesinin Türkiye’nin Kuzey Irak politikasında bir değişikliğin işareti olup olmadığı yönündeki sorulara, “Talabani’nin Cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte ayar yaptık. Bu seçimlerden memnun olduğumuzu açıkladık” şeklinde yanıt vermiştir. Davutoğlu, ayrıca bölgedeki unsurlarla görüşmelerin yeni olmadığını, Türkiye’nin Irak’taki Şii’ler de dâhil tüm unsurlar ile çok yakın temasta olduğunu ifade etmiştir. Davutoğlu, Kuzey Irak’la ilgili sorunların “Kuzey Irak’ta ve bu bölgede Kürtlerin yaşadığı sorunlar da dahil, sınır aşan ekonomik karşılıklı bağımlılıklar yaratılarak” aşılabileceğinden söz etmiştir.³⁰⁹

MGK’nın 29 Aralık 2005 tarihli toplantısı öncesi kamuoyunda, Türkiye’nin Irak’a ilişkin politikasının değişen koşullar göz önüne alınarak yeniden çizilebileceğine beklentisi oluşmuştur. Toplantıda PKK ile mücadele doğrultusunda merkezi hükümet ve ABD ile işbirliğinin yanı sıra, Kürt yönetimi ile işbirliğine gidilip gidilemeyeceği merak uyandırmıştır.³¹⁰ MGK toplantısı basın bildirisinde, değişen koşullar göz

---

³⁰⁶ “MİT, Barzani İle Görüştü”, **Radikal Gazetesi**, 25 Kasım 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=171041>, [27.04.2010].

³⁰⁷ Murat Yetkin, “Irak ve Kürt federasyonu MGK’da”, **Radikal Gazetesi**, 25 Ekim 2005, 6.

³⁰⁸ Murat Yetkin, “Yeni Irak-Kürt siyaseti şekilleniyor,” **Radikal Gazetesi**, 3 Kasım 2005, 6.

³⁰⁹ Ferai Tınç, “Kuzey Irak vizyonunu 15 Aralık belirleyecek”, **Hürriyet Gazetesi**, 19.

³¹⁰ Murat Yetkin, “Irak ve Kürt federasyonu MGK’da,” **Radikal Gazetesi**, 25 Aralık 2005, 6.

önüne alınarak Türkiye'nin Irak'a ilişkin politikasının değerlendirildiği açıklanmış ancak açık bir mesaj verilmemiştir.

MGK bildirisinde, Irak'ta 15 Ekim 2005'de yapılan anayasa referandumu ve 15 Aralık 2005'de yapılan genel seçimlerin sonuçlarının değerlendirildiği, Kerkük gibi hassas konuların tüm Iraklıların üzerinde uzlaşmaya varacağı bir çözüme kavuşturulması gerektiği ve Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin korunmasının önemi göz önüne alınarak barış ve istikrarın tesisine Türkiye'nin desteğinin devam edeceği vurgulanmıştır. Ayrıca "iç göçün yol açtığı ekonomik, sosyo-kültürel ve kamu düzenine ilişkin sorunların çözümüne yönelik" önlemlerin gözden geçirildiği ifade edilmiştir.³¹¹ MGK basın bildirisinde, iç göçün yol açtığı ekonomik sorunların ele alındığının açıklanması farklı yorumlara neden olmuştur. Toplantıda "Irak'taki durumun Türkiye'ye etkileri" başlığı altında Kürt sorununun ele alındığı, Kuzey Irak yaklaşımındaki değişimle birlikte Kürt sorunu konusunda da yaklaşım değişikliğine gidileceği ve iç göç konusunun bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiği iddia edilmiştir.³¹²

---

³¹¹ **MGK Genel Sekreterliği**, "29 Aralık 2005 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi", <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basimbildiri2005/29aralik2005.htm>, [30.04.2010].

³¹² Murat Yetkin bu konudaki yazısında şu noktalara değinmiştir, "29 Aralık MGK toplantısında dış (Irak), iç (PKK ile topyekûn mücadele ve kamu düzeni) ve sosyokültürel (iç göç, yol açtığı ekonomik sorunların kapkaça varana dek yansımaları) boyutlarıyla Kürt sorununun tartışıldığını söylemek mümkün. MGK'nın ekonomik, sosyokültürel ve kamu düzeni boyutlarıyla iç göçten söz ederken herhalde Rizelilerin İstanbul'a, ya da Kastamonuluların Muğla'ya göçünden söz etmediğinin farkındayız. MGK'nın, Rizelilerin İstanbul'a göçünden değil, Diyarbakırlıların, Şırnaklıların, Hakkârililerin, Batmanlıların, mesela İstanbul'a, Mersin'e, Bursa'ya, Ankara'ya göçünden endişe duymuş olabileceklerini düşünmek için elimizde pek çok neden var. "Murat Yetkin, "29 Aralık MGK'sının önemi", **Radikal Gazetesi**, 31 Aralık 2005, 6; Murat Yetkin, "Irak ve Kürt federasyonu MGK'da," **Radikal Gazetesi**, 25 Aralık 2005, 6.

5. AK PARTİ'NİN KUZEY IRAK POLİTİKASINDA GEÇİŞ DÖNEMİ: OCAK 2006–ARALIK 2007

2005 yılında Irak'ta siyasi geçiş sürecine ilişkin önemli adımlar atılmış, federal devlet yapısını öngören anayasa taslağının kabul edilmesi ile Irak'ın kuzeyindeki Kürt yönetimi anayasal statüye sahip resmi bir idari birim haline gelmiştir. Bu dönemde, AK Parti hükümeti ile KBY arasındaki ilişkilerde Ahmet Davutoğlu'nun Ortadoğu politikasının temel prensiplerinin etkili olduğu görülmektedir. KBY ile ilişkilerde yeni bir anlayışın tesis edilmeye çalışıldığı bu dönemde, AK Parti hükümetinin stratejik yaklaşımının ana unsurları, “Bölgeye dönük diplomatik açılımları olumsuz yönde etkileyen psikolojik engellerin aşılması ve ikili ilişkiler çeşitlendirilerek odaklanmış tepkilerin azaltılması” ve “Bölge barışını güçlendirecek ortak çıkar alanlarının oluşmasına öncülük edilmesi”³¹³ şeklinde ifade edilebilir.

5.1. KBY'nin Yasallaşması

2005 yılında Irak'ta federalizme dayalı bir siyasal sistemin benimsenmesi, Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında uzun yıllar etkili olan 'Irak'ta üniter yapının korunması' anlayışını geçersiz kılmıştır. Irak'ta siyasi yapı şekillenirken, 15 Ekim 2005 tarihinde kabul edilen yeni Irak Anayasası ile Irak'ın kuzeyinde Körfez Savaşı sonrası kurulan fiili Kürt yönetimi, “Kürdistan Bölgesel Yönetimi” adını alarak anayasal statüye sahip resmi bir idari birim haline gelmiş, Mesut Barzani 14 Haziran 2005 tarihinde KBY Başkanlığına seçilmiştir. 25 Ekim 2005 tarihinde Mesut Barzani'nin ABD Başkanı Bush tarafından Beyaz Saray'da “Kürdistan Bölgesi Başkanı” sıfatıyla ağırlanmasıyla KBY uluslararası kamuoyuna takdim edilmiştir.³¹⁴

Kuzey Irak'ta Kürt yönetiminin yasallaşması ile Türk yetkililer Kuzey Irak politikasının günün gerçeklerine uyumlaştırılması gerektiğine karar vermiştir.³¹⁵ 2005 yılının son aylarında gerek Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün Türkiye'nin

³¹³ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 452–453.

³¹⁴ Ülsever, “Bush, Barzani'yi başkan olarak görüyor!”, **Hürriyet Gazetesi**.

³¹⁵ “MİT, Barzani İle Görüştü”, **Radikal Gazetesi**.

değişen koşullara göre hareket edeceğini açıklaması ve MİT Müsteşarı Emre Taner'in Barzani ile görüşmesi, gerekse yıl içinde MGK basın bildirimlerine yansıyan diyalog mesajları Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında yaşanan değişimin ilk işaretleri olarak kabul edilmiştir.³¹⁶

Ancak Kuzey Irak'ta yeniden etkinlik kazanan PKK'nın 2006 yılından itibaren Türkiye'ye yönelik eylemlerinin artması ve Kuzey Iraklı Kürt grupların PKK'ya destek verdiklerine ilişkin iddiaların ortaya atılması³¹⁷, Kuzey Irak politikasındaki değişim sürecini sekteye uğratmıştır. Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında 2005 yılının son aylarında başlatılan değişim süreci “devletin bazı birimlerinden gelen tepkiler nedeniyle”³¹⁸ askıya alınmıştır, hükümet tarafından istenilen siyasi diyalog mekanizması kurulamamıştır.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 7 Nisan 2005 tarihinde Irak Cumhurbaşkanı seçilen Celal Talabani'yi Türkiye'ye davet etmeyerek tepkisini göstermiştir. Cumhurbaşkanı Sezer'in “PKK eylemlerini artırdığı, gün be gün şehit verildiği bir dönemde terör örgütüne karşı somut adım atılmadan” Irak Cumhurbaşkanı Talabani'yi davet etmeyi düşünmediği açıklanmıştır.³¹⁹ Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt ise, askeri kanadın KBY ile diyalog sürecine ilişkin yaklaşımını, “Asker olarak PKK'yı siyasi bir oluşum olarak görenle işim olmaz”³²⁰ sözleri ile ifade etmiştir.

Cumhurbaşkanı Sezer ve Genelkurmay Başkanı Büyükanıt'ın söz konusu tutumları AK Partili yetkililer ve partiye yakınlığı ile bilinen isimler tarafından eleştirilmiştir. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Barzani ve Talabani ile görüşülebileceğini ancak bu yönde bir planlarının olmadığını ifade etmiştir;

---

³¹⁶ Murat Yetkin, “Askerin Irak bakışı: 'Değişiklikleri kabul etmeli,’” **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2005, 6; Murat Yetkin, “Irak ve Kürt federasyonu MGK'da”, **Radikal Gazetesi**, 25 Aralık 2005, 6.

³¹⁷ Kasım Cindemir, “PKK'nın silahları Barzani'den gidiyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4776561>, [27.04.2010].

³¹⁸ Fatih Çekirge, “İşte o görüşme”, **Hürriyet Gazetesi**, 06 Nisan 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4209266>, [11.05.2010].

³¹⁹ Evren Mesci, “Talabani'ye Sezer vetosu”, **Sabah Gazetesi**, 21 Ağustos 2006, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/08/21/siy101.html>, [11.05.2010].

³²⁰ “Büyükanıt ne demişti?”, **Sabah Gazetesi**, 18 Şubat 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/18/siy113.html>, [11.05.2010].

Irak'ın Cumhurbaşkanı ile konuşmayalım, öbürüyle konuşmayalım. O zaman ne olacak? İnsanlar düşmanlarıyla bile konuşur. Iraklıları düşman olarak görmüyoruz. Yanlış yapıyorlarsa yüzlerine söyler, düzeltiriz. Eğer düzeltmezlerse tabii ki maliyetine de onlar katlanır.³²¹

Gazeteci Cengiz Çandar ise Genelkurmay Başkanı Büyükanıt ve Cumhurbaşkanı Sezer tarafından sergilenen tutumun nedeninin Kürt karşıtlığı olduğunu iddia etmiştir;

Çankaya'da Ahmet Necdet Sezer, Cumhurbaşkanı sıfatıyla oturdukça, Irak Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'ye gelmesinin söz konusu olmadığı belli. O gelemezken, Mesut Barzani ile "Kürdistan Bölge Yönetimi Başkanı" sıfatıyla Türkiye'de görüşmek hiç mümkün olamaz.[...] "Irak'ı muhatap aldığımız" vakit, Irak'ın Devlet Başkanı'nı muhatap almıyorsunuz. Niçin? Bunun tek cevabı var: Kürt olduğu için! Eğer, Irak Cumhurbaşkanı bir Kürt, Celal Talabani olmasaydı, Irak Cumhurbaşkanı, muhatap alınmayacak mıydı? Bunca yıl, insanlığa karşı suç işlemiş Saddam Hüseyin'i muhatap almadı mı Ankara?³²²

Türkiye'de ulusal aktörler düzeyinde yaşanan tartışmalara rağmen, KBY'nin Irak devletinin yasal bir birimi haline gelmesi, AK Parti hükümetinin Kuzey Irak politikasında "diyalog mekanizmasının ön plana çıkarılması" yaklaşımını uygulayabilmesi için uygun bir zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede, 23 Şubat 2007'de gerçekleşen Milli Güvenlik Kurulu toplantısı basın bildirisinde yer alan,

Irak'taki güvenlik durumu ve mezhep çatışmalarının vardığı boyut değerlendirilmiş; ülkenin toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin korunmasının önemi vurgulanarak, [...]Irak'taki duruma ilişkin temel kaygılarımız ışığında kuzey Irak'tan yönelen terör tehdidinin ve Kerkük'ün statüsüne ilişkin uzlaşmazlığın Irak'ta yarattığı istikrarsızlık ve gerilimin aşılabilmesi amacıyla siyasi ve diplomatik çabaların yoğunlaştırılmasında yarar görülmüştür.³²³

şeklindeki ifade, diyalog sürecine yönelik önemli bir işaret olarak kabul edilmiştir.

Bu dönemde AK Parti hükümetinin Kuzey Irak politikası, dış politika başdanışmanı Ahmet Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik adlı kitabında ortaya koyduğu Ortadoğu yaklaşımı ile paralellikler göstermiştir. Davutoğlu'nun Ortadoğu yaklaşımının temel ilkelerinden, "bölgeye dönük diplomatik açılımları olumsuz yönde etkileyen psikolojik engellerin aşılması, ikili ilişkiler çeşitlendirilerek odaklaşmış tepkilerin azaltılması" ve "bölge barışını güçlendirecek ortak çıkar alanlarının oluşmasına

³²¹ "İnsan düşmanıya bile konuşur", **Sabah Gazetesi**, 23 Şubat 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/23/siy113.html>, [11.05.2010].

³²² Cengiz Çandar, "Sorun, Barzani ve Talabani ile görüşmek mi, 'Kürt karşıtlığı' mı", **Referans Gazetesi**, 27 Şubat 2007, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=60299&YZR_KOD=151&ForArsiv=1, [11.05.2010].

³²³ **MGK Genel Sekreterliği**, "23 Şubat 2007 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi", http://www.mgk.gov.tr/Turkce/Yazdirilabilir%20Surum/Basin%20Bildirileri/2007/23_Subat_2007.pdf, [17.05.2010].

öncülük edilmesi”³²⁴ Irak’ta yeni bir siyasi yapının işlerlik kazandığı 2006 yılından itibaren AK Parti’nin Kuzey Irak politikasında uygulanmaya başlanmıştır.

5.1.1. KBY İle İlişkilerde Psikolojik Engellerin Aşılması

Ahmet Davutoğlu’nun Kuzey Irak yaklaşımında kırmızı çizgilerin, psikolojik eşiklerin aşılması gerektiği fikri sıkça vurgulanmaktadır. Davutoğlu, Türkiye’nin Kuzey Irak’a yönelik politikasında PKK eksenli ve güvenlik temelli politikaların yerine, kültürel, ekonomik, siyasi ve diplomatik boyutların bütünlük bir şekilde yeniden değerlendirildiği bir yaklaşımın benimsenmesi ile uzun vadeli ve kalıcı çözümün sağlanacağını savunmaktadır.³²⁵

KBY’nin yasallaşması ile ‘psikolojik engellerin aşılması’ anlayışı, AK Parti çevrelerince daha sık vurgulanır olmuş, hükümetin Kuzey Irak politikasında da bu anlayışın izleri daha belirgin şekilde gözlemlenmeye başlamıştır. Bu dönemde AK Parti çevrelerince, Kuzey Irak politikasının tehdit algısı söyleminden çıkartılması, bölgeye yönelik korumacı reflekslerin bir yana bırakılması ve bölgesel yönetim ile ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği sık sık vurgulanmıştır. Türkiye’nin Kuzey Irak’a yönelik kırmızı çizgilerinden kurtularak, çok boyutlu ve yapıcı politikalar benimsenmesi gerektiği savunulmuştur.

Psikolojik engellerin aşılması gerektiğine ilişkin görüşler özellikle AK Parti’ye yakınlığı ile bilinen yayın organlarında dile getirilmiştir. Anlayış Dergisinde, Taha Özhan ve Talha Köse “Kuzey Irak Yeni Kıbrıs’ımız Olmasın” başlıklı yazılarında “devlet kurumlarının kronikleşen korumacı reflekslerini aşarak yeni gerçekleri algılayabilmesi” gerektiğini belirtmişlerdir. Özhan ve Köse Türkiye’nin bölgenin normalleşme sürecine katkıda bulunması gerektiğini savunurken, Kerkük konusunda farklı bir görüş ortaya koymuşlardır;

“Kırmızı çizgiler”, “pozisyonlar”, “güçler dengesi” ve “tehdit algılamaları” söylemleri Türkiye’nin bölgeye dair yaklaşımını kısırlaştırıyor. Türkiye Irak’la ilgili siyasetinde birbiriyle çatışmayan ve farklı düzeylerde paralel giden çok boyutlu, yapıcı bir siyaset dili benimsemek zorunda. [...] Irak işgaline kadar sivil ve askerî bürokrasinin her düzeyindeki aktörlerle yoğun bir şekilde görüşen KBY’nin şu anda Ankara’da muhatap alınmaması, Türkiye’nin kendi siyaset alanını daralttığı bir göstergesi. [...] Öncelikle Türkiye, komşusu Kuzey Irak ile uygun kanallardan diyalog zeminini genişleterek, ülke içindeki gergin psikolojik havanın olumlu bir şekilde değiştirilmesi için çalışmalı. **Kerkük, Türkiye açısından bir ölüm kalım meselesi değil. Kerkük, Bağdat’a bağlanması durumunda Şiilerin, dolayısıyla İran’ın daha fazla söz**

³²⁴ Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, 452–453.

³²⁵ *age*, 447–448.

sahibi olduğu bir yer haline gelecek. Ancak, Kerkük KBY'ye dâhil olursa, Türkiye bu alanda daha fazla söz sahibi olabilir.³²⁶

AK Parti hükümetinin Kuzey Irak söyleminde bölge halkı ile Türkiye arasında tarihi, kültürel bağlara ve akrabalık ilişkilerine yapılan vurgu psikolojik engellerin aşılması açısından bir başka önemli argüman olarak kullanılmıştır. Abdullah Gül'ün, "Tarih boyunca, Türkiye Irak'la hep birlikte olmuştur. Türkler ve Kürtler, tarih boyunca Selçuklular ve Osmanlı döneminde hep beraberdir. Birbirimizin ayrılmaz parçasıyız."³²⁷ sözleri ile özetlenebilecek bu anlayış, gerek AK Partili yetkililerin konuşmalarında, gerekse benzer görüşleri savunan yayın organlarında dile getirilmiştir. Altan Tan, "Kürt Federe Devletini İmha Değil İnşa Etmeliyiz" adlı yazısında Türkiye'nin Kuzey Irak halkı açısından hem bir hamî hem de model bir ülke olduğunu öne sürmüştür;

Kuzey Irak'ta yaşayan Kürt, Arap, Türkmen ve Süryaniler (Asuriler), Türkiye'yi dost ve kardeş bir ülke olarak kabul ediyor; bölgenin ışıldayan yıldızı, "Avrupa"sı olarak görüyorlar.[...] Türkiye'den giden ürünler ticari pazarın çok büyük bir kısmını kaplıyor; petrol ürünleri Türkiye'nin lehine önem arz ediyor. İnşaat ihaleleri neredeyse Türkiyeli firmaların tekelinde. İmkan bulan aileler çocuklarını üniversite öğrenimi için Türkiye'ye gönderiyor. Kürt ve Arap çocukları Türk televizyon kanallarından Türkçe öğreniyor. Kısacası Türkiye bölge halkı için büyük ağabey ve model ülke.³²⁸

Tan aynı yazısında bölgede yaşanan sorunların nedeninin sınırlarının yapıylağından kaynaklandığını ifade etmiştir;

Türkiye'deki ve Kuzey Irak'taki etnik, dini ve mezhebi gruplar birbirlerinin yakınları, kardeşleridir... Musul'u Mardin'den, Erbil'i Diyarbakır'dan, Kerkük'ü Urfa'dan ayırt etmek mümkün değildir...İngilizler ve Fransızların cetvelle çizdikleri sınırlar, coğrafyanın kalbine bir hançer gibi saplanmıştır.³²⁹

Cengiz Çandar ise durumu Iraklı Kürtler açısından değerlendirerek, Şii Arapların İran'dan, Sünni Arapların ise tüm Arap dünyasından maddi ve manevi destek aldığı göz önüne alındığında, Iraklı Kürtlerin kendi menfaatleri için Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeleri gerektiğini ileri sürmüştür;

[...] Irak'ı oluşturan ana unsurlar arasında "sahipsiz" ve herhangi bir bölge gücünün kolları kanatları altında olmaksızın bir nevi "öksüz" gözüken sadece Kürtler var. ABD ile yakınlık yetmiyor. Bir "bölge gücü"nü şemsiyesi altına girmek, Iraklı Kürtlerin çıkarına ve onlar da

³²⁶ Taha Özhan, Talha Köse, "Kuzey Irak Yeni Kıbrıs'ımız Olmasın", **Anlayış Dergisi**, s. 47 (Nisan 2007): 54-57, 54, 56. Vurgu bana aittir.

³²⁷ Oktay Ensari, Demet Öztürk, "Gül: PKK, Türkiye ile Irak arasına girmiş nifak tohumudur", **Hürriyet Gazetesi**, 13 Ağustos 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4915720>, [11.05.2010].

³²⁸ Altan Tan; "Kürt Federe Devletini İmha Değil İnşa Etmeliyiz", **Anlayış Dergisi**, s. 57 (Şubat 2008): 47-51, 51.

³²⁹ **age**, 51.

bunu biliyor. Bu bölge gücünün Türkiye olduğunu da biliyorlar ve Türkiye ile yakınlaşmayı istiyorlar.³³⁰

Davutoğlu, *Stratejik Derinlik* kitabında bölgenin kendi içinde jeopolitik bir iç bütünlük oluşturamaması dolayısıyla istikrarsızlık kaynağı olduğunu belirtirken, Kürt jeopolitiğinin “uzun dönemde aidiyet hissini en yoğun bir şekilde yaşadığı bölgesel bir güç ile bütünleşme sürecine” gireceğini ve uzun dönemde sorunun “bölge halkının aidiyet hissini pekiştiren bir kader birliği meşruiyeti ile” çözümlenebileceğini ileri sürmüştür.³³¹ Benzer şekilde bölgedeki sorunların kaynağını sınırların yapaylığına bağlayan bazı görüşler ise “Güneydoğu’daki savaş ve terör”, “Türkmen meselesi”, “Kürt sorunu” gibi bölgeden kaynaklanan kronik sorunların çözümü için Kuzey Irak’taki Kürt bölgesinin Türkiye’ye bağlanabileceğini savunmaktadır;

Sınırları, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından, başta İngiltere olmak üzere, Batı ülkeleri tarafından adeta cetvelle çizilerek oluşturulan Irak’ın bundan sonra dikiş tutmayacağı apaçık. O halde Irak’taki Kürt bölgesi, elbette halkın kendi isteğiyle, mesela plebisit (halkoylaması) yapılarak niye Türkiye’yle birleşmesin?³³²

5.1.2. Ortak Çıkar Alanlarının Oluşturulması

Davutoğlu, devletlerin komşuları ile yaşadıkları gerilimleri aşmak için ikili ilişkilerini uzun bürokratik süreçten çıkartarak, ekonomik ve kültürel unsurların ağırlık taşıdığı toplumlararası bir zemine yaymaları gerektiğinden söz etmektedir.³³³ Davutoğlu’na göre Türkiye, “bir taraftan yakın kara havzasında bölgesel güvenlik ve işbirliği alanındaki çalışmalara öncülük” etmeli, diğer yandan “kendisini güçlü hissettiği ekonomik ve kültürel alanlarda karşılıklı bağımlılık ilişkisini güçlendirecek adımlar atmalıdır.”³³⁴

Davutoğlu, Kuzey Irak’a ilişkin sorunların karşılıklı ekonomik bağımlılıklar ve ortak çıkar alanları yaratılarak aşılabileceğini ifade etmiştir. “Kuzey Irak’ın askeri olarak değil, ekonomik olarak GAP hattının güney kuşağını oluşturması” durumunda

³³⁰ Cengiz Çandar , “Ankara’da çatlak mı, Kuzey Irak’a yakınlaşma adımı mı”, **Referans Gazetesi**, 16 Şubat 2007, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=59368&YZR_KOD=151&ForArsiv=1, [11.05.2010].

³³¹ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 448, 449.

³³² Emre Aköz, “Türkiye’yle birleşin!”, **Sabah Gazetesi**, 23 Ekim 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/23/haber,1BF58D246C804B0498C2CE14DEB51A7B.html>, [11.05.2010].

³³³ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 144, 145.

³³⁴ **age**, 144, 145.

Türkiye'nin ekonomik geçiş merkezi haline geleceğini ve dış politikada gerginlikleri azaltacak ekonomik araçlara sahip olacağını ileri sürmüştür.³³⁵ Bu çerçevede, ulaşım imkânlarının genişletilmesi, sınır ticaretinin yaygınlaştırılması, kültürel değişim programlarının artırılması, iş, emek ve sermaye transferlerinin kolaylaştırılması gibi araçlarla, “bölgesel entegrasyonların ve liberal ekonomik politikaların ağırlık taşıdığı günümüz ekonomi-politiğinde terörün ve ekonomik bunalımın belini askeri yöntemlerden daha etkili bir şekilde” kırılabileceğini savunmuştur.³³⁶

Davutoğlu, Başbakan'ın dış politika başdanışmanı olarak görev yaptığı dönemde benzer görüşleri savunmaya devam etmiştir. “Sınırlarımızdaki sorunlar, Kuzey Irak'ta ve bu bölgede Kürtlerin yaşadığı sorunlar da dahil, sınır aşan ekonomik karşılıklı bağımlılıklar yaratılarak aşılabilir” diyen Davutoğlu, ekonomik bağımlılığın siyasi ve toplumsal ilişkilere etkisini “Doğu Bloku'nun yıkılmasında Almanya'nın ekonomik gücünün büyük etkisi oldu. Tankların yapamadığını mark yaptı” sözleri ile vurgulamıştır.³³⁷

Kuzey Irak'la ilişkilerde askeri araçların yerine ekonomik araçların tercih edilmesi gerektiği inancı, sınır ötesi operasyon tartışmalarının gündeme geldiği dönemlerde özellikle vurgulanmıştır. Bölge ile çeşitli alanlarda ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini dile getiren AK Parti çevrelerince “Kuzey Irak Türkiye açısından düşman değil, önemli bir açılım imkânıdır”³³⁸, bu nedenle askeri operasyonun yol açacağı gerginlikler tercih edilmemektedir. KBY ile ilişkilerde “vize ve gümrükler” dâhil her türlü engelin kaldırılması gerektiği savunulmaktadır.³³⁹ Türkiye'nin Kuzey Irak'a askeri değil ekonomik araçlarla girmesi gerektiğini savunan çevrelere göre;

Kuzey Irak psikolojik, kültürel ve iktisadi olarak İstanbul, Ankara ve Diyarbakır'a oldukça yakındır. Ancak son dönemdeki restleşmeler Türkiye lehine ilerleyen bölgesel entegrasyonu bal-talayarak sınırın iki yakası arasındaki mesafeyi artırıyor. Bu ilişkiyi geliştirmek ve barışçı yollarla sürdürmek Türkiye'nin lehinedir. Zira iktisadi açıdan istikrarlı ve demokrasisi başarıyla işleyen bir Türkiye, baskıcı bir anlayışla yönetilen Kuzey Irak halkı açısından da çekim merkezi haline gelecektir. **Türkiye, hızla gelişen Kuzey Irak'a tanklarıyla ve askerleriyle değil, tica-**

---

³³⁵ **age**, 147.

³³⁶ **age**, 146.

³³⁷ Ferai Tınç, “Kuzey Irak vizyonunu 15 Aralık belirleyecek”, **Hürriyet Gazetesi**.

³³⁸ Talha Köse, “Türkiye'ye PKK ve Kuzey Irak Pususu”, **Anlayış Dergisi**, s. 54 (Kasım 2007): 46–50, 50.

³³⁹ “Kuzey Irak Kürt Federe Devleti ile acilen iyi ilişkiler kurulmalı; vize ve gümrükler kaldırılmalı; ekonomik, siyasi, kültürel, sportif, medya, kısaca her türlü ilişkinin önündeki engeller sıfırlanmalıdır.” Ayrıntılı bilgi için bkz; Tan, “Kürt Federe Devletini İmha Değil İnşa Etmeliyiz”, 51.

ret filoları, her düzeyde eğitim veren okulları ve planlı yatırımlarıyla girmeyi tercih ederse bu etkileşimden iki taraf da oldukça kârlı çıkacaktır.³⁴⁰

Türkiye ile Kuzey Irak arasında karşılıklı siyasi adımlarla, “psikolojik bariyerler ortadan kaldırılırsa”, ortak çıkar alanlarının çatışma alanlarından daha fazla olacağı, ekonomik potansiyele vurgu yapılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Zaho-Kerkük yolu boyunca dizilmiş Türkçe reklam tabelalarının sayısının Ankara-İstanbul arasında görülen Türkçe reklamlardan birkaç kat daha fazla olması bile gerginliğin iki tarafa da fayda getirmeyeceğinin bir delili. Türkiye Kıbrıs politikasını psikolojik bir eşik haline getirerek 30 yıl kaybetti, “yeni Kıbrıs’ımız Kuzey Irak olmasın!”³⁴¹

AK Parti’nin Kuzey Irak politikasında söylem düzeyinde tespit edilen karşılıklı ekonomik bağımlılık anlayışı, eylem düzeyinde de gözlemlenmektedir. Gazeteci Serpil Yılmaz’ın “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor” başlıklı yazı dizisi, Türk işadamlarının Kuzey Irak’taki etkinliğini gözler önüne sermektedir.

Yılmaz, “Çakılan her çivinin arkasında 913 Türk firması” olduğunu belirtirken, “Buraya MHP’lisi de, CHP’lisi de, AKP’lisi de, DTP’lisi de geliyor” diyerek firmaların siyasi görüşlerine ilişkin ilginç örnekler de vermektedir.³⁴² Yılmaz, Türkiye’den Kuzey Irak’a yılda 5 milyar dolarlık ticaret yapıldığından³⁴³, 2007 ve 2010 yılları arasında “yapılması planlanan 15 milyar dolarlık taahhüt işinden Türkiye’nin 10 milyar dolarlık pay alması”³⁴⁴ beklendiğinden söz etmektedir.

Türkiye’den Kuzey Irak’a eğitim alanında da yatırımlar yapılmaktadır. Süleymaniye kentinde, Türkiye’nin ilk özel üniversitesi olan Bilkent Üniversitesi’nin kurucusu İhsan Doğramacı tarafından “Süleymaniye Üniversitesi Kampusu” projesi

³⁴⁰ Köse, “Türkiye’ye PKK ve Kuzey Irak Pususu”, 50. Vurgu bana aittir.

³⁴¹ Özhan, Köse, “Kuzey Irak Yeni Kıbrıs’ımız Olmasın”, 57. Vurgu bana aittir.

³⁴² 2003 yılından bu yana Türk müteahhitlerin yaptığı işlerin tutarı 2 milyar doları geçti. 3 yıl içinde yapılacak 15 milyar dolarlık projelerden aslan payını Türkler alacak. İş yapan müteahhitlerin arasında MHP kökenlilerin olması da dikkat çekiyor.[...] MHP’nin eski Tatvan İl Başkanı Orhan Nurduhan’ın kurduğu Nursoy firması, Erbil ve Süleymaniye’yi uydu kentlerle, apartmanlarla tanıştırtıyor. Karadeniz’in ünlü Çebi ailesinden Saffet Çebi’nin Yönetim Kurulu Başkanı olduğu Mak-Yol ile Rizeli Mesut Yılmaz ve yine hemşerisi Başbakan Tayyip Erdoğan’ın yakın dostu olan Mehmet Cengiz’in şirketi Cengiz İnşaat’ın oluşturduğu Mak-Yol Cengiz Ortak Girişimi, Erbil Uluslararası Havalimanı ihalesini 250 milyon dolara aldı, maliyet ek işlerle 300 milyon doları buluyor.[...] Kürdistan Bölgesi’nin kalbi olan Erbil’deki şantiyeleri dolaşıyorum, karşıma AKP kulislerinde adı en çok geçen iki grup çıkıyor. Bunlardan biri, AKP’nin grup toplantılarını yaptığı ve Başbakan Erdoğan’ın tatillerini geçirdiği Antalya’daki IC Otel’in sahibi İbrahim Çeçen’in başkanı olduğu IC İçtaş şirketi, öbürü de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş’a yurtdışı gezilerinde eşlik eden Mehmet Alp Delimollaoğlu’nun ortağı olduğu Günay İnşaat. Ayrıntılı bilgi için bkz; Serpil Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor-1”, **Milliyet Gazetesi**, 5 Nisan 2007, 14.

³⁴³ Serpil Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor-2”, **Milliyet Gazetesi**, 06 Nisan 2007, 13.

³⁴⁴ Serpil Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor-3”, **Milliyet Gazetesi**, 07 Nisan 2007, 14.

başlatılmıştır. Ayrıca Erbil ve Süleymaniye’de Fethullah Gülen’in kurduğu Özel Işık Koleji, “devlet yöneticilerinin ve elit kesimin çocuklarını göndermek için tercih ettikleri kurumlar” olarak gösterilmektedir.³⁴⁵

KBY Ticaret Bakanı Muhammed Rauf, Irak’ta 27 milyonluk pazar olduğunu ve Türkiye ile KBY arasında resmi ilişkiler kurulduğu takdirde Türkiye’nin bu pazarın yüzde 90’ını alabileceğini ifade etmiştir;

Türkiye çabuk olmazsa geç kalır. Pakistan ve Hindistan ile serbest ticaret anlaşmaları yaptık.[...] 300 olan Türk şirketi sayısı 3000 olabilirdi. Türkiye ekonomik köprüyü kurmakta gecikiyor. Ara sıra ticari araçların gelip, gitmesi engelleniyor. Türkiye hükümeti kabul ederse, Ticaret Bakanı olarak ülkenizi ziyaret etmek isterim.[...] AKP ile ilişkilerimiz var, ancak bakan olarak davet edemiyorlar. Bizim tarafımızdan bir sorun yok. Asker ve hükümetin bize yönelik ortak politikası gerekiyor. Türkiye bölge halkının kalkınması için operasyon yapsın, kalkınmayı sağlasın. Bu zamanda askeri yöntemler geçerli değil.³⁴⁶

Öte yandan yaratılmaya çalışılan ekonomik bağımlılığın, Türkiye ile KBY arasında PKK kaynaklı gerginliklerin yaşandığı dönemlerde siyasi yaptırım aracı olarak kullanılmaya çalışıldığı ileri sürülmüştür.³⁴⁷ 21 Ekim 2007 tarihinde gerçekleşen Dağlica Saldırısı sonrası, 24 Ekim 2007 tarihli MGK toplantısında KBY’ye yönelik ekonomik yaptırım kararı alınması bu açıdan oldukça önemlidir. MGK toplantı bildirisinde, “Bölgede bölücü terör örgütünü doğrudan veya dolaylı şekilde destekleyen gruplar üzerinde öncelikle alınması gereken ekonomik tedbirlere ilişkin olarak bakanlar kuruluna tavsiyede bulunulması kararı”³⁴⁸ alındığına yer verilmiştir. Bu dönemde basın organlarında uygulanacak ambargodan Türkiye’nin değil, Irak’ın ve KBY’nin zarar göreceği vurgulanmıştır.³⁴⁹

---

³⁴⁵ Sağlık hizmetleriyle ilgili de Türk yatırımcılar bulunmaktadır. Erbil’de en gelişmiş sağlık merkezlerinden biri olarak Fethullah Gülen ile ilişkilendirilen Sema Göz Hastanesi gösterilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor-3”, **Milliyet Gazetesi**.

³⁴⁶ Serpil Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor-5”, **Milliyet Gazetesi**, 9 Nisan 2007, 13.

³⁴⁷ Cengiz Çandar, “Ticaret üzerinden siyaset yapılıyor”, **Referans Gazetesi**, 30 Ocak 2007, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=57862, [11.05.2010].

³⁴⁸ **MGK Genel Sekreterliği**, “24 Ekim 2007 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2007/24ekim2007.htm>, [11.05.2010].

³⁴⁹ “Yaptırımlar yüzünden kuzey Irak endişeli”, **Sabah Gazetesi**, 25 Ekim 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/25/haber,A7CA7D0597EE42C98FFF3B346675FE82.html>, [11.05.2010].; Ambargo Irak’ı vurur Türkiye’ye fazla dokunmaz”, **Sabah Gazetesi**, 25 Ekim 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/25/haber,3814A4103D684FE288BB9C88C11E1B74.html>, [11.05.2010].

5.1.3. Normalleşme Sürecinde Yaşanan Gerginlikler

AK Parti ile KBY arasındaki ilişkilerde, siyasi zeminin diyaloga yönelik adımların atılmasına müsait olduğu, ekonomik ilişkilerle bağımlılığın artırılmaya çalışıldığı 2006 ve 2008 yılları arasındaki geçiş döneminde, karşılıklı güvensizliklerin, çelişen önceliklerin ve ters düşen amaçların neden olduğu bazı gerginlikler yaşanmıştır. Bölgede yaşamsal çıkarlarını korumaya çalışan aktörlerin çıkar çatışmalarının yarattığı gerilim, kimi zaman normalleşme sürecinin gidişatını tehdit etse de, süreci tersine çevirecek bir etki yaratmamıştır.

5.1.3.1. Bölgesel Aktörler Arasında Yaşanan Gerginlikler

KBY'nin yasallaşması, Kuzey Irak'taki güçler dengesinin yeniden tanımlanması sorununu beraberinde getirmiş, yeni dengeler bölgede etkinliklerini sürdürmeye çalışan aktörler açısından bir var olma mücadelesine dönüşmüştür. Irak'ta siyasal düzenin tesis edilmesi ve buna bağlı olarak Kuzey Irak'ta anayasal statüye sahip federal bir yönetimin ilan edilmesi ile PKK'nın bölgedeki varlığını tehlikeye sokmuştur. PKK'nın Barzani liderliğindeki KBY çatısı altında uzun yıllar barınabilmesini mümkün görmeyen Ercan Çitlioğlu'na göre, "Barzani'nin, kendi fiilî denetim ve egemenliği altındaki bir bölgede doğrudan emrinde olmayan silahlı bir gücün varlığına (PKK) sonuna kadar kayıtsız ve sessiz kalması"³⁵⁰ beklenmemektedir. Bölgedeki varlığı Türkiye, ABD, Irak merkezi yönetimi ve KBY arasında pazarlık konusuna dönüşen PKK, "bu denklemin çözümünün bir dışlanma ile sonuçlanmasını engellemek için güç gösterisinde bulunma gereksinmesi"³⁵¹ duymuştur.

KBY Başkanı Mesut Barzani ise bu dönemde Türkiye'nin PKK ile mücadele çerçevesindeki girişimlerini kendi varlığına yönelen bir tehdit olarak algılamıştır. Bu dönemde Irak Anayasası ile elde ettiği kazanımlara rağmen Türkiye'nin KBY'ni tanımaması tehdit algısını güçlendiren bir etki yaratmıştır. KBY ile ilişkilerdeki gerginlik sınır ötesi operasyon tartışmalarının ve Kerkük referandumunun gündeme geldiği dönemlerde artış göstermiştir.

---

³⁵⁰ Ercan Çitlioğlu, "PKK Eylemleri Üzerine Bir Analiz", **Stratejik Analiz Dergisi**, s. 78 (Ekim 2006): 86-94, 87.

³⁵¹ **age**, 86.

Bu dönemde Barzani'nin açıklamaları güç gösterisi ve meydan okuma niteliğinde olmuştur. Barzani'nin 6 Nisan 2007 tarihli, "Türklerin Kerkük'e girmesine izin vermeyeceğiz. Eğer böyle birşey olursa biz de Diyarbakır ve diğer şehirlere karışırız"³⁵² sözleri Türkiye'de büyük tepki toplamıştır. PKK saldırılarına karşı yürütülen operasyonlarda, bir hafta içinde on askerin şehit olması da tepkilerin artmasına neden olmuştur. Irak merkezi hükümetine nota verilmiş, Dışişleri Bakanı Gül ABD Dışişleri Bakanı Rice ile telefonla görüşerek Türkiye'nin kaygılarını iletmiştir.³⁵³ 10 Nisan 2007 tarihli MGK toplantısında da Barzani'nin açıklamalarına karşı sert bir bildiri yayınlanmıştır.³⁵⁴ Ancak bu tepkiler uzun süre devam etmemiş, kısa süreli olmuştur. Başbakan Erdoğan, Barzani'nin açıklaması sonrası "medya üzerinden" konuşmanın yanlışlığına değinerek, sert bir açıklama yapmıştır;

Ben şunu tavsiye ederim; altından kalkamayacakları sözler söylemesinler. Yerlerini, konumlarını çok iyi tespit etmeleri gerekir. Sonra bu sözlerin altında ezilirler ve Türkiye ile sınırdaş olan bir Kuzey Irak, şu anda attığı bu adımlarla çok ciddi yanlışlar yapmakta ve bunun bedeli onlar için çok ağır olur. Biz tabii bir devletiz. Tarihi çok eski asırlara dayalı bir devletiz. Ta bırakın Kuzey Irak'ı, Bağdat'a kadar nasıl bir tarih geçirmişiz bunu tüm tarih bilir. Bu bakımdan bu ifadeleri kullanırken çok dikkatli kullanmak lazım. Barzani burada ne yazık ki yine haddine tecavüz etmiştir, haddi aşmıştır.³⁵⁵

Barzani, Türkiye'nin PKK'yı değil kendisini hedeflediğine inanmaktadır ve yetkililerin "Türkiye'nin stratejik açıdan birinci önceliği PKK'yla mücadele değil, Kürdistan'ın kurulmasını engellemek"³⁵⁶ şeklindeki açıklamaları da bu inancı kuvvetlendirmiştir. Bu nedenle KBY ve Irak Merkezi Yönetimi, Saddam döneminde imzalanan anlaşmaların geçerli olamayacağını, Türkiye'nin sınır ötesi operasyon yapmasının asla kabul edilemeyeceğini savunmuştur.³⁵⁷

³⁵² "Türkiye'ye karşı en sert ve açık tehdit", **Milliyet Gazetesi**, 8 Nisan 2007, 22.

³⁵³ "Gül'den Rice'a: Barzani'yi uyarın", **Hürriyet Gazetesi**, 9 Nisan 2007, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6296966.asp?gid=71>, [11.05.2010].

³⁵⁴ "Irak'taki gelişmeler ve bu konuda izleyebileceğimiz politikalar değerlendirilmiş ve Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin korunması ile sınırlarının güvence altına alınmasının, Irak'ın uluslararası hükmi şahsiyetini korumasının önemi vurgulanmış; Irak'ın kuzeyinden ülkemize yönelik terör tehdidine karşı Irak tarafının alması gereken önlemlere ilişkin olarak Irak hükümetine verilen nota ve bundan sonra takip edilecek siyasi, ekonomik ve diğer yaklaşımlar üzerinde durulmuştur." **MGK Genel Sekreterliği**, "10 Nisan 2007 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi", <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basimbildiri2007/10nisan2007.htm>, [11.05.2010].

³⁵⁵ "Erdoğan'dan Barzani'ye: Bedeli ağır olur", **Hürriyet Gazetesi**, 9 Nisan 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=6297697>, [11.05.2010].

³⁵⁶ "Önceliğimiz Kürdistan'ın kurulmasını engellemek", **Sabah Gazetesi**, 10 Mart 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/03/10/gnd119.html>, [11.05.2010].

³⁵⁷ "Talabani: Sınır ötesi operasyonu kabul etmeyiz", **Yeni Şafak Gazetesi**, 24 Nisan 2006, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2006/nisan/24/7073.html>, [11.05.2010]; "Türkiye operasyon yapmaz", **Yeni Şafak Gazetesi**, 20 Ekim 2007,

Çandar'a göre Barzani'nin tehditkâr söyleminin arkasında Türkiye'ye karşı duyduğu güvensizlik yer almaktadır. Çandar, "Türkiye ve Kuzey Irak'ı yarın nasıl yazacaklar?" başlıklı yazısında Barzani'nin sert açıklamalarını Türkiye tarafından muhatap alınmamasıyla ilişkilendirmiştir;

Barzani'nin, Türkiye'nin "asıl niyetinin PKK değil, kendisini ve Kuzey Irak'taki Kürt oluşumunu sona erdirmek" olduğuna kesin kanaat beslediği de o derece gerçek. Mesut Barzani'nin takındığı, devlet ve hükümet yöneticilerimiz ile kamuoyumuzdaki birçok kişide "katı", dahası "tahrik edici" bulunan sözlerinin gerisinde, söz konusu bu "algılaması" yatıyor ve böyle bir algılamayı edinmesi temelsiz, sadece onun hezeyanlarıyla açıklanacak bir şey değil. Türkiye, Mesut Barzani'yi halkoylamasıyla kabul edilmiş anayasal pozisyonuyla tanımıyor, onu muhatap almadığını ve almayacağını defalarca ilan etti.³⁵⁸

Barzani'nin yaptığı sert açıklamalarla ilgili farklı görüşler de ortaya konmuştur. Birol Akgün, Barzani'nin "siyasi bağımsızlığa giden yolu bir oldu bittiyle kısaltmak" amacıyla kışkırtıcı ifadeler kullandığını ileri sürmüştür;

Barzani'nin nihai amacı hiç şüphe yok ki Kuzey Irak'ta oluşturulan bu de facto yapıyı tam bağımsız ve egemen 'ulus devlete' dönüştürmektir.[...] Türkiye'nin iç siyaset tartışmalarına odaklandığı bir dönemde kışkırtıcı bir üslup kullanarak ABD'nin ve Türkiye'nin dikkatini Kuzey Irak'a çekmek istemektedir. Ve hatta Türk ordusunun Kuzey Irak'a operasyon düzenlemesine zemin hazırlayacak gerginlikler yaratarak, uluslar arası kamuoyunda mağdur rolünü oynamak ve böylece siyasi bağımsızlığa giden yolu bir oldu bittiyle kısaltmak niyetindedir.³⁵⁹

Fuat Keyman ise, "Türkiye'nin Kuzey Irak politikası" adlı yazısında, ABD'nin bölgeye yönelik politikasında ciddi bir değişim yaşandığını, bölgede bağımsız bir Kürt devletinin kurulma olasılığının azaldığını belirterek, Barzani'nin bu konudaki endişeleri nedeniyle tehditkâr açıklamalarda bulunduğu iddia etmiştir;

[...] Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devleti kurulma şans ve gerçekliğinin giderek azalmasıdır. Bu nedenle de, Barzani'nin pan-Kürdist söylemi, yeni Ortadoğu'nun ortaya çıkmasıyla birlikte Kuzey Irak'ta bağımsız Kürt devleti kurulması olasılığının azalmasından duyduğu endişeyi ve geleceğe karşı güvensizliği de taşıyor.³⁶⁰

<http://yenisafak.com.tr/dunya/default.aspx?t=20.10.2007&i=76040> , [11.05.2010]; "Talabani: Türkiye İle Anlaşmalar Geçersiz", **Yeni Şafak Gazetesi**, 15 Temmuz 2006, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2006/temmuz/15/d05.html>, [11.05.2010]; Can Hasasu, İhsan Dörtkardeş, "Kürt liderler Saddam döneminin sınırötesi anlaşmasını kabul etmiyor", **Hürriyet Gazetesi**, 14 Temmuz 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4749629>, [11.05.2010].

³⁵⁸ Cengiz Çandar, "Tarihçiler, Türkiye ve Kuzey Irak'ı yarın nasıl yazacaklar?", **Referans Gazetesi**, 23 Ekim 2007, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=81556, [11.05.2010].

³⁵⁹ Birol Akgün, "Barzani ne yapmaya çalışıyor? ", **Yeni Şafak Gazetesi**, 12 Nisan 2007, <http://yenisafak.com.tr/Yorum/?i=39968>, [11.05.2010].

³⁶⁰ E. Fuat Keyman, "Türkiye'nin Kuzey Irak politikası" **Radikal Gazetesi**, 15 Nisan 2007, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=6949, [11.05.2010].

5.1.3.2. Ulusal Aktörler Arasında Yaşanan Kutuplaşma: Ordu-Hükümet Gerginliği

Türkiye'nin doksanlı yıllar boyunca Kuzey Irak'a yönelik politikası, bölgeyi ulusal güvenliğe yönelik öncelikli tehdit olarak algılayan ordunun etkili olduğu bir güvenlik perspektifiyle oluşturulmuştur. Kuzey Irak politikasında ulusal çıkar ve ulusal güvenlik kavramlarının öne çıktığı bu dönemde Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, PKK ve Kuzey Irak'tan kaynaklanan tehditlerle mücadele, Türkmen unsurların haklarının korunması ve Kerkük'ün statüsü Türkiye'nin kırmızı çizgileri haline getirilmiştir. 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrası, ordunun Kuzey Irak'a yönelik tehdit algısını güçlendirecek değişimler yaşanmıştır.

2005 sonrası dönemde ordunun Kuzey Irak yaklaşımını belirleyen en önemli unsur PKK olmuştur. Örgütün bölgedeki etkinliği ve eylemlerinde gözlenen artış Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyon yapılma olasılığını gündeme getirmiştir. Kuzey Irak'a yönelik askeri bir operasyon konusunda tek taraflı hareket edemeyen Türkiye'nin ABD ile işbirliği çalışmalarının yoğunlaştığı 2006 yılında, PKK ile mücadele konusunda sonuçsuz kalacak adımlar atılmıştır. 2005 yılında Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt'ın AK Parti hükümetinin Irak politikası olmadığına yönelik sözleri ile başlayan ordu hükümet gerginliği, 2006 ve 2007 yıllarında PKK'nın artan eylemleri ve ordunun sınır ötesi operasyon konusundaki açıklamaları ile tırmanmıştır.

Ordu ile AK Parti hükümeti arasında Kuzey Irak ile ilgili en önemli anlaşmazlık sınır ötesi operasyon konusunda yaşanmıştır. Kuzey Irak politikasının ağırlık noktasını askeri önlemler ve uygulamalardan çok diplomatik ve ekonomik bir temele oturtmaya çalışan AK Parti hükümeti, bölgeye askeri operasyon yapılmasına sıcak bakmamaktadır. Bu süreçte AK Parti'ye yakın çevrelerin askeri yöntemlerin çözüm olmayacağını altı çizilerek, Türkiye'nin "Kuzey Irak'a tanklarıyla ve askerleri ile değil, ticaret filoları, okulları ve planlı yatırımlarıyla" girmesini vurgulayan değerlendirmeleri de dikkat çekicidir.³⁶¹

³⁶¹ Talha Köse; "Türkiye'ye PKK ve Kuzey Irak Pususu", *Anlayış Dergisi*, s. 54 (Kasım 2007): 46–50, s. 50. Sınır-ötesi operasyon ile ilgili Anlayış Dergisi'nde yer alan benzer görüşlü makaleler; Talha Köse, "Kuzey Irak'a Esir Olmak", *Anlayış Dergisi*, s. 50 (Temmuz 2007): 64–66; Ebru Afat, "Kuzey Irak Etrafında Şekillenen Türk Siyaseti", *Anlayış Dergisi*, s. 50 (Temmuz 2007): 67–69; Mustafa Özel, "Kuzey Irak'a Girelim", *Anlayış Dergisi*, s. 54 (Kasım 2007): 20–23; Bekir Berat Özipek, "Sorun İçerde, Dışarıda Değil", *Anlayış Dergisi*, s. 54 (Kasım 2007): 42–45; Talha Köse, "Türkiye'ye PKK ve Kuzey Irak Pususu", *Anlayış Dergisi*, s. 54 (Kasım 2007): 46–50; Taha Özhan, "Sınır Ötesi Harekâtın Muhasebesi", *Anlayış Dergisi*, s. 58 (Mart 2008): 62–63.

2005 yılından 2007 yılının Mart ayına kadar ara sıra gündeme taşınan sınır ötesi operasyon tartışmaları, Nisan ayında Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın, "Askeri açıdan bakıldığı zaman K.Irak'a operasyon yapılmalıdır." açıklaması ile farklı bir boyuta taşınmıştır.³⁶² Ordu ile AK Parti hükümeti arasında sınır ötesi operasyona ilişkin önemli gerginliklerden biri, 2007 yılının Nisan ayında Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan arasında yaşanmıştır. 13 Nisan 2007 tarihinde Genelkurmay Başkanı Büyükanıt'ın "Kuzey Irak'a operasyon yapılmalı mı?" Yapılmalı. [...] Hudut ötesinde operasyon yapılırsa siyasi kararın ortaya çıkması lazım. TSK yasal zeminde görev verildiğinde bu operasyonları yapabilir"³⁶³ şeklindeki sözleri üzerine AK Parti çevrelerinden gelen açıklamalar olası bir askeri operasyona sıcak bakılmadığını ortaya koymuştur. Başbakan Erdoğan'ın "İçerideki 5 bin terörist bitti mi ki dışarıdaki 500 ile uğraşalım?" açıklaması sınır ötesi operasyon konusunda asker ile hükümet arasındaki anlaşmazlığı gözler önüne sermiştir.³⁶⁴

Nisan 2007'den, 28 Kasım 2007'de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sınır ötesi operasyon konusunda da Bakanlar Kurulu'ndan yetki almasına kadar geçen sürede, askeri yetkililer hükümet üzerindeki baskıyı artırırken, AK Partili yetkililerde sınır-ötesi operasyon konusunda çelişkili açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu nedenle bazı yayın organlarında AK Parti'nin sınır ötesi operasyon konusunda çok istekli olmadığı ve TSK'nin baskısı altında bu kararı aldığına yönelik yorumlar yer almıştır. AK Parti'nin sınır ötesi operasyon konusundaki çelişkili tavrı, Kuzey Irak'lı Kürt liderler ile ilişkilerin bozulmasını önlemeye ve iç politikada yaklaşan Temmuz 2007 seçimlerinin etkisiyle Kürt seçmenleri küstürmemeye çalıştığı şeklinde yorumlanmıştır.

Türkiye'de bu dönemde PKK eylemlerine karşı kitlesel tepkilerin artması da, AK Parti hükümeti üzerinde derhal önlem alınması gerektiğine ilişkin bir baskı yaratmış, ordunun sınır ötesi operasyon talebini kamuoyu önünde dile getirmesiyle bu baskı artmış ve hükümetin Kuzey Irak konusunda hareket alanını daraltmıştır. Bu süreçte

---

³⁶² "Büyükanıt: K.Irak'a operasyon yapılmalı", **Sabah Gazetesi**, 12 Nisan 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/04/12/haber,489181705D4D405DB72C20ED1979CF4A.html>, [01.05.2010].

³⁶³ "Orgeneral Büyükanıt 'Kuzey Irak'a Girmeliyiz' Deyip Topu Hükümete Attı", **Radikal Gazetesi**, 13 Nisan 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218252>, [17.05.2010].

³⁶⁴ "Erdoğan'dan Sınır Ötesi Operasyon Yorumu", **Milliyet Gazetesi**, 12 Haziran 2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/06/12/son/sonsiy09.asp>, [07.05.2010].

Başbakan Erdoğan'ın KBY'ne ve Barzani'ye karşı sert açıklamaları iç siyasette yaşanan gerilimler ile açıklanabilecek niteliktedir. 27 Nisan 2007 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'nın Cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısı ile yayınladığı e-muhtıra, Anayasa Mahkemesinin Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile ilgili 367 kararı, "AK Parti'ye yönelik kapatma davası ve Parti'nin "laiklik karşıtı eylemlerin odağı" olduğunu tescil eden mahkeme kararı"³⁶⁵, ordu ve hükümet arasında AK Parti'nin siyasi meşruiyeti üzerinden şekillenen bir kutuplaşma yaratmıştır.

Başbakan Erdoğan, KBY Başkanı Mesud Barzani'nin Türkiye'ye gelmek istediğine yönelik haberlerle ilgili kendisine yöneltilen bir soruya;

Bizim muhatabımız oradaki Kürt liderler değildir, Bizim muhatabımız Irak'ın Merkezi Hükümetidir. Ben Merkezi Hükümetin Cumhurbaşkanıyla da görüşüm, Başbakanıyla da görüşüm. Bunun dışındaki bir kabile reisi ile ben görüşmem. Görüşmesi gereken olursa onlara 'git görüş' de deriz, bunu da yaparız. Ben görüşmem, Barzani veya bir başkası...³⁶⁶

cevabını verirken, aynı konuşmasında Kuzey Iraklı Kürt grupların terör örgütüne destek verdiklerini öne sürmüştür. Erdoğan'ın KBY lideri Mesut Barzani'yi "kabile reisi" olarak nitelendirerek muhatap kabul etmeyeceğine yönelik açıklamasından birkaç ay önce, "Kuzey Irak'taki bölgesel Kürt hükümeti ile ilişkileri geliştirecek adımlar"³⁶⁷ atabileceklerini açıklaması, muhalif çevrelerde AK Parti'nin belirli bir Kuzey Irak politikası olmadığı yönündeki eleştirileri artırmıştır.³⁶⁸

Nisan 2005'de Irak Devlet Başkanı seçilen Celal Talabani ise bu süreçte genellikle temkinli ve yapıcı açıklamalar yapmaya gayret etmiştir. Talabani, New York'ta Newsweek Dergisine "PKK'yı, çatışmaları durdurması yönünde ikna ettik. PKK, birkaç gün içinde resmi ateşkes ilan edecek"³⁶⁹ şeklinde açıklama yaptıktan birkaç gün sonra PKK terör örgütü tek taraflı ateşkes ilan ettiğini açıklamıştır.³⁷⁰ Ancak Türkiye'nin PKK ile mücadele konusunda askeri seçenekleri ön plana çıkarmasını kendilerine yönelik bir tehdit olarak değerlendiren Talabani'nin Irak Devlet Başkanı

³⁶⁵ Taner Demirel, "2000'li Yıllarda Asker Ve Siyaset", **SETA Analiz**, s. 18 (Şubat 2010): 13.

³⁶⁶ "Türkiye'nin muhatabı Kabile Reisi değildir", **Yeni Şafak Gazetesi**, 7 Haziran 2007, <http://yenisafak.com.tr/politika/?t=07.06.2007&i=49338>, [11.05.2010].

³⁶⁷ Ferai Tınç, "Kürt hükümeti ile yakınlaşırız", **Hürriyet Gazetesi**, 15 Şubat 2007, 19.

³⁶⁸ Cüneyt Ülsever, "Kuzey Irak ve AKP'nin hal-i pür melali", **Hürriyet Gazetesi**, 12 Haziran 2007, 16.

³⁶⁹ "PKK'yı Ateşkes Yapmaya İkna Ettim", **Yeni Şafak Gazetesi**, 26 Eylül 2006, <http://yenisafak.com.tr/yazdir/?t=26.09.2006&c=1&i=7247>, [11.05.2010].

³⁷⁰ "PKK Ateşkes İlan Etti", **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Eylül 2006, <http://yenisafak.com.tr/gundem/?t=30.09.2006&i=7903>, [11.05.2010].

olarak Türkiye'ye davet edilmemesi, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından muhatap kabul edilmemesi de gerginlikleri tetiklemiştir.

Irak Devlet Başkanı Celal Talabani, 17 Ekim 2007 tarihinde TBMM'de yüksek bir oy oranıyla kabul edilen ve Kuzey Irak'a sınır ötesi harekât için hükümete bir yıl süreyle yetki veren tezkere oylamasından birkaç gün sonra ilişkilerde gerginlik yaratacak bir açıklamada bulunmuştur. 21 Ekim 2007 tarihinde, Selahaddin kentinde Mesut Barzani ile görüşen Talabani, Türkiye'nin istediği PKK elebaşlarının teslim edilmesi konusunda yöneltilen soruya, "Biz hiçbir Kürdü Türkiye'ye teslim etmeyiz, hatta bir kediyi bile"³⁷¹ şekilde yanıt vermiştir. Talabani'nin bu açıklaması dönemin gerginliğini yansıtır niteliktedir. Çandar, Talabani'nin söz konusu çıkışını Türkiye tarafından devlet başkanı olarak muhatap alınmaması ile ilişkilendirmiştir;

"Irak Cumhurbaşkanı" sıfatını tanıyan Celal Talabani de, Irak'a komşu ülkeler arasında sadece Türkiye'ye ayak basmadı. Daha bir buçuk ay öncesine kadar görevde bulunan 10.Cumhurbaşkanı, Iraklı sıfatdaşının, "Çankaya'ya ayak basamayacağını" aşağılayıcı biçimde ifade etti. Şimdi, bu kişilerden, Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı "aşiret reisi, köy korucuları" gibi davranmasını beklemek, ne kadar "gerçekçi" ve "meşru" bir yaklaşım olabilir?"³⁷²

AK Parti ile Kürt liderler arasında yaşanan gerginlikler, bir yana bırakıldığında KBY yetkililerinin Türkiye ile ilişkilerinde AK Parti iktidarını tercih ettikleri görülmektedir. KBY lideri Mesut Barzani, Fransız Le Monde gazetesine verdiği demeçte, Türkiye ile diyalog sürecinde AK Parti'yi tercih ettiklerini, 22 Temmuz 2007 tarihinde gerçekleşecek genel seçimleri AK Parti kazandığı takdirde ikili ilişkilerin gelişmeye daha müsait olacağını ifade etmiştir.³⁷³ KDP Dış İlişkiler sorumlusu Sefin Dizeyi, AK Parti'nin Temmuz 2007'de ikinci kez iktidara gelmesi sonrası duydukları memnuniyeti dile getirmiş, AK Parti'nin son 50 yılın en büyük seçim başarısını elde ettiğini belirtirken, AK Parti'yi "şövenist değil, makul bir parti" şeklinde nitelendirmiştir.³⁷⁴

Bu dönemde Türkiye'de KBY ile ilişkilerin geleceğine yönelik tartışmalar, ulusal aktörler arasındaki fikir ayrılıklarını su yüzüne çıkartmıştır. Başbakan Erdoğan'ın 15

---

³⁷¹ "Talabani: Kedi bile teslim etmeyiz", **Yeni Şafak Gazetesi**, 21 Temmuz 2007, <http://yenisafak.com.tr/dunya/default.aspx?t=21.10.2007&i=76263>, [11.05.2010].

³⁷² Çandar, "Tarihçiler, Türkiye ve Kuzey Irak'ı yarın nasıl yazacaklar?", **Referans Gazetesi**.

³⁷³ "Barzani 'Seçimi AKP kazansın'", **Vatan Gazetesi**, 17 Şubat 2007, <http://haber.gazetevatan.com/haberprint.asp?Newsid=108930&tarih=30.01.2008&Categoryid=1>, [11.05.2010].

³⁷⁴ "Dizai:Türk tankları Kerkük'e giremez", **Aktüel Bakış**, 27 Mayıs, 2007, <http://www.aktuelbakis.com/Kurdistan/2255.html>, [11.05.2010].

Şubat 2007 tarihinde KBY ile ilişkileri geliştirecek adımların atılabileceğini açıklaması, Kuzey Iraklı Kürt liderler ile diyalog kurulması konusundaki tartışmaları beraberinde getirmiştir. Başbakan Erdoğan;

ABD ile PKK terörüne karşı işbirliği çalışmalarından bazı sonuçlar almaya başladık. Olumlu gelişmeler var. Daha da başka gelişmeler olacak. Bekliyoruz. Kuzey Irak'taki bölgesel Kürt hükümeti ile ilişkileri geliştirecek adımlar atılabilir. Neden olmasın. Yeter ki bu yakınlaşma huzur getirsin, barış getirsin, olumlu gelişmelere yol açsın. Eğer atacağımız her adım bizim için huzur getirecekse, onlar için huzur getirecekse buna her zaman varız.³⁷⁵

şeklindeki açıklamasıyla bölgeye huzur getirecek adımlar atılabileceğini açıkça ifade etmiştir.

Başbakan Erdoğan'ın açıklaması sonrasında, Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt Kuzey Iraklı Kürt liderlerin PKK'ya aktif destek verdiklerini, PKK'luların patlayıcı madde ve malzemelerini Kuzey Iraklı Kürt gruplardan aldıklarını öne sürmüş, bu nedenle diyalog sürecine sıcak bakmadıklarını ifade etmiştir. Büyükanıt askeri kanadın KBY ile diyalog sürecine ilişkin yaklaşımını şu şekilde ortaya koymuştur,

Benim görevim terörle mücadele. Asker olarak PKK'yı siyasi bir oluşum olarak görenle işim olmaz. Şu anda o iki grup da PKK'ya açık destek veriyor. Siyaseten kim görüşürse görüşür. Ona bir şey diyemem. Ama Ben PKK'ya destek verenle oturup ne konuşacağım, ne diyeceğim?³⁷⁶

Bu açıklamalar üzerine KBY Başkanı Mesud Barzani Başbakan Erdoğan'ın diyalogla ilgili sözlerini memnuniyetle karşıladıklarını belirtirmiş, Genelkurmay Başkanı Büyükanıt'ın öne sürdüğü suçlamaları kanıtlaması gerektiğini ifade etmiştir.³⁷⁷ Bu tartışmalar üzerine Kuzey Irak'ta PKK'ya yerel güçler tarafından verilen destekle ilgili Türk güvenlik birimlerince bir rapor hazırlandığı basına yansımıştır.³⁷⁸

KBY ile kurulacak ilişkilerle ilgili üst düzey yetkililerin yaptıkları farklı açıklamalar, kamuoyunda ordu ve hükümetin üzerinde uzlaştığı bir Kuzey Irak politikası olmadığı izlenimi uyandırmıştır. Çandar, Kuzey Irak konusunda kurumlar arasında yaklaşım farklılığının oldukça belirgin olduğunu vurguladığı yazısında, Başbakan Erdoğan'ın açıklaması ile ilgili şu sözlere yer vermiştir,

³⁷⁵ Ferai Tınç, "Kürt hükümeti ile yakınlaşırız", **Hürriyet Gazetesi**, 15 Şubat 2007, 19.

³⁷⁶ "Büyükanıt ne demişti?", **Sabah Gazetesi**, 18 Şubat 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/18/siy113.html> , [11.05.2010].

³⁷⁷ "Barzani: Kanıt varsa Büyükanıt açıklasın", **Sabah Gazetesi**, 27 Şubat 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/27/gnd134.html> , [11.05.2010].

³⁷⁸ Metehan Demir, "Barzani'ye 'İşte sana delil' dosyası?", **Sabah Gazetesi**, 1 Mart 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/03/01/gnd109.html> , [11.05.2010].

Zaten bu açıklama, bir süredir hazırlıkları yapılan bir “**üst düzey**” Türk hükümeti ile Irak Kürt hükümeti arasındaki temasa kamuoyunu hazırlamak için yapılmış izlenimini veriyor. [...] Yani, “**doğru yaklaşım**” hükümet tarafından ortaya konuyor. Tayyip Erdoğan’ın açıklaması, her ne kadar “Ankara’da Kuzey Irak konusunda çatlak” gibi bir izlenime zemin teşkil edecek olsa da bu “**çatlağın**” **doğru tarafında duranın hükümet** olduğu gerçeğini de ortadan kaldırmıyor.³⁷⁹

Gazeteci Fatih Altaylı, Başbakan Erdoğan’ın sözlerini “Türkiye’nin Kuzey Irak politikasında önemli bir değişimin habercisi” olarak değerlendirmiştir. Altaylı, kurumlar arasındaki fikir ayrılığını ise, “Türkiye’nin Dışişleri Bakanı tarafından Türkiye’nin ‘en önemli sorunu’ olarak gösterilen ‘Kuzey Irak’ konusunda, Türkiye’nin ‘üzerinde uzlaşmış’ bir politikası yok” şeklinde yorumlamıştır.³⁸⁰

5.2. PKK’nın Artan Eylemleri

PKK, Kuzey Irak’ta güç dengelerinin şekillenmesi sürecinde bölgede etkili bir aktör olduğunu göstermek amacıyla Türkiye’ye yönelik silahlı eylemlerini artırmış, 2006 yılının ilk yedi ayında düzenlediği saldırılarda 91 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir. PKK’nın artan eylemleri karşısında AK Parti hükümeti PKK ile mücadele amacıyla ABD ve Irak merkezi yönetimiyle işbirliği girişimlerini hızlandırmıştır. Bu süreçte Türkiye, ABD ve Irak arasında PKK ile mücadelede özel temsilciler vasıtasıyla bir işbirliği mekanizması kurulmaya çalışılmıştır. Ancak PKK’ya karşı başlatılan bu işbirliği girişimi Türkiye’nin beklentilerini karşılayamamıştır.

5.2.1. PKK ile Mücadelede Özel Temsilcilik Mekanizması

2006 yılının Haziran ve Temmuz aylarında PKK eylemlerinin artması üzerine, Türkiye ve ABD arasında PKK’ya ilişkin üst düzey görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 20–22 Temmuz 2006 tarihleri arasında, Başbakan Erdoğan ve ABD Başkanı Bush arasında telefon diplomasisi yoluyla yürütülen görüşmelerde, Başbakan’ın konunun ciddiyetini ve aciliyetini dile getirdiği ifade edilmiştir.³⁸¹ Erdoğan’ın, “ABD ile

³⁷⁹ Cengiz Çandar , “Ankara’da çatlak mı, Kuzey Irak’a yakınlaşma adımı mı”, **Referans Gazetesi**.

³⁸⁰ “Başbakan Erdoğan, Kuzey Irak’taki sorunlarımızı Kuzey Irak’taki Kürt liderlerle konuşarak çözebileceğimizi, en azından bu konularda Kuzey Iraklı Barzani ve Talabani’yi muhatap alabileceğimizi söylüyordu. Bu sözler Türkiye’de çok anlaşılmadı, ama Kuzey Irak’ta ciddi bir yankı buldu. Barzani, PKK’nın kuruluş yıldönümü için yapılması planlanan gösterilere "yasak" getirdi ve bu gösterileri gerekirse güç kullanarak durduracaklarını ilgili yerlere bildirdi.” Fatih Altaylı, “Çoksesli dış politika korosu”, **Sabah Gazetesi**, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/18/altayli.html>, [11.05.2010].

³⁸¹ “PKK işinin vahametini anladık, biz gerekeni yapacağız”, **Hürriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4797830>, [11.05.2010].

Türkiye'nin Kuzey Irak'taki PKK varlığı için ortak mücadelelerinin sürmesi gerektiğini ancak, üç günde 15 şehit veren Türkiye'nin anlayış sınırlarının da ciddi şekilde aşıldığını" vurguladığı öne sürülmüştür.³⁸² Başbakan Erdoğan'ın yanı sıra, Dışişleri Bakanı Gül ve ABD Dışişleri Bakanı Rice telefonla görüşerek konuyu değerlendirmişlerdir.³⁸³ Telefon diplomasisi yoluyla yürütülen görüşmelerde PKK ile mücadele konusunda koordinasyonu sağlayacak bir mekanizmanın kurulması ve ülkelerin karşılıklı olarak "özel koordinatör" ataması gündeme gelmiştir.³⁸⁴

ABD, PKK ile Mücadele Özel Temsilciliği görevine, emekli NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Joseph Ralston'ı atamıştır. ABD'nin ardından Türkiye, emekli II. Ordu Komutanı Edip Başer'i, Irak ise Sünni-Arap bir general olan Amir Amet Hassun'u PKK ile Mücadele Özel Temsilcisi olarak görevlendirmiştir.³⁸⁵ ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada Ralston'ın görevi, "Kuzey Irak ve Türkiye-Irak sınırında faaliyet gösteren PKK ve diğer terörist grupların tasfiye edilmesi konusunda" Türkiye, Irak ve ABD arasında koordinasyonu sağlamak olarak tanımlanmıştır.³⁸⁶ ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sean McCormack bu atamayı, "ABD'nin, terörizmin tüm türlerinin tasfiye edilmesi konusunda Türkiye ve Irak ile çalışma konusunda" kararlılığının göstergesi olarak nitelendirmiştir.³⁸⁷

PKK ile mücadelede ABD, Türkiye ve Irak arasında koordinasyonun sağlanması amacıyla oluşturulduğu belirtilen özel temsilcilik mekanizması, Türkiye kamuoyunda tartışmalara yol açmıştır. Tartışmalar özellikle temsilcinin süreç içindeki işlevi üzerinde yoğunlaşmıştır. Kamuoyunda "PKK koordinatörü" olarak adlandırılan temsilcinin, PKK ile Türkiye arasında arabuluculuk işlevi göreceğine, devletin PKK ile siyasi yollardan anlaşmaya varacağına ilişkin iddialar tartışma

---

³⁸² Ateş Yalazan, Hasan Tüfekçi, "3 günde 15 şehit anlayışımızı aştı", **Hürriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 2006 <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4789671>, [11.05.2010].

³⁸³ "Hedefte onlar var", **Hürriyet Gazetesi**, 23 Temmuz 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4799051>, [11.05.2010].

³⁸⁴ Uğur Ergen, "PKK'ya karşı iki özel koordinatör", **Hürriyet Gazetesi**, 06 Ağustos 2006 <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4876512>, [12.05.2010].

³⁸⁵ Uğur Ergen, "Başer'in koordinatörlüğü Başbakanlık genelgesiyle", **Hürriyet Gazetesi**, 13 Eylül 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=5074908>, [15.05.2010].

³⁸⁶ "ABD, PKK koordinatörünü atadı", **Hürriyet Gazetesi**, 28 Ağustos 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4994503>, [12.05.2010].

³⁸⁷ age.

yaratmıştır.³⁸⁸ Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) lideri Deniz Baykal, koordinatörlük mekanizmasının PKK'nın ve arkasındaki siyasi projenin siyasallaşmasına katkıda bulunacağını öne sürmüştür. Baykal, böylece PKK ile mücadelede müzakere yönteminin tercih edildiğini belirterek, "Bu süreç de fiilen başlamıştır. Aracılı görüşme, PKK ile masaya oturmak değil, özel aracılarla mesaj alıp vermektir. Kimsenin kandırılması mümkün değildir" sözleri ile hükümeti eleştirmiştir.³⁸⁹

Öte yandan, ABD'nin Türkiye kamuoyunda oluşan olumsuz imajını düzeltmek ve "PKK konusunda görüntüyü kurtarma[k]" amacıyla böyle bir girişimde bulunduğu da iddia edilmiştir.³⁹⁰ ABD'nin "sekiz erin birden şehit edilmesinden ve Türkiye'nin bir sınır ötesi operasyonu olasılığını ciddi ciddi telaffuz etmeye başlamasından sonra" böyle bir girişimde bulunması PKK konusundaki duyarsızlığının göstergesi olarak değerlendirilmiş ve bu girişimin ABD'ye olan güveni olumsuz yönde etkileyeceği ileri sürülmüştür.³⁹¹ Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan haftalık basın toplantısında, Türkiye'nin terör örgütü PKK ile mücadelede koordinatör atayacağı haberleri ile ilgili olarak, kurumlar arasında işbirliğinin sağlanması amacıyla bir yetkilinin atanmasının Türkiye tarafından talep edildiğini açıklamıştır. Tan, koordinatör atanmasının PKK'yı muhatap almak anlamına gelmeyeceğini, "Türkiye Cumhuriyeti, asla ve asla PKK gibi bir terör örgütünü muhatap kabul etmez, bundan sonra da etmeyecektir, kimsenin endişesi olmamalıdır" sözleri ile ifade etmiştir.³⁹²

PKK ile Mücadele Özel Temsilcileri Ralston ve Başer işbirliğine yönelik ilk toplantılarını 13 Eylül 2006 tarihinde gerçekleştirmişlerdir. Ralston görüşme sonrası yaptığı açıklamada, işbirliğinin önemini vurgulayarak, etkin ve somut önlemler almaya çalışacaklarını, somut hedefler doğrultusunda hareket edeceklerini dile getirmiştir. Ralston, PKK ile mücadelede örgütün mali kaynaklarının kesilmesinin

---

³⁸⁸ Semih İdiz, "ABD'nin Derdi Türkiye'yi PKK ile Masaya Oturtmak", **Milliyet Gazetesi**, 21 Ağustos 2006, <http://www.milliyet.com.tr/2006/08/21/yazar/idiz.html>, [17.05.2010].

³⁸⁹ "PKK Koordinatörü atamak kucakta çay geçmek gibi", **Hürriyet Gazetesi**, 20 Eylül 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=5115590>, [17.05.2010].

³⁹⁰ Yasemin Çongar, "Koordinatör...", **Milliyet Gazetesi**, 18 Eylül 2006, <http://www.milliyet.com.tr/2006/09/18/yazar/congar.html>, [17.05.2010].

³⁹¹ İdiz, "ABD'nin Derdi Türkiye'yi PKK ile Masaya Oturtmak", **Milliyet Gazetesi**.

³⁹² "Türkiye 'PKK koordinatörü' için ABD'yi bekliyor", **Hürriyet Gazetesi**, 17 Ağustos 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4936224>, [17.05.2010].

“son derece önemli” olduğunu belirtirken, Kuzey Irak’taki PKK unsurlarına yönelik bir askeri operasyonu “son seçenek” olarak değerlendirdiklerini vurgulamıştır.³⁹³

Ralston’ın ilk toplantıda askeri operasyonu son seçenek olarak nitelendirmesi, PKK ile mücadele amacıyla kurulan söz konusu mekanizmasının tarafları arasında PKK’ya karşı mücadelede kullanılacak araçlar konusunda görüş birliği olmadığını ortaya çıkarmıştır.³⁹⁴ Ralston’ın konuşmasından üç gün sonra, 16 Eylül 2006 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanı İlker Başbuğ şehit cenazesinde yaptığı açıklamada;

Güvenlik güçlerinin mücadelesi silahlı mücadeledir ve bu kanlı terör örgütü yok edilinceye, kırsalda ve şehirlerde terörist kalmayınca kadar devam edecektir. Bundan kimsenin en ufak şüphesi olmasın. Bunun dışında düşünülebilecek diğer bütün hareket tarzları, sadece bu terör örgütüne taviz vermek demektir.³⁹⁵

sözleri ile taraflar arasındaki görüş farklılığını net bir biçimde ortaya koymuştur.

PKK ile mücadele açısından önemli bir girişim olarak başlayan bu mekanizma somut bir adım atılmadığı için zamanla işlevini kaybetmiştir. Başbakan Erdoğan sürece ilişkin endişelerini üstü kapalı bir şekilde Aralık 2006’da New York’ta ABD’nin kamu televizyonu Public Broadcasting Service’e (PBS) verdiği demeçte dile getirmiştir. Erdoğan, Kuzey Irak’ta bulunan PKK unsurlarının Türkiye’ye saldırdıklarını, bu nedenle PKK’ya karşı başlatılan sürecin sonuçlarının alınması gerektiğini ve sonuç alınamaması halinde Türkiye’nin sabrının sınırı olacağını ifade etmiştir.³⁹⁶ Başbakan Erdoğan 3 Ocak 2007 tarihinde ise temsilcilik mekanizmasının işlevini kaybettiğini açıklamıştır. Erdoğan yaptığı açıklamada, Türkiye, ABD ve Irak arasında PKK’ya karşı oluşturulan koordinatörlük mekanizmasının olumlu sonuç vermediğini ve Türkiye’nin beklentilerinin boşa çıktığını dile getirmiştir. Erdoğan,

---

³⁹³ “Başer ABD’li koordinatör ile görüştü”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Eylül 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=5076990>, [17.05.2010].

³⁹⁴ Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Formu Irak Bülteni, “Irak – PKK İle Mücadele Konusu”, 2, http://www.dispolitikaforumu.org/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=82&Itemid=20, [17.05.2010].

³⁹⁵ Feyat Erdemir, Fahrettin Gök, “En Sert Mesajı Verdi”, **Milliyet Gazetesi**, 17 Eylül 2006, 20.

³⁹⁶ Margaret Warner, “Turkish Prime Minister Says U.S. Must Set Timetable for Iraq”, **PBS Newshour**, 19 December 2006, http://www.pbs.org/newshour/bb/middle_east/july-dec06/turkey_12-19.html, [17.05.2010].

“Ciddi adımlar bekliyorduk, olmadı” diyerek PKK konusunda somut adım atmayan ABD ve Irak’ı eleştirmiştir.³⁹⁷

5.2.2. 21 Ekim 2007 Dağlıca Saldırısı

2003 ve 2007 yılları arasında, Türkiye’nin Kuzey Irak’taki PKK varlığından kaynaklanan güvenlik endişesi, PKK’nın Türkiye’ye yönelik eylemlerindeki artışa paralel bir ivme ile güçlenmiştir. 2007 yılının yaz aylarında PKK’nın eylemlerinin artması üzerine, AK Parti hükümeti terörle mücadelede işbirliği amacıyla Irak merkezi yönetimi ile temaslarda bulunmuş ve 28 Eylül 2007 tarihinde iki ülke arasında Terörle Mücadele Antlaşması imzalanmıştır. Ancak Türkiye’nin Kuzey Irak’taki PKK varlığına yönelik gerçekleştireceği askeri operasyonlara yasal zemin yaratacak olan sıcak takip hakkını içeren madde, KBY Başkanı Barzani’nin muhalefeti nedeniyle anlaşma metninden çıkartılmıştır.³⁹⁸ Böylece Türkiye’nin bir girişimi daha sonuçsuz kalmıştır. Bu gelişmeler AK Parti hükümetinin hareket alanını daraltmış, Kuzey Irak politikasında tıkanmaya neden olmuştur.³⁹⁹

Bu süreçte, PKK’nın eylemlerindeki artış, Türkiye’nin ABD ve Irak gibi bölgesel aktörlerle işbirliği girişimlerinden sonuç elde edememesi, ulusal kamuoyunda tek taraflı askeri yöntemlerin uygulanması gerektiğine ilişkin görüşlerin güçlenmesine yol açmıştır. TBMM 17 Ekim 2007 tarihinde, PKK’nın artan eylemlerinin kamuoyunda yarattığı askeri operasyon beklentisinin de etkisiyle, TSK unsurlarının Kuzey Irak’a gönderilmesi için hükümete bir yıl süreyle izin verilmesini öngören Başbakanlık tezkeresini büyük bir oy oranı ile kabul etmiştir.⁴⁰⁰

Türkiye’de tezkere ile verilen yetkinin hükümet tarafından kullanılıp kullanılmayacağı tartışmaları sürerken, 21 Ekim 2007 tarihinde Hakkâri’nin Yüksekova ilçesine bağlı Dağlıca köyünde bulunan 3. Motorlu Piyade Tabur Komutanlığına PKK tarafından bir baskın düzenlenmiş, baskında 12 asker hayatını

---

³⁹⁷ “ABD’yle koordinatör atışması”, **Radikal Gazetesi**, 04 Ocak 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=209128>, [19.05.2010].

³⁹⁸ Hilal Köylü, “Anlaşmadan sıcak takip çıkınca Irak’la imzalar soğuk atıldı”, **Radikal Gazetesi**, 29 Eylül 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=234250&tarih=29/09/2007>, [19.05.2010].

³⁹⁹ Serhat Erkmen, “Son Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası”, **Stratejik Analiz Dergisi**, s. 96 (Nisan 2008): 32–41, 33.

⁴⁰⁰ “Tezkere Meclis’te kabul edildi”, **Sabah Gazetesi**, 17 Ekim 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/17/haber,7A885B79F5C640689AFAA5A270C9416D.html>, [19.05.2010].

kaybetmiş, 16 asker yaralanmış, 8 asker ise PKK tarafından Kuzey Irak'a kaçırılmıştır.⁴⁰¹

Baskının olduğu 21 Ekim günü akşam saatlerinde, Çankaya köşkünde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün başkanlığında, üst düzey sivil ve askeri yetkililerin katılımıyla bir zirve gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda açıklanan bildiriye, halkın sağduyu ile hareket etmesi, "haklı tepkisini gösterirken kardeşlik duygularına zarar verecek tutum ve davranışlardan" kaçınması gerektiği belirtilirken, bedeli ne olursa olsun terör eylemlerine "yardım ve yataklık yapılmasına" göz yumulmayacağı vurgulanmıştır;

Bu menfur saldırılar karşısında günün, birlik ve beraberlik günü olduğu, aziz milletimiz ve ülkemizin tüm kurum ve kuruluşlarınca takdir edilecektir. [...] Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğüne saygılı olmakla birlikte teröre yardım ve yataklık yapılmasına müsamaha göstermeyecek ve hakkını, hukukunu, bölünmez bütünlüğü ile vatandaşlarını korumak için gereken bedeli ne ise ödemekten kaçınmayacaktır. Bu husus, rahmetle andığımız şehitlerimize, acil şifalar dilediğimiz yaralılarımıza olduğu kadar, gelecek nesillerimize de yönelik sorumluluğumuzdur.⁴⁰²

Dışişleri Bakanı Ali Babacan, 23 Ekim 2007 tarihinde Bağdat'a giderek Irak Devlet Başkanı Celal Talabani, Başbakan Nuri el Maliki, Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari ile görüşmüş ve Türkiye'nin PKK ile mücadele konusundaki taleplerini iletmiştir. Türkiye'nin PKK'ya ilişkin talepleri, "Terör örgütünün Irak topraklarını kullanması önlemlen", "Lojistik destek kesilsin", "Tüm faaliyetleri durdurulsun", "Hareket kabiliyeti ve sahası kısıtlansın", "Liderleri tutuklanarak Türkiye'ye iade edilsin" ve "Kampları kapatılsın" şeklinde sıralanmıştır.⁴⁰³

Irak Dışişleri Bakanı Zebari, Türkiye'nin kaygılarını anladıklarını ve "Kürt bölgesel yönetimi ile Türkiye arasında" neler yapılabileceğini görüşmek amacıyla Ankara'ya üst düzey bir heyet yollamak istediklerini açıklamıştır. Dışişleri Bakanı Babacan ise Türkiye'nin muhatabının Irak hükümeti olduğunu belirttikten sonra "Sayın bakanın heyet gönderme fikrini kuşkusuz değerlendireceğiz" diyerek KBY ile görüşülebileceğinin sinyalini vermiştir. Ayrıca Dışişleri Bakanı Babacan'ın Irak Başbakanı Maliki ile yaptığı görüşmenin ardından, Irak Başbakanlık Ofisi tarafından "PKK, terörist bir örgüttür. Bürolarını kapatma ve Irak topraklarında faaliyet

⁴⁰¹ Tolga Şardan, Barkın Şık, "PKK'dan Dağlıca baskını: 12 şehit", **Milliyet Gazetesi**, 22 Ekim 2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/10/22/guncel/agun.html>, [19.05.2010].

⁴⁰² "Terör zirvesinden: Toplumsal sağduyu şart, bedel neyse ödenir", **Radikal Gazetesi**, 22 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236466>, [19.05.2010].

⁴⁰³ "Irak'tan altı somut talep", **Radikal Gazetesi**, 24 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236699>, [19.05.2010].

göstermelerine izin vermeme kararı aldık. Irak ve Türkiye'yi tehdit eden terörist faaliyetlerini kısıtlamak üzere çalışacağız” açıklaması yapılmıştır.⁴⁰⁴

24 Ekim 2007 tarihli MGK toplantısında Dağlıca Baskını çerçevesinde, “birlik ve beraberliğimizi zedelemeyi amaçlayan terör saldırılarına karşı”, halkın “kardeşlik duygularına zarar verecek davranışlardan kaçınarak, teröre gereken yanıt vereceğine” inanıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca “TBMM'nin 17 Ekim 2007 günü kabul ettiği hükümet tezkeresi çerçevesinde alınması gerekebilecek siyasi ve askeri tedbirler “ görüşülmüş ve KBY'ye yönelik ekonomik yaptırım kararı alınmıştır;

Bölgede bölücü terör örgütünü doğrudan veya dolaylı şekilde destekleyen gruplar üzerinde öncelikle alınması gereken ekonomik tedbirlere ilişkin olarak bakanlar kuruluna tavsiyede bulunulması kararı alınmıştır.⁴⁰⁵

Dağlıca Baskını sonrası halkın teröre yönelik tepkisi, sivil toplum örgütlerinin çeşitli illerde düzenledikleri protesto gösterileri ile kitlesel eylemlere dönüşmüştür.⁴⁰⁶ Kamuoyunda oluşan havanın bir iç savaşı tetiklemesinden endişe eden yetkililer halkı sağduyulu olmaya çağırmış, Türk ve Kürt halkları arasındaki kardeşlik bağı vurgulamışlardır. Bu çerçevede Çankaya Zirvesi'nde ve MGK toplantısı basın bildirisinde kamuoyu “terör saldırılarına karşı” sağduyusunu korumaya ve “kardeşlik duygularına zarar verecek davranışlardan” kaçınmaya davet edilmiştir. Bu süreçte Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan tarafından da Türkiye'nin terörle mücadele konusundaki kararlılığı dile getirilirken yaşanan olayların Türk ve Kürt halklarının kardeşlik bağlarını zedelemesine izin verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Liderler konuşmalarında, terörün birinci hedefinin kardeşlik duygularını zedelemek olduğunu, “kendi aramızdaki kardeşlik bağlarının da zedelenmesine asla müsaade etmememiz” gerektiğini dile getirmişlerdir.⁴⁰⁷

Başbakan Erdoğan bu süreçte medya gruplarına seslenerek, “yayınlarda ajite eden bazı değerlendirme yorumların” üzücü olduğunu, olayların soğukkanlı bir şekilde ele

---

⁴⁰⁴ “Irak'tan altı somut talep” , **Radikal Gazetesi**, 24 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236699>, [19.05.2010].

⁴⁰⁵ **MGK Genel Sekreterliği**, “24 Ekim 2007 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2007/24ekim2007.htm>, [19.05.2010].

⁴⁰⁶ Fevzi Kızılkoyun, “10 binler Kızılay'da”, **Hürriyet Gazetesi**, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7545706>, [19.05.2010].

⁴⁰⁷ “PKK'yı yok etmek hakkımız”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236464>, [19.05.2010].

alınması gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁰⁸ Bu çevrede hükümet tarafından 23 Ekim 2007 tarihinde Dağlıca Baskını ile ilgili radyo ve televizyon yayınlarının, “güvenlik güçlerinin moral değerlerinin yüksek tutulması, toplumsal psikolojinin olumsuz etkilenmemesi ve çocukların ruh sağlığının korunması” gerekçesiyle durdurulmasına karar vermiştir.⁴⁰⁹

21 Ekim 2007 Dağlıca Baskını, bölgesel aktörler arasında PKK kaynaklı gerginlikleri krize dönüştürmüş, AK Parti hükümetinin Kuzey Irak politikasında yaşanan tıkanmayı zirveye taşımıştır.⁴¹⁰ Uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin içinde bulunduğu tıkanıklığı aşmak için askeri seçeneklere yönelebileceği ve tek taraflı hareket edebileceği inancı güçlenmiş, böylece bölgesel aktörler somut işbirliği konusunda daha istekli davranmaya başlamışlardır.⁴¹¹ Bu açıdan Dağlıca Baskını 2007 sonrası dönemde, “Türkiye-ABD-İrak üçgeninde” somut işbirliğine yönelik gelişmelerin başlangıç noktası olarak da kabul edilmektedir.⁴¹²

Dağlıca Baskınının AK Parti'nin Kuzey Irak politikasında yaşanan tıkanıklığın aşılmasında bir dönüm noktası olduğunu Ahmet Davutoğlu, Dışişleri Bakanı olarak 31 Ekim 2009 tarihinde KBY Başkanı Barzani ile yaptığı görüşmede dile getirmiştir. Davutoğlu, Türkiye'nin Kuzey Irak politikası açısından Dağlıca Baskınının önemli bir yol ayrımı olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir;

Dağlıca baskınından sonra Türkiye bir yol ayrımına gelmişti. Ya savaşa yönelecekti ya da ortak akılla hareket edip barışa. Biz bu yolu seçtik, akıllı hareket edip temaslarımızı yoğunlaştırdık. Dağlıca belki bir Türk-Kürt savaşı çıkarmak için yapılmıştı. Bunu isteyenler vardı. Ancak biz bunu akıl yoluna giderek aştık.⁴¹³

---

⁴⁰⁸ **age.**

⁴⁰⁹ Ancak söz konusu kararın yürütmesinin Danıştay 13. Dairesi tarafından durdurulması ile yayın yasağı ortadan kalmıştır. RTÜK, “Hakkari’de Meydana Gelen Terörist Saldırılarıyla İlgili Yayınların Men Edilmesine Karar Verilmiştir”, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=bd757fc6-6d72-4b5b-95f7-aac076142163 ; RTÜK, “Hakkari’nin Dağlıca Bölgesinde Meydana gelen Terörist Saldırılarıyla İlgili Yayın Durdurma Kararının Yürütmesi, Danıştay 13. Dairesince Durdurulmuştur”, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=646c7675-39c7-4f79-8040-06921f7797b, [19.05.2010].

⁴¹⁰ Erkmen, “Son Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası”, 33.

⁴¹¹ “Turkey and Iraqi Kurds: Conflict and Cooperation?”, **International Crisis Group- Middle East Report**, No. 81, 13 November 2008, 8; Murat Yetkin, “Uluslararası hava dönüyor”, **Radikal Gazetesi**, 23 Ekim 2007, 6.

⁴¹² Erkmen, “Son Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası”, 33.

⁴¹³ Fikret Bila, “Barzani’den söz”, **Milliyet Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 16.

Öte yandan Dağlıca Baskını iç politikada ordu ve hükümet arasında yaşanan gerginliğe ilişkin bir dizi tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Taraf gazetesinde, Mehmet Baransu tarafından hazırlanan “Dağlıca Gerçekleri” adlı yazı dizisinde, Dağlıca Baskınının Türkiye ve Irak arasında savaş çıkarmak ve AK Parti hükümetini iktidardan uzaklaştırmak amacıyla yapılan bir planın parçası olduğu iddia edilmiştir. Haberde, Dağlıca Baskınının önceden bilindiği ancak önlem alınmadığı öne sürülerek, ordunun bu konudaki ihmaline vurgu yapılmıştır.⁴¹⁴ Yazılı ve görsel basının “Genelkurmay Başkanlığı’ndan aldıkları emirlerle Asimetrik Psikolojik Harekât” düzenledikleri ve ordunun baskındaki ihmallerini gizlemeye çalıştıkları ileri sürülmüştür.⁴¹⁵

5.2.3. 5 Kasım Mutabakatı

Dağlıca Baskını sonrasında AK Parti hükümeti ve askeri yetkililer, PKK ile mücadele konusunda atılacak adımların ABD ile yapılacak görüşme sonrasında belirleneceğine ilişkin açıklamalar yapmışlar, olayla ilgili ABD’yi muhatap aldıklarını açıkça ortaya koymuşlardır. Başbakan Erdoğan 21 Ekim 2007’de Çankaya köşkünde gerçekleşen güvenlik zirve sonrası, ABD Dışişleri Bakanı Rice ile görüştiklerini ve ABD’nin kendilerinden, harekete geçmeden önce birkaç gün süre istediğini belirtmiştir.⁴¹⁶ Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt da, harekete geçmeden önce Başbakan Erdoğan’ın ABD Başkanı Bush ile 5 Kasım 2007 günü yapacağı görüşmeyi bekleyeceklerini açıklamıştır.⁴¹⁷

Başbakan Erdoğan partisinin 30 Ekim 2007 tarihli grup toplantısında yaptığı konuşmasında, ABD ile yapılacak görüşme sonucunda bir yol haritasının

---

⁴¹⁴ Söz konusu iddialar Genelkurmay Başkanlığı tarafından, bazı çevrelerin uzun süredir yürütmekte oldukları bir yıpratma kampanyası olarak değerlendirilmiş ve yalanlanmıştır. PKK’ya yakınlığı ile bilinen yayın organlarında da “başta Taraf Gazetesi olmak üzere AKP yandaşı basın” tarafından öne sürülen iddiaların gerçeği yansıtmadığı, eylemleri “PKK’nin kendi başına gerçekleştirdiği” ifade edilmiştir. **T.C. Genelkurmay Başkanlığı**, Basın Açıklaması, 28 Haziran 2008, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2008/BA_34.html ; Yılmaz Akgün, “AKP’nin Kurt yalanları”, **Gündem Online**, 15 Aralık 2008, <http://www.gundem-online.net/haber.asp?haberid=65370>, [19.05.2010].

⁴¹⁵ Mehmet Baransu, “Dağlıca gerçekleri 1-5”, **Taraf Gazetesi**, 3 Aralık 2009 <http://www.taraf.com.tr/haber/da-287-1-305-ca-gercekleri-1.htm>, [19.05.2010]; Mehmet Baransu, “Dağlıca baskını biliniyordu”, **Taraf Gazetesi**, 24 Haziran 2008, <http://www.taraf.com.tr/haber/daglica-baskini-biliniyordu.htm>, [19.05.2010].

⁴¹⁶ “Terör zirvesinden: Toplumsal sağduyu şart, bedel neyse ödenir”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236466>, [19.05.2010].

⁴¹⁷ Murat Yetkin, “Büyükanıt, 'Biz harekete geçmeye hazırız' dedi: Bush'u beklemek lazım”, **Radikal Gazetesi**, 27 Ekim 2007, 6.

belirlenmesini amaçladıklarını ifade etmiştir. Erdoğan, “PKK terörü, herkes için bir samimiyet testidir” diyerek sorunun ikili ilişkilerinin kaderini belirleyecek kadar önemli olduğunu vurgulamış, “Türkiye’nin sabrının sonuna geldiği, terörün sonunu getirecek adımların tartışmasız bir kararlılıkla atılacağı noktada olduğu[na]” dikkat çekmiştir.⁴¹⁸

Başbakan Erdoğan ve ABD Başkanı Bush, 5 Kasım 2007 tarihinde Beyaz Saray’da bir araya gelmiştir. Türkiye’nin PKK ile mücadele konusundaki talepleri, ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Stephen Hadley ile Dışişleri Bakanı Ali Babacan’ın yansıra ABD Irak Birlikleri Komutanı General David Petraeus ve Genelkurmay II. Başkanı Ergin Saygun’un da katıldığı görüşmelerle ABD’ye iletilmiştir.⁴¹⁹ Başbakan Erdoğan, görüşmelerin ardından Başkan Bush ile düzenledikleri basın toplantısında Türkiye’nin ABD’ye ilettiği ve üzerinde anlaşmaya varılan hedefleri şu şekilde sıralamıştır; “Irak’ın kuzeyindeki PKK kampları dağıtılacak, PKK liderleri yakalanıp teslim edilecek, PKK’ya para, silah ve patlayıcı sağlayan lojistik yollar kesilecek, Örgütün uyuşturucu kaçakçılığı geliri önlenecek, Sesli ve görsel anlık istihbarat paylaşımı olacak.”⁴²⁰

ABD Başkanı Bush ise yaptığı konuşmada, “Ortak endişe kaynağımız hakkında uzun görüşme yaptık. Bu ortak sorun PKK’dır. PKK terörist örgüttür. Türkiye’nin düşmanıdır, özgür bir Irak’ın düşmanıdır, ABD’nin düşmanıdır” sözleri ile PKK’yı üç ülkenin ortak düşmanı ilan etmiştir. Başkan Bush, “PKK sorununa çok yakın işbirliğiyle çözüm getirmek” istediklerini belirtirken, Türkiye, Irak ve ABD arasında yeni bir üçlü mekanizma oluşturulacağını açıklamıştır.⁴²¹

Anlık istihbarat paylaşımının öne çıkartıldığı yeni işbirliği mekanizmasında, koordinasyonun Genelkurmay II. Başkanı Saygun, ABD Genelkurmay II. Başkanı James E. Cartwright ve Irak Koalisyon Güçleri Komutanı David Petraeus tarafından sağlanacağı dile getirilmiştir.⁴²² Başkan Bush, “İyi, sağlam istihbarat anı anına sağlanırsa, modern teknoloji kullanılırsa, etkin başa çıkmayı çok daha kolaylaştırır”

---

⁴¹⁸ **AK Parti Resmi İnternet Sitesi**, “Recep Tayyip Erdoğan’ın Grup Konuşması”, 30 Ekim 2007, http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2007_10_30%20Grup%20Konuşması.doc, [20.03.2010].

⁴¹⁹ Deniz Zeyrek, “Operasyona yeşil ışık”, **Radikal Gazetesi**, 6 Kasım 2007.

⁴²⁰ Uğur Ergan, “Ortak düşmana karşı dört yıldızlı cephe”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, 22.

⁴²¹ Zeyrek, “Operasyona yeşil ışık”, **Radikal Gazetesi**.

⁴²² Ergan, “Ortak düşmana karşı dört yıldızlı cephe”, **Hürriyet Gazetesi**.

diyerek yeni kurulacak mekanizmanın istihbarat paylaşımı temelinde şekilleneceğini vurgulamıştır.⁴²³ ABD ve Türkiye arasında anlık istihbarat paylaşımını öngören söz konusu mekanizma PKK ile etkin mücadele olanağı sağlarken, Türkiye'nin yanlışlıkla sivil hedefleri vurması ve Türk askerlerinin ABD askerleri ve peşmerge güçleri ile karşı karşıya gelmesi de önlenmiştir.⁴²⁴

Başbakan Erdoğan gazetecilere yaptığı açıklamada, “ABD ile dayanışma içinde” hareket etmenin önemine değinmiş⁴²⁵, “Bizim vurgumuz, PKK terör örgütüne yönelik. Sivil hedeflere yönelik çalışmamız söz konusu değildir” sözleri ile Türkiye'nin niyetinin Irak ya da KBY ile savaşmak olmadığını dile getirmiştir.⁴²⁶ Erdoğan konuşmasında sık sık amacın PKK ile mücadele olduğunu vurgulayarak, ulusal kamuoyunda Barzani ve KBY'yi hedef gösteren çevrelerin görüşlerini paylaşmadıklarını da belli etmiştir.

5.2.4. Nokta Operasyonları ve Güneş Harekâtı

5 Kasım Mutabakatı ile PKK'nın bölge ülkeleri ve Irak'ın geleceği açısından istikrar bozucu bir unsur olduğu konusunda fikir birliğine varılmış, Türkiye ile ABD arasında stratejik ortaklığın önemi vurgulanmış ve PKK ile mücadele açısından önemli bir adım atılmıştır.⁴²⁷ 2005 yılından itibaren Türkiye ile ABD arasında PKK ile mücadele konusunda gerçekleştirilen görüşmelerde, ABD'li yetkililer bölgeye yönelik askeri bir operasyonun son seçenek olduğunu vurgularken, 5 Kasım Mutabakatı ile Türkiye'nin tespit edilen PKK unsurlarına nokta operasyonları ile doğrudan müdahale etmesi öngörülmüştür.

AK Parti hükümeti, 28 Kasım 2007'de TSK'ya sınır ötesi operasyon yetkisi vermiş, böylece anlık istihbarat paylaşımı çerçevesinde 1 Aralık 2007'de TSK Kuzey Irak'taki PKK unsurlarına yönelik ilk nokta operasyonu gerçekleştirmiştir. Genelkurmay Başkanlığının internet sitesinden kamuoyuna duyurulan operasyonun “münhasıran PKK KONGRA-GEL terör örgütünü hedef almakta olup, Irak'ın

⁴²³ Zeyrek, “Operasyona yeşil ışık”, **Radikal Gazetesi**.

⁴²⁴ Enis Berberoğlu, “Canlı istihbarat”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7631317>, [21.05.2010].

⁴²⁵ “Yetkiyi aldık kullanacağız”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7631321>, [21.05.2010].

⁴²⁶ “Süreç, operasyon sürecidir”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7631730>, [21.05.2010].

⁴²⁷ Özpek, “Irak-ABD Güvenlik Anlaşması Sonrası Türk Dış Politikası ve Irak'ın Kuzeyi”, 58.

kuzeyinde yaşayan halka ve Türk Silahlı Kuvvetlerine düşmanca bir harekette bulunmadıkları sürece, yerel gruplara karşı” gerçekleştirilmediği açıklanmıştır.⁴²⁸ Bu tarihten itibaren TSK, anlık istihbarat paylaşımına bağlı olarak nokta operasyonları çerçevesinde Aralık 2007’de Kuzey Irak’ta bulunan PKK unsurlarına yönelik çok sayıda sınır ötesi hava harekâtı gerçekleştirmiştir.⁴²⁹

Bu süreçte KBY Türkiye’ye yönelik uzlaşmacı bir tutum takınarak, PKK’ya karşı gerekli tedbirlerin alındığı açıklamıştır. KDP Genel Sekreteri Fazıl Mirani gazetecilere yaptığı açıklamada KBY’nin askeri operasyon konusundaki tavrını şu şekilde ortaya koymuştur;

Operasyon olması durumunda biz kendi tedbirlerimizi aldık. Türkiye ile ABD arasında yapılan anlaşma üzerine hükümetimizin talimatıyla biz de bölgesel yönetim olarak PKK’ya karşı gerekli tedbirleri aldık. Özellikle sınır bölgesinde kontrol noktaları oluşturduk. Hava alanlarında tedbirleri arttırdık. Sınırdaki bazı bölgeler bize çok uzak ve orada insanlar yaşamıyor. Oralara operasyon yapılırsa bunda sorun yok. Çünkü oralar terkedilmiş bölgeler.⁴³⁰

Mirani, Iraklı Kürtlerin elde ettikleri kazanımları PKK nedeniyle kaybetmek istemediklerini, “Biz 50 yıl savaştık belli kazanımlar edindik. Biz bunu PKK için kaybetmeyiz” sözleriyle ifade etmiştir.⁴³¹

Aralık 2007’de gerçekleştirilen nokta operasyonlarının ardından TSK, hükümetten aldığı yetki çerçevesinde 21 Şubat 2008 tarihinde Kuzey Irak’a yönelik hava gücü destekli bir sınır ötesi kara harekâtı başlatmıştır. Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklamada, TSK’nın “Irak’ın toprak bütünlüğüne ve istikrarına özel bir önem” verdiği ve operasyonun “planlanan hedeflere ulaşılmışından sonra, en kısa zamanda” sonlandırılacağı belirtilmiştir.⁴³² “Güneş Harekâtı” olarak adlandırılan operasyon 29 Şubat 2008’de sona ermiştir.

Güneş Harekâtının ABD Savunma Bakanı Robert Gates’in Türkiye ziyareti sırasında yaptığı açıklamaların ertesinde sona erdirilmesi kamuoyunda tartışma yaratmıştır.

---

⁴²⁸ **T.C. Genelkurmay Başkanlığı**, Basın Açıklaması, 01 Aralık 2007, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2007/BA_35.html, [19.05.2010].

⁴²⁹ Operasyonlar Genelkurmay Başkanlığı tarafından internet sitesi aracılığı ile kamuoyuna duyurulmuştur. Bkz. **T.C. Genelkurmay Başkanlığı**, Basın Açıklamaları, <http://www.tsk.tr>.

⁴³⁰ “Kürt Yönetimi: PKK Bizi Tehdit Ediyor”, **Zaman Gazetesi**, 2 Aralık 2007, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=620224>, [19.05.2010].

⁴³¹ **age.**

⁴³² **T.C. Genelkurmay Başkanlığı**, Basın Açıklaması, 22 Şubat 2008, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2008/BA_14.html, [19.05.2010].

Savunma Bakanı Gates, TSK tarafından gerçekleştirilen askeri operasyonun kısa süreli olması gerektiğini, sorunun sadece askeri yöntemlerle çözülemeyeceğini, uzun vadeli çözüm için askeri operasyonlara ekonomik ve siyasi girişimlerin eşlik etmesi gerektiğini açıklamıştır.⁴³³ Gates'in ardından ABD Başkanı Bush da "Türkiye'nin Irak harekâtının sınırlı ve geçici olması" gerektiğini açıklamıştır.⁴³⁴ Savunma Bakanı Gates ve ABD Başkanı Bush'un açıklamaları sonrası Güneş Harekâtının sona erdirilmesi, operasyonun ABD'nin baskısı sonucu bitirildiğine yönelik bir izlenim yaratmıştır. Kamuoyunda oluşan tartışmalar üzere Genelkurmay Başkanlığı tarafından, "Harekâtın başlangıç ve bitiş zamanı tamamen askeri gerekçe ve ihtiyaçlara göre tarafımızdan belirlenmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu kararına içeriden ya da dışarıdan her hangi bir etki söz konusu değildir" açıklaması yapılmıştır.⁴³⁵

5 Kasım Mutabakatı sonrasında Iraklı Kürt liderlerin PKK konusunda daha uzlaşmacı bir tutum benimsedikleri görülmüş, Türkiye ile KBY arasında diplomatik ilişkilerin geliştirildiği yeni bir dönem başlamıştır.⁴³⁶ Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer döneminde Türkiye'ye davet edilmeyen Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani Türkiye'ye davet edilmiştir. Dağlıca Baskını ve 5 Kasım Mutabakatı sonrasında AK Parti'nin Kuzey Irak politikasında; ABD ile işbirliği, KBY ile diyalog ve PKK ile mücadelenin ulusal boyutunda Kürt sorununun çözümüne yönelik açılımlar öne çıkmıştır.

---

⁴³³ Hilal Köylü, "ABD: İki haftada dönün siyasi çözümü düşünün", **Radikal Gazetesi**, 28 Şubat 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=248757>, [19.05.2010].

⁴³⁴ Tolga Akıner, Tarık Işık, "Bush da 'çıkın' dedi Ankara: Bitince çıkarız" **Radikal Gazetesi**, 28 Şubat 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=248833>, [19.05.2010].

⁴³⁵ **T.C. Genelkurmay Başkanlığı**, Basın Açıklaması, 29 Şubat 2008, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2008/BA_25.html, [19.05.2010].

⁴³⁶ Özpek, "Irak-ABD Güvenlik Anlaşması Sonrası Türk Dış Politikası ve Irak'ın Kuzeyi", 58; Oktav, "Çok Boyutlu Türk Dış Politikasına Bir Örnek", 57.

6. AK PARTİ'NİN KUZEY IRAK POLİTİKASINDA UZLAŞMA DÖNEMİ: 2008'DEN 2010'A

Türkiye ve KBY arasında, 5 Kasım Mutabakatı sonrası, ulusal ve bölgesel koşulların da etkisiyle diplomatik temasların yoğunlaştığı bir uzlaşma sürecine girilmiştir. Bu süreçte, ABD ve Irak ile ilişkilerde etkin işbirliği anlayışı öne çıkarılırken, KBY ile ekonomik ve siyasi bağları kuvvetlendirecek diplomatik temaslar gerçekleştirilmiştir. AK Parti'nin Temmuz 2007 genel seçimleri ile ikinci kez tek başına iktidar olması ve siyasi arenada hareket alanı daraltan baskılardan sıyrılması KBY ile diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi yönünde önemli bir politika değişikliğine gidilmesine olanak tanımıştır. Bu süreçte AK Parti'nin Kuzey Irak'a yönelik uzlaşmacı tutumu, KBY ile kurulan diplomatik temaslar, ulusal kamuoyunda PKK ile mücadelede askeri yöntemlerin tek başına yeterli olmadığı inancının güçlenmesi, Kürt sorununun ele alınması açısından olumlu bir atmosfer yaratmıştır

6.1. Türkiye ve KBY Arasında Uzlaşmayı Kolaylaştıran Gelişmeler

Türkiye ile KBY arasında, Kürt yönetiminin yasallaşmasıyla başlayan normalleşme sürecinde diyaloga dönük adımlar atılmış, ancak bölgesel koşullar ve ulusal aktörlerin tutumları nedeniyle istenilen sonuçlar alınamamıştır. Normalleşme sürecinde kimi zaman karşılıklı güvensizliklerin ve çıkar çatışmalarının yarattığı gerginlikler yaşanmış, ancak süreç işlemeye devam etmiş ve 5 Kasım 2007 Mutabakatı sonrası diplomatik temasların yoğunlaştığı bir diyalog zeminine kaymıştır.

AK Parti hükümeti tarafından ulusal güvenlik alanından siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliği alanına çekilmek istenen Türkiye-KBY ilişkilerinde, hükümet tarafından arzu edilen diplomatik adımların atılmasını kolaylaştıran bazı gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye ile KBY ilişkilerinin olumlu yönde ilerlemesinde ve ilişkilerde normalleşmenin sağlanmasında; PKK'nın bölgesel aktörler tarafından ortak düşman ilan edilmesi, Türkiye'de KBY ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde resmi bir görüşün oluşturulması, Türkiye, Irak ve ABD arasında etkin işbirliği girişimlerinin artması,

ABD'nin Irak'tan çekileceğinin açıklanması ile Irak'ta Kürt yönetiminin Türkiye'nin desteğine daha fazla ihtiyaç duyacağı bir döneme girilmesi gibi bölgesel ve ulusal düzeyde meydana gelen gelişmelerin etkili olduğu görülmüştür.⁴³⁷ KBY ile Türkiye arasında yakınlaşmayı olumlu yönde etkileyen bu gelişmelerin yarattığı siyasi ortamda, ikili ilişkilerde söylem ve eylem düzeyinde önemli değişimler meydana gelmiştir.

6.1.1. Ulusal Gelişmeler

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında, bölge ile ekonomik ve siyasi bağların oluşmasını sağlayacak diplomatik temaslar, ulusal aktörlerin dış politikayı etkileme düzeylerinde ve bölgeye yönelik yaklaşımlarında yaşanan değişim ile mümkün olmuştur. 2007 yılında AK Parti ve ordu arasında zaman zaman Kuzey Irak'a ilişkin tutumlarına da yansıyan bir takım gerginlikler yaşanmıştır. Cumhurbaşkanı Sezer'in görev süresinin dolmasıyla gündeme gelen Cumhurbaşkanlığı seçimleri ordu ve AK Parti arasındaki çekişmeyi gözler önüne sermiştir.⁴³⁸

AK Parti'nin 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde yüzde 46.58 oranında oy alarak ikinci kez tek başına iktidar olması, 28 Ağustos 2007'de ise Abdullah Gül'ün TBMM tarafından on birinci Cumhurbaşkanı seçilmesi ile AK Parti'nin siyasi arenada güçlendiği yeni bir dönem başlamıştır. 22 Temmuz genel seçimleri ve 28 Ağustos Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden güçlenerek çıkan AK Parti, siyaset alanını daraltan baskıları geride bırakmıştır. Bu süreçte, operasyonel olarak Kuzey Irak'taki hareket kabiliyeti azalan ordunun Kuzey Irak politikası üzerindeki ağırlığı ve hükümet üzerinde baskı oluşturma olanakları da azalmış, AK Parti Kuzey Irak politikasını iç politikada başlattığı sivilleşmenin bir parçası haline getirmiştir.⁴³⁹

Ulusal aktörlerin dış politikayı etkileme düzeylerinde yaşanan bu değişim, KBY ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde önemli bir politika değişikliğine gidilmesine olanak

⁴³⁷ Oktav, "Çok Boyutlu Türk Dış Politikasına Bir Örnek", 64.

⁴³⁸ 24 Nisan 2007'de Başbakan Erdoğan AK Parti grup toplantısında Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığına aday olduğunu açıklamış, Cumhurbaşkanlığı birinci tur seçimlerinin gerçekleştirildiği 27 Nisan 2007 tarihinde ise Genelkurmay Başkanlığı tarafından, daha sonra "E-muhtıra" olarak adlandırılacak bir açıklama yapılmıştır. Genelkurmay tarafından yayınlanan basın açıklaması ordunun Cumhurbaşkanlığı seçimine müdahalesi olarak değerlendirilmiştir. Baskın Oran, "E-muhtiradan n-muhtiraya", **Radikal Gazetesi**, 6 Mayıs 2007, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetay&ArticleID=874952&Date=30.06.2010&CategoryID=42>, [23.05.2010].

⁴³⁹ Gencer Özcan, "Facing Its Waterloo in Diplomacy: Turkey's Military in The Foreign Policy-Making Process", **New Perspectives on Turkey**, n. 40 (Spring 2009): 83–102, 96, 101.

tanımıştır. Kuzey Irak'ta anayasal statüye sahip Kürt yönetimi ile ilişkilerin diplomatik yollardan geliştirilmesi yönünde resmi bir politika oluşturulmuş ve bu anlayış MGK toplantılarından kamuoyuna yansıtılmıştır.

2008 yılı içinde MGK toplantılarının basın bildirimlerine yansıyan işbirliği ve diyalog kararları KBY ile diplomatik ilişkilerin sağlanmasının yasal dayanağını oluşturmuştur. AK Parti hükümeti MGK toplantılarında alınan kararlar çerçevesinde önce Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'ye uygulanan diplomatik ambargoya son vermiş, daha sonra özel temsilcilik mekanizmasını kullanarak ikili ilişkilerde normalleşmeyi pekiştirmiş ve KBY ile Türkiye arasında karşılıklı üst düzey ziyaretlerin gerçekleşmesine imkân verecek bir zemine oturtmuştur.

KBY ile ilişkilerde önemli diplomatik adımların atılacağı ilk işareti, 21 Şubat 2008 tarihli MGK toplantısında alınan, "Irak' ta son dönemdeki olumlu gelişmeler" çevresinde siyasi, ekonomik, ticari, kültürel ve askeri alanlarda ikili işbirliğinin geliştirilmesi kararıdır. 21 Şubat MGK toplantısı basın bildirisinde;

Irak' a ilişkin beklenti ve hassasiyetlerimizin Irak, ilgili ülkeler, Birleşmiş Milletler ve uluslararası kamuoyu nezdinde vurgulanmasına yönelik girişim ve çalışmalar ele alınmış, bu bağlamda kaydedilen gelişmeler değerlendirilmiş, Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliğine verilen önem teyit edilmiştir. Irak' ta son dönemdeki olumlu gelişmeler de dikkate alınarak, bu komşu ülke ile ikili işbirliğinin siyasi, ekonomik, ticari, kültürel ve askeri alanlar ile enerji sektöründe mümkün olduğunca geliştirilmesi ve insani yardımların artırılması üzerinde durulmuştur.⁴⁴⁰

şeklinde ifade edilen karar çerçevesinde Irak merkezi yönetiminin yanı sıra KBY ile çok sayıda diplomatik temas gerçekleştirilmiştir.

21 Şubat 2008 tarihli MGK toplantısı sonrası, Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanlığı döneminde uygulanan diplomatik ambargo nedeniyle Türkiye'ye gelemeyen Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'ni davet edilerek bu yönde önemli bir adım atılmıştır. Cumhurbaşkanı Sezer, PKK ile mücadelede etkin destek vermedikleri gerekçesiyle Irak Cumhurbaşkanı Talabani'nin Ankara ziyaretini veto etmiş, muhalefet partileri CHP ve MHP'de Sezer'i desteklemiştir. Bu durum Türkiye'nin Irak cumhurbaşkanını Kürt kökenli olduğu için davet etmediği yönünde bir kanının oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle Talabani'nin Irak Cumhurbaşkanı olarak Türkiye'ye davet edilmesi, Türkiye'nin Irak ve KBY ile

---

⁴⁴⁰ **MGK Genel Sekreterliği**, "21 Şubat 2008 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi", <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2008/21subat2008.htm>, [21.05.2010].

ilişkilerini “PKK ile mücadele ipoteği altına sokan” siyasi ve psikolojik eşiklerin aşılması anlamına gelen önemli bir dönemeç olarak değerlendirilmiştir.⁴⁴¹

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında, karar verici aktörlerin bölgeye yönelik yaklaşımlarında önemli bir değişimin somut göstergesi olarak kabul edilebilecek bir diğer karar, 24 Nisan 2008 tarihli MGK toplantısında alınmıştır. Söz konusu MGK toplantısının basın bildirisinde, “tüm Iraklı grup ve oluşumlarla istişarelerinin sürdürülmesinin yararlı olacağı[nın]” vurgulanması KBY ile diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi yönünde resmi bir politika değişimin yansıması olarak kabul edilmiştir. 24 Nisan 2008 tarihli MGK toplantısı basın bildirisinde bu politika değişimi şu şekilde ifade edilmiştir;

Irak genelinde meydana gelen gelişmeler gözden geçirilmiş, Irak'ta milli mutabakatın temelini oluşturan yasama alanındaki faaliyetler ile Irak'ın bölgede yerini yeniden alabilmesine yönelik gelişmeler değerlendirilmiş; bu bağlamda ülkemizin **tüm Iraklı grup ve oluşumlarla** istişarelerinin sürdürülmesinin yararlı olacağı mütalaa edilmiştir. Ayrıca, Irak ile başta ekonomi ve enerji olmak üzere çeşitli alanlardaki ikili işbirliğinin daha da geliştirilmesi üzerinde durulmuştur.⁴⁴²

MGK'da tüm gruplarla diyalog kurulması yönünde tavsiye kararının alınması, KBY ile her alanda ikili ilişkilerin geliştirileceği yeni bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. Önemli bir politik değişime işaret eden MGK kararı, Demokratik Toplum Partisi (DTP) tarafından önemli bir adım olarak nitelendirilmiştir. DTP Şırnak Milletvekili Hasip Kaplan, geç kalınmış bir karar olduğunu belirtirken, “Gecikmenin faturası 10 milyar dolar oldu. Bölgenin enerji ve petrol konusundaki ekonomik potansiyeli göz ardı edilmemeli” diyerek bölgenin ekonomik potansiyeline vurgu yapmıştır.⁴⁴³

24 Nisan 2008 MGK toplantısında alınan kararlar çerçevesinde, 1 Mayıs 2008 tarihinde Başbakanlık Başdanışmanı Ahmet Davutoğlu ve Irak Özel Temsilcisi Murat Özçelik, Irak Cumhurbaşkanı Talabani, Irak Başbakanı Nuri El Maliki ve KBY Başbakanı Neçirvan Barzani ile Bağdat'ta bir araya gelmiştir.⁴⁴⁴ Görüşmelerin

---

⁴⁴¹ Murat Yetkin, “Talabani'nin gelişi ve sonrası”, **Radikal Gazetesi**, 6 Mart 2008, 6.

⁴⁴² **MGK Genel Sekreterliği**, “24 Nisan 2008 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, http://www.mgk.gov.tr/Turkce/Yazdirilabilir%20Surum/Basin%20Bildirileri/2008/24_Nisan_2008.pdf, [21.05.2010]. Vurgu bana aittir.

⁴⁴³ Hazal Ateş, “MGK'nın açılımı memnun etti”, **Sabah Gazetesi**, 26 Nisan 2008 <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/04/26/haber,259733E4800B4E43953B936508F24F69.html>, [21.05.2010].

⁴⁴⁴ “Türk heyeti, Taliban ve Barzani'yle bir araya geldi”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Mayıs 2008, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=8838086>, [21.05.2010].

ardından KBY lideri Mesud Barzani, toplantıları yararlı bulduğunu belirtirken, “aramızdaki psikolojik engel ortadan kalktı. Başka olumlu adımların da atılmasını bekliyoruz”⁴⁴⁵ sözleri ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde istekli olduklarını ifade etmiştir.

6.1.2. Bölgesel Gelişmeler

Türkiye ile KBY ilişkilerinde uzlaşmanın sağlanmasında; 5 Kasım Mutabakatı ile PKK'nın ABD ve Irak tarafından ortak düşman ilan edilmesi, Türkiye, Irak ve ABD arasında üçlü işbirliği mekanizmasının daha etkili ve sonuç almaya dönük bir şekilde yeniden kurulması, 17 Kasım 2008 tarihinde ABD ve Irak arasında imzalanan güvenlik anlaşması ile ABD'nin Irak'tan çekileceğinin netlik kazanması ve KBY'nin bölgede Türkiye'nin desteğine olan ihtiyacının artması gibi bölgesel gelişmeler kolaylaştırıcı bir etki yaratmıştır.

Türkiye ve KBY arasında diplomatik temasların sağlanmasına zemin hazırlayan ilk gelişme, PKK'nın ortak düşman ilan edildiği 5 Kasım Mutabakatı olmuştur. 5 Kasım 2007 tarihinde Başbakan Erdoğan ve ABD Başkanı Bush, PKK'yı Irak, ABD ve Türkiye'nin ortak düşmanı ilan etmiş ve “PKK sorununa çok yakın işbirliğiyle” çözüm getireceklerini ifade etmişlerdir.⁴⁴⁶ 5 Kasım Mutabakatı ile PKK'nın bölge ülkeleri ve Irak'ın geleceği açısından istikrar bozucu bir unsur olduğu konusunda fikir birliğine varılmış ve anlık istihbarat paylaşımı çerçevesinde yeni bir işbirliği mekanizmasının oluşturulacağı açıklanmıştır.⁴⁴⁷ PKK'nın Irak, ABD ve Türkiye arasında ortak düşman ilan edilmesiyle başlayan bu süreçte, Türkiye Irak'ta ulusal çıkarlarıyla örtüşmeyen durumların oluşmasını önlemek amacıyla bölgesel aktörlerle işbirliği arayışlarına girmiştir.

2008 yılından itibaren Türkiye ve Irak arasında PKK ile mücadele konusunda etkin işbirliği girişimlerinin yoğunlaştığı bir dönem başlamış, çok sayıda diplomatik temas gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, Türkiye ve Irak arasında ilişkilerin ve işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla bir işbirliği konseyinin kurulmasına karar verilmiştir. İlk kez Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin 7 Mart 2008 tarihinde gerçekleştirdiği

---

⁴⁴⁵ İhsan Dörtkardeş, “Mesut Barzani:Türkiye ile psikolojik engel kalktı”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Mayıs 2008, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=8881362>, [21.05.2010].

⁴⁴⁶ Deniz Zeyrek, “Operasyona yeşil ışık”, **Radikal Gazetesi**, 6 Kasım 2007, 10.

⁴⁴⁷ Uğur Ergan, “Ortak düşmana karşı dört yıldızlı cephe”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/7631320.asp>, [21.05.2010].

Türkiye ziyaretinde gündeme getirilen işbirliği konseyi, 10 Temmuz 2008 tarihinde Başbakan Erdoğan'ın Bağdat ziyaretinde imzalanan “Türkiye-Irak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Anlaşması”⁴⁴⁸ ile hayata geçirilmiştir.⁴⁴⁹

Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Anlaşması ile iki ülke arasında “siyasi, ekonomik, enerji, su kaynakları, kültürel, güvenlik ve askeri alanlar olmak üzere, tüm alanlardaki ilişkilerin mümkün olduğu kadar geliştirilerek, iki ülke arasında uzun vadeli bir Stratejik Ortaklık kurulması” hedeflenmiştir.⁴⁵⁰ Anlaşmada, terörizme karşı mücadelede işbirliğinin artırılması, Türkiye ile Irak arasında 28 Eylül 2007 tarihinde imzalanan Terörle Mücadele Anlaşmasının onay sürecinin tamamlanması⁴⁵¹, iki ülke arasında askeri ve savunma sanayi alanlarında ticari ilişkilerin ve yatırıma dönük işbirliğinin geliştirilmesi konuları ele alınmıştır. Öte yandan Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının kapasitesinin artırılması, Irak doğal gazının Türkiye üzerinden uluslararası pazarlara taşınması amacıyla bir boru hattının inşa edilmesi, yeni sınır kapılarının açılması, iki ülke arasında bir serbest ticaret anlaşmasının imzalanması gibi ekonomik ve ticari konularda önemli kararlar alınmıştır.⁴⁵²

Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin ilk toplantısı 15 Ekim 2009 tarihinde Bağdat'ta gerçekleştirilmiş ve çeşitli alanlarda işbirliğini öngören 48 mutabakat zaptı imzalanmıştır. Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konsey toplantısının ardından yapılan ortak basın toplantısında teröre karşı ortak mücadelenin devam ettirileceği vurgulanırken, Başbakan Erdoğan Irak'la “iki devlet tek hükümet” anlayışıyla hareket ettiklerini ve önemli anlaşmalara imza attıklarını ifade etmiştir.⁴⁵³

Bu süreçte Türkiye, Irak ve ABD arasında PKK ile mücadele amacıyla daha önce kurulan üçlü mekanizmanın etkin ve sonuç alınacak şekilde canlandırılması gündeme

---

⁴⁴⁸ **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, “Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Belgesi”, <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Bolgeler/ortadogu/irak/Ortak%20Siyasi%20Bildirge.pdf>, [21.05.2010].

⁴⁴⁹ “Irak'la stratejik işbirliği aşaması”, **Radikal Gazetesi**, 11 Temmuz 2008, 18.

⁴⁵⁰ **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, “Irak Siyasi Durum Genel Bilgi Notu/İkili Ziyaretler”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irak-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, [21.05.2010].

⁴⁵¹ 28 Eylül 2007 tarihinde Türkiye ve Irak arasında Ankara'da bir Terörle Mücadele Anlaşması imzalanmış, ancak anlaşmanın sınır ötesi operasyonlarla ilgili 4. maddesi üzerinde tam olarak mutabakata varılamamıştır. Anlaşmanın söz konusu madde üzerinde mutabakata varıldıktan sonra yeniden imzalanması hedeflenmektedir. **age**.

⁴⁵² **age**.

⁴⁵³ “Erdoğan: Irak'la 'iki devlet tek hükümet'iz”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 15 Ekim 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/Default.aspx?t=15.10.2009&c=2&area=4&i=216972>, [21.05.2010].

gelmiştir. 19 Kasım 2008 tarihinde İçişleri Bakanı Beşir Atalay başkanlığındaki Türk heyeti Bağdat'a giderek PKK'ya karşı alınacak önlemler konusunda görüşmeler gerçekleştirmiştir.⁴⁵⁴ Görüşmelerde, üçlü mekanizma çerçevesinde bakanlar düzeyinde bir Ana Komite ve üst düzey askeri yetkililerin başkanlığında bir Alt Komite oluşturulmasına karar verilmiştir. PKK ile mücadelede istihbarat paylaşımı ve Irak içinde alınacak tedbirlerin eşgüdümünden sorumlu olan Alt Komiteye üç ülkeden askeri yetkililerin, ilgili kurum temsilcilerinin yanı sıra KBY temsilcileri de dâhil edilmiştir.⁴⁵⁵

KBY'nin Türkiye, Irak ve ABD arasında kurulan üçlü komiteye dâhil edilmesi, işbirliği mekanizmasının etkili bir şekilde çalışması ve somut adımların atılabilmesi açısından gerçekçi bir adım olarak değerlendirilmiştir.⁴⁵⁶ Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, KBY'nin PKK ile mücadele mekanizmasına katılmasını, "terörle mücadelede yeni bir boyutu" ortaya çıkaracak olumlu bir gelişme olarak nitelendirmiştir. Cumhurbaşkanı Gül, KBY'nin siyasi varlığını Irak'ın bütünlüğü içinde tanıdıklarını vurguladığı konuşmasında, PKK'nın bölgesel yönetim açısından da bir istikrarsızlık unsuru olduğunu vurgulamıştır;

Irak Anayasası'nın içerisinde, Irak'ın bütünlüğü içerisinde, bir federal yapı içerisinde, ama orada bir bölgesel yönetim vardır. O bölgesel yönetim de terörle mücadele konusunda üstüne düşenleri yapma zorunluluğunu hissetmeye başlamıştır. Bütün bunlar konuşulmaktadır ve onlar da bu terör belâsının bir gün kendilerinin de başına belâ olduğunu görmeye başlamışlardır. Bu coğrafyada hepimiz birbirimizin kardeşliyiz. Irak'taki Kürtler, Türkmenler Türkiye'nin akrabalarıdır... Önümüzdeki dönemde terörle mücadelede yeni bir boyutun ortaya çıkacağına inanıyorum.⁴⁵⁷

KBY yetkililerinin 2008 yılından itibaren açıklamalarında, PKK'nın silahlı eylemlerine son vermesi gerektiğini vurgulamaları, Iraklı Kürtlerin de bölgede PKK'dan kaynaklanan gerginlikleri tercih etmediklerini ortaya koymuştur. KBY yetkilileri uzlaşmacı bir tutum takınarak PKK'ya karşı gerekli tedbirlerin alınacağını açıklamışlar, elde ettikleri kazanımları PKK nedeniyle kaybetmek istemediklerini ifade etmişlerdir.⁴⁵⁸ Kürt yönetiminin PKK konusundaki açıklamalarının değişmesi,

⁴⁵⁴ Duygu Güvenç, "Üçlü ilk randevu bugün Bağdat'ta", **Sabah Gazetesi**, 19 Kasım 2008, <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/11/19/haber,77958FFBD0BD41CFACEF368A1969C2FE.html>, [21.05.2010].

⁴⁵⁵ Hilal Köylü, "PKK'ya karşı üçlü komiteye Kuzey Iraklı Kürtler de katılıyor", **Radikal Gazetesi**, 21 Kasım 2008, 12.

⁴⁵⁶ Sami Kohen, "Irak'ta Yeni Gerçekler", **Milliyet Gazetesi**, 25 Kasım 2008, 12.

⁴⁵⁷ Cengiz Çandar, "Barzani ile işbirliğinin zayıf halkası", **Radikal Gazetesi**, 21 Kasım 2008, 11.

⁴⁵⁸ "Kürt Yönetimi: PKK Bizi Tehdit Ediyor", **Zaman Gazetesi**, 2 Aralık 2007, [http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=620224_\[21.05.2010\]](http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=620224_[21.05.2010]).

PKK ile mücadele amacıyla kurulan işbirliği mekanizmasına dâhil olması, Türkiye ile işbirliği içinde hareket edeceklerine ilişkin inancı güçlendirmiştir.

Türkiye ile KBY arasında yakınlaşmayı etkileyen önemli bir başka gelişme ise 17 Kasım 2008 tarihinde ABD ve Irak arasında imzalanan Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması⁴⁵⁹ (Status of Forces Agreement, SOFA) ile ABD'nin Irak'tan çekileceğinin netlik kazanmasıdır. ABD askerlerinin Irak'taki statüsünü ve geri çekilmesini düzenleyen anlaşma, Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari ve ABD Büyükelçisi Ryan Crocker tarafından imzalanmıştır. Anlaşma ile ABD askerlerinin kademeli olarak 2011 yılının sonuna kadar Irak'tan çekilmesine karar verilmiştir.⁴⁶⁰

ABD'nin etnik ve dini gruplar arasındaki anlaşmazlıklar tam olarak çözüme kavuşmadan Irak'tan çekilmesinin hem Türkiye hem de KBY açısından bazı riskler taşıdığı öne sürülebilir. Türkiye açısından bakıldığında, ABD'nin çekilmesiyle Irak'ta ortaya çıkacak güç boşluğu nedeniyle etnik ve dini gruplar arasında bir iç savaşın başlaması, Irak'ın Kürt, Sünni ve Şii kimlikler ekseninde bölünmesi ve İran'ın bölgede etkili olması ulusal çıkarlar açısından tehlikeli bulunmaktadır.⁴⁶¹

Öte yandan anlaşma ile 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren Irak hava sahasının ABD'nin denetiminden Irak devletine devredilmesi Türkiye'nin çıkarları açısından sakıncalı bulunmuştur. Türkiye'nin bu karar nedeniyle Kuzey Irak'taki PKK unsurlarına yönelik sınır ötesi hava operasyonlarında bazı zorluklarla karşılaşabileceği endişesi ortaya çıkmıştır.⁴⁶² Türkiye'nin bu süreçte ABD'nin yanı sıra Irak ve KBY ile terörle mücadele konusunda işbirliği çalışmalarını

---

⁴⁵⁹ The White House, "Security Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq On The Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of their Activities during Their Temporary Presence in Iraq", http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/iraq/SE_SOFA.pdf, [21.05.2010].

⁴⁶⁰ Sedat Laçiner, "ABD-İrak Anlaşması ve Olası Etkileri", **USAK İnternet Sitesi**, 18 Kasım 2008, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=765>, [21.05.2010].

⁴⁶¹ Laçiner, "ABD-İrak Anlaşması ve Olası Etkileri".

⁴⁶² Cengiz Çandar'a göre bu kaygı konuyla ilgili hoş olmayan bazı gerçekleri ortaya çıkarmaktadır; "Demek ki, Kuzey Irak'taki PKK hedeflerine yönelik askeri harekât, 2007 Ekim ayında TBMM'nin kabul ettiği "tezkere" sayesinde değil, "Amerika ile işbirliği" sayesinde gerçekleşebiliyordu. [...] Irak hava sahasının, Irak hükümetine geçmesi durumu, Türkiye'de bir "rahatsızlık" konusu olacak ise, buradan şu sonuç da çıkabilir: Türkiye'deki siyasi otorite, aslında "Irak'ta Amerikan işgalinin devamından memnundur." Cengiz Çandar, "Türkiye'nin Irak'ta korktuğu ve korkması gereken...", **Radikal Gazetesi**, 23 Kasım 2008, 17.

hızlandırması, “Bağdat ve Erbil’de dostlarının sayısını arttırması” gerektiği inancı güçlenmiştir.⁴⁶³

KBY ise 2003 sonrası elde ettiği kazanımları kaybetmesine neden olacak bir iç savaşı tetikleyebileceği gerekçesiyle Irak’ta mevcut sorunlar çözülmeden ABD’nin çekilmesini tercih etmemektedir.⁴⁶⁴ Bu nedenle anlaşmanın ABD’nin Irak’taki varlığını üç yıl süreyle garanti altına alması KBY açısından olumlu bir gelişme olarak yorumlanmıştır.⁴⁶⁵ Diğer yandan ABD’nin Irak’ta Kürt grupları destekleme anlayışı zamanla yerini tüm gruplarla ilişkilerin geliştirilmesine dayanan bir denge politikasına bırakmıştır.⁴⁶⁶ Bu çerçevede KBY, gerek merkezi hükümet gerekse diğer etnik ve dini gruplarla görüş ayrılıkları ve anlaşmazlıkların yaşandığı bir süreçte Türkiye ile diplomatik, ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi konusunda çok daha istekli davranmaktadır. Iraklı Kürtler açısından Türkiye, bölgesel yönetimin “ABD’nin Irak’tan çekilmesinden sonra bölgede iktisadi açıdan işbirliği yapabileceği, dış dünyaya açılabilen tek ülke” olarak değerlendirilmektedir.⁴⁶⁷

Öte yandan ABD’nin Irak’tan çekilmeden önce Türkiye ve KBY arasındaki sorunların çözümü ve ikili ilişkilerde iyileşmenin sağlanması için destekleyici bir rol üstleneceği, Türkiye ve KBY’yi “barıştıran” çekilmek isteyeceği öne sürülmüştür.⁴⁶⁸ ABD’nin eski Dışişleri Bakan Yardımcısı ve BM temsilcisi Richard Holbrooke, Türkiye ve Iraklı Kürtler arasında “yüzyıllardır süren düşmanlığa” rağmen yakınlaşmanın iki tarafın çıkarına olacağını belirtirken böyle bir girişimin “sadece ABD’nin güçlü teşvikiyle” mümkün olabileceğini ifade etmiştir.⁴⁶⁹ ABD’li Türkiye uzmanı Henri J. Barkey ise ABD’nin ortak jeopolitik çıkarlara sahip iki müttefiki olan Türkiye ve KBY arasında işbirliğinin oluşturulmasına yardımcı

---

⁴⁶³ Laçiner, “ABD-İrak Anlaşması ve Olası Etkileri”.

⁴⁶⁴ Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik Ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, “ABD’nin Irak’tan Çekilme Süreci ve Bölge Dinamikleri Açısından Değerlendirilmesi: Analiz ve Projeksiyon Çalışması”, (İstanbul, 2009): 17

⁴⁶⁵ **age**, 17.

⁴⁶⁶ **age**, 12.

⁴⁶⁷ Oktav, “Çok Boyutlu Türk Dış Politikasına Bir Örnek”, 63.

⁴⁶⁸ Bahçeşehir Üniversitesi, **age**, 22.

⁴⁶⁹ Richard Holbrooke, “Türkler ve Kürtler İçin Bir Fırsat mı?”, **Radikal Gazetesi**, 14 Şubat 2007, [http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=212941,\[21.05.2010\]](http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=212941,[21.05.2010]).

olmasının Irak'taki başarısı açısından kritik bir önem taşıdığını belirtmiştir.⁴⁷⁰ Türkiye ve KBY arasında atılan tereddütlü adımların her an tersine dönebileceğini, bu nedenle iki taraf üzerinde de etkili olabilen ABD'nin Türkiye ve KBY'yi yakınlaştırmaya odaklanması gerektiğini öne sürmüştür.⁴⁷¹

6.2. Türkiye ve KBY Arasında Diplomatik Temaslar

2008 yılında Türkiye ve KBY arasında işbirliği ve diyalog mekanizmasının kurulması, diplomatik ilişkilerin sağlanması yönünde bir devlet politikası oluşturulmuş, bu anlayış MGK toplantılarının basın bildirimlerine de yansımıştır. Bu çerçevede Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'ye uygulanan diplomatik ambargoya son verilmiş, özel temsilcilik mekanizmasıyla ikili ilişkilerde yaşanan güvensizlikler aşılmaya çalışılmış ve KBY ile Türkiye arasında karşılıklı üst düzey ziyaretlerin gerçekleşmesine imkân verecek bir atmosfer yaratılmıştır.

6.2.1. Celal Talabani'nin Irak Cumhurbaşkanı Olarak Ziyareti

21 Şubat 2008 tarihli MGK toplantısında, Irak'la ikili ilişkilerde yaşanan olumlu gelişmeler ışığında işbirliğinin geliştirilmesi kararı alınmış, bu çerçevede ilk olarak Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer döneminde Türkiye'ye gelemeyen Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından Türkiye'ye davet edilmiştir.⁴⁷² 27 Şubat 2008 tarihinde ise Irak Özel Temsilcisi Vekili Murat Özçelik, Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hakan Fidan ve Başbakanlık Başdanışmanı Ahmet Davutoğlu'ndan oluşan bir heyet, "MGK toplantısında alınan kararlar çerçevesinde Irak'la ikili ilişkilerimizi her alanda geliştirmek konusunda Irak Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanının iki yardımcısı ve Dışişleri Bakanı'yla görüşmeler yapmak" üzere Bağdat'a gitmiş ve Cumhurbaşkanı Talabani'ye Cumhurbaşkanı Gül'ün davet mektubunu iletmiştir.⁴⁷³

---

⁴⁷⁰ Henri J. Barkey, **Preventing Conflict Over Kurdistan**, (Monograph, Carnegie Endowment for International Peace, January 2009), 20.

⁴⁷¹ Barkey, **age**, 24.

⁴⁷² **T.C. Cumhurbaşkanlığı**, "Irak Cumhurbaşkanı Talabani ile Görüşme", 22 Şubat 2008, <http://www.tccb.gov.tr/basin/basin/basinDetay.aspx?id=4247>, [21.05.2010].

⁴⁷³ **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, "Basın Açıklaması NO:31 - 27 Şubat 2008, Irak'a Gönderilen Heyet", 27 Şubat 2008, http://www.mfa.gov.tr/no_31---27-subat-2008_-irak_a-gonderilen-heyet.tr.mfa, [21.05.2010].

7 Mart 2008 tarihinde Türkiye'ye gelen Irak Cumhurbaşkanı Talabani, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek, Irak Özel Temsilcisi Vekili Murat Özçelik, Ankara Valisi Kemal Önal, Hak ve Özgürlükler Partisi (HAK-PAR) Genel Başkanı Sertaç Bucak, Katılımcı Demokrasi Partisi (KADEP) Genel Başkanı Şerafettin Elçi tarafından karşılanmıştır.⁴⁷⁴ Cumhurbaşkanı Talabani'nin Türkiye gezisi "çalışma ziyareti" kapsamında gerçekleştirilmiş, bu nedenle resmi karşılama töreni düzenlenmemiş, Çankaya Köşkünde verilen yemeğe askeri yetkililer davet edilmemiştir.⁴⁷⁵

Cumhurbaşkanı Gül ile görüşen Talabani, görüşme sonrası düzenlenen basın toplantısında Türkiye ve Irak arasındaki ortak çıkarlara vurgu yaparak, ilişkileri her alanda geliştirmek istediklerinden söz etmiştir;

Biz burada siyasal, ticari, ekonomik, petrol, güvenlik, kültürel ve tüm alanlarda sağlam ilişkiler kurmayı istiyoruz. Cumhurbaşkanı Gül'ün de ifade ettiği gibi, aramızdaki bu ilişkinin Ortadoğu'da siyasal istikrar ve ekonomik açıdan örnek iki komşunun ilişkisi biçiminde olmasını istiyoruz. Irak ile Türkiye halkı arasında sağlam ve eskilere dayanan güçlü bir bağ bulunmaktadır. Bu bağlar dinsel, tarihsel ve yüzyıllara dayanan bir ilişkidir. Aramızda ortak çıkar ve ortak felaketler mevcuttur.⁴⁷⁶

Cumhurbaşkanı Talabani konuşmasında, Türkiye ve Irak arasında gerçekleştirilecek ekonomik işbirliğinin, ilişkilerin geleceği açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Türkiye ve Irak arasında karşılıklı ekonomik bağımlılığın yaratacağı olumlu etkiyi; "Ne denli daha çok boru hattı inşa edersek aramızdaki ilişkiler de o denli çok genişleyecektir. Aramızdaki bu ekonomik ilişkiler, güvenlik, kültürel ve siyasal alanlarda da büyük bir işbirliği sağlayacaktır" sözleriyle dile getiren Talabani, "Heyetimizde oluşan sentez, bizim Türkiye ile ne denli ilişki kurmak istediğimizin bir kanıtıdır" şeklinde konuşmuştur.⁴⁷⁷ Talabani, "Türkiye'deki kardeşleriyle, iki

---

⁴⁷⁴ "Talabani Ankara'ya geldi", **Sabah Gazetesi**, 7 Mart 2008, <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/03/07/haber,4F0005A4BB374FE499C6E3BCCD081908.html>, [21.05.2010].

⁴⁷⁵ Talabani'ye neden milli marşlı, bayraklı, eğlenceli devlet ziyareti modeli uygulanmadığı sorularına Dışişleri yetkililerinin yanıtı kısa ve açık oluyor: Çünkü ilişkilerin içinde bulunduğu durum henüz onu kaldıracak düzeyde değil. Irak topraklarında hâlâ PKK var. Hâlâ PKK, Irak'ın kuzeyindeki Kürt bölgesinde himaye görüyor. Murat Yetkin, "Talabani'nin Ankara'da ilk durağı Anıtkabir", **Radikal Gazetesi**, 7 Mart 2008, 6.

⁴⁷⁶ "Gül-Talabani görüşmesi sona erdi", **Sabah Gazetesi**, 7 Mart 2008 <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/03/07/haber,E5E60B5691744E0CB747770D096CC13E.html>, [21.05.2010].

⁴⁷⁷ Cumhurbaşkanı Talabani'ye Türkiye ziyareti sırasında, Maliye Bakanı Baqir Jabir Al-Zubaydi, Petrol Bakanı Dr. Hessian Al-Shahristany, Su Kaynakları Bakanı Dr. Abdullatif Rashid Latif, Milli Güvenlik Bakanı Shirwan Al-Waily ve Sanayi Bakanı Fawzi Al-Hariri eşlik etmiştir. "Gül-Talabani görüşmesi sona erdi", **Sabah Gazetesi**, 7 Mart 2008

ülkeyi ilgilendirecek biçimde, güvenlik alanında geniş çaplı bir mutabakat üzerinde konuşacaklarını” ifade etmiş ve PKK konusunda oldukça önemli açıklamalar yapmıştır;

Biz, bir Müslüman ülke olarak komşularımıza karşı kendi ülkemizde kendine güvenli bir bölge oluşturan ve başka komşu ülkelere karşı silahlı eylemlerde bulunan herhangi bir gruba tabii ki karşıyız, bunu kabul etmeyiz. Bölgedeki Kürt yönetimi burada bulunan PKK unsurlarına baskı yaparak ya silahlarını bırakmalarını ya da bölgeyi terk etmelerini ilettiler, istedi. Zira kendilerine bölgede büyük bir sorun yarattıklarını belirtti. Özellikle de en büyük ülke olarak gördüğümüz, komşu ülke olarak gördüğümüz Türkiye’ye karşı bir silahlı eylem yapıyorsa, bunu asla kabul etmediğimizi söyledik.⁴⁷⁸

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül konuşmasında, iki ülke arasında “komşuluğun ötesinde, tarihten gelen ortak yanlar” olduğunu ve Türkiye’nin “Irak halkıyla akrabalık, kardeşlik ilişkileri” bulunduğunu vurgulamıştır. Gül, Talabani ile “Türk-Irak ilişkilerinde, gerekse bölgemizin geleceği için ortak bir vizyona” sahip olduklarını ve karşılıklı ziyaretler ile işbirliği çalışmalarına devam edeceklerini dile getirmiştir.⁴⁷⁹ Cumhurbaşkanı Gül, Talabani onuruna verilen akşam yemeğinde yaptığı konuşmasında, Cumhurbaşkanı Talabani’nin ziyaretini “Türkiye-Irak ikili ilişkilerinin geleceği açısından tarihi bir dönüm noktası” olarak nitelendirmiştir. Gül, Talabani’nin “Türkiye’yi ziyaret eden, tarihte ilk “seçilmiş” Irak Cumhurbaşkanı olmasının da oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸⁰

Celal Talabani’nin Irak Cumhurbaşkanı olarak Türkiye’ye davet edilmesi ve 7 Mart 2008 tarihinde gerçekleşen ziyaret, Türkiye’nin hem Irak hem de KBY ile ilişkileri açısından önemli bir değişimin işaretidir. Kuzey Irak’ta etkili bir Kürt siyasetçi ve KYB’nin lideri olan Celal Talabani, 7 Nisan 2005 tarihinde Irak Cumhurbaşkanı olarak görevlendirilmesine rağmen, Türkiye’ye davet edilmemiştir. Doksanlı yıllarda Türkiye’den çok sayıda askeri ve sivil yetkilinin gerek Kuzey Irak’ta gerekse Türkiye’de görüştüğü Talabani, Irak’ta anayasal bir konum elde etmesinin ardından

---

<http://arsiv.sabah.com.tr/2008/03/07/haber,E5E60B5691744E0CB747770D096CC13E.html>, [21.05.2010].

⁴⁷⁸ “Gül-Talabani görüşmesi sona erdi”, **Sabah Gazetesi**, 7 Mart 2008 <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/03/07/haber,E5E60B5691744E0CB747770D096CC13E.html>, [21.05.2010].

⁴⁷⁹ **T.C. Cumhurbaşkanlığı**, “Irak Cumhurbaşkanı ile Yapılan Görüşmelerin Ardından Düzenlenen Ortak Basın Toplantısında Yaptıkları Açıklama”, 7 Mart 2008, <http://www.tccb.gov.tr/basin/basin/basinDetay.aspx?id=4275>, [21.05.2010].

⁴⁸⁰ **age.**

diplomatik ambargoyla karşılaşmıştır.⁴⁸¹ 21 Şubat 2008 tarihli MGK toplantısı sonrası, Talabani'nin Türkiye'ye davet edilmesi ile Kürt liderlerin Irak'taki anayasal statülerinin tanınması, ikili ilişkileri “PKK ile mücadele ipoteği altına sokan” siyasi ve psikolojik eşiklerin aşılması yönünde önemli bir adım atılmıştır.⁴⁸² Talabani'nin Irak Cumhurbaşkanı olarak Türkiye'ye gerçekleştirdiği çalışma ziyareti ile başlayan diyalog süreci, özel temsilcilik düzeyinde yürütülen diplomatik temaslarla devam etmiştir.

6.2.2. Özel Temsilcilik Çerçevesinde Geliştirilen İlişkiler

Türkiye ve KBY arasındaki resmi diplomatik ilişkilerin sağlanması amacıyla, 9 Mart 2008 tarihinde Murat Özçelik, “Türkiye ile Irak arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine ve Irak'ın yeniden yapılandırılması amacıyla yürütülen çalışmalara ülkemizce yapılabilecek katkılarla ilgili her türlü faaliyetin eşgüdümünü sağlamak”⁴⁸³ amacıyla Irak Özel Temsilciliği görevine atanmıştır. Özçelik, özel temsilci olarak KBY yetkilileri ve Başkan Mesud Barzani ile çok sayıda görüşme gerçekleştirmiş, bu görüşmelerin bir kısmı basına yansımamıştır.⁴⁸⁴ Bu görüşmeler, KBY ve Türkiye arasında diyalog eksikliğinden kaynaklanan güvensizliklerin aşılmasında ve ikili ilişkilerin diplomatik bir zemine oturmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır.

KBY ile Türkiye arasında ilk resmi diplomatik temas, 1 Mayıs 2008 tarihinde Irak Özel Temsilcisi Murat Özçelik ve Başbakanlık Başdanışmanı Ahmet Davutoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir. Irak hükümet yetkilileriyle görüşen Özçelik ve Davutoğlu, daha sonra KBY Başbakanı Neçirvan Barzani ile Bağdat'ta bir araya gelmiştir.⁴⁸⁵ Irak Cumhurbaşkanlığı tarafından yapılan açıklamada, tarafların ikili

---

⁴⁸¹ Cengiz Çandar, “Sorun, Barzani ve Talabani ile görüşmek mi, 'Kürt karşıtlığı' mı”, **Referans Gazetesi**, 27 Şubat 2007, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=60299, [21.05.2010].

⁴⁸² Murat Yetkin, “Talabani'nin gelişi ve sonrası”, **Radikal Gazetesi**, 6 Mart 2008, 6.

⁴⁸³ “Murat Özçelik, Irak özel temsilcisi”, **Radikal Gazetesi**, 10 Mart 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=249702>, [21.05.2010].

⁴⁸⁴ 14 Ekim 2008 tarihinde gerçekleşen Barzani-Özçelik görüşmesinin ardından Dışişleri Bakanı Ali Babacan, Özçelik'in KBY ile doğrudan muhatap olmasının nispeten yeni bir konu olduğunu ancak bu temasın ilk olmadığı, Özçelik'in daha önce Bağdat'ta ve diğer farklı yerlerde KBY ile temaslarının olduğunu ifade etmiştir. “Kuzey Irak PKK Söylemini Değiştirmeyi Sürdürmeli”, **CNN TÜRK Haber Sitesi**, 15 Ekim 2008, http://www.cnntrk.com/HaberDetay/dunya/3/kuzey_irak_pkk_soylemini_degistirmeyi_surdurmeli/496866/0, [21.05.2010].

⁴⁸⁵ “Türk heyeti, Taliban ve Barzani'yle bir araya geldi”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Mayıs 2008, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=8838086>, [21.05.2010].

ilişkilerde gerginliğe yol açan konular üzerinde durdukları belirtilmiştir.⁴⁸⁶ KBY lideri Mesud Barzani ise yaptığı açıklamada, Türkiye ve KBY arasında psikolojik engellerin ortadan kalktığını belirterek olumlu adımların atılmasını beklediklerini ifade etmiştir.⁴⁸⁷

Türkiye'nin KBY Başkanı Mesud Barzani ile ilk resmi diplomatik teması ise Irak Özel Temsilcisi Özçelik tarafından, 14 Ekim 2008 tarihinde Bağdat'ta gerçekleştirilmiştir. Türk diplomatik kaynakları tarafından Barzani-Özçelik görüşmesi PKK ile ortak mücadele açısından olumlu sonuç verecek bir girişim olarak değerlendirilmiş ve Kürt grupların PKK'ya karşı istihbarat paylaşımına olumlu yaklaştıkları ifade edilmiştir.⁴⁸⁸ Görüşmeye “Kürdistan Bölge Başkanı” unvanıyla katıldığını belirten Barzani ise görüşmeyi bir başlangıç olarak nitelendirirken, iki taraf arasındaki psikolojik duvarların kırıldığını belirtmiştir.⁴⁸⁹

Basında yer alan haberlerde, Türk heyetinin görüşmeler sırasında Türkiye ile KBY arasındaki sorunları 10 başlık altında toplayan bir çözüm planı önerdiği ve taraflar arasında mutabakatın büyük oranda sağlandığı öne sürülmüştür. Buna göre, Kürt yönetimi sınır güvenliğinin sağlanması, Türkiye ve ABD arasındaki istihbarat paylaşımı mekanizmasına destek verilmesi ve PKK'nın lojistik desteğinin kesilmesi konularına olumlu yanıt vermiştir.⁴⁹⁰ Kürt yönetimi ise Türkiye'ye, “bölge yönetimiyle diplomatik ilişkilerinin geliştirilmesi ve Erbil'de temsilcilik açması, Türkiye'nin bölgede ekonomik faaliyetlerini artırması, Kürt petrolünün Ceyhan üzerinden uluslararası piyasaya sürülmesi” taleplerini iletmiştir.⁴⁹¹ Ayrıca Barzani'nin genel af konusunu gündeme getirdiği, örgüte silah bırakma çağrısı

---

⁴⁸⁶ **age.**

⁴⁸⁷ İhsan Dörtkardeş, “Mesut Barzani:Türkiye ile psikolojik engel kalktı”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Mayıs 2008, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=8881362>, [21.05.2010].

⁴⁸⁸ Hilal Köylü, “Barzani'yle Temas Tamam, Gül Yolcu”, **Radikal Gazetesi**, 15 Ekim 2008, 6.

⁴⁸⁹ İhsan Dörtkardeş, “Mesut Barzani: Psikolojik Duvar Yıkıldı”, **Radikal Gazetesi**, 20 Ekim 2008, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Detay&ArticleID=904317&Date=24.10.2008&CategoryID=81>, [21.05.2010].

⁴⁹⁰ Hilal Köylü, “Barzani'yle Temas Tamam, Gül Yolcu”, **Radikal Gazetesi**.

⁴⁹¹ Bahar Bakır, Namık Durukan, “Barzani Genel Af İstedi”, **Milliyet Gazetesi**, 16 Ekim 2008, <http://www.milliyet.com.tr/Guncel/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=guncel&KategoriID=&ArticleID=1003862&Date=16.10.2008&b=Barzani%20genel%20af%20istedi&ver=41>, [21.05.2010].

yapabileceği ve ortak askeri operasyon hariç Türkiye'ye her türlü desteği verebileceklerini söylediği iddia edilmiştir.⁴⁹²

Türkiye ve KBY arasında önemli bir diplomatik adım olarak nitelendirilebilecek bu görüşme, gerçekleştiği koşullar açısından da oldukça önemlidir. Barzani-Özçelik görüşmesinden kısa bir süre önce, 3 Ekim 2008 tarihinde, PKK Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde bulunan Aktütün Jandarma Sınır Karakolu'na bir saldırı düzenlemiş, saldırıda 15 asker hayatını kaybetmiştir. Aktütün Saldırısı ile Türkiye'de 5 Kasım 2007 sonrası ABD ve Irak'la terörle mücadele konusunda geliştirilen işbirliği ve KBY'nin PKK ile mücadelede beklentileri ne ölçüde karşılayabildiği gündeme getirilmiştir.⁴⁹³ Genelkurmay Başkanı Büyükanıt'ın 17 Aralık 2007 tarihli "PKK unutmayın ki, artık bizim için oradaki kampları BGG evi gibidir. Oraları artık avucumuzun içi gibi biliyoruz" sözleri hatırlatılarak anlık istihbarat paylaşımı mekanizmasının yeterliliği ve saldırıda ordunun ihmali olup olmadığı tartışmaya açılmıştır.⁴⁹⁴ Böyle bir dönemde, Özçelik başkanlığındaki bir heyetin Bağdat'ta giderek Barzani ile görüşmesi, AK Parti'nin PKK'ya karşı KBY ile işbirliği içinde hareket etme konusundaki kararlılığını ortaya koymuştur.

Dışişleri Bakanı Ali Babacan, Türkiye'nin Özçelik aracılığıyla gerçekleştirilen temaslardan en önemli beklentisinin "Irak'ın kuzeyindeki yerel yönetimin terör örgütü PKK konusundaki söylemini, fiillerini, yaptıklarını değiştirmeye devam etmesi" olduğunu vurgulamıştır. Babacan, "Irak'ın kuzeyindeki yerel yönetimin kendi kontrolünde olduğunu iddia ettiği alanlarda terör örgütüne karşı çok daha somut, çok daha ciddi bir duruş sergilemesi" gerektiğini ifade ederken, bölgesel yönetimin PKK konusundaki söylem değişikliğini, "Bir yıl öncesiyle bugün arasında olumlu anlamda söylem olarak bir fark görüyoruz" sözleri ile ifade etmiştir.⁴⁹⁵ Dışişleri Bakanlığı yetkilileri de bu süreçte KBY yetkililerinin PKK konusundaki

---

⁴⁹² **age.**

⁴⁹³ Murat Yetkin, "Yeni bir akıl, yeni bir siyaset lazım", **Radikal Gazetesi**, 5 Ekim 2008, 6 ; Fikret Bila, "Aktütün saldırısının üç yönü", **Milliyet Gazetesi**, 5 Ekim 2008, 16.

⁴⁹⁴ "Hani Oralar BGG eviydi", **Radikal Gazetesi**, 5 Ekim 2008, 1; Burhan Ekinci, Fikret Karagöz, İbrahim Akpınar, Alaz Kuseyri, "Hiç tedbir alınmamış", **Taraf Gazetesi**, 6 Ekim 2008, <http://www.taraf.com.tr/haber/hic-tedbir-alinmamis.htm>, [25.05.2010]; Soner Arıkanoglu, "Artık itiraf edin bu "ikinci Dağlıca" **Taraf Gazetesi**, 8 Ekim 2008, <http://www.taraf.com.tr/haber/artik-itiraf-edin-bu-ikinci-daglica.htm>, [25.05.2010].

⁴⁹⁵ "Kuzey Irak PKK Söylemini Değiştirmeyi Sürdürmeli", **CNN Türk Haber Sitesi**, 15 Ekim 2008, http://www.cnnurk.com/HaberDetay/dunya/3/kuzey_irak_pkk_soylemini_degistirmeyi_surdurmeli/496866/0, [21.05.2010].

üslub ve tutumlarının değişmesinin Türkiye'nin diplomatik girişimlerini kolaylaştırdığını ifade etmiştir.⁴⁹⁶

6.2.3. Dışişleri Bakanı Düzeyinde Gerçekleştirilen Temaslar

Türkiye ve KBY ilişkilerinde 2006 yılından itibaren yürütülen normalleşme sürecinin dönüm noktası olarak kabul edilen, diplomatik kaynaklar tarafından “tarihi uzlaşma” olarak nitelendirilen gelişme, 30 Ekim 2009 tarihinde Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve KBY Başkanı Mesud Barzani tarafından Erbil’de gerçekleştirilen görüşmedir.⁴⁹⁷ Davutoğlu ve Barzani’nin PKK’nın tasfiyesi ve demokratik açılım konularını ele aldıkları görüşme sonrası, tarafların “ortak bir vizyonu” paylaştıkları vurgulanmıştır.⁴⁹⁸ KBY lideri Barzani, “Sizin bir senede yaptığınızı yüz senede kimse yapamadı” sözleri ile ilişkilerde gelinen noktadan duydukları memnuniyeti ifade etmiştir.⁴⁹⁹

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Irak’la Türkiye arasında işbirliğinin geliştirilmesi çalışmalarını çerçevesinde, Basra ve Musul’da Türk başkonsoloslğunun resmi açılış törenlerine katılmak ve Erbil’de temaslarda bulunmak üzere 80 işadama ve 20 gazeteciden oluşan bir heyetle Irak’a bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir.⁵⁰⁰ Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Irak yolunda gazetecilere yaptığı açıklamada, bu ziyaretin Irak ve KBY ile ilişkilerde yaşanan normalleşmenin göstergesi olduğunu, ilişkilerin diplomatik temaslar ve ekonomik entegrasyon ile daha da ileriye götürülebileceğini vurgulamıştır;

İlk kez bir Türk Dışişleri Bakanı Erbil, Musul ve Basra’ya gidiyor. İki yıl önce, Ekim 2007’de Dağlica saldırısından sonra ne kadar olumsuz senaryo vardı. Bizim Irak’a girmemiz, Türk-İrak, Türk-Kürt çatışması gibi senaryolar vardı. Bütün bu senaryolar iki yıl içinde iflas etti. Çatışma değil, diplomatik çalışmalarla ilişkiyi bu noktaya getirdik. Birileri Irak’la Türkiye’yi Kürtlerle Türkleri çatışma alanına getirmek istemiş olabilir. Ama biz işbirliğini geliştirdik. Ancak bu yolla Türk sınırını, güvenlik istikrar ve refah sınırı haline getiririz. Bu politikanın zemininin güçlü bir şekilde oluşturulması lazım. Bunu basının iyi görmesi lazım... Geniş bir ekonomik entegrasyon imkanı doğdu. Kuzey Irak’la çatışma değil, konsolosluk açacak diplomatik ilişki

⁴⁹⁶ Ferai Tınç, “Ankara, Neçirvan Barzani’ye hazırlanıyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 24 Nisan 2008, 19.

⁴⁹⁷ Murat Yetkin, “Irak Kürtleriyle yeni bir sayfa”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 10.

⁴⁹⁸ Songül Selvi, “Basra İstanbul Ekseni Oluşuyor”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 16.

⁴⁹⁹ “Barzani: Asra bedel bir yıl”, **Radikal Gazetesi**, 1 Kasım 2009, 13.

⁵⁰⁰ Amberin Zaman, “Kürdistan artık dost”, **Taraf Gazetesi**, 31 Ekim 2009, <http://www.taraf.com.tr/haber/kurdistan-artik-dost.htm>; , [23.05.2010].

aşamasına geldik. Türkiye'nin takip ettiği diplomasi ile çatışmadan; barışçı, güçlü bir işbirliği zeminine geldik. Bu politikanın yerleşmesi için Batı'nın bize destek olması lazım.⁵⁰¹

Davutoğlu, “hem ‘en güneydeki’ Basra’ya hem ‘en kuzeydeki’ Erbil’e giderek Türkiye’nin Irak’ın toprak bütünlüğüne atfettiği önemi vurgulamış olduklarını” ifade etmiştir.⁵⁰²

Türk heyetinin Irak ziyaretinin en dikkat çekici kısmı, Davutoğlu ve Barzani’nin KBY’nin başkenti olarak kabul edilen Erbil’de gerçekleştirdikleri görüşme olmuştur. Davutoğlu ve beraberindeki heyeti Beyaz Köşk’te Türkçe konuşarak karşılayan Barzani, Ortadoğu’da hassas bir dönemden geçilirken Davutoğlu tarafından gerçekleştirilen bu ziyaretin oldukça önemli bir adım olduğunu vurgulamıştır.⁵⁰³ Davutoğlu ve Barzani ortak bir vizyonu paylaştıklarını, Ortadoğu’yu kardeş ve akraba olan Türk, Kürt ve Arap halkının birlikte inşa etmesinin ve cesur adımlar atılmasının zamanının geldiğini belirtmişlerdir. Dışişleri Bakanı Davutoğlu, şeref defterine “Bir kez daha teyid ederim ki tarihimiz gibi geleceğimiz de ortak”⁵⁰⁴ sözlerini yazarak görüşmenin ortak geçmiş ve ortak gelecek üzerine kurulan genel havasını bir kez daha vurgulamıştır.

Davutoğlu, görüşmelerde birçok konuyu detaylı bir şekilde ele aldıklarını, ortak bir vizyonu paylaştıklarını ve bu çerçevede oluşturulacak ortak güvenlik anlayışı, siyasi diyalog, ekonomik entegrasyon ile etnik ve dini grupların bir arada yaşamasının mümkün olacağını ifade etmiştir. Erbil’e tarihi bir ziyaret gerçekleştirdiklerini belirten Davutoğlu, “Şimdi gerekli adımları atma vaktidir. Bütün Arap, Kürt, Türkmen kardeşlerime sesleniyorum. Gelin bütün bu bölgeyi yeniden inşa edelim. Basra’dan yola çıkan birisi Edirne’ye kadar güvenlik sıkıntısı olmadan gidebilsin”⁵⁰⁵ sözleri ile bölgede oluşturulmak istenen yapının sinyallerini vermiştir. Davutoğlu, tarihin doğru ellerden yazılması durumunda doğru yön alacağını belirtirken, “Avrupa

⁵⁰¹ Okan Müderrisoğlu, “Türk-Kürt çatışması çıkacak senaryosu artık iflas etti”, **Sabah Gazetesi**, 31 Ekim 2009, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2009/10/31/turkkurt_catismasi_senaryolari_iflas_etti, [23.05.2010].

⁵⁰² Amberin Zaman, “Kürdistan artık dost”, **Taraf Gazetesi**, 31 Ekim 2009, <http://www.taraf.com.tr/haber/kurdistan-artik-dost.htm>; , [23.05.2010].

⁵⁰³ Görüşmede Davutoğlu ile Erbil’e gelen ancak iş forumuna katılmak üzere Davutoğlu’ndan ayrılan Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan yer almadı. “Davutoğlu, Barzani ile görüşüyor”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Ekim 2009, <http://yenisafak.com.tr/Dunya/?t=30.10.2009&i=220009>, [23.05.2010].

⁵⁰⁴ Songül Selvi, “Basra İstanbul Ekseni Oluşuyor”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 16.

⁵⁰⁵ **age.**

yüzyıllarca savaştı, ancak sonra birleşti. Bu neden bu bölgede de yapılmasın” diyerek Ortadoğu’da AB tipi bir örgütlenmeden söz etmiş, ancak öncelikle PKK’nın bölgedeki varlığına son verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁰⁶

Davutoğlu, Irak’ın güvenliğinin ve refahının Türkiye için oldukça önemli olduğunu, Irak’ın güvenliğine yönelik bir tehdidin Türkiye yönelmiş bir tehdit kabul edileceğini belirtmiştir;

Kürtleri, Arapları, Türkmenleri, Sünnileri, Şii’leri hepsini yakın kardeşimiz görüyor, aralarında fark gözetmiyoruz. Onların mutluluğu bizim mutluluğumuz, onların acısı bizim acımız, onların güvenliğine dönük tehdit bize dönük tehdittir. Bizim için Basra da, Erbil de bizim şehirlerimizdir. Ankara’da, İstanbul’da Iraklılar’ın şehridir. Ortak mutluluk ve refaha tek engel maalesef hepimiz için terör tehdidi. Bu terör bazen geçen hafta Bağdat’ta olduğu gibi 180 kardeşimizin hayatına mal oluyor. Bazen Türkiye’ye zarar veriyor. Biz, bütün bu acıları paylaşıyoruz. Arap, Kürt, Türkmen tüm kardeşlerime sesleniyorum, gelin bu bölgeyi tekrar inşa edelim.⁵⁰⁷

Davutoğlu, “Et ve tırnak gibi iç içe geçmiş bu kardeşlik ilişkisini kimsenin bozmasına izin vermeyelim” sözleri ile iki ülkenin ortak refah ve huzuru önündeki en büyük engelin terör olduğunu dile getirmiştir. Türk ve Irak halkları el ele verirse terörün kalmayacağını, tarihte kurulmuş eski güçlü medeniyetin yeniden ayağa kaldırılabileceğini ifade etmiştir. Davutoğlu Erbil’de başkonsolosluk açma kararı aldıklarını belirtirken⁵⁰⁸,

Biz sizin Avrupa’ya açılan kapımızız. Siz de bizim körfeze açılan kapımızsınız. Oluşturulacak sinerjiyle bu bölge çekim alanına dönüşecek. Çocuklarımız bizden çok daha güzel günler görecek. O güzel günleri sayın Barzani gibi basiretli liderler ve arkadaşlarının kuracağını düşünüyorum. Onlar da emin olsun ki, Irak’ı ve Irak’taki tüm kardeşlerinin geleceğini düşünen bir Türkiye var.⁵⁰⁹

sözleri ile iki halk arasındaki işbirliğinin önemini vurgulamış ve “Dağlar bizi ayırmayacak, birleştirecek. O zaman bu Orta Doğu bölgesi dünyanın en cazip çekim alanların birisi olacak” demiştir.⁵¹⁰

KBY lideri Mesud Barzani, Irak ve KBY’nin geleceği açısından Türkiye ile ilişkilerine önem verdiklerini ifade etmiştir.⁵¹¹ Barzani, Türkiye ve KBY arasındaki

---

⁵⁰⁶ “Barzani: Asra bedel bir yıl”, **Radikal Gazetesi**.

⁵⁰⁷ Okan Müderrisoğlu, “Barzani demokratik açılıma destek verdi”, **Sabah Gazetesi**, 31 Ekim 2009, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2009/10/31/barzani_demokratik_acilima_destek_verdi, [23.05.2010].

⁵⁰⁸ “Erbil’de başkonsolosluk açma kararı verildi”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Ekim 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=30.10.2009&i=220038>, [23.05.2010].

⁵⁰⁹ Müderrisoğlu, “Barzani demokratik açılıma destek verdi”, **Sabah Gazetesi**.

⁵¹⁰ “Orta Doğu’yu birlikte tekrar inşa edeceğiz”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Ekim 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=30.10.2009&i=220042>, [23.05.2010].

⁵¹¹ **age**.

ilişkilerde sorunlar olmasını doğal karşılamadıklarını, ilişkilerin atılan diplomatik adımlarla olması gereken haline getirildiğini ve Davutoğlu'nun ziyareti vesilesiyle pek çok alanda daha da gelişeceğine inandıklarını dile getirmiştir. Barzani, basın toplantısında kendisine yöneltilen, “Irak’ın Kuzeyi’nin terör örgütü için güvenli bölge olmaktan çıkması gerekiyor. Bu sözü verebilir misiniz?” sorusuna karşılık şiddeti hiçbir şekilde onaylamadıklarını belirtirken,

Türk oğluyla Kürt oğlunun kanının dökülmesi bizi üzmektedir. Sayın Başbakan’ın izlediği politikanın sebepleri çözmeye dönük olduğunu görüyoruz. Türk devleti, Türkiye’nin kararıyla sorunu çözebilir. Biz bu politikayı işbirliğiyle aktif olarak desteklemekteyiz.⁵¹²

sözleri ile AK Parti hükümetinin izlediği politikaları ve demokratik açılım çerçevesinde atılan adımları başarılı bulduklarını ve destek vermeye hazır olduklarını ifade etmiştir. Iraklı Kürtlerin zor günlerinde Türkiye’nin kendilerine destek olduğunu ve Türkiye’den hiçbir zaman zarar görmediklerini belirten Barzani, iki ülke halklarının aynı bölgenin insanları olduğunu, Türk gençlerinin ölmesinden üzüntü duyduklarını dile getirmiştir. Barzani, bu süreçte PKK’nın değişeceğini ya da Kürt halkından gelen baskılar sonucu değişmek zorunda kalacağını öne sürerken, PKK’nın çizgisini onaylamadıklarını vurgulamıştır.⁵¹³

Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve iş adamları heyetiyle gerçekleştirdiği Irak temasları çerçevesinde, Basra ve Erbil’de iş forumlarının açılışlarına katılmış ve ekonomik işbirliğine yönelik mesajlar vermiştir. Devlet Bakanı Çağlayan, Davutoğlu ve Türk işadamları ile birlikte, Erbil’deki “Türkiye Cumhuriyeti-Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Birinci İş Forumu”na katılmıştır. Burada yaptığı konuşmasında bölgede 500’e yakın Türk iş adamının bulunduğunu, inşaatların yüzde 70-80’inin Türk müteahhitleri tarafından yapıldığını vurgulamış, iki ülke arasında serbest ticaret anlaşması, organize sanayi bölgeleri kurulması çalışmalarının ve iki yeni gümrük kapısının açılmasının gündemde olduğunu belirtmiştir.⁵¹⁴

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun “tarihi uzlaşma” olarak adlandırılan Erbil ziyareti sonrası, Türkiye ve KBY ilişkilerinde diplomasi döneminin başladığının somut bir işareti olarak Erbil’de bir başkonsolosluk açılmıştır. 13 Mart 2010

---

⁵¹² age.

⁵¹³ Murat Yetkin, “Barzani Devrede”, **Radikal Gazetesi**, 1 Kasım 2009, 10.

⁵¹⁴ Songül Selvi, “Çağlayan: Siz bize petrol verin, Türk işadamları da Irak'a yatırım yapsın”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 5.

tarihinde Türkiye'nin ilk Erbil Başkonsolosu olarak göreve başlayan Aydın Selcen, ilk ziyaretini KBY Başkanı Mesud Barzani'ye gerçekleştirmiştir. Selcen görüşme sonrası, Türkiye'nin KBY ile ilişkilerini her alanda geliştirmek için siyasi iradeye sahip olduğunu ve kendisinin de bu yönde çaba sarf edeceğini vurgulamıştır. Barzani ise “Doğal olmayan, aramızda anormal şeylerin meydana gelmesidir. Bu nedenle ne kadar iç içe geçsek, kötü düşüncelerden o kadar uzaklaşacağız” sözleri ile Erbil Başkonsolosluğu'nun açılmasından dolayı duydukları memnuniyeti dile getirmiştir.⁵¹⁵

Türkiye ve KBY ilişkilerinde uzlaşmanın sağlandığını gösteren son gelişme ise Mesud Barzani'nin “Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı” olarak Türkiye'ye davet edilmesidir. Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun daveti üzerine KBY lideri Barzani 3–4 Haziran 2010 tarihlerinde Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir.⁵¹⁶ İlk olarak Dışişleri Bakanı Davutoğlu ile görüşen Barzani, daha sonra Başbakan Erdoğan ve MİT Müsteşarı Hakan Fidan'la bir araya gelmiştir. Yapılan görüşmelerde Kuzey Irak'taki PKK unsurlarına yönelik alınacak kapsamlı güvenlik önlemleri üzerinde durulduğu bildirilmiştir. Ayrıca MİT Müsteşarı Fidan tarafından Barzani'ye PKK'nın Kuzey Irak'taki faaliyetlerine ve örgütün lider kadrosuna ilişkin bir liste verildiği öne sürülmüştür. Bununla birlikte Türkiye'nin örgütün bölgedeki lojistik imkânlarının sona erdirilmesi, üçlü mekanizmaya etkili istihbarat verilmesi ve sınır güvenliğinin artırılması taleplerinin Barzani'ye iletildiği ifade edilmiştir.⁵¹⁷

Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve KBY Başkanı Barzani yaptıkları basın toplantısında ikili ilişkilerde işbirliği alanlarının yaratılmasının önemini vurgulamışlardır. Barzani, Türkiye-Irak ekseninin Ortadoğu'nun istikrarı için “önemli ve kalıcı bir ana unsur” olduğunu, KBY'nin ise bu ittifakın ana unsurlarından biri olduğunu dile getirmiştir.⁵¹⁸ Dışişleri Bakanı Davutoğlu ise son dönemde ilişkilerin iyileşmesinden memnun olduklarını belirtirken, Türkiye'nin KBY'den “tam bir işbirliği ve somut

---

⁵¹⁵ “Erbil'de İlk ziyaret Barzani'ye”, **Star Gazetesi**, 14 Mart 2010, <http://www.stargazete.com/politika/erbil-de-ilk-ziyaret-barzani-ye-haber-249751.htm>, [23.05.2010].

⁵¹⁶ **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, “, IKBY Başkanı Mesud Barzani'nin Ülkemizi Ziyareti Hk.”, 2 Haziran 2010, http://www.mfa.gov.tr/no_-117_-2-haziran-2010_-ikby-baskani-mesud-barzani_nin-ulkemizi-ziyareti-hk_.tr.mfa, [10.06.2010].

⁵¹⁷ Zeynep Şafak, “Terörist demedi”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 25.

⁵¹⁸ Duygu Güvenç, “PKK terörünü kapı arkasında kınadı”, **Sabah Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 28.

adım” beklediğini ifade etmiştir.⁵¹⁹ Davutoğlu, Barzani’nin 30 Ekim 2009 tarihinde Erbil’de yaptıkları görüşmede gösterdiği misafirperverliğinden söz ederken Kürtçe “Mesud ağabey” anlamına gelen “Kak Mesud” ifadesini kullanmıştır.⁵²⁰ Davutoğlu’nun bu hitabı bazı çevreler tarafından “yeni dönemin ruhunu ortaya koyan anlamlı bir jest” olarak yorumlanmıştır.⁵²¹

KBY lideri Barzani ile Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun görüşmesinden bir takım ayrıntılar da kamuoyuna yansımıştır. Barzani’nin ziyareti ile ilgili haberlerde, konuşması sırasında “PKK” ve “terör” ifadelerini kullanmaması vurgulanırken, bu durum Türkiye’nin PKK ile mücadele konusunda KBY’den beklediği desteği göremeyeceği şeklinde yorumlanmıştır.⁵²² Sabah Gazetesi ise basın toplantısında PKK’dan söz etmeyen Barzani’nin “kapalı kapılar ardındaki konuşmasında ‘PKK terörünü şiddetle kınıyorum’ dediğini ileri sürmüştür.⁵²³ Ayrıca Barzani’nin basın toplantısında, “Bölgede Türk ya da Kürt, her gencin kanının dökülmesi bizi üzüyor” açıklamasının ardından gelen soru üzerine Kürt genci ifadesiyle PKK’lıları değil, TSK içindeki Kürt kökenli askerleri kastettim dediği öne sürülmüştür.⁵²⁴

Barzani ve Davutoğlu’nun ortak basın toplantısını gerçekleştirdikleri salonda sadece Türk bayrağının yer alması da dikkatlerden kaçmamıştır. Dışişleri Bakanı Davutoğlu gazetecilerin soruları üzerine sadece Türk bayrağının konulmasının özel bir anlamı olmadığını belirtmiş ve “İstiyorsanız Irak bayrağını hemen getiririz. Bizim için Irak’tan gelen herkes Irak vatandaşıdır” demiştir. Barzani ise bayrağın olmadığını sorular üzerine fark ettiğini dile getirmiştir.⁵²⁵ Görüşmede öne çıkan bir diğer husus ise Barzani’nin basın toplantısında Kürtçe konuşması olmuştur. Böylece Dışişleri Bakanlığı’nda ilk kez Kürtçe tercümelili bir basın toplantısı düzenlenmiş, Kırmancı

---

⁵¹⁹ Hilal Köylü, “PKK ve terör sözcüklerini anmadı bile”, **Radikal Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 15.

⁵²⁰ Ergülen Toprak, “Kak Mesut’ bi xér hati”, **Taraf Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 12.

⁵²¹ “Kak Mesut, serok Barzani bı xer hati! “, **Star Gazetesi**, 6 Haziran 2010, <http://www.stargazete.com/gazete/yazar/mehmet-metiner/kak-mesut-serok-barzani-bi-xer-hati-267586.htm>, [07.06.2010].

⁵²² Fikret Bila, “Hem terör, hem tehdit, hem açılım nasıl olacak?”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Haziran 2010, 16; Hilal Köylü, “PKK ve terör sözcüklerini anmadı bile”, **Radikal Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 15; Zeynep Şafak, “Terörist demedi”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 25.

⁵²³ Duygu Güvenç, “PKK terörünü kapı arkasında kınadı”, **Sabah Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 28.

⁵²⁴ Selçuk Şenyüz, “Askerleri de kastettim”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 25; Duygu Güvenç, “PKK terörünü kapı arkasında kınadı”, **Sabah Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 28.

⁵²⁵ Zeynep Şafak, “Terörist demedi”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 25.

lehçesinde konuşan Barzani'nin konuşması, Abdül Selam Barzani tarafından Türkçeye çevrilmiştir.⁵²⁶

KBY lideri Barzani, 4 Haziran 2010'da Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde (ORSAM) belirli sayıda katılımcıya, basına kapalı bir konuşma gerçekleştirmiştir. Barzani konuşmasında ilişkilerde yeni bir döneme girildiğini vurgulamış ve ziyaretinin mevcut işbirliğini farklı alanlarda geliştirip derinleştirecek bir itici güç sağlayacağını ifade etmiştir. Barzani, Ankara'da Başbakan Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Davutoğlu ile yaptıkları görüşmeler sonucunda, ortak bir anlayışın mevcut olduğunu gördüklerini dile getirmiştir. AK Parti hükümetinin Kürt sorununun çözümü amacıyla izlediği politikayı desteklediklerini belirtmiş ve hükümete her türlü desteği vermeye hazır olduklarını dile getirmiştir.⁵²⁷

Barzani, Türkiye ziyareti çerçevesinde İstanbul'da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) heyeti ile bir araya gelmiştir. 5 Haziran 2010'da Ümit Boyner başkanlığındaki TÜSİAD heyeti ile görüşen Barzani'ye KBY Sanayi ve Ticaret Bakanı Sinan Çelebi eşlik etmiştir. Toplantı sonrası TÜSİAD Başkanı Boyner Kuzey Irak'ın "ciddi potansiyeller içeren bir pazar" olduğunu ve ilişkilerin geliştirilmesi yönünde karar aldıklarını açıklamıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanı Çelebi ise Türk yatırımcıları Kuzey Irak'a davet ederken, yasaların yabancı yatırımcılara sağladığı kolaylıklardan söz etmiştir.⁵²⁸ Barzani, 6 Haziran 2010'da Tarabya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Gül ile bir araya gelmiş, görüşme hakkında basına bilgi verilmemiştir.⁵²⁹

---

⁵²⁶ "Bayrak yok, Kürtçe çeviri var", **Cumhuriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 6; "İlk Kürtçe tercümelî basın toplantısı", **Taraf Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 12.

⁵²⁷ "İrak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin 4 Haziran 2010'da ORSAM'da Yaptığı Konuşmanın Tam Metni", **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)** http://www.orsam.org.tr/tr/Uploads/Etkinlikler/Dosyalar/201065_barzani.orsamda.pdf, [07.06.2010].

⁵²⁸ Mustafa Özdebak, "Gel, yap paranı alıp git", **Milliyet Gazetesi**, 6 Haziran 2010, 19.

⁵²⁹ Ercan Sarıkaya, Müslim Sarıyar, "Cumhurbaşkanı Gül ile bir saat görüştü", **Haber Türk Gazetesi**, 7 Haziran 2010, 18.

6.3. Kuzey Irak Politikasında Yaşanan Değişimin İç Politikaya Yansıması: ‘Demokratik Açılım Süreci’

Türkiye’nin Kuzey Irak politikası Kürt sorununun yarattığı ulusal hassasiyetler tarafından şekillenen bir iç politik mantığın yansımasıdır. Türkiye’nin Kürt sorunu ve Kürt nüfusun sınır aşan özelliği, Kuzey Irak politikasının belirlenmesinde oldukça etkilidir. 2008 yılından itibaren KBY ile Türkiye arasında diplomatik temasların yoğunlaşması ve işbirliği alanlarının yaratılmasıyla, sınırın diğer tarafındaki Kürtlerle sağlanan uzlaşma, iç politikada Kürt sorununun tartışılması için uygun bir atmosfer yaratmıştır. AK Parti hükümetinin 2009 yılının Ağustos ayında ilan ettiği ‘Demokratik Açılım Süreci’ ile Kürt sorununa siyasi çözüm arayışları önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir.

6.3.1. Türkiye’nin Kürt Sorunu ve Kuzey Irak Politikasına Etkisi

Türkiye’nin Kuzey Irak politikası uzun yıllar bölgede bir Kürt devletinin kurulması endişesiyle, ulusal çıkar anlayışının etkili olduğu bir güvenlik perspektifiyle belirlenmiştir. Kuzey Irak’ın Türkiye’nin iç siyasetini etkileme potansiyeli nedeniyle, ulusal sınırları dışında, başka bir ülkenin egemenlik alanı içinde bir bölge önemli bir ulusal güvenlik sorunu olarak değerlendirilmiştir. Kuzey Irak’ta bir Kürt devletinin kurulması endişesinin temelinde, 19. yüzyıldan günümüze süregelen, Türkiye’nin modernleşme sürecinin bir parçası olarak ele alınması gereken Kürt sorunu yer almaktadır.⁵³⁰ Kürt sorunu, Türkiye’nin modernleşme sürecinin, siyasi tarihinin bir parçası, “demokrasi, rejim, çokkültürlülük, hâkim ve resmi milliyetçilik [...] gibi önemli diğer meselelerinin tahlilini mümkün kılan bir turnusol kâğıdı olarak” değerlendirilmektedir.⁵³¹

Cumhuriyetin ilanı sonrası devlet anayasal vatandaşlık anlayışını referans alsa da, uygulamada Türk etnisitesi öne çıkarılmış, Kürtler hukuki ve siyasi haklar bakımından göz ardı edilirken, fiziki varlıkları da inkâr edilmiştir. Kürtler dağılı Türkler olarak adlandırılmış ve Türk olduklarını ispatlamaya yönelik çalışmalara ilgi gösterilmiştir.⁵³² Cumhuriyet tarihi boyunca Kürtler ve Kürtlere ilişkin sorunlar

⁵³⁰ Yeğen, *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*, 11–16.

⁵³¹ Bozarslan, “Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi (1898–2000)”, 841.

⁵³² Bu yayınlar içinde Mehmet Şerif Fırat tarafından 1945 yılında yazılan “Doğu İlleri ve Varto Tarihi” adlı kitap büyük ses getirmiştir. Kitabın ikinci baskısı için 1961 yılında dönemin devlet başkanı Cemal Gürsel tarafından yazılan sunuş, kitaba verilen önemin en büyük kanıtıdır. Kitabın

devlet tarafından farklı şekillerde algılanmış ve analiz edilmiştir. Mesut Yeğen, devlet söyleminin oluşumunda etkili olan unsurlar üzerinden Kürt sorununun farklı algılanış biçimlerini tespit ettiği “Devlet Söyleminde Kürt Sorunu” adlı çalışmasında, doksanlı yıllara kadar devlet söyleminde Kürt sorununun etno-politik bir sorun olarak algılanmadığını ortaya koymuştur.⁵³³ 1990 sonrası dönemde ise gerek Kuzey Irak’ta yaşanan gelişmeler, gerekse Türkiye’nin AB’ye adaylık süreci devletin geleneksel yaklaşımının değişmesinde etkili olmuştur.⁵³⁴

Doksanlı yılların basında yaşanan gelişmeler, Iraklı Kürtlerin konumlarını önemli ölçüde değiştirmiştir. Kuzey Irak’ta ortaya çıkan de facto yönetim Türkiye’deki Kürtler açısından çekim merkezi olabilecek, “kötü örnek teşkil edebilecek” bir oluşum olarak yorumlanmıştır. Bölgede yaşanan değişim Türkiye’de egemen ideolojinin koruyucusu aktörler açısından statükonun korunması sorununu ortaya çıkarmıştır. Kuzey Irak’taki de facto oluşumun yanı sıra, PKK’nın eylemlerinde yaşanan artış ve Avrupa Kürt diasporasının güçlenmesi ulusal güvenliğe yönelik varoluşsal bir tehdit olarak algılanmıştır.⁵³⁵ Böylece doksanlı yıllarda “Sevr Sendromu” adı verilen, Türkiye’nin toprak bütünlüğünün ve rejiminin tehdit altında olduğu fikrine dayanan bir parçalanma düşüncesi tartışılmaya başlanmıştır.⁵³⁶

Kürt yazarı M. Şerif Fırat tarafından, Cemal Gürsel’in ifadesiyle “inkârına imkân bırakmayan ilmi deliller ile” Kürtlüğün inkâr edilmesi milliyetçi çevrelerin kitaba ilgisini artırmıştır. Bu açıdan kitabın gördüğü ilgi konusundaki yetkinliği ile ilişkili değildir. Kitapta ileri sürülen iddialara oranla oldukça sınırlı sayıda kaynaktan faydalandığı görülmektedir. Bu haliyle kitap yazarının kaynaklara dayandıramadığı iddiaları ile kişisel görüşlerini ve izlenimlerini yansıtan, bilimsellikten uzak bir çalışma olarak değerlendirilmelidir. M. Şerif Fırat, *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*, 4. bs. (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1981).

⁵³³ Çalışmada devlet söyleminin oluşumunda etkili olan unsurlar; modernleşme, merkezileşme, milliyetçilik ve otoriteryanizm olarak belirlenmiştir. Devlet söyleminde Kürt sorunu birbiriyle ilişkili altı biçimde ele alınmıştır. Bunlar; kategorik inkâr söylemi, “ecnebi kıskırtması” söylemi, düşman söylemi, bölgesel geri kalmışlık söylemi, Kürt isyanlarının irticai faaliyet olarak değerlendirilmesi ve modernlik öncesi toplumsal örgütlenmelerle ilişkilendirilmesi şeklinde ifade edilmiştir. Devlet söyleminin kuruluşu ve devlet söyleminde Kürt sorununun ifade biçimleri kitabın ikinci ve üçüncü bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Yeğen, **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu**, 39–170.

⁵³⁴ **age**, 84.

⁵³⁵ Oran, **Türk Dış Politikası**, 235, 236.

⁵³⁶ Emekli Büyükelçi Şükrü Elekdağ’ın “2 ½ Savaş Stratejisi” adlı makalesi, doksanlı yıllarda güvenlik söyleminin temel önermesi olan, Türkiye’nin içeride ve dışarıda düşmanlarla çevrili bir ülke olduğu fikrini sistematize eden önemli bir örnektir. Elekdağ, Türkiye’nin karşılaşılabileceği kötü senaryolar üzerinden stratejisini ve tehdit algısını nasıl oluşturması gerektiğinden bahsederken, Yunanistan, Suriye ve PKK’nın Türkiye açısından yarattığı varoluşsal tehditlere gönderme yapmaktadır. Şükrü Elekdağ, “2 ½ War Strategy”, **Perceptions**, Vol. 1, March-May 1996. <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume1/March-May1996/212WARSTRATEGY.pdf>; [12.01.2010].

Bu dönemde güvenlik söyleminde bölücülük öne çıkarken, Kuzey Irak'a yönelik tehdit algısı güçlenmiş ve 2001 yılında Türkiye'nin Kuzey Irak'ta kurulacak bağımsız bir Kürt devletini savaş nedeni olarak kabul edeceği açıklanmıştır.⁵³⁷ Ancak 11 Eylül 2001 saldırıları ve 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesi ile bölge ülkelerinin ve yerel aktörlerin konumlarını büyük ölçüde değiştirecek, yeni bir döneme girilmiştir. ABD, Irak'ın geleceği açısından belirleyici bir aktör haline gelirken, Iraklı Kürtlerin konumları güçlenmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan yeni koşullar, Türkiye'nin Kuzey Irak'ta yaşanan gelişmelere müdahale etmesini zorlaştırmış ve Kuzey Irak politikasının yeniden yapılandırılması ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

Kasım 2002 genel seçimleriyle tek başına iktidar olan AK Parti döneminde Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında gerek söylem gerek eylem düzeyinde önemli değişimler yaşanmıştır. AK Parti, Kuzey Irak politikasını askeri bürokrasinin daha az etkili olabileceği sivil bir platforma taşımaya çalışırken, bölgeye yönelik politikanın psikolojik engellerden ve kronikleşen korumacı reflekslerden arındırılması gerektiğini savunmuştur. Kuzey Irak'ta Kürt yönetiminin 2005 yılında yasallaşmasıyla Kuzey Irak politikasının siyasallaşmasına dönük adımlar atılmış ancak bölgesel koşullar ve ulusal aktörlerin tutumları ikili ilişkilerde uzlaşmanın sağlanmasını zorlaştırmıştır. 2008 yılından itibaren Kuzey Irak politikasında siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliğinin sağlanması amacıyla diplomatik temaslar yoğunlaştırılmış ve diyalog mekanizması ön plana çıkartılmıştır.

Türkiye ve KBY arasında, karşılıklı güvensizliklerin yerini diyaloga bırakması ve ilişkilerin geliştirilmesi, ulusal alanda Kürt sorununun çözümü açısından olumlu bir etki yaratmıştır.⁵³⁸ Bu süreçte AK Parti'nin bölgeye yönelik uzlaşmacı tutumu, ulusal aktörler ve özellikle askeri çevreler tarafından PKK ile mücadelede askeri yöntemlerin tek başına yeterli olmadığı inancının güçlenmesi, Kürt sorununun konuşulması açısından olumlu bir atmosfer oluşturmuştur.⁵³⁹ Bu açıdan AK Parti tarafından 2009 yılının Ağustos ayında ilan edilen "Demokratik Açılım" süreci,

---

⁵³⁷ Uğur Ergan, "Kürt devleti savaş nedeni", **Hürriyet Gazetesi**, 16.05.2001, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-243369>, [12 Ocak 2010].

⁵³⁸ Henri J. Barkey, "**Turkey's New Engagement in Iraq: Embracing Iraqi Kurdistan**", (United States Institute of Peace, Special Report, May 2010): 1-20, 7.

⁵³⁹ **age**, 2, 3.

Kuzey Irak politikasında yaşanan değişimin iç politikaya yansıması olarak yorumlanabilecek niteliktedir.

6.3.2. AK Parti'nin Kürt Açılımı: "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi"

AK Parti, 2009 yılında Kürt sorununun çözümü amacıyla "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" adı verilen bir demokratikleşme süreci başlatmıştır.⁵⁴⁰ AK Parti tarafından bu projenin "sadece Kürt meselesi gibi kavramlara indirgenemeyecek kadar geniş" olduğu vurgulansa da, süreç Kürt sorunu çerçevesinde ele alınmış ve demokratikleşme süreci kamuoyu tarafından "Kürt açılımı"⁵⁴¹ olarak adlandırılmıştır. Kürt açılımı, bazı çevreler tarafından tarihi bir fırsat olarak nitelenirken, bazı çevreler tarafından ise PKK'nın meşrulaştırılması olarak yorumlanmıştır.⁵⁴²

Kürt sorunu, AK Parti iktidarının ilk döneminde hükümet yetkililerinin açıklamaları ile gündeme taşınmış, ancak kamuoyunda yankı bulan kısa süreli tartışmaların ötesinde, köklü bir politik değişimi başlatacak adımlar atılamamıştır. Başbakan Erdoğan, Kürt sorununa ilişkin ilk önemli açıklamasını, 12 Ağustos 2005 tarihinde Diyarbakır'da gerçekleştirmiştir. Erdoğan konuşmasında Kürt sorununu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ortak sorunu olarak nitelendirmiştir;

İlla her soruna bir ad koymak da gerekmez. Çünkü sorunlar hepimizindir. Ama illa 'Ad koyalım' diyorsanız Kürt sorunu bu milletin bir parçasının değil, hepsinin sorunudur. Benim de sorunumdur. Sorunların parça parça adresi olmaz. Bütün sorunlar Türk olsun, Kürt olsun, Çerkez olsun, Abaza olsun, Laz olsun bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ortak sorunudur. [...] Bu sebeple 'Kürt sorunu ne olacak?' diyenlere diyorum ki, bu ülkenin başbakanı olarak o sorun herkesten önce benim sorunumdur.⁵⁴³

Erdoğan, "Kürt sorunu herkesten önce benim sorunumdur", "Bu ülkede hangi sorun varsa bu sorunun çözümü için adres biziz"⁵⁴⁴ sözleri ile Kürt sorununun siyasi

⁵⁴⁰ Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci: Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi, AK Parti Tanıtım ve Medya Başkanlığı, (Ocak 2010), 10.

⁵⁴¹ Örnekler çoğaltılabilir. Cengiz Çandar, "Nasıl bir 'Kürt açılımı'?", **Radikal Gazetesi**, 24 Temmuz 2009, 9; "Erdoğan 'Kürt Açılımı' dedi", **Radikal Gazetesi**, 23 Temmuz 2009, 1; İbrahim Karagül, "Kürt açılımı: Türkiye için özgürlük projesi", **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Temmuz 2009, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=17922&y=IbrahimKaragul>, [27.05.2010].

⁵⁴² Özdemir İnce, "Kürt sorunu' ne demek?", **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/14/686909.asp>, [27.05.2010]; Bülent Aras, "Kürt açılımı ve dış politika", **Sabah Gazetesi**, 5 Ağustos 2009, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/bulent_aras/2009/08/05/kurt_acilimi_ve_dis_politika, [27.05.2010].

⁵⁴³ Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci, 38.

⁵⁴⁴ Erhan Seven, "Kürt sorunu benim sorunum", **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2005/Agustos/13/p01.html>, [27.05.2010].

sorumluluğunu üstlenirken, anayasal düzen çerçevesinde, demokratikleşme ve refah artışı temelinde bir çözüm öne sürmüştür;

Biz büyük bir devletiz ve millet olarak bu ülkeyi kuranların bize miras bıraktığı temel prensipler ve cumhuriyet ilkesi, Anayasal düzen dâhilinde her soruna daha çok demokrasi daha çok vatandaşlık hukuku daha çok refahla çözeceğiz, bu anlayışla çözüyoruz ve çözeceğiz de.⁵⁴⁵

Erdoğan, devletin geçmişte hatalar yaptığını, bu hataların yok sayılmayacağını belirtirken “Bu devlet, bu vatan, bu bayrak hepimizindir. Bir gün gelir bu hatalar düzeler” sözleri ile “geçmişin davalarıyla geleceği ipotek altına almamak gerektiğini” vurgulamıştır.⁵⁴⁶

Başbakan Erdoğan’ın Diyarbakır konuşması bazı çevreler tarafından Kürt sorununun çözümü açısından önemli bir adım olarak nitelendirilmiştir. Ali Bayramoğlu, Erdoğan’ın Kürt sorununun muhatabı olarak siyasi iktidarı işaret etmesini, diyaloga açık bir duruş sergilemesini, geçmiş politikaları eleştirmesini, sorunun varlığını ve farklılığını kabul etmesini ve çözüm konusunda demokratikleşmeye vurgu yapmasını, AK Parti iktidarının Kürt politikasının genel çerçevesi olarak değerlendirmiştir.⁵⁴⁷ Başbakanın Diyarbakır konuşmasının olumlu bir gelişme olduğunu nitelendiren yazarlar, bu ziyaretin Kürt sorununun siyasi çözümü için kritik bir dönemeç olduğu ve bunun bir fırsat haline dönüştürülmesi için neler yapılabileceğinin tartışılması gerektiğini öne sürmüştür.⁵⁴⁸

Murat Yetkin, Başbakanlıkları döneminde Diyarbakır’da yaptıkları konuşmalarda Kürt sorununun varlığını kabul eden Süleyman Demirel ve Mesut Yılmaz’ın siyasi bir açılım gerçekleştiremediklerini hatırlatarak, Erdoğan’ın Kürt sorununun çözümüne ilişkin girişimlerinin başarıya ulaşması için bölge halkının desteğini alması gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁴⁹ Mustafa Karaalioğlu ise Başbakanın konuşması ile “yeni bir anlayışın” ilan edildiğini ileri sürmüştür. Karaalioğlu, “Bu kez Türkiye, AB sürecinin en önemli aşamasında bulunmaktadır ve Başbakan bu açıdan yalnız

---

⁵⁴⁵ Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci, 38.

⁵⁴⁶ Seven, “Kürt sorunu benim sorunun”, **Yeni Şafak Gazetesi**.

⁵⁴⁷ Ali Bayramoğlu, “Diyarbakır’da Başbakan’dan Kürtlere mesajlar...”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2005/Agustos/13/abayramoglu.html>, [27.05.2010].

⁵⁴⁸ Enis Berberoğlu, “Adına sorun dersiniz çözümü de siyasi olur”, **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=342115&yazarid=6>, [27.05.2010]; Mehmet Ali Birand, “Erdoğan’dan parlak bir performans”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/13/686497.asp>, [27.05.2010].

⁵⁴⁹ Murat Yetkin, “Ya tarihe geçer ya sözde kalır”, **Radikal Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, 6; Ferai Tınc, “Madem Kürt sorunu var o zaman çözmeliyiz”, **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 2005,

değildir. Demokrasi ve hukuk zemini alabildiğine genişletir” sözleri ile “10 Ağustos süreci” olarak adlandırılabilen yeni konseptin Demirel ve Yılmaz tarafından yapılan açıklamalardan farklı olduğunu belirtmiştir.⁵⁵⁰

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir, Başbakan Erdoğan’ın Kürt sorunu ifadesini kullanmasının çok önemli olduğunu belirtirken, toplumsal barış ve refah için üzerlerine düşen görevi yerine getirmeye hazır olduklarını ifade etmiştir.⁵⁵¹ Bazı Kürt yazar ve sanatçılar da ortak bir basın açıklaması yaparak Başbakan Erdoğan’ın konuşmasını desteklediklerini, “sorunun açıklıkla ve cesaretle tanımlanmasının, geçmişte yapılmış hataların kabul edilmesinin” önemli bir gelişme olduğunu ve “Başbakan Erdoğan’ın verdiği mesajların, toplumun her kesiminde çözüm doğrultusundaki umutları yeşerttiğini” ifade etmişlerdir.⁵⁵²

Diğer yandan Erdoğan’ın konuşması bazı çevrelerce “PKK’nın meşrulaştırılması” olarak nitelendirilmiş ve Başbakan “teslimiyetçilik” ile suçlanmıştır. Erdoğan’ın Kürt sorununun varlığını kabul ederek PKK’yı meşrulaştırdığı ve siyasi açılımların “PKK ile müzakere masasına oturulsun” anlamına geldiği ileri sürülmüştür. Özdemir İnce’ye göre, “Başbakan, aksini ileri sürse de, ‘Türkiye’nin bir Kürt sorunu vardır’ diyerek PKK’yı meşrulaştırmış ve onu kendini Kürt sayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının temsilcisi yapmıştır.”⁵⁵³ Muhalefet partileri ise Başbakan Erdoğan’ı PKK’nın argümanlarını kullanmakla suçlamışlar ve açıklamaya tepki göstermişlerdir.⁵⁵⁴

Erdoğan’ın Diyarbakır konuşmasının ardından Demokratik Toplum Hareketi (DTH) PKK’ya, “en kısa sürede koşul ve süre içermeyen bir eylemsizlik-ateşkes kararı” çağrısında bulunmuş ve PKK 19 Ağustos 2005’de bir ay süreyle eylemsizlik kararı

---

⁵⁵⁰ Mustafa Karaalioglu , “10 ağustos süreci”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2005/Agustos/13/mkaraalioglu.html>, [27.05.2010].

⁵⁵¹ “Raporumuzu sunacağız”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=341937>, [27.05.2010].

⁵⁵² “Kürt yazar ve sanatçılardan Erdoğan'a destek”, **Hürriyet Gazetesi**, 22 Ağustos 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=344100>, [27.05.2010].

⁵⁵³ Özdemir İnce, “Kürt sorunu’ ne demek?”, **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/14/686909.asp>, [27.05.2010].

⁵⁵⁴ “Başbakan dikkatli olsun”, **Radikal Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=161325&tarih=13/08/2005>, [27.05.2010]; “Atışmalar kesilmedi”, **Radikal Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=161393>, [27.05.2010].

aldığını açıklamıştır.⁵⁵⁵ Ancak bu süreçte hükümet yetkilileri tarafından yapılan açıklamalar dışında Kürt sorununun çözümüne ilişkin bir girişim başlatılmamış, Başbakan Erdoğan'ın Diyarbakır konuşması da 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ve AB arasında başlatılacak katılım müzakereleri öncesi yapılan siyasi bir manevra olarak nitelendirilmiştir.⁵⁵⁶ Öte yandan bu dönemde Türkiye'deki siyasi ortamın, ulusal aktörler arası çekişmelerin Kürt sorununun tartışılmasına ve hükümet tarafından ele alınmasına olanak vermediği öne sürülmüştür.⁵⁵⁷

AK Parti'nin 22 Temmuz 2007 seçimlerinde yüzde 46.58 oy oranıyla ikinci kez tek başına iktidar olması ve siyasi arenada elini güçlendirecek gelişmelerin yaşanması Kürt sorununun yeniden gündeme taşınması için bir fırsat yaratmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda yaşanan gerginlikler 28 Ağustos 2007 tarihinde Abdullah Gül'ün TBMM tarafından on birinci Cumhurbaşkanı seçilmesi ile sona ermiş, seçimlerden sonra başlatılan “Ergenekon Operasyonu” ile “yasal sınırları zorlayan bir seçkin hizbinin eylem ve propaganda gücü” azaltılmıştır.⁵⁵⁸ Öte yandan KBY ile ilişkilerin iyileştirilmesi yönünde atılan adımlarla, ikili ilişkilerde uzlaşmanın ve diplomasinin öne çıktığı bir dönem başlamış, Kuzey Iraklı Kürtlere yönelik tehdit algısı yerini “kader birliği” söylemine bırakmıştır. Böylece AK Parti, iktidarının ikinci dönemine ulusal alanda hareket alanını daraltan pek çok etkenden sıyrılarak girmiş ve Kuzey Irak politikasında yaşanan değişme paralel olarak Kürt sorunu yeniden ele alınmıştır.

AK Parti iktidarının ikinci döneminde Kürt sorununa ilişkin gelişmelerin ilk işareti, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından 10 Mart 2009'da “Kürt sorunu konusunda güzel şeyler olacak”⁵⁵⁹ sözleri ile verilmiş ve Kürt sorunu gündemin en önemli konularından biri haline gelmiştir. Bu süreçte muhalefet çevreleri Cumhurbaşkanı Gül'ü Kürt sorunu konusunda “sözde çözüm için ümit dağıttığı ve müjde verdiği”

---

⁵⁵⁵ Birgül Özbarış, Dinçer Gökçe, Mehmet Gelturan, “Söz hükümette”, **Gündem Online**, <http://www.gundem-online.net/haber.asp?haberid=5126>, [27.05.2010].

⁵⁵⁶ Cüneyt Ülsever, “Erdoğan'ın Kürt politikası nerede?”, **Hürriyet Gazetesi**, 16 Ekim 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=3389278>, [27.05.2010].

⁵⁵⁷ Faruk Alpkaya, “Kürt Açılımı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, c. 64, s. 3(2009): 221–237, 221.

⁵⁵⁸ Alpkaya, “Kürt Açılımı”, 221.

⁵⁵⁹ Fikret Bila, “Gül'ün Tahran'a verdiği mesaj”, **Milliyet Gazetesi**, 13 Mart 2009, 16.

gerekçesiyle eleştirirken⁵⁶⁰, Gül “Türkiye için güzel şeyler olacak” mesajını yinelemiştir.⁵⁶¹ AK Parti hükümetinin Kürt sorununun çözümüne yönelik kapsamlı bir çalışma başlattığı Başbakan Tayyip Erdoğan tarafından 22 Temmuz 2009’da açıklanmıştır. Başbakan Erdoğan, Kürt sorununun çözümü konusunda MGK’da bir çalışma başlatıldığını ve bir devlet politikası oluşturmak istediklerini dile getirmiştir.⁵⁶²

Kürt açılımının genel çerçevesi, 29 Temmuz 2009’da İçişleri Bakanı Beşir Atalay tarafından bir basın toplantısı ile kamuoyuna açıklanmıştır. Hükümet adına süreci yürütmekle görevlendirilen İçişleri Bakanı Atalay, Kürt sorununun daha fazla demokrasi ve insan hakları ile çözüleceğine inandıklarını ifade etmiştir. Atalay, hükümetin Kürt sorununu kurumlar arası işbirliği ve toplumsal diyalog sonucu oluşturulacak bir devlet politikası ile çözmek istediklerini ve bu sürece tüm toplumsal aktörleri dahil etmeye çalıştıklarını dile getirmiştir.⁵⁶³ İçişleri Bakanı Atalay’ın basın toplantısı sonrası, AK Parti hükümetinin Kürt sorunu konusunda bir paket hazırlığı içinde olmadığı, süreçsel bir değişimi ön gördüğü değerlendirmeleri yapılmıştır.⁵⁶⁴

AK Partili yetkililer, bu süreçte toplumsal ve siyasi uzlaşımın sağlandığı bir çözüm yaratmak istediklerini, kurumlar arası işbirliği ile bir devlet politikası oluşturmak istediklerini her fırsatta vurgulamışlardır. Başbakan Erdoğan, partisinin 11 Ağustos 2009 tarihli grup toplantısında Kürt sorununa neden olan siyasi zihniyeti ve politik yaklaşımı sürdürmenin mümkün olmadığını belirtmiş, bütün siyasi partileri, sivil toplum örgütlerini, akademisyenleri ve yazarları sürece destek vermeye çağırmıştır.⁵⁶⁵ Kürt Açılımı konusunda siyasi partilere diyalog mesajı gönderen Erdoğan, 5 Ağustos 2009’da, uzun bir süre randevu talebini yanıtızsız bıraktığı DTP lideri Ahmet Türk ile

---

⁵⁶⁰ MHP lideri Devlet Bahçeli, partisinin grup toplantısında Cumhurbaşkanı Gül’ün Kürt sorunu hakkındaki açıklamasını sert bir dille eleştirmiştir. “Kürt açılımı izaha muhtaç”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Mayıs 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=13.05.2009&i=186054>, [27.05.2010].

⁵⁶¹ “Türkiye için güzel şeyler olacak”, **Sabah Gazetesi**, 27 Temmuz 2009, http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/07/27/turkiye_icin_guzel_seyler_olacak, [27.05.2010].

⁵⁶² “Erdoğan: Kürt açılımı için çalışıyoruz”, **Radikal Gazetesi**, 23 Temmuz 2009, 10.

⁵⁶³ “Bakan Atalay: Kürt açılımı devlet politikası, hedef Türkiye modeli”, **Radikal Gazetesi**, 30 Temmuz 2009, 11.

⁵⁶⁴ Murat Yetkin, “Kürt sorununa çözüm, kısık ateşte pişiyor”, **Radikal Gazetesi**, 30 Temmuz 2009, 10.

⁵⁶⁵ **AK Parti Resmi İnternet Sitesi**, “Recep Tayyip Erdoğan’ın Grup Konuşması”, 11 Ağustos 2009, <http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/11.08.2009%20grup%20kon.doc>, [27.05.2010].

görüşmüştür. Görüşme sonrası DTP lideri Türk, diyalog ortamının sağlanmasından dolayı mutlu olduklarını dile getirmiştir.⁵⁶⁶

Muhalefet partileri CHP ve MHP ise Kürt açılımının karşısında yer almış ve Başbakan Erdoğan'ın görüşme talebine olumsuz yanıt vermiştir. MHP lideri Devlet Bahçeli yaptığı yazılı basın açıklamasında Kürt açılımını "Türkiye'nin milli birliğine ve varlığına kastetmeyi amaçlayan yıkım projesi" olarak tanımlamış ve Başbakan Erdoğan'ın "Anayasa suçu işlemeye teşebbüs" ettiğini öne sürmüştür.⁵⁶⁷ CHP lideri Deniz Baykal ise, yapılan çalışmanın "Türkiye'yi olumsuz etkileyip karşılıklı kuşkuları artırmaya çok derin tartışmaların ortaya çıkmasına ve bir anlamda ulusal birliğin sarsılmaya başlamasına" yol açacağını savunmuş ve bölünme kaygısının toplumsallaşmaya başladığını dile getirmiştir.⁵⁶⁸ Baykal, Türkiye'nin tarihi bir dönüm noktasında olduğunu, çözülme yönünde atılacak adımların çatışma ve gerginlik yaratacağını, bu sürecin sonunda Türkiye'nin Yugoslavya'ya benzeyebileceğini ileri sürmüştür.⁵⁶⁹

Kürt açılımının bir devlet politikası olarak uygulanacağı söylemi, 20 Ağustos 2009 tarihli MGK toplantısında alınan karar ile desteklenmiştir. MGK tarafından Kürt açılımına verilen destek toplantının basın bildirisine şu sözlerle yansımıştır;

Türkiye'nin güvenliğini yakından ilgilendiren önemli iç ve dış gelişmeler gözden geçirilmiştir. Bu bağlamda, Kurul'un önceki toplantılarında yapılan değerlendirmelerin de ışığında; devletimizin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü pekiştirmek, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak üzere, İçişleri Bakanlığı eşgüdümünde yapılan çalışmalar hakkında Kurul'a bilgi sunulmuş ve çalışmaların devamı tavsiye edilmiştir.⁵⁷⁰

MGK toplantısında sürece ilişkin tavsiye kararı alınması Kürt açılımı açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiş, ordunun açılıma onay verdiği şeklinde yorumlanmış, bu durum muhalefet çevrelerince sert bir dille eleştirilmiştir.⁵⁷¹

⁵⁶⁶Tarık Işık, Rifat Başaran, "Akan kan dursun istiyoruz", **Radikal Gazetesi**, 6 Ağustos 2009, 1.

⁵⁶⁷ **MHP Resmi İnternet Sitesi**, "Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Başbakan Erdoğan'ın Kürt açılımı konusundaki son beyanları" hakkında yaptıkları yazılı basın açıklaması", 14 Eylül 2009, <http://www.mhp.org.tr/gbk.php?content=2669&cat=39>, [27.05.2010].

⁵⁶⁸ "Baykal'dan "Kürt açılımı" açıklaması", **Hürriyet Gazetesi**, 24 Ağustos 2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12338233>, [27.05.2010].

⁵⁶⁹ "Yugoslavya gibi oluruz", **Hürriyet Gazetesi**, 25 Ağustos 2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12342165>, [27.05.2010].

⁵⁷⁰ **MGK Genel Sekreterliği**, "20 Ağustos 2009 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi", <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2009/20agustos2009.html>, [27.05.2010].

⁵⁷¹ Murat Yetkin, "MGK açıklaması dengeleri değiştirdi", **Radikal Gazetesi**, 22 Ağustos 2009, 10; Fatih Çekirge, "DTP'yi de onaylamış oldular", **Hürriyet Gazetesi**, 24 Ağustos 2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12334833>, [27.05.2010]; **MHP Resmi**

Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ, kamuoyuna yansıyan tartışmalar ve eleştiriler üzerine 25 Ağustos 2009’de Zafer Haftası mesajında anayasanın değiştirilemez maddelerine atıfta bulunmuş ve bu hassasiyetlerin korunması konusunda ordunun üzerine düşen görev ve sorumluluğun bilincinde olduğunu vurgulamıştır. Başbuğ, “güvenlik alanının dışında kalan ekonomi, sosyo-kültürel ve uluslararası alanlarda da devlet tarafından gerekli tedbirlerin alınmasının önemli” olduğunu belirtmiş ve ordunun Kürt açılımına ilişkin yaklaşımının genel çerçevesini açıklamıştır;

Ulus-devlet ve üniter-devlet yapısına hiçbir gerekçeyle zarar verilmesini kabul edemez. Kültürel farklılıklara saygılıdır. Ancak kültürel farklılıkların siyasallaştırılmasını, başka bir ifadeyle siyasal temsil aracı olmasını, toplumsal siyasal kimlik unsuru haline getirilmesini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası içinde mümkün göremez. Terör örgütü ve destekleyicileriyle ilişki kurulmasına yol açabilecek hiçbir faaliyet içinde bulunamaz.[...] Her konuyu tartışabilme özgürlüğünün, devletin varlığını riske sokacak, ülkeyi kutuplaşmaya, ayrışmaya ve çatışma ortamına sokacak konuları içermemesi gerektiğine inanır.⁵⁷²

Başbuğ’un açıklaması Kürt açılımını destekleyen çevrelerce eleştirilmiş, “iki muhalefet partisi liderinin, acımasız ve insafsız tahriklerine” kapılarak Kürt açılımı tartışmalarına dâhil olması bir hata olarak nitelenmiştir.⁵⁷³

Kürt açılımı sürecinin en önemli gelişmesi, 19 Ekim 2009 tarihinde PKK lideri Abdullah Öcalan’ın çağrısı üzerine Kandil ve Mahmur Kamplarından 34 kişilik bir grubun “barış gönüllüleri” adıyla Türkiye’ye gelmesi olmuştur. Şırnak’ın Silopi ilçesindeki Habur Sınır Kapısı’ndan giriş yapan grup savcılık tarafından sorguya alınmış ve daha sonra serbest bırakılmıştır.⁵⁷⁴ PKK’lı grubun Diyarbakır’a gidişi sırasında yapılan gösteriler ise kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır.⁵⁷⁵ Başbakan Erdoğan, gösterilerin halkı kışkırttığını ve süreci baltaladığını vurgularken, yapılan provokasyona rağmen süreci devam ettirmekte kararlı olduklarını ifade etmiştir.⁵⁷⁶ Ancak Başbakan Erdoğan birkaç gün sonra dağdan dönüş sürecinin durdurulduğunu

---

İnternet Sitesi, “Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli’nin gelişen siyasi gündeme ilişkin yazılı basın açıklaması” 21 Ağustos 2009, <http://www.mhp.org.tr/gbk.php?content=2657&cat=39>, [27.05.2010].

⁵⁷² **T.C. Genelkurmay Başkanlığı**, “Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ’un Zafer Haftası Mesajı”, 25 Ağustos 2009, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_8_Mesajlar/2009/30agustos_zafar_bayrami_mesaji_25082009.html, [27.05.2010].

⁵⁷³ Tarhan Erdem, “Yola -açılıma- devam”, **Radikal Gazetesi**, 27 Ağustos 2009, 15.

⁵⁷⁴ Rifat Başaran, “Açılımın ilk meyvesi: 34 kişi döndü”, **Radikal Gazetesi**, 20 Ekim 2009, 10, 11.

⁵⁷⁵ “Habur’dan Diyarbakır’a gövde gösterisi”, **Milliyet Gazetesi**, 21 Ekim 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Yasam/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1152997>, [27.05.2010].

⁵⁷⁶ Fikret Bila, “Erdoğan’dan DTP’ye sitem: Ayrılkçı şova dönüştürdüler”, **Milliyet Gazetesi**, 22 Ekim 2009, 16.

açıklamış, askeri çevrelere yakın kaynaklar ise bu kararın alınmasında ordunun etkili olduğunu öne sürmüştür.⁵⁷⁷

Demokratik açılım, 10 Kasım 2009 tarihinde TBMM Genel Kurul’unda görüşülmeye başlanmıştır. AK Parti hükümetinin demokratik açılımı Mustafa Kemal Atatürk’ün ölüm yıldönümünde başlatması muhalefet partileri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Genel Kurul’daki görüşmeler muhalefet partilerinin protesto gösteri ile zaman zaman kesilirken, hükümet adına İçişleri Bakanı Atalay demokratik açılımın “partiler üstü bir milli mesele” olduğunu vurgulayarak, muhalefeti işbirliğine çağırmıştır.⁵⁷⁸ Meclis çatısı altındaki görüşmelerde demokratik açılım süreci, “Atatürk’ün anısına saygısızlık edildiği suçlamalarıyla” gölgelenmiş ve sürecin içeriğine ilişkin etkili bir tartışma ortamı yaratılamamış, bu durum sürecin devamına ilişkin endişeleri artırmıştır.⁵⁷⁹

Kürt sorununun önemli bir unsuru olan PKK’nın Kuzey Irak’taki varlığı Iraklı Kürtleri sorunun çözümü açısından önemli bir aktör haline getirmiş, KBY yetkililerinin demokratik açılımda nasıl bir rol oynayacağı merak edilmiştir.⁵⁸⁰ Öte yandan bazı çevreler tarafından demokratik açılım sürecinin, uluslararası koşulların dayatmasıyla, ABD’nin Irak’tan çekilme planı çevresinde, kısaca dış dinamiklerin etkisiyle gerçekleştirildiği iddia edilmiştir. Cüneyt Ülsever, hükümetin Kürt açılımının aslında “Kuzey Irak açılımı” olduğunu ve bu sürecin iç dinamiklerin etkisiyle değil, ABD’nin desteğiyle “Türkiye’nin Kuzey Irak’taki Kürtlere, onların da rızası ile hamilik edebilmesi için, önce kendi Kürtleri ile barışı ve huzuru yakalaması” amacıyla başlatıldığını öne sürmüştür.⁵⁸¹

Kürt açılımı Iraklı Kürtler tarafından olumlu bir gelişme olarak karşılanmış ve Kürt liderler sürece destek veren açıklamalar yapmıştır. KBY lideri Barzani, hükümetin açılımını olumlu bulduklarını ve sürece destek vermeye hazır olduklarını her fırsatta dile getirirken, “PKK’nın dağdan inmesi ve silah bırakmasından” yana olduğunu vurgulamıştır. Barzani, Kürt sorununun askeri yollardan değil, siyasi girişimler ile

---

⁵⁷⁷ Fikret Bila, “Girişleri Kritik Telefon Durdurdu”, **Milliyet Gazetesi**, 26 Ekim 2009, 16.

⁵⁷⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 23, Toplantı 15, c. 52 (Kasım 2009), <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil4/bas/b015m.htm>, [22.05.2010].

⁵⁷⁹ Murat Yetkin, “Atalay 'Sıkıntı yok' diyor ama...”, **Radikal Gazetesi**, 11 Kasım 2009, 10.

⁵⁸⁰ Deniz Zeyrek, “Barzani Kürt açılımının neresinde?”, **Radikal Gazetesi**, 4 Ağustos 2009, 10.

⁵⁸¹ Cüneyt Ülsever, “Kürt açılımı ne kadar iç dinamiklere bağlı?”, **Milliyet Gazetesi**, 23 Temmuz 2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=12129434&yazarid=3&tarih=2009-07-23>

çözülebileceğini belirtirken, “Bizden (PKK’ya karşı) askeri operasyon bekleniyorsa, bunu yapmayacağız. Hem kardeşlik ve hem de barıştan söz edilirken, bu sözcüklerin yanına askeri operasyon sözcükleri konulmaz” sözleriyle KBY’nin sürece vereceği desteğin sınırlarını çizmiştir.⁵⁸²

Kürt açılımı, Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve KBY Başkanı Barzani tarafından 30 Ekim 2009’da Erbil’de gerçekleştirilen görüşmelerde de gündeme getirilmiştir. Diplomatik kaynaklara yakın isimler tarafından Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun Kuzey Irak’taki PKK varlığı konusunda KBY’nin desteğini istediği, Barzani’nin ise Kürt açılımı sürecinin PKK tarafından sabote edilmemesi için devreye gireceği öne sürülmüştür.⁵⁸³ Barzani, Haziran 2010’da Türkiye’ye yaptığı ziyaret kapsamında Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) yetkilileriyle de bir araya gelmiş ve BDP’lileri Kürt açılımı konusunda hükümetle işbirliği yapmaya çağırmıştır. 4 Haziran 2010’da BDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, Grup Başkanvekili Bengi Yıldız ve kapatılan DTP’nin eski genel başkanı Ahmet Türk’le görüşen Barzani, “Türk hükümeti kimseyi dışlamadan, diyalog yoluyla sorunları çözmeye çalışıyor. Bunu sonuna kadar desteklemeliyiz. Projeden zarar gelmez” sözleriyle demokratik açılıma verdiği desteği bir kez daha dile getirmiştir.⁵⁸⁴

AK Parti, demokratik açılım sürecinin kısa, orta ve uzun vadede yapılacak düzenlemelerle, “Demokrasinin standartları, AB ülkelerindeki seviyeye gelineye kadar” devam edeceğini ve Türkiye’nin sivil ve demokratik bir anayasaya kavuşturulmasını hedeflediklerini açıklamıştır.⁵⁸⁵ Başbakan Erdoğan, demokratik açılım sürecinin ilan edildiği günlerde amaçlarının “yılbaşından önce bu işi bitirebilmek”⁵⁸⁶ olduğunu açıklamış ancak PKK’nın artan silahlı eylemleri, “seçim ve oy endişesi” gibi nedenlerle Kürt sorununa “siyasi çözüm her geçen gün giderek

---

⁵⁸² Cengiz Çandar, “Barzani’nin üç mesajı”, **Radikal Gazetesi**, 15 Ekim 2009, 9.

⁵⁸³ Murat Yetkin, “Barzani devrede”, **Radikal Gazetesi**, 1 Kasım 2009, 10.

⁵⁸⁴ Hilal Köylü, Rifat Başaran, “Barzani ve BDP açılımda anlaşamadı”, **Radikal Gazetesi**, 5 Haziran 2010, 15.

⁵⁸⁵ Bu süreçte Farklı dil ve lehçelerde kursların açılması, yer isimlerinin değiştirilmesi, Kürtçe yazılmış bazı eserlerinin devlet desteğiyle basılması gibi kısa vadede atılacak adımların yanı sıra, uzun vadede “Türkiye’nin sivil ve demokratik bir anayasaya kavuşturulması hedeflenmiştir.” Bu çerçevede hükümet tarafından bir anayasa değişikliği paketi hazırlanmış ve TBMM’de yapılan görüşmeler sonucu kabul edilmiştir. Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci: Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi, AK Parti Tanıtım ve Medya Başkanlığı, (Ocak 2010), 119–122 ; “Referanduma doğru...”, **Radikal Gazetesi**, 7 Mayıs 2010, 1.

⁵⁸⁶ “Açılım kavgası kızıştı”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ağustos 2009, 10.

daha da” zorlaşmış ve açılım süreci kesintiye uğramıştır.⁵⁸⁷ PKK lideri Abdullah Öcalan’ın PKK’nın tasfiye edilmeye çalışıldığını ve bir muhatap bulamadığı için 31 Mayıs 2009 tarihinden sonra çekileceğini açıklamasının ardından,⁵⁸⁸ PKK silahlı eylemlerini artıracakını ilan etmiştir.⁵⁸⁹ Geline nokta Kürt açılımı olarak adlandırılan demokratikleşme süreci, kamuoyuna yansıyan tartışmaların ötesinde bir sonuca ulaşamamış, PKK’nın eylemlerindeki artışa paralel olarak açılım sürecinde bir tıkanma yaşanmıştır.

---

⁵⁸⁷ Oral Çalışlar, “Türkiye 'Kürt sorunu'nda aklını yeniden yitiriyor”, **Radikal Gazetesi**, 19 Haziran 2010, 11.

⁵⁸⁸ “Öcalan: Muhatap bulamadığım için çekiliyorum”, **Gündem Online**, 28 Mayıs 2010, <http://www.gundem-online.net/haber.asp?haberid=91754>, [02.06.2010].

⁵⁸⁹ “Ateşkes süreci anlamını yitirdi”, **Gündem Online**, 1 Haziran 2010, <http://www.gundem-online.net/haber.asp?haberid=91907>, [02.06.2010].

7. SONUÇ

Bu çalışmada, 3 Kasım 2002 genel seçimleri ile iktidara gelen ve 22 Temmuz 2007 seçimleri ile yeniden seçilerek iktidarını sürdüren AK Parti döneminde Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında yaşanan değişim süreçsel olarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz ile Kuzey Irak politikasında, AK Parti'nin dış politika anlayışı, bölgesel ve ulusal düzeyde yaşanan gelişmeler ile bölgesel ve ulusal aktörlerin etki düzeylerinde yaşanan farklılaşmanın etkili olduğu görülmüştür. AK Parti iktidarı süresince, Kuzey Irak'a yönelik güvenlik eksenli bir anlayış yerine, diyalog mekanizmasının ve karşılıklı işbirliğinin öne çıkarıldığı bir politik yaklaşım benimsemiştir. AK Parti'nin Kuzey Irak politikasında, "bölgeye yönelik diplomatik açılımları olumsuz yönde etkileyen psikolojik engellerin aşılması", "ikili ilişkiler çeşitlendirilerek, odaklanmış tepkilerin azaltılması", "bölge barışını güçlendirecek ortak çıkar alanlarının oluşmasına öncülük edilmesi" ilkeleri öne çıkmaktadır.

AK Parti'nin dış politika vizyonunun mimarı olarak kabul edilen ve Mayıs 2009'da Dışişleri Bakanı olarak görevlendirilen Ahmet Davutoğlu, bölgede uzun vadeli barışın sağlanması için Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik PKK eksenli-güvenlik temelli politikaların yerine, kültürel-ekonomik-siyasi ve diplomatik boyutların bütünleşik bir şekilde yeniden değerlendirileceği bir yaklaşım benimsemesi gerektiğini savunmaktadır. Karşılıklı güvensizliklerin ve psikolojik engellerin aşılması gerektiği üzerinde durulurken, bu anlayışa paralel olarak bölge halklarının tarihi-kültürel-akrabalık bağlarına, ortak tarih ve ortak kadere vurgu yapılmaktadır. AK Parti'nin Kuzey Irak politikasında karşılıklı ekonomik bağımlılık ve ortak çıkar alanlarının yaratılması üzerinde de önemle durulmaktadır. Türkiye'nin dış politikasındaki gerginliklerin ve bölgesel sorunların ekonomik araçlarla çözebileceği savunulmaktadır. Kuzey Irak'a yönelik askeri araçların, tankların yerine ticaret filolarının tercih edilmesi gerektiği, Kuzey Irak'ın Türkiye açısından önemli bir ekonomik açılım alanı olduğu inancı AK Parti çevrelerince sıkça vurgulanmaktadır.

Kuzey Irak politikasında yaşanan değişimde etkili olduğu düşünülen bölgesel gelişmelerin başında 2003 Irak savaşı ve sonrasında bölgede oluşan koşullar

gelmektedir. Bu dönemde, Türkiye'nin bölgedeki askeri varlığına ilişkin rahatsızlıklar belirginleşmiş, Türkiye ile ABD arasında bölgeye ilişkin amaç ve beklentiler konusundaki farklılıklar su yüzüne çıkmış ve Kuzey Iraklı Kürtlerin Irak içindeki konumları güçlenmiştir. Bu süreçte ABD, Irak'ta yeni düzeni tesis etmeye çalışırken, Kürt müttefiklerini ve Irak'ın görece en istikrarlı bölgesi olan Kuzey Irak'ı Türkiye'nin askeri etkisinden korumaya, bölgenin konsolidasyon sürecini etkilemesini önlemeye çalışmıştır. Bu durum, Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında hareket alanını daraltmıştır.

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasını etkileyen bir diğer gelişme, Kuzey Irak'taki Kürt yönetiminin "Kürdistan Bölgesel Yönetimi" adıyla yasallaşmasıdır. 15 Ekim 2005 tarihinde gerçekleştirilen referandum ile Irak'ta yeni bir Anayasa kabul edilmiş, KBY de Irak'ın federal bir birimi haline gelmiştir. Kuzey Irak'ta Kürt yönetiminin yasallaşması, Türkiye'nin bölgedeki askeri etkinliğinin sürdürülemeyeceğinin anlaşılması ile Kuzey Irak politikasının mevcut koşullar çerçevesinde yeniden yapılandırılması gerektiği ortaya çıkmış, bu durum Türkiye'nin bölgeye yönelik politikasında önemli bir anlayış değişikliğini de beraberinde getirmiştir.

Yeni koşullarda, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, Irak'ın parçalanmasının ve bölgede bir Kürt devletinin kurulmasının önlenmesi için Irak'ta kurulan federal yapının kabul edilmesi, bu yapının istikrarına katkı sağlanması gerektiği kabul edilmiştir. Bu yaklaşım değişikliği 2005 yılının Şubat ve Aralık MGK'larına da yansımıştır. Ancak ilişkilerde gerginlik yaratan bazı konular bu değişimi sekteye uğratmıştır. Buna paralel olarak MİT Müsteşarı Emre Taner, Selahaddin kentinde Barzani ile bir araya gelmiş, Genelkurmay başkanı Hilmi Özkök, Türkiye'nin Irak'ta değişen koşullara ayak uyduracağını açıklamıştır. Bu gelişmeler Iraklı Kürtler ile diyalog ve işbirliği anlayışının bir devlet politikası olarak uygulanacağını ilk işareti olarak kabul edilmiştir. Bu yeni durum, Kuzey Irak politikasının siyasallaştırılması, diplomatik yöntemlerin öne çıkarılması ve sivil rollerin üstlenilmesine zemin hazırlamıştır. Ancak Kürt liderlerin bağımsızlık söylemi, PKK'nın artan eylemleri ve buna paralel ulusal düzeyde Kürt devleti ve Kerkük konusundaki endişelerin artması gibi gelişmeler, ulusal ve bölgesel düzeyde yaşanan sorunlar çözülmeden Kuzey Irak politikasında yaşanan tıkanıklığın aşılamayacağını göstermiştir.

Gerginlik yaratan konuların başında, PKK'nın Kuzey Irak'taki etkinliği ve Türkiye'ye yönelik eylemlerindeki artış gelmektedir. Türkiye 2005 yılından itibaren

PKK ile ilgili endişelerini gidermek amacıyla ABD ile çok sayıda görüşme gerçekleştirmiş, ancak kurulan işbirliği mekanizmalarından somut bir sonuç alınamamıştır. Bu süreçte ABD, PKK ile mücadelede uygulanacak yöntem konusunda askeri operasyonu son seçenek olarak gösterirken, Türkiye kamuoyunda askeri yöntemlerin uygulanmasına ilişkin görüşler giderek ağırlık kazanmıştır.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer PKK'ya karşı önlem almadıkları gerekçesiyle Irak Cumhurbaşkanı Talabani'ye karşı diplomatik ambargo uygularken, Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt ise Iraklı Kürtleri PKK'ya destek vermekle suçlamış ve diyalog sürecinin karşısında yer aldıklarını açıkça ortaya koymuşlardır. KBY'li yetkililer ise Türkiye tarafından muhatap alınmadıkları için, Türkiye'nin PKK ile mücadele çerçevesindeki girişimlerini kendi varlıklarına yönelik bir tehdit olarak algılamışlardır. Türkiye'de Kerkük'ün statüsü ve sınır-ötesi operasyon tartışmalarının yapıldığı dönemlerde bu algının etkisiyle, Barzani tarafından güç gösterisi olarak nitelenebilecek, tehditkâr açıklamalar yapılmıştır.

Bu süreçte ordu ve AK Parti arasında sınır ötesi operasyon konusunda gerginlikler yaşanmıştır. Kuzey Irak politikasını ağırlık merkezine siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliğini yerleştirmeye çalışan AK Parti sınır ötesi operasyonun yaratacağı gerginliği tercih etmezken, Genelkurmay Başkanı Büyükanıt 2007 yılının Nisan ayında, Kuzey Irak politikasında yaşanan tıkanıklığın aşılması için askeri operasyonun gerekli olduğunu açıklamıştır. Bu tarihten itibaren ordunun tutumu ve halkın PKK'ya yönelik kitlesel eylemlere dönüşen tepkisi hükümet üzerinde önemli bir baskı yaratmıştır.

PKK kaynaklı gerginlikleri krize dönüştüren gelişme ise 21 Ekim 2007 tarihli Dağlıca Baskını olmuştur. Baskın, AK Parti'nin Kuzey Irak politikasında yaşanan tıkanıklığı üst seviyeye taşıırken, PKK'nın etkinliğinin ulaştığı noktayı da gözler önüne sermiştir. Ulusal ve uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin içinde bulunduğu tıkanıklığı aşmak için askeri yöntemlere başvuracağı inancı güçlenmiştir. Dağlıca Baskını sonrası 5 Kasım 2007'de ABD Başkanı Bush ve Erdoğan bir araya gelmiş ve yapılan görüşmeler sonucunda PKK ortak düşman ilan edilmiş, PKK ile mücadelede anlık istihbarat paylaşımına dayalı yeni bir işbirliği mekanizması oluşturulmuştur.

Dağlıca Baskını ve 5 Kasım Mutabakatı sonrası Türkiye'nin bölgeye yönelik politikasında yeni bir dönem başlamıştır. Dışişleri bakanı Davutoğlu da Dağlıca

Baskını'nı hükümetin Kuzey Irak politikası açısından bir yol ayrımı olarak nitelendirmiştir. 5 Kasım Mutabakatı sonrası öncelikle anlık istihbarat mekanizması çerçevesinde askeri tıkanıklık aşılmış, daha sonra ABD, Irak ve KBY ile diplomatik temasların yoğunlaştığı ve işbirliği girişimlerinin arttığı bir sürece girilmiştir. Türkiye ve KBY ilişkilerinde uzlaşma dönemi olarak adlandırdığımız bu süreçte ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesini kolaylaştırıcı bir takım bölgesel ve ulusal gelişmeler yaşanmıştır.

AK Parti'nin Temmuz 2007 genel seçimleri ile ikinci kez tek başına iktidar olması ve siyasi arenada hareket alanı daraltan baskılardan sıyrılması, KBY ile diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi yönünde önemli bir politika değişikliğine gidilmesine olanak tanımıştır. Bu çerçevede Kuzey Irak'la ilişkilerde girilen yeni süreç, bölgeye ile diyalog ve işbirliğinin önemine vurgu yapılan, 21 Şubat ve 24 Nisan 2008 MGK toplantılarının basın bildirimlerine de yansımıştır. Bölgesel düzeyde yaşanan; PKK'nın ortak düşman ilan edilmesi ve KBY'nin de dâhil edildiği yeni bir işbirliği mekanizmasının kurulması, Türkiye ve Irak arasında yüksek düzeyli işbirliği sürecine girilmesi, Kasım 2008'de ABD'nin Irak'tan çekileceğinin resmîyet kazanması ile KBY'nin Türkiye'nin desteğine daha fazla ihtiyaç duyacağı bir döneme girilmesi, ABD'nin Irak'tan çekilme sürecinde, Irak'taki başarısı açısından Türkiye ve KBY arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi konusunda destekleyici olması gibi gelişmelerin kolaylaştırıcı etkisiyle Türkiye ve KBY arasında diplomatik temasların yoğunlaştığı bir uzlaşma dönemine girilmiştir.

Bu çerçevede öncelikli olarak, Kürt liderlerin Irak'taki anayasal statüleri tanınmıştır. Irak Cumhurbaşkanı Talabani 7 Mart 2008'de Cumhurbaşkanı Gül'ün davetlisi olarak Türkiye gelmiştir. Türkiye ve KBY arasındaki diplomatik ilişkilerin sağlanması amacıyla Irak Özel temsilciliği mekanizması kullanılmış, ilişkilerde yaşanan güvensizlikler aşılmaya çalışılmıştır. Özel temsilci Murat Özçelik 2008 yılının Ekim ayından itibaren KBY lideri Barzani ile çok sayıda resmi görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler ilişkilerin diplomatik bir zemine oturmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Uzlaşma süreci açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilen ve "Tarihi Uzlaşma" olarak adlandırılan gelişme ise 30 Ekim 2009'da Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun KBY Başkanı Barzani ile Erbil'de gerçekleştirdiği görüşme olmuştur. Bu görüşmede ortak vizyon ve işbirliği alanlarına vurgu yapılmış, Barzani PKK'nın çizgisini

onaylamadıklarını açıklamıştır. Bu görüşmenin ardından Mart 2010'da Erbil'de ilk Türk başkonsolosluğu açılmıştır. Uzlaşma süreci açısından bir diğer önemli gelişme ise "Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı" olarak Türkiye'ye davet edilen Barzani'nin, 3 Haziran 2010 tarihinde gerçekleştirdiği ziyaret olmuştur. Bu ziyaretin mevcut işbirliğini farklı alanlarda geliştirip derinleştirmek amacıyla gerçekleştirildiği vurgulanmıştır.

Bu süreçte AK Parti'nin Kuzey Irak'a yönelik uzlaşmacı tutumu, KBY ile kurulan diplomatik temaslar, ulusal kamuoyunda PKK ile mücadelede askeri yöntemlerin tek başına yeterli olmadığı inancının güçlenmesi, Kürt sorununun ele alınması açısından da olumlu bir atmosfer yaratmıştır. Kuzey Irak politikasında yaşanan bu değişim aynı zamanda, dış politikada ulusal güvenlik söyleminin ve ordunun etkisinin kademeli olarak azaldığının gözlemlenebileceği önemli bir örnek olmuştur. Kuzey Irak politikası süreç içinde siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliğinin öne çıktığı, askeri bürokrasinin daha az etkili olabileceği siyasal bir düzleme çekilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AK Parti Tanıtım ve Medya Başkanlığı. **Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci: Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi**. Ocak 2010.
- Akdoğan, Yalçın. **AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi**. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004.
- Aksu, Fuat. **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2008.
- Barkey, Henri J. **Preventing Conflict Over Kurdistan**. Monograph, Carnegie Endowment for International Peace, January 2009.
- Bila, Fikret. **Komutanlar Cephesi**. 5. bs. İstanbul: Detay Yayınları, 2007.
- _____. **Ankara'da Irak Savaşları**. 6. bs. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2007.
- Bölükbaşı, Deniz. **1 Mart Vakası: Irak Tezkeresi ve Sonrası**. İstanbul: Doğan Kitap, 2008.
- Cevizoğlu, M. Hulki. **Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi**. İstanbul: Form Yayınları, 1991.
- Çakır, Ruşen. **Ne Şeriat Ne Demokrasi, RP'yi Anlamak**. 2 bs. İstanbul: Metis Yayıncılık, 1994.
- Çetinsaya, Gökhan. **SETA Irak Dosyası: Irak'ta Yeni Dönem, Ortadoğu ve Türkiye**. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2006.
- Davutoğlu, Ahmet. **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**. 37 bs. İstanbul: Küre Yayınları, 2007.
- Değerli, Turgut. **Milli Güvenlik Siyaseti ve Stratejisi: Kavramlar, Bir analitik yöntem**. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 1996.
- Duru, Cenap, Mehmet Hoşder. **Milli Güvenlik Siyasetinin Oluşturulması**. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 1994.
- Fırat, M. Şerif. **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**. 4. bs. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1981).
- Güngör, Nasuhi. **Yenilikçi Hareket: Yeni Dünya Düzeni Ekseninde Bir Değerlendirme**. İstanbul: Anka Yayınları, 2001.
- Güzel, Hasan Celal. **Kuzey Irak: Kürtçülük ve Ayrılıkçı Terör**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2007.
- İnan, Kamran. **Dış Politika**. 5. bs. İstanbul: Timaş Yayınları, 2004.

- Kısacık, Raşit. **Kuzey Irak'a Son Operasyon.** İstanbul: Truva Yayınları, 2007.
- Kışlalı, Mehmet Ali. **Güneydoğu: Düşük Yoğunluklu Çatışma.** Ankara: Ümit Yayıncılık, 1996.
- Kocaoğlu, Mehmet. **Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu: Parçalanmak İstenen Topraklar ve İstismar Edilen İnsanlar.** Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995.
- Oral, Serkan. **Kuzey Irak Kapanı.** İstanbul: Karakutu Yayınları, 2007.
- Oran, Baskın. **Kalkık Horoz - Çekiç Güç ve Kürt Devleti.** 2. bs. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1998.
- _____. **Türk Dış Politikası 1980–2001,** Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Özdağ, Ümit. **Türkiye, Kuzey Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi.** Ankara: Asam Yayınları, 1999.
- Özdağ, Ümit. **Türk Ordusu'nun Kuzey Irak Operasyonları.** İstanbul: Pegasus Yayınları, 2008.
- Öğütçü, Mehmet. **Türkiye'de Yeni Bir Ekonomik ve Ticari Diplomasi Stratejisine Doğru.** İstanbul: TÜSİAD, Eylül 1998.
- Özcan, Gencer. **Onbir Aylık Saltanat: Siyaset, Ekonomi ve Dış Politikada Refahiyol Dönemi Bir Koalisyonun Anatomisi.** İstanbul: Boyut Yayıncılık, 1998.
- Özkan, Tuncay. **Abdullah Öcalan neden verildi? Nasıl Yakalandı? Ne Olacak?.** İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2005.
- Şen, Serdar. **AKP Milli Görüşçü mü?: Parti Programlarında Milli Görüş.** İstanbul: Nokta Kitap, 2004.
- Topal, Ahmet Hamdi. **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı.** İstanbul: Beta Basım, 2005.
- Yeğen, Mesut. **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu.** 4. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- _____. **Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet ve Kürtler.** 2. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Yetkin, Murat. **Kürt Kapanı: Şam'dan İmralı'ya Öcalan.** İstanbul: Remzi Kitapevi, 2004.
- _____. **Tezkere: Irak Krizinin Gerçek Öyküsü.** İstanbul: Remzi Kitapevi, 2004.

Makaleler

Aktay, Yasin. “Müslüman Demokrat Parti Kavramı ve AKP”. **Türkiye’de ve Avrupa’da İslam, Devlet ve Modern Toplum Seminer Raporları, 23–24 Ekim 2003 ve 22–23 Kasım 2004**. Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung Yayınları, 2005: 269–281.

_____. “İslamcılıktaki Muhafazakâr Bakiye”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt-5: Muhafazakârlık**. ed. Murat Gültekingil, Tanıl Bora. 2 bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004: 347–360.

Alpkaya, Faruk. “Kürt Açılımı”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**. c. 64, s. 3 2009: 221–237.

Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik Ve Stratejik Araştırmalar Merkezi. “ABD’nin Irak’tan Çekilme Süreci ve Bölge Dinamikleri Açısından Değerlendirilmesi: Analiz ve Projeksiyon Çalışması”. İstanbul, 2009.

Barkey, Henri J. “**Turkey’s New Engagement in Iraq: Embracing Iraqi Kurdistan**”. United States Institute of Peace, Special Report, May 2010: 1–20.

Bayramoğlu, Ali. “Asker ve Siyaset”. **Türkiye’de Ordu: Bir Zümre, Bir Parti**. der. Ahmet İnel, Ali Bayramoğlu. İstanbul: Birikim Yayınları, 2004: 59–118.

Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Formu Irak Bülteni, “Irak – PKK İle Mücadele Konusu”, 2, http://www.dispolitikaforumu.org/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=82&Itemid=20, [17.05.2010].

Bozarlan, Hamit. “Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi (1898–2000)”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002: 841–870.

Çitlioğlu, Ercan. “PKK Eylemleri Üzerine Bir Analiz”. **Stratejik Analiz Dergisi**. s. 78 (Ekim 2006): 86–94.

Davutoğlu, Ahmet. “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007”. **Insight Turkey** ed. İhsan Dağı. v. 10. n. 1 (January-March 2008): 77–96.

Demirel, Taner. “2000’li Yıllarda Asker Ve Siyaset”. **SETA Analiz**. s. 18 (Şubat 2010).

Doğanay, Ülkü. “AKP’nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakârlık: Muhafazakâr Demokrasiye Eleştirel Bir Bakış”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**. c. 62, s. 1 (2007): 65–88.

Elekdağ, Şükrü. “2 ½ War Strategy”. **Perceptions**. v. 1. (March-May 1996), <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume1/MarchMay1996/212WARSTRATEGY.pdf>; [12.01.2010].

Erler, Özgün. “Yeni Muhafazakârlık, AKP ve ‘Muhafazakâr Demokrat’ Kimliği”. **Stratejik Öngörü**, s. 10 (2007) : 126–132.

- Erkmen, Serhat. "Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası". **Avrasya Dosyası: Jeopolitik Özel**, c. 8. s. 4 (Kış 2002): 160–188.
- _____. "Son Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası". **Stratejik Analiz**. c. 8. s. 96 (Nisan 2008): 32–41.
- Gözen, Ramazan. "Türkiye ve Körfez Savaşı: Kriz Ortamında Dış Politika". **Türk Dış Politikasının Analizi**. der. Faruk Sönmezoğlu, 3. bs. İstanbul: Der yayınları, 2004:271- 307.
- Gustavsson, Jakob. "How Should We Study Foreign Policy Change?". **Cooperation and Conflict**. v. 34. n. 1 (1999): 73-95.
- İnat, Kemal. "Türkiye'nin Ortadoğu Politikası 2005". **Ortadoğu Yıllığı 2005**. ed. Kemal İnat, Ali Balcı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006: 1-49.
- International Crisis Group- Middle East Report. Turkey and Iraqi Kurds: Conflict and Cooperation?". No. 81, 13 November 2008.
- Karaosmanoğlu, Ali L. "Küresel Terörizmin Ulaştığı Boyutlar Çerçevesinde Edinilen Tecrübeler". **Küresel Terörizm Ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23–24 Mart 2006**. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi, 2006: 75–87.
- Kesler, Ayşe. "Dimensions of Foreign Policy Change in Turkey: A Comparative Analysis of AKP Government And DSP-MHP-ANAP Coalition". Yüksek Lisans Tezi. Sabancı Üniversitesi, 2005.
- Keyman, Fuat. "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark". **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**. der. Atilla Eralp. 4. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004: 227–260.
- Kirişçi, Kemal. "Huzur mu Huzursuzluk mu: Çekiç Güç ve Türk Dış Politikası". **Türk Dış Politikasının Analizi**. der. Faruk Sönmezoğlu, 3. bs. İstanbul: Der yayınları, 2004: 311- 328.
- Köse, Talha. "Türkiye'ye PKK ve Kuzey Irak Pususu". **Anlayış Dergisi**. s. 54 (Kasım 2007): 46–50.
- Laçiner, Sedat. "ABD-İrak Anlaşması ve Olası Etkileri". **USAK İnternet Sitesi**. 18 Kasım 2008. <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=765>, [21.05.2010].
- Mazin, Hasan. "Türkmenler, Türkiye ve Irak: Körfez Savaşı'ndan Irak'ın İşgaline Türkmenlerin Durumu". **Avrasya Dosyası**. c. 9. s. 4 (2003): 175–190.
- Oğuzlu, Tarık. "Türk Dış Politikasında Davudoğlu Dönemi". **Ortadoğu Analiz**. c. 1. s. 9 (Eylül 2009): 43–50.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)**. "İrak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin 4 Haziran 2010'da ORSAM'da Yaptığı Konuşmanın Tam

Metni”.http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Etkinlikler/Dosyalar/201065_barzani.orsamda.pdf, [07.06.2010].

Özcan, Gencer. “Dört Köşeli Üçgen Olmaz: Irak Savaşı, Kürt Sorunu ve Bir Stratejik Perspektifin Kırılması”. **Foreign Policy**. s. 25 (Mart-Haziran 2003): 38–49.

_____. “Türkiye Dış Politikasında Algılamalar, Karar Alma ve Oluşum Süreci”. **Türk Dış Politikasının Analizi**. der. Faruk Sönmezoğlu, 3. bs. İstanbul: Der yayınları, 2004: 828–894.

_____. “Türkiye’de Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Askeri Yapımın Artan Etkisi”. **En Uzun On yıl, Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**. der. Gencer Özcan, Şule Kut. İstanbul: Boyut Yayınları, 1998: 67–100.

_____. “Milli Güvenlik Kurulu”. **Almanak Türkiye 2005: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**.ed. Ümit Cizre. İstanbul: TESEV Yayınları, 2006: 33–34.

_____. “Facing Its Waterloo in Diplomacy: Turkey’s Military in The Foreign Policy-Making Process”. **New Perspectives on Turkey**. n. 40 (Spring 2009): 83–102.

Özhan, Taha. Köse, Talha. “Kuzey Irak Yeni Kıbrıs’ımız Olmasın”. **Anlayış Dergisi**. s. 47 (Nisan 2007): 54–57.

Özpek, Burak Bilgehan. “Irak-ABD Güvenlik Anlaşması Sonrası Türk Dış Politikası ve Irak’ın Kuzeyi”. **Ortadoğu Analiz**. c. 1. s. 2 (Ocak 2009): 53–59.

_____. “Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Seçimleri ve Türkiye”. **Ortadoğu Analiz**. c. 1. s. 9 (Eylül 2009): 51-56.

Reçber, Kamuran. “Türkiye’nin Irak’ın Kuzeyinde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı”. **Uluslararası Hukuk&Politika Dergisi**. c. 3. s. 9 (2007):16–27.

Rosati, Jerel A., Joe D. Hagan, Martin W. Sampson. ed. **Foreign Policy Restructuring, How Governments Respond to Global Change**. Columbia: University of South Carolina Press, 1994.

Rubin, Michael. “A Comedy of Errors: American-Turkish Diplomacy and the Iraq War”. **Turkish Policy Quarterly**. v. 4, n. 1 (Spring 2005). http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_18.pdf, [17.03.2010].

San, Coşkun. “Yasallık ve Meşruluk Ölçütleri Açısından AKP”. **AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu**. der. İlhan Uzgel, Bülent Duru. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009: 126–138.

Ülman, Burak. “Türkiye’nin Yeni Güvenlik Algılaması ve Bölücülük”. **En Uzun On Yıl: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**. der. Gencer Özcan, Şule Kut. İstanbul: Büke Yayınları, 2000: 101–134.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu. **Kuzey Irak Operasyonu Raporu**. Ankara, 2007. http://www.usakgundem.com/pdfs/USAK_RAPOR-Kuzey_Irak.pdf, [01.03.2009].

Uzgel, İlhan. “Ordu Dış Politikasının Neresinde?”. **Türkiye’de Ordu: Bir Zümre, Bir Parti**. der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu. İstanbul: Birikim Yayınları, 2004: 311–334.

_____. “TDP’nin Oluşturulması”. **Türk Dış Politikası Cilt–1 1919–1980**. ed. Baskın Oran, 8. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003:73–93.

_____. “Türk Dış Politikasında ‘Sivilleşme’ ve Demokratikleşme Sorunları: Körfez Savaşı Örneği”. **AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. c. 53. s. 1 (1998): 307–326.

_____. “Dış Politikada AKP: Stratejik Konumdan Stratejik Modele”. **AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu**. der. İlhan Uzgel, Bülent Duru. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009: 357–380.

Yıldız, Ahmet. “Muhafazakârlığın Yerleştirilmesi ya da AKP’nin Yeni Muhafazakâr Demokratlığı”. **Karizma Dergisi**. s. 7 (Ocak-Mart 2004): 55 (Aktaran: Akdoğan, Yalçın. **AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi**. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004).

Tan, Altan. “Kürt Federe Devletini İmha Değil İnşa Etmeliyiz”. **Anlayış Dergisi**. s. 57 (Şubat 2008): 47–51.

Turhan, İbrahim. “Türkiye küresel bir güçtür!”. **Anlayış Dergisi**. s. 10 (Mart 2004): 40–45.

Gazeteler

Nilüfer Yalçın, “Askeri Yetkililer Kaygılı”, **Milliyet Gazetesi**, 28 Mart 1991, 17.

Nilüfer Yalçın, “Askeri çevreler dikkatli”, **Milliyet Gazetesi**, 2 Haziran 1991, 9.

Nilüfer Yalçın, “Helikopter olayı iyice karıştı”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Ocak 1992, 15.

“Kürt zirvesine tepki yağdı”, **Milliyet Gazetesi**, 4 Eylül 1992, 19.

“Kuzey Irak’ta Kürt Devleti”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Ekim 1992, 13.

“PKK’ya öldürücü darbe”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Ekim 1992, 1.

“Ankara’da üçlü zirve”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Ekim 1992, 14.

“Eşref Bitlis Kuzey Irak’ta”, **Milliyet Gazetesi**, 12 Kasım 1992, 1.

Nilüfer Yalçın, “Operasyonu peşmerge istedi”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Aralık 1992, 11.

- Tamer Erkiner, “Hedef, Musul ve Kerkük değil”, **Milliyet Gazetesi**, 7 Aralık 1992, 19.
- Nur Batur, “Kürt Devleti askıda mı?”, **Milliyet Gazetesi**, 12 Mart 1993, 15.
- Fikret Bila, “Güreş: Uymazlarsa Bozular”, **Milliyet Gazetesi**, 4 Mart 1997, 16.
- “K. Irak’ta büyük temizlik”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Mayıs 1997, 27.
- Yusuf Özkan, “Sakık’a ‘yıldırım’ baskın”, **Milliyet Gazetesi**, 14 Nisan 1998, 11.
- “Muhtar bile olamayacak”, **Radikal Gazetesi**, 24 Eylül 1998, <http://www.radikal.com.tr/1998/09/24/politika/muh.html>, [26.01.2009].
- Uğur Ergan, “Kürt devleti’ savaş nedeni”, **Hürriyet Gazetesi**, 16 Mayıs 2001, 1.
- Uğur Ergan, “Kürt devleti savaş nedeni”, **Hürriyet Gazetesi**, 16 Mayıs 2001, 1.
- Derya Sazak, “İşte Musul-Kerkük sırrı”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Ocak 2002, 16.
- Utku Çakırözer, Barkın Şık, “Köşk’te Irak zirvesi”, **Milliyet Gazetesi**, 5 Ekim 2002, 21.
- “Türk askeri çekilsin”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ağustos 2002, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=643154&Date=27.04.2010&CategoryID=100>, [27.04.2010].
- Fehmi Kuru, “Gül’ün barış inisiyatifi”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 8 Ocak 2003, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2003/Ocak/08/fkoru.html>, [20.03.2010].
- Mustafa Karaaliğlu , “Musul-Kerkük rüyasını politika zannetmek” , **Yeni Şafak Gazetesi**, 8 Ocak 2003, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2003/Ocak/08/mkaraalioglu.html>, [20.03.2010].
- “Gül’ün danışmanı büyükelçi oldu”, **Hürriyet Gazetesi**, 19 Ocak 2003, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=122662> [26.01.2010].
- Deniz Zeyrek, “Irak’a işbirliği çağrısı”, **Radikal Gazetesi**, 24 Ocak 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=63933>, [20.03.2010].
- Murat Yetkin, “Irak’ta ABD’nin yanındayız”, **Radikal Gazetesi**, 24 Ocak 2003, 6.
- Mustafa Karaaliğlu, “Davutoğlu ile kriz analizi”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 31 Ocak 2003, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2003/Ocak/31/mkaraalioglu.html>, [20.03.2010].

- Mustafa Karaalioğlu, “AK Partinin paradigmayla imtihanı”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 7 Şubat 2003, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2003/Subat/07/mkaraalioglu.html>, [20.03.2010].
- Sedat Ergin, “Tezkere, AKP’yi çatlattı”, **Hürriyet Gazetesi**, 24 Eylül 2003, 21.
- “Irak’a asker gönderilmesine izin çıktı”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Ekim 2003, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/10/07/353727.asp>, [24.04.2010].
- Yalçın Akdoğan, “Yeni Siyaset Tarzı Arayışları”, **Radikal Gazetesi**, 08 Ekim 2003, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=685969&Date=10.02.2010&CategoryID=99> [05.02.2010].
- “Barzani, Erdoğan’ın sözlerinden memnun”, **Hürriyet Gazetesi**, 20 Ekim 2003, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=178213>, [27.04.2010].
- “Terör tehlikesi sürdükçe K.Irak’tayız”, **Hürriyet Gazetesi**, 28 Ekim 2003, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/10/28/363543.asp>, [24.04.2010].
- Talabani’den övgüler, **Radikal Gazetesi**, 20 Kasım 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=96173>, [27.04.2010].
- Fatma Sibel Yüksek, “AKP’nin yeni zarfı”, **Radikal Gazetesi**, 26 Aralık 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=100157> [26.01.2009];
- Hilal Köylü, “Suriye ile mutlu gün”, **Radikal Gazetesi**, 7 Ocak 2004 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=101569>, [27.04.2010].
- Mümtaz’er Türköne, “Devrimci Muhafazakarlık”, **Zaman Gazetesi**, 15 Ocak 2004, <http://arsiv.zaman.com.tr/2004/01/15/yorumlar/yorum2.htm> [26.01.2010].
- “Etnik federasyon kurulursa kan dökülür”, **Hürriyet Gazetesi**, 17 Ocak 2004, 24.
- Murat Yetkin, “Bir Irak krizi daha kapıda”, **Radikal Gazetesi**, 18 Ocak 2004, 6.
- “Türkiye’nin büyüyen ekonomisini anlatacak”, **Hürriyet Gazetesi**, 18 Ocak 2004, 22.
- “Kürtlerden paşaya yanıt”, **Hürriyet Gazetesi**, 18 Ocak 2004, 20.
- Turan Yılmaz, “Bush’tan K.Irak’ta tam güvence”, **Hürriyet Gazetesi**, 29 Ocak 2004, 20.

- Nuriye Akman,"Cüneyd Zapsu: Kürt ve Rumeli kimliğimle övünüyorum", **Zaman Gazetesi**, 25 Mayıs 2004, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=51706>, [20.03.2010].
- "PKK için üçlü zirve", **Hürriyet Gazetesi**, 3 Ocak 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/01/03/578698.asp>, [30.04.2010].
- "Türk şoförü öldürüp, tankerini yağmaladılar", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Ocak 2005, 21.
- Uğur Ergan, "PKK'ya karşı 3'lü mutabakat", **Hürriyet Gazetesi**, 11 Ocak 2005, 22.
- Uğur Ergan, "ABD operasyonel kullanım istiyor", **Hürriyet Gazetesi**, 11 Ocak 2005, 22.
- "Kanlı baskın", **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ocak 2005, 26.
- "Erdoğan: Kerkük'te hataya göz yuman faturayı öder", **Radikal Gazetesi**, 27 Ocak 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=141607>, [27.04.2010].
- Murat Yetkin, "Türkiye ABD'ye 'PKK'yı vurun' koşulundan vazgeçiyor," **Radikal Gazetesi**, 28 Ocak 2005, 6.
- "Barzani: Bağımsız Kürt Devleti Kurulacak", **Hürriyet Gazetesi**, 31 Ocak 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=292932>, [23.04.2010].
- "Kerkük'te çatışma olursa Türkiye seyirci kalamaz", **Hürriyet Gazetesi**, 31 Ocak 2005, 16.
- "Barzani: Kerkük Bir Kürt Kentidir", **Sabah Gazetesi**, 31 Ocak 2005., <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/01/31/dun103.html> , [27.04.2010]
- "Erdoğan: ABD PKK terörünü görmezden geliyor", **Hürriyet Gazetesi**, 31 Ocak 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/01/31/592308.asp>, [30.04.2010].
- "Kürt grupları ABD şımarttı", **Hürriyet Gazetesi**, 1 Şubat 2005, 20.
- "Erdoğan Bush'a sert çıktı", **Radikal Gazetesi**, 1 Şubat 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=142077>, [30.04.2010].
- "Rice Ankara'ya geldi", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Şubat 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/02/05/594959.asp> , [30.04.2010].
- "Rumsfeld Türkiye'yi suçladı", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Şubat 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/02/05/594950.asp>, [30.04.2010].

- “Türk-Amerikan ilişkileri 1 Mart’ın bile gerisine düştü”, **Hürriyet Gazetesi**, 22 Şubat 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=298432>, [30.04.2010].
- “Terör tehlikesi büyüyor”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Mart 2005.
- Abdullah Karakuş, “Genelkurmay Başkanı yetkili”, **Milliyet Gazetesi**, 18 Mart 2005, 20.
- “Ne söylediğini bilir”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Mart 2005.
- Elçin Ergün, “Irak politikamız var”, **Milliyet Gazetesi**, 1 Nisan 2005, 17.
- “İlimli İslam, köktendinci rejime dönüşüyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 8 Nisan 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=310102>, [30.04.2010].
- “Barzani PKK’ya Pasif Destek Veriyor”, **Sabah Gazetesi**, 14 Nisan 2005, <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/04/14/gnd91.html>, [23.04.2010].
- “Erdoğan: ABD ile stratejik ortaklık teyid edildi”, **Hürriyet Gazetesi**, 8 Haziran 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=325745>, [30.04.2010].
- “Başbakan: Türkiye-ABD ilişkileri çok değerli”, **Hürriyet Gazetesi**, 8 Haziran 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=325635>, [30.04.2010].
- Tolga Tanış, “Başbakan’ın Tüm Danışmanları”, **Hürriyet Gazetesi**, 27 Kasım 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=3569488> [05.02.2010].
- Uğur Ergan, “Irak için İstanbul operasyonu”, **Hürriyet Gazetesi**, 04 Aralık 2005, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=3600095>, [30.04.2010].
- İsmail Selvi, “Türkiye devreye girdi Sünniler seçime katılacak”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 5 Aralık 2005, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2005/Aralik/05/p01.html>, [30.04.2010];
- Cüneyt Ülsever, “Bush, Barzani’yi başkan olarak görüyor!”, **Hürriyet Gazetesi**, 27 Ekim 2005, 16.
- Murat Yetkin, “Askerin Irak bakışı: ‘Değişiklikleri kabul etmeli,’” **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2005, 6.
- “MİT, Barzani İle Görüştü”, **Radikal Gazetesi**, 25 Ekim 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=171041>, [27.04.2010].

- Murat Yetkin, “Irak ve Kürt federasyonu MGK’da”, **Radikal Gazetesi**, 25 Ekim 2005, 6.
- Murat Yetkin, “Yeni Irak-Kürt siyaseti şekilleniyor,” **Radikal Gazetesi**, 3 Kasım 2005, 6.
- Ferai Tınç, “Kuzey Irak vizyonunu 15 Aralık belirleyecek”, **Hürriyet Gazetesi**, 19.
- Murat Yetkin, “Irak ve Kürt federasyonu MGK’da,” **Radikal Gazetesi**, 25 Aralık 2005, 6.
- Murat Yetkin, “29 Aralık MGK’sının önemi”, **Radikal Gazetesi**, 31 Aralık 2005, 6;
- Murat Yetkin, “Irak ve Kürt federasyonu MGK’da,” **Radikal Gazetesi**, 25 Aralık 2005, 6.
- Cüneyt Ülsever, “Bush, Barzani’yi başkan olarak görüyor!”, **Hürriyet Gazetesi**, 27 Ekim 2005, 16.
- Murat Yetkin, “Askerin Irak bakışı: ‘Değişiklikleri kabul etmeli’,” **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2005, 6;
- Murat Yetkin, “Irak ve Kürt federasyonu MGK’da”, **Radikal Gazetesi**, 25 Aralık 2005, 6.
- Özdemir İnce, “Kürt sorunu’ ne demek?”, **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/14/686909.asp>, [27.05.2010].
- Erhan Seven, “Kürt sorunu benim sorunum”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2005/Agustos/13/p01.html>, [27.05.2010].
- Ali Bayramoğlu, “Diyarbakır’da Başbakan’dan Kürtlere mesajlar...”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2005/Agustos/13/abayramoglu.html>, [27.05.2010].
- Enis Berberoğlu, “Adına sorun dersiniz çözümü de siyasi olur”, **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=342115&yazarid=6>, [27.05.2010];

- Mehmet Ali Birand, “Erdoğan’dan parlak bir performans”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/13/686497.asp>, [27.05.2010].
- Murat Yetkin, “Ya tarihe geçer ya sözde kalır”, **Radikal Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, 6.
- Ferai Tınç, “Madem Kürt sorunu var o zaman çözmeliyiz”, **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, 19.
- Mustafa Karaalioglu , “10 ağustos süreci”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2005/Agustos/13/mkaraalioglu.html>, [27.05.2010].
- “Raporumuzu sunacağız”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=341937>, [27.05.2010].
- “Kürt yazar ve sanatçılardan Erdoğan’a destek”, **Hürriyet Gazetesi**, 22 Ağustos 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=344100>, [27.05.2010].
- Özdemir İnce, “Kürt sorunu’ ne demek?”, **Hürriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/14/686909.asp>, [27.05.2010].
- “Başbakan dikkatli olsun”, **Radikal Gazetesi**, 13 Ağustos 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=161325&tarih=13/08/2005>, [27.05.2010].
- “Atışmalar kesilmedi”, **Radikal Gazetesi**, 14 Ağustos 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=161393>, [27.05.2010].
- Cüneyt Ülsever, “Erdoğan’ın Kürt politikası nerede?”, **Hürriyet Gazetesi**, 16 Ekim 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=3389278>, [27.05.2010].
- Emin Çölaşan, “Vay IMF vay!””, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Temmuz 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4743377&yazarid=5&tarih=2006-07-13> [27.01.2010] ;
- Emin Çölaşan, “Boş verin bu işleri!””, **Hürriyet Gazetesi**, 22 Temmuz 2006, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=4794859> [27.01.2010].

- E.Fuat Keyman, “Sorun çözücü-aktif dış politika (II)”, **Zaman Gazetesi**, 22 Şubat 2006, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=258358&title=yorum-profdrefuat-keyman-brsorun-cozucuaktif-dis-politika-ii&haberSayfa=0>[01.02.2010].
- Kasım Cindemir, “PKK’nın silahları Barzani’den gidiyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4776561>, [27.04.2010].
- Fatih Çekirge, “İşte o görüşme”, **Hürriyet Gazetesi**, 06 Nisan 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4209266>, [11.05.2010].
- Evren Mesci, “Talabani’ye Sezer vetosu”, **Sabah Gazetesi**, 21 Ağustos 2006, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/08/21/siy101.html>, [11.05.2010].
- Oktay Ensari, Demet Öztürk, “Gül: PKK, Türkiye ile Irak arasına girmiş nifak tohumudur”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Ağustos 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4915720>, [11.05.2010].
- Can Hasasu, İhsan Dörtkardeş, “Kürt liderler Saddam döneminin sınırötesi anlaşmasını kabul etmiyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 14 Temmuz 2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4749629>, [11.05.2010].
- “Talabani: Sınır ötesi operasyonu kabul etmeyiz”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 24 Nisan 2006, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2006/nisan/24/7073.html>, [11.05.2010].
- “Talabani: Türkiye İle Anlaşmalar Geçersiz”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 15 Temmuz 2006, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2006/temmuz/15/d05.html>, [11.05.2010];
- “PKK’yı Ateşkes Yapmaya İkna Ettim”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 26 Eylül 2006, <http://yenisafak.com.tr/yazdir/?t=26.09.2006&c=1&i=7247>, [11.05.2010].
- “PKK Ateşkes İlan Etti”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Eylül 2006, <http://yenisafak.com.tr/gundem/?t=30.09.2006&i=7903>, [11.05.2010].
- “PKK işinin vahametini anladık, biz gerekeni yapacağız”, **Hürriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 2006,

- <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4797830>,
[11.05.2010].
- Ateş Yalazan, Hasan Tüfekçi, “3 günde 15 şehit anlayışımızı aştı”, **Hürriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 2006
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4789671>,
[11.05.2010].
- “Hedefte onlar var”, **Hürriyet Gazetesi**, 23 Temmuz 2006,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4799051>,
[11.05.2010].
- Uğur Ergan, “PKK’ya karşı iki özel koordinatör”, **Hürriyet Gazetesi**, 06 Ağustos 2006
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4876512>,
[12.05.2010].
- Uğur Ergan, “Başer’in koordinatörlüğü Başbakanlık genelgesiyle”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Eylül 2006,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=5074908>,
[15.05.2010].
- “ABD, PKK koordinatörünü atadı”, **Hürriyet Gazetesi**, 28 Ağustos 2006,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4994503>,
[12.05.2010].
- Semih İdiz, “ABD’nin Derdi Türkiye’yi PKK ile Masaya Oturtmak”, **Milliyet Gazetesi**, 21 Ağustos 2006,
<http://www.milliyet.com.tr/2006/08/21/yazar/idiz.html>, [17.05.2010].
- “PKK Koordinatörü atamak kucakta çay geçmek gibi”, **Hürriyet Gazetesi**, 20 Eylül 2006,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=5115590>,
[17.05.2010].
- Yasemin Çongar, “Koordinatör...”, **Milliyet Gazetesi**, 18 Eylül 2006,
<http://www.milliyet.com.tr/2006/09/18/yazar/congar.html>, [17.05.2010].
- “Türkiye ‘PKK koordinatörü’ için ABD’yi bekliyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 17 Ağustos 2006,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4936224>,
[17.05.2010].

- “Başer ABD’li koordinatör ile görüştü”, **Hürriyet Gazetesi**, 13 Eylül 2006,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=5076990>,
[17.05.2010].
- Feyat Erdemir, Fahrettin Gök, “En Sert Mesajı Verdi”, **Milliyet Gazetesi**, 17 Eylül 2006, 20.
- Margaret Warner,”Turkish Prime Minister Says U.S. Must Set Timetable for Iraq”,
PBS Newshour, 19 December 2006,
http://www.pbs.org/newshour/bb/middle_east/july-dec06/turkey_12-19.html,
[17.05.2010].
- “Erdoğan’ın [d]anışmanı dış politikada kilit isim”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Nisan 2007,
<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=6247113> [26.01.2010].
- Bülent Aras, “[Türkiye’nin Orta Asya Politikası] Köprüden cazibe merkezine”,
Zaman Gazetesi, 07 Aralık 2007,
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=621962&title=turkiyenin-orta-asya-politikasi-kopruden-cazibe-merkezine&haberSayfa=0> [01.02.2010].
- “Büyükant ne demişti?”, **Sabah Gazetesi**, 18 Şubat 2007,
<http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/18/siy113.html>, [11.05.2010].
- “İnsan düşmanıyla bile konuşur”, **Sabah Gazetesi**, 23 Şubat 2007,
<http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/23/siy113.html>, [11.05.2010].
- Cengiz Çandar, “Sorun, Barzani ve Talabani ile görüşmek mi, ‘Kürt karşıtlığı’ mı”,
Referans Gazetesi, 27 Şubat 2007,
http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=60299&YZR_KOD=151&ForArsiv=1, [11.05.2010].
- Cengiz Çandar , “Ankara’da çatlak mı, Kuzey Irak’a yakınlaşma adımı mı”,
Referans Gazetesi, 16 Şubat 2007,
http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=59368&YZR_KOD=151&ForArsiv=1, [11.05.2010].
- Emre Aköz, “Türkiye’yle birleşin!”, **Sabah Gazetesi**, 23 Ekim 2007,
<http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/23/haber,1BF58D246C804B0498C2CE14DEB51A7B.html>, [11.05.2010].

- Serpil Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor–1”, **Milliyet Gazetesi**, 5 Nisan 2007, 14.
- Serpil Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor–2”, **Milliyet Gazetesi**, 06 Nisan 2007, 13.
- Serpil Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor–3”, **Milliyet Gazetesi**, 07 Nisan 2007, 14.
- Serpil Yılmaz, “Kuzey Irak’ı Türkler İnşa Ediyor–5”, **Milliyet Gazetesi**, 9 Nisan 2007, 13.
- Cengiz Çandar, “Ticaret üzerinden siyaset yapılıyor”, **Referans Gazetesi**, 30 Ocak 2007, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=57862, [11.05.2010].
- “Yaptırımlar yüzünden kuzey Irak endişeli”, **Sabah Gazetesi**, 25 Ekim 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/25/haber,A7CA7D0597EE42C98FFF3B346675FE82.html>, [11.05.2010].;
- Ambargo Irak’ı vurur Türkiye’ye fazla dokunmaz”, **Sabah Gazetesi**, 25 Ekim 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/25/haber,3814A4103D684FE288BB9C88C11E1B74.html>, [11.05.2010].
- “Türkiye’ye karşı en sert ve açık tehdit”, **Milliyet Gazetesi**, 8 Nisan 2007, 22.
- “Gül’den Rice’a: Barzani’yi uyarın”, **Hürriyet Gazetesi**, 9 Nisan 2007, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6296966.asp?gid=71>, [11.05.2010].
- “Erdoğan’dan Barzani’ye: Bedeli ağır olur”, **Hürriyet Gazetesi**, 9 Nisan 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=6297697>, [11.05.2010].
- “Önceliğimiz Kürdistan’ın kurulmasını engellemek”, **Sabah Gazetesi**, 10 Mart 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/03/10/gnd119.html>, [11.05.2010].
- “Türkiye operasyon yapmaz”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 20 Ekim 2007, <http://yenisafak.com.tr/dunya/default.aspx?t=20.10.2007&i=76040>, [11.05.2010].

- Cengiz Çandar, “Tarihçiler, Türkiye ve Kuzey Irak’ı yarın nasıl yazacaklar?”, **Referans Gazetesi**, 23 Ekim 2007, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=81556, [11.05.2010].
- Birol Akgün, “Barzani ne yapmaya çalışıyor? “, **Yeni Şafak Gazetesi**, 12 Nisan 2007, <http://yenisafak.com.tr/Yorum/?i=39968>, [11.05.2010].
- E. Fuat Keyman, “Türkiye’nin Kuzey Irak politikası” **Radikal Gazetesi**, 15 Nisan 2007, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=6949, [11.05.2010].
- “Büyükkanıt: K.Irak’a operasyon yapılmalı”, **Sabah Gazetesi**, 12 Nisan 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/04/12/haber,489181705D4D405DB72C20ED1979CF4A.html>, [01.05.2010].
- “Orgeneral Büyükkanıt ‘Kuzey Irak’a Girmeliyiz’ Deyip Topu Hükümete Attı”, **Radikal Gazetesi**, 13 Nisan 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218252>, [17.05.2010].
- “Erdoğan’dan Sınır Ötesi Operasyon Yorumu”, **Milliyet Gazetesi**, 12 Haziran 2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/06/12/son/sonsiy09.asp>, [07.05.2010].
- “Türkiye’nin muhatabı Kabile Reisi değildir”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 7 Haziran 2007, <http://yenisafak.com.tr/politika/?t=07.06.2007&i=49338>, [11.05.2010].
- Ferai Tınç, “Kürt hükümeti ile yakınlaşırız”, **Hürriyet Gazetesi**, 15 Şubat 2007, 19.
- Cüneyt Ülsever, “Kuzey Irak ve AKP’nin hal-i pür melali”, **Hürriyet Gazetesi**, 12 Haziran 2007, 16.
- “Talabani: Kedi bile teslim etmeyiz”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 21 Temmuz 2007, <http://yenisafak.com.tr/dunya/default.aspx?t=21.10.2007&i=76263>, [11.05.2010].
- “Barzani ‘Seçimi AKP kazansın’”, **Vatan Gazetesi**, 17 Şubat 2007, <http://haber.gazetevatan.com/haberprint.asp?Newsid=108930&tarih=30.01.2008&Categoryid=1>, [11.05.2010].
- “Dizai:Türk tankları Kerkük’e giremez”, **Aktüel Bakış**, 27 Mayıs, 2007, <http://www.aktuelbakis.com/Kurdistan/2255.html>, [11.05.2010].
- Ferai Tınç, “Kürt hükümeti ile yakınlaşırız”, **Hürriyet Gazetesi**, 15 Şubat 2007, 19.

- Tolga Şardan, Barkın Şık, “PKK’den Dağlıca baskını: 12 şehit”, **Milliyet Gazetesi**, 22 Ekim 2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/10/22/guncel/agun.html>, [19.05.2010].
- “Terör zirvesinden: Toplumsal sağduyu şart, bedel neyse ödenir”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236466>, [19.05.2010].
- “Irak’tan altı somut talep”, **Radikal Gazetesi**, 24 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236699>, [19.05.2010].
- Fevzi Kızılkoyun, “10 binler Kızılay’da”, **Hürriyet Gazetesi**, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7545706>, [19.05.2010].
- “PKK’yı yok etmek hakkımız”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236464>, [19.05.2010].
- “Büyükkanıt ne demişti?”, **Sabah Gazetesi**, 18 Şubat 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/18/siy113.html>, [11.05.2010].
- “Barzani: Kanıt varsa Büyükkanıt açıklasın”, **Sabah Gazetesi**, 27 Şubat 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/27/gnd134.html>, [11.05.2010].
- Metehan Demir, “Barzani’ye ‘İşte sana delil’ dosyası?”, **Sabah Gazetesi**, 1 Mart 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/03/01/gnd109.html>, [11.05.2010].
- Fatih Altaylı, “Çoksesli dış politika korusu”, **Sabah Gazetesi**, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/18/altayli.html>, [11.05.2010].
- “ABD’yle koordinatör atışması”, **Radikal Gazetesi**, 04 Ocak 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=209128>, [19.05.2010].
- Hilal Köylü, “Anlaşmadan sıcak takip çıkınca Irak’la imzalar soğuk atıldı”, **Radikal Gazetesi**, 29 Eylül 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=234250&tarikh=29/09/2007>, [19.05.2010].
- “Tezkere Meclis’te kabul edildi”, **Sabah Gazetesi**, 17 Ekim 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/17/haber,7A885B79F5C640689AFAA5A270C9416D.html>, [19.05.2010].

- “Terör zirvesinden: Toplumsal sağduyu şart, bedel neyse ödenir”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ekim 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=236466>, [19.05.2010].
- Murat Yetkin, “Büyükkanıt, ‘Biz harekete geçmeye hazırız’ dedi: Bush’u beklemek lazım”, **Radikal Gazetesi**, 27 Ekim 2007, 6.
- Uğur Ergan, “Ortak düşmana karşı dört yıldızlı cephe”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, 22.
- Enis Berberoğlu, “Canlı istihbarat”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7631317>, [21.05.2010].
- “Yetkiyi aldık kullanacağız”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7631321>, [21.05.2010].
- “Süreç, operasyon sürecidir”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7631730>, [21.05.2010].
- “Kürt Yönetimi: PKK Bizi Tehdit Ediyor”, **Zaman Gazetesi**, 2 Aralık 2007, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=620224>, [19.05.2010].
- Baskın Oran, “E-muhtıradan n-muhtıraya”, **Radikal Gazetesi**, 6 Mayıs 2007, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetay&ArticleID=874952&Date=30.06.2010&CategoryID=42>, [23.05.2010].
- Uğur Ergan, “Ortak düşmana karşı dört yıldızlı cephe”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Kasım 2007, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/7631320.asp>, [21.05.2010].
- Deniz Zeyrek, “Operasyona yeşil ışık”, **Radikal Gazetesi**, 6 Kasım 2007, 10.
- Richard Holbrooke, “Türkler ve Kürtler İçin Bir Fırsat mı?”, **Radikal Gazetesi**, 14 Şubat 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=212941>, [21.05.2010].
- “Kürt Yönetimi: PKK Bizi Tehdit Ediyor”, **Zaman Gazetesi**, 2 Aralık 2007, http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=620224_, [21.05.2010].

- Cengiz Çandar, “Sorun, Barzani ve Talabani ile görüşmek mi, ‘Kürt karşıtlığı’ mı”, **Referans Gazetesi**, 27 Şubat 2007, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=60299, [21.05.2010].
- Gürkan Zengin, (CNN Türk Haber Koordinatörü); “A. Davutoğlu kitabını hayata geçiriyor”, **Star Gazetesi**, 21 Ocak 2008, <http://www.stargazete.com.tr/index.asp?haberID=139131> , [01.05.2008] ;
- Nazlı Ilıcak, “Prof. Ahmet Davutoğlu ve Dış Politika”, **Sabah Gazetesi**, 15 Şubat 2008, <http://www.sabah.com.tr/2008/02/15/ilicak.html>, [01.05.2008].
- Davutoğlu, Turkey’s Foreign Policy Vision, 84, 85; “Türkiye ABD’ye bir taahhütte bulunmadı”, **CNN Türk**, 3 Ocak 2008, http://www.cnnturk.com/haber/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=416292 , [26.01.2010].
- Yılmaz Akgün, “AKP’nin Kurt yalanları”, **Gündem Online**, 15 Aralık 2008, <http://www.gundem-online.net/haber.asp?haberid=65370>, [19.05.2010].
- Mehmet Baransu ,”Dağlıca baskını biliniyordu”, **Taraf Gazetesi**, 24 Haziran 2008, <http://www.taraf.com.tr/haber/daglica-baskini-biliniyordu.htm>, [19.05.2010].
- Hilal Köylü, “ABD: İki haftada dönün siyasi çözümü düşünün”, **Radikal Gazetesi**, 28 Şubat 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=248757>, [19.05.2010].
- Tolga Akıner, Tarık Işık, “Bush da ‘çıkın’ dedi Ankara: Bitince çıkarız” **Radikal Gazetesi**, 28 Şubat 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=248833>, [19.05.2010].
- Murat Yetkin, “Talabani’nin gelişi ve sonrası”, **Radikal Gazetesi**, 6 Mart 2008, 6.
- Hazal Ateş, “MGK’nın açılımı memnun etti”, **Sabah Gazetesi**, 26 Nisan 2008 <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/04/26/haber,259733E4800B4E43953B936508F24F69.html>, [21.05.2010].
- “Türk heyeti, Taliban ve Barzani’yle biraraya geldi”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Mayıs 2008, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=8838086>, [21.05.2010].

İhsan Dörtkardeş, “Mesut Barzani:Türkiye ile psikolojik engel kalktı”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Mayıs 2008, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=8881362>, [21.05.2010].

“Irak’la stratejik işbirliği aşaması”, **Radikal Gazetesi**, 11 Temmuz 2008, 18.

Duygu Güvenç, “Üçlü ilk randevu bugün Bağdat’ta”, **Sabah Gazetesi**, 19 Kasım 2008, <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/11/19/haber,77958FFBD0BD41CFACEF368A1969C2FE.html>, [21.05.2010].

Hilal Köylü, “PKK’ya karşı üçlü komiteye Kuzey Iraklı Kürtler de katılıyor”, **Radikal Gazetesi**, 21 Kasım 2008, 12.

Sami Kohen, “Irak’ta Yeni Gerçekler”, **Milliyet Gazetesi**, 25 Kasım 2008, 12.

Cengiz Çandar, “Barzani ile işbirliğinin zayıf halkası”, **Radikal Gazetesi**, 21 Kasım 2008, 11.

Cengiz Çandar, “Türkiye’nin Irak’ta korktuğu ve korkması gereken...”, **Radikal Gazetesi**, 23 Kasım 2008, 17.

“Talabani Ankara’ya geldi”, **Sabah Gazetesi**, 7 Mart 2008, <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/03/07/haber,4F0005A4BB374FE499C6E3BCCD081908.html>, [21.05.2010].

Murat Yetkin, “Talabani’nin Ankara’da ilk durağı Anıtkabir”, **Radikal Gazetesi**, 7 Mart 2008, 6.

“Gül-Talabani görüşmesi sona erdi”, **Sabah Gazetesi**, 7 Mart 2008 <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/03/07/haber,E5E60B5691744E0CB747770D096CC13E.html>, [21.05.2010].

Murat Yetkin, “Talabani’nin gelişi ve sonrası”, **Radikal Gazetesi**, 6 Mart 2008, 6.

“Murat Özçelik, Irak özel temsilcisi”, **Radikal Gazetesi**, 10 Mart 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=249702>, [21.05.2010].

“Kuzey Irak PKK Söylemini Değiştirmeyi Sürdürmeli”, **CNN TÜRK Haber Sitesi**, 15 Ekim 2008, http://www.cnnturk.com/HaberDetay/dunya/3/kuzey_irak_pkk_soylemini_degistirmeyi_surdurmeli/496866/0, [21.05.2010].

- “Türk heyeti, Taliban ve Barzani’yle bir araya geldi”, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Mayıs 2008, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=8838086>, [21.05.2010].
- İhsan Dörtkardeş, “Mesut Barzani:Türkiye ile psikolojik engel kalktı”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Mayıs 2008, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=8881362>, [21.05.2010].
- Hilal Köylü, “Barzani’yle Temas Tamam, Gül Yolcu”, **Radikal Gazetesi**, 15 Ekim 2008, 6.
- İhsan Dörtkardeş, “Mesut Barzani: Psikolojik Duvar Yıkıldı”, **Radikal Gazetesi**, 20 Ekim 2008, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Detay&ArticleID=904317&Date=24.10.2008&CategoryID=81>, [21.05.2010].
- Bahar Bakır, Namık Durukan, “Barzani Genel Af İstedi”, **Milliyet Gazetesi**, 16 Ekim 2008, <http://www.milliyet.com.tr/Guncel/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=guncel&KategoriID=&ArticleID=1003862&Date=16.10.2008&b=Barzani%20genel%20af%20istedi&ver=41>, [21.05.2010].
- Murat Yetkin, “Yeni bir akıl, yeni bir siyaset lazım”, **Radikal Gazetesi**, 5 Ekim 2008, 6
- Fikret Bila, “Aktütün saldırısının üç yönü”, **Milliyet Gazetesi**, 5 Ekim 2008, 16.
- “Hani Oralar BGG eviydi”, **Radikal Gazetesi**, 5 Ekim 2008, 1;
- Burhan Ekinci, Fikret Karagöz, İbrahim Akpınar, Alaz Kuseyri, “Hiç tedbir alınmamış”, **Taraf Gazetesi**, 6 Ekim 2008, <http://www.taraf.com.tr/haber/hic-tedbir-alinmamis.htm>, [25.05.2010];
- Soner Arıkanoglu, “Artık itiraf edin bu “ikinci Dağlıca” **Taraf Gazetesi**, 8 Ekim 2008, <http://www.taraf.com.tr/haber/artik-itiraf-edin-bu-ikinci-daglica.htm>, [25.05.2010].
- “Kuzey Irak PKK Söylemini Değiştirmeyi Sürdüremeli”, **CNN Türk Haber Sitesi**, 15 Ekim 2008,

http://www.cnnturk.com/HaberDetay/dunya/3/kuzey_irak_pkk_soylemini_degi_stirmeyi_surdurmeli/496866/0, [21.05.2010].

Ferai Tınç, “Ankara, Neçirvan Barzani’ye hazırlanıyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 24 Nisan 2008, 19.

“Davutoğlu Türkiye’nin Kissinger’ı mı?”, **Radikal Gazetesi**, 16 Ekim 2009
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=959493&Date=25.01.2010&CategoryID=98> [27.01.2010]

Yenal Bilgici, “Hiçbir şey tesadüf değil”, **Newsweek Türkiye Dergisi**, 30 Kasım 2009, <http://www.newsweekturkiye.com/haberler/detay/34267/Hicbir-sey-tesaduf-degil> [26.01.2010].

Faruk Bildirici, “Annesini 4 yaşında kaybetmiş bir çocuk İstanbul Erkek Lisesi’nin sessiz öğrencisi”, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Mayıs 2009, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=11565280>, [26.01.2010].

Tufan Türeñç, “Yeni kabinenin kodları”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Mayıs 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/11570260.asp> [27.01.2010];

Hakan Albayrak, “Ahmet Davutoğlu... Tam isabet...”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 4 Mayıs 2009, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=16591&y=HakanAlbayrak> [27.01.2010].

Cengiz Çandar, “Ahmet Davutoğlu ile yeni dış politika”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Mayıs 2009, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=11586297> [27.01.2010].

‘Konyalı Kissinger’, Die Presse am Sonntag, 22 Kasım 2009’dan aktaran Pusula Gazetesi, <http://www.pusulam.at/haber.php?hid=6628&k=D%FCnya> [02.02.2010].

“Ne Doğu, ne Batı... Türkiye eksenini”, **Zaman Gazetesi**, 9 Kasım 2009, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=913357&keyfield=61686D65742064617675746FC49F6C75> [02.02.2010].

Zeynep Güranlı, “Dışişleri’nde halka diplomasisi dönemi” , **Hürriyet Gazetesi**, 04 Mayıs 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11573964.asp> [28.01.2010].

- Ahmet Davutoğlu, “İstikrarlı komşuluk Türkiye’ye prestij ve barış getiriyor”, **Zaman Gazetesi**, 31 Aralık 2009, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=934707&title=yorum-ahmet-davutoglu-istikrarli-komsuluk-turkiyeye-prestij-ve-baris-getiriyor&haberSayfa=1> [01.02.2010].
- Mehmet Baransu, “Dağlıca gerçekleri 1–5”, **Taraf Gazetesi**, 3 Aralık 2009 <http://www.taraf.com.tr/haber/da-287-1-305-ca-gercekleri-1.htm>, [19.05.2010].
- “Erdoğan: Irak’la ‘iki devlet tek hükümet’iz”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 15 Ekim 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/Default.aspx?t=15.10.2009&c=2&area=4&i=216972>, [21.05.2010].
- Murat Yetkin, “Irak Kürtleriyle yeni bir sayfa”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 10.
- Fikret Bila, “Barzani’den söz”, **Milliyet Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 16.
- Songül Selvi, “Basra İstanbul Ekseni Oluşuyor”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 16.
- “Barzani: Asra bedel bir yıl”, **Radikal Gazetesi**, 1 Kasım 2009, 13.
- Okan Müderrisoğlu, “Türk-Kürt çatışması çıkacak senaryosu artık iflas etti”, **Sabah Gazetesi**, 31 Ekim 2009, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2009/10/31/turkkurt_catismasi_senaryolari_iflas_etti, [23.05.2010].
- Amberin Zaman, “Kürdistan artık dost”, **Taraf Gazetesi**, 31 Ekim 2009, <http://www.taraf.com.tr/haber/kurdistan-artik-dost.htm>; , [23.05.2010].
- “Davutoğlu, Barzani ile görüşüyor”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Ekim 2009, <http://yenisafak.com.tr/Dunya/?t=30.10.2009&i=220009>, [23.05.2010].
- Songül Selvi, “Basra İstanbul Ekseni Oluşuyor”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 16.
- Okan Müderrisoğlu, “Barzani demokratik açılıma destek verdi”, **Sabah Gazetesi**, 31 Ekim 2009, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2009/10/31/barzani_demokratik_acilima_destek_verdi, [23.05.2010].

- “Erbil’de başkonsolosluk açma kararı verildi”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Ekim 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=30.10.2009&i=220038>, [23.05.2010].
- “Orta Doğu’yu birlikte tekrar inşa edeceğiz”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Ekim 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=30.10.2009&i=220042>, [23.05.2010].
- Murat Yetkin, “Barzani Devrede”, **Radikal Gazetesi**, 1 Kasım 2009, 10.
- Songül Selvi, “Çağlayan: Siz bize petrol verin, Türk işadamları da Irak’a yatırım yapın”, **Radikal Gazetesi**, 31 Ekim 2009, 5.
- Cengiz Çandar, “Nasıl bir ‘Kürt açılımı’?”, **Radikal Gazetesi**, 24 Temmuz 2009, 9.
- “Erdoğan ‘Kürt Açılımı’ dedi”, **Radikal Gazetesi**, 23 Temmuz 2009, 1.
- Bülent Aras, “Kürt açılımı ve dış politika”, **Sabah Gazetesi**, 5 Ağustos 2009, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/bulent_aras/2009/08/05/kurt_acilimi_ve_dis_politika,[27.05.2010].
- Birgül Özbarış, Dinçer Gökçe, Mehmet Gelturan, “Söz hükümette”, **Gündem Online**, <http://www.gundem-online.net/haber.asp?haberid=5126>, [27.05.2010].
- Fikret Bila, “Gül’ün Tahran’a verdiği mesaj”, **Milliyet Gazetesi**, 13 Mart 2009, 16.
- “Kürt açılımı izaha muhtaç”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 13 Mayıs 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=13.05.2009&i=186054>, [27.05.2010].
- “Türkiye için güzel şeyler olacak”, **Sabah Gazetesi**, 27 Temmuz 2009, http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/07/27/turkiye_icin_guzel_seyler_olacak, [27.05.2010].
- “Erdoğan: Kürt açılımı için çalışıyoruz”, **Radikal Gazetesi**, 23 Temmuz 2009, 10.
- “Bakan Atalay: Kürt açılımı devlet politikası, hedef Türkiye modeli”, **Radikal Gazetesi**, 30 Temmuz 2009, 11.
- Murat Yetkin, “Kürt sorununa çözüm, kısık ateşte pişiyor”, **Radikal Gazetesi**, 30 Temmuz 2009, 10.
- Tarık Işık, Rifat Başaran, “Akan kan dursun istiyoruz”, **Radikal Gazetesi**, 6 Ağustos 2009, 1.

“Baykal’dan “Kürt açılımı” açıklaması”, **Hürriyet Gazetesi**, 24 Ağustos 2009,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12338233>,
[27.05.2010].

“Yugoslavya gibi oluruz”, **Hürriyet Gazetesi**, 25 Ağustos 2009,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12342165>,
[27.05.2010].

Murat Yetkin, “MGK açıklaması dengeleri değiştirdi”, **Radikal Gazetesi**, 22
Ağustos 2009, 10.

Fatih Çekirge, “DTP’yi de onaylamış oldular”, **Hürriyet Gazetesi**, 24 Ağustos 2009,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12334833>,
[27.05.2010];

Tarhan Erdem, “Yola -açılıma- devam”, **Radikal Gazetesi**, 27 Ağustos 2009, 15.

Rifat Başaran, “Açılımın ilk meyvesi: 34 kişi döndü” , **Radikal Gazetesi**, 20 Ekim
2009, 10, 11.

“Habur’dan Diyarbakır’a gövde gösterisi” , **Milliyet Gazetesi**, 21 Ekim 2009,
<http://www.milliyet.com.tr/Yasam/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1152997>, [27.05.2010].

Fikret Bila, “Erdoğan’dan DTP’ye sitem: Ayrılcı şova dönüştürdüler”, **Milliyet
Gazetesi**, 22 Ekim 2009, 16.

Fikret Bila, “Girişleri Kritik Telefon Durdurdu”, **Milliyet Gazetesi**, 26 Ekim 2009,
16.

Murat Yetkin, “Atalay ‘Sıkıntı yok’ diyor ama...”, **Radikal Gazetesi**, 11 Kasım
2009, 10.

Deniz Zeyrek, “Barzani Kürt açılımının neresinde?”, **Radikal Gazetesi**, 4 Ağustos
2009, 10.

Cüneyt Ülsever, “Kürt açılımı ne kadar iç dinamiklere bağlı?”, **Miliyet Gazetesi**, 23
Temmuz 2009,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=12129434&yazarid=3&tarih=2009-07-23>, [22.05.2010].

Cengiz Çandar, “Barzani’nin üç mesajı”, **Radikal Gazetesi**, 15 Ekim 2009, 9.

- Murat Yetkin, “Barzani devrede”, **Radikal Gazetesi**, 1 Kasım 2009, 10.
- “Açılım kavgası kızıştı”, **Radikal Gazetesi**, 22 Ağustos 2009, 10.
- Servet Yanatma, “Dış politikada bizi güçlü kılan en önemli şey demokrasi”, **Zaman Gazetesi**, 28 Ocak 2010, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=945426&keyfield=61686D65742064617675746FC49F6C75>, [01.02.2010]
- “Referanduma doğru...”, **Radikal Gazetesi**, 7 Mayıs 2010, 1.
- “Öcalan: Muhatap bulamadığım için çekiliyorum”, **Gündem Online**, 28 Mayıs 2010, <http://www.gundem-online.net/haber.asp?haberid=91754>, [02.06.2010].
- “Ateşkes süreci anlamını yitirdi”, **Gündem Online**, 1 Haziran 2010, <http://www.gundem-online.net/haber.asp?haberid=91907>, [02.06.2010].
- Zeynep Şafak, “Terörist demedi”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 25.
- “Bayrak yok, Kürtçe çeviri var”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 6.
- “İlk Kürtçe tercümeli basın toplantısı”, **Taraf Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 12.
- Hilal Köylü, Rifat Başaran, “Barzani ve BDP açılımda anlaşamadı”, **Radikal Gazetesi**, 5 Haziran 2010, 15.
- Mustafa Özdabak, “Gel, yap paranı alıp git”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Haziran 2010, 19.
- Ercan Sarıkaya, Müslim Sarıyar, “Cumhurbaşkanı Gül ile bir saat görüştü”, **Haber Türk Gazetesi**, 7 Haziran 2010, 18.
- Oral Çalışlar, “Türkiye ‘Kürt sorunu’nda aklını yeniden yitiriyor”, **Radikal Gazetesi**, 19 Haziran 2010, 11.
- “Erbil’de İlk ziyaret Barzani’ye”, **Star Gazetesi**, 14 Mart 2010, <http://www.stargazete.com/politika/erbil-de-ilk-ziyaret-barzani-ye-haber-249751.htm>, [23.05.2010].
- Zeynep Şafak, “Terörist demedi”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 25.
- Duygu Güvenç, “PKK terörünü kapı arkasında kınadı”, **Sabah Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 28.
- Hilal Köylü, “PKK ve terör sözcüklerini anmadı bile”, **Radikal Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 15.

Ergülen Toprak, “Kak Mesut’ bi xér hati”, **Taraf Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 12.

“Kak Mesut, serok Barzani bı xer hati! “, **Star Gazetesi**, 6 Haziran 2010,
<http://www.stargazete.com/gazete/yazar/mehmet-metiner/kak-mesut-serok-barzani-bi-xer-hati-267586.htm>, [07.06.2010].

Fikret Bila, “Hem terör, hem tehdit, hem açılım nasıl olacak?”, **Milliyet Gazetesi**, 6 Haziran 2010, 16;

Hilal Köylü, “PKK ve terör sözcüklerini anmadı bile”, **Radikal Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 15.

Zeynep Şafak, “Terörist demedi”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 25.

Selçuk Şenyüz, “Askerleri de kastettim”, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 25.

Duygu Güvenç, “PKK terörünü kapı arkasında kınadı”, **Sabah Gazetesi**, 4 Haziran 2010, 28.

“Davutoğlu: Komşularla sıfır sorunun da ötesine geçtik”, **Zaman Gazetesi**, 15 Ocak 2010,
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=940896&keyfield=61686D65742064617675746FC49F6C75>[01.02.2010].

İnternet Siteleri

AK Parti Resmi İnternet Sitesi, “Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu”
http://www.akparti.org.tr/muhafazakarlik-ve-demokrasi-sempozyumu-basbakan-erd_2157.html[26.01.2009].

_____.”Recep Tayyip Erdoğan’ın Grup Konuşması”,
18.02.2003,
<http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/18.02.2003%20grup%20kon.doc>, [20.03.2010].

_____. “AK Parti Grup Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 01 Şubat 2005 Tarihli Grup Konuşması”,
http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2005_02_01%20grup%20konusmasi.doc, [27.04.2010].

_____. “Ak Parti Grup Başkanı Ve Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın Grup Konuşması”,
18.10. 2005,
http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2005_10_18%20grup%20konusmasi.doc, [30.04.2010].

_____. “Ak Parti Grup Başkanı Ve Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın Grup Konuşması”,
01.02.2005,

http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2005_02_01%20grup%20konuşması.doc, [30.04.2010].

_____. “Recep Tayyip Erdoğan’ın Grup Konuşması”, 30 Ekim 2007, http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2007_10_30%20Grup%20Konuşması.doc, [20.03.2010].

_____. “Recep Tayyip Erdoğan’ın Grup Konuşması”, 11 Ağustos 2009, <http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/11.08.2009%20grup%20kon.doc>, [27.05.2010].

Birleşmiş Milletler, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://www.un.org.tr/unic/doc_pdf/denizhukuku.pdf, [22.10.2009].

Milli Güvenlik Kurulu, “Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi nasıl hazırlanmaktadır?”, http://www.mgk.gov.tr/Turkce/sss.html#soru_34, [11.03.2009].

MGK Genel Sekreterliği, “31 Ocak 2003 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2003/31ocak2003.html>, [20.03.2010].

_____. “25 Şubat 2005 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2005/25subat2005.htm>, [30.04.2010].

_____. “29 Aralık 2005 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2005/29aralik2005.htm>, [30.04.2010].

_____. “23 Şubat 2007 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, http://www.mgk.gov.tr/Turkce/Yazdirilabilir%20Surum/Basin%20Bildirileri/2007/23_Subat_2007.pdf, [17.05.2010].

_____. “24 Ekim 2007 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2007/24ekim2007.htm>, [11.05.2010].

_____. “10 Nisan 2007 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2007/10nisan2007.htm>, [11.05.2010].

_____. “21 Şubat 2008 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2008/21subat2008.htm>, [21.05.2010].

_____. “24 Nisan 2008 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, http://www.mgk.gov.tr/Turkce/Yazdirilabilir%20Surum/Basin%20Bildirileri/2008/24_Nisan_2008.pdf, [21.05.2010].

_____. “20 Ağustos 2009 Tarihli MGK Toplantısının Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2009/20agustos2009.html>, [27.05.2010].

MHP Resmi İnternet Sitesi, “Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli’nin “Başbakan Erdoğan’ın Kürt açılımı konusundaki son beyanları” hakkında yaptıkları yazılı basın açıklaması”, 14 Eylül 2009, <http://www.mhp.org.tr/gbk.php?content=2669&cat=39>, [27.05.2010].

_____. “Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli’nin gelişen siyasi gündeme ilişkin yazılı basın açıklaması” 21 Ağustos 2009, <http://www.mhp.org.tr/gbk.php?content=2657&cat=39>, [27.05.2010].

RTÜK, “Hakkari’de Meydana Gelen Terörist Saldırılarıyla İlgili Yayınların Men Edilmesine Karar Verilmiştir”, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=bd757fc6-6d72-4b5b-95f7-aac076142163, [19.05.2010].

_____. “Hakkari’nin Dağlıca Bölgesinde Meydana gelen Terörist Saldırılarıyla İlgili Yayın Durdurma Kararının Yürütmesi, Danıştay 13. Dairesince Durdurulmuştur”, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=646c7675-39c7-4f79-8040-06921f7797b, [19.05.2010].

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 22, Toplantı 52, c. 8 (Mart 2003), <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b052m.htm>, [22.04.2010].

_____. Dönem 23, Toplantı 15, c. 52 (Kasım 2009), <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil4/bas/b015m.htm>, [22.05.2010].

T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Özgeçmiş: Dışişleri Bakanı Sayın Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu”, <http://www.mfa.gov.tr/ahmetdavutoglu.tr.mfa> [26.01.2010].

_____. “Irak’ta 30 Ocak 2005’de Gerçekleştirilen Genel Seçimler Hk.”, 31.01.2005, http://www.mfa.gov.tr/no_15---31-ocak-2005_-irak_ta-30-ocak-2005_de-gerceklestirilen_genel-secimler-hk_.tr.mfa, [29.04.2010].

_____. “Irak Anayasa Referandumunu hk.”, 26 Ekim 2005, http://www.mfa.gov.tr/no_161---26-ekim-2005_-irak-anayasa-referandumu-hk_.tr.mfa, [30.04.2010].

_____. “Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Belgesi”, <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Bolgeler/ortadogu/irak/Ortak%20Siyasi%20Bildirge.pdf>, [21.05.2010].

_____. “Irak Siyasi Durum Genel Bilgi Notu/İkili Ziyaretler”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irak-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, [21.05.2010].

_____. “Basın Açıklaması NO:31 - 27 Şubat 2008, Irak’a Gönderilen Heyet”, 27 Şubat 2008, http://www.mfa.gov.tr/no_31---27-subat-2008_-irak_a-gonderilen-heyet.tr.mfa, [21.05.2010].

_____. “, İKBY Başkanı Mesud Barzani'nin Ülkemizi Ziyareti Hk.”, 2 Haziran 2010, http://www.mfa.gov.tr/no_-117_-2-haziran-2010_-ikby-baskani-mesud-barzani_nin-ulkemizi-ziyareti-hk_.tr.mfa, [10.06.2010].

T.C. Hazine Müsteşarlığı Basın Duyurusu, “Türkiye’ye Ekonomik Yardım: Yasama Metni”, 3 Eylül 2003, <http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/Duyurular/Ar%c5%9fiv/2003/D%c4%b1%c5%9f%20Ekonomik%20c4%b0li%c5%9fkiler/Di%c4%9fer%20Uluslararası%c4%b1%20Kurul u%c5%9flar/8.5%20Milyar%20Dolarl%c4%b1k%20ABD%20Kredisine%20c4%b0li%c5%9fkin%20A BD%20Kongre%20Karar%c4%b1.pdf>, [23.04.2010].

T.C. Genelkurmay Başkanlığı, “Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi ÖZKÖK’ün Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması”, 20 Nisan 2005, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2005/yillikdegerlendirme_200405.html, [30.04.2010].

_____. “Genelkurmay II nci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ’un Amerikan Türk Konseyinin 24 ncü Yıllık Toplantısı Öğle Yemeği Konuşması”, 6 Haziran 2005, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2005/gnkurIIincibsk_atckonusmasi_ogleyemegi_060605.html [30.04.2010].

_____. Basın Açıklaması, 28 Haziran 2008, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2008/BA_34.html, [30.04.2010].

_____. Basın Açıklaması, 01 Aralık 2007, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2007/BA_35.html, [19.05.2010].

_____. Basın Açıklaması, 22 Şubat 2008, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2008/BA_14.html, [19.05.2010].

_____. Basın Açıklaması, 29 Şubat 2008, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2008/BA_25.html, [19.05.2010].

_____. “Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ’un Zafer Haftası Mesajı”, 25 Ağustos 2009, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_8_Mesajlar/2009/30agustos_zaffer_bayrami_mesaji_25082009.html, [27.05.2010].

T.C. Resmî Gazete, “Büyükelçilik Ünvanı Verilmesi Hakkında Karar, Karar Sayısı: 2003/3566”, 17 Ocak 2003, Ankara, <http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2003/01/20030118.htm#13>, [26.01.2010].

ÖZGEÇMİŞ

Özlem Doruk, 1984 yılında Erzurum'da doğmuştur. 2002 yılında Ankara Bilim Lisesi'nden, 2007 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. İyi düzeyde İngilizce bilmektedir.